Kriminologisk och kriminalpolitisk forskning

Betänkande av tillkallad särskild utredare

SOU
1992:80

Kriminologisk och kriminalpolitisk forskning

Betänkande av tillkallad särskild utredare

SOU

1992:80

80

Statens offentliga utredningar
1992:80
Justitiedepartementet

Kriminologisk och kriminalpolitisk forskning

Nyquist, Ola

Betänkande av tillkallad särskild utredare
Stockholm 1992

SOU och Ds kan köpas från Allmänna Förlaget, som också på uppdrag av regeringskansliets förvaltningskontor ombesörjer remissutsändningar av dessa publikationer.

Adress: Allmänna Förlaget
Kundtjänst
106 47 Stockholm
Tel 08/739 96 30
Telefax: 08/739 95 48

Publikationerna kan också köpas i Informationsbokhandeln, Malmtorgsgatan 5, Stockholm.

Graphic Systems AB, Göteborg 1992

ISBN 91-38-13145-5
ISSN 0375-250X

Statsrådet och chefen för Justitiedepartementet

Genom beslut den 13 februari 1992 bemyndigade regeringen chefen för Justitiedepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av behovet av kriminologisk och kriminalpolitisk forskning m.m.

Med stöd av detta bemyndigande förordnades samma dag undertecknad, f.d. statssekreteraren, docenten Ola Nyquist, att som särskild utredare göra den beslutade översynen.

Den 7 april 1992 förordnades hovrättsfiskalen Agneta Bäcklund att biträda utredaren med vissa sekreterareuppgifter.

Jag får härmed överlämna betänkandet Kriminologisk och kriminalpolitisk forskning.

Stockholm den 21 september 1992

Ola Nyquist

Innehållsförteckning

Bilagor

Förkortningar

AMFO	Arbetsmiljöfonden
BFR	Statens råd för byggnadsforskning
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
FRN	Forskningsrådsnämnden
HD	Högsta domstolen
HSFR	Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet
Ju	Justitiedepartementet
JuU	Justitieutskottet
KI	Karolinska institutet
KVS	Kriminalvårdsstyrelsen
MFR	Medicinska forskningsrådet
NFR	Naturvetenskapliga forskningsrådet
NSfK	Nordiska Samarbetsrådet för Kriminologi
NUTEK	Närings- och teknikutvecklingsverket
PHS	Polishögskolan
RJ	Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond
RMV	Rättsmedicinalverket
RPS	Rikspolisstyrelsen
RÅ	Riksåklagaren
SCB	Statistiska centralbyrån
SFR	Socialvetenskapliga forskningsrådet
SIB	Statens institut för byggnadsforskning
TFB	Transportforskningsberedningen
U	Utbildningsdepartementet

Förkortningar

Sammanfattning

Översynen av behovet av kriminologisk och kriminalpolitisk forskning m.m. redovisas vid en tidpunkt då konceptet om den "fria högskolan" och användningen av löntagarfondsmedel för finansiering av forskning står i centrum för den forskningspolitiska debatten. Samtidigt pågår ett tillsättningsförfarande för att vid kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet utse dels efterträdare till vår hitintills ende professor i kriminologi *Knut Sveri*, som avgick med pension vid årsskiftet 1991/92, dels förste innehavare till en nyinrättad under lång tid önskad tjänst som högskolelektor med inriktning på kriminologisk forskning.

Dessa förhållanden, den långa raden av översyner under senare år av forsknings- och utvecklingsverksamheten inom bygg- och arbetsmiljö, energi, naturvård, försvar, trafik och andra sektoriella FoU-områden samt frågan om professurer vid Brottsförebyggande rådet (BRÅ) bildar bakgrund till denna utredning.

Utredningen redovisas i fyra huvudavsnitt: Utgångspunkter, lägesbeskrivning, överväganden beträffande mål och medel samt slutsatser och förslag. Till utredningen har fogats 17 bilagor med beskrivningar och - i flera fall - analyser av centrala frågor inom svensk kriminologisk och kriminalpolitisk forskning. Här ges bl.a. en prognos för brottsutvecklingen till år 2000, redovisningar av olika övergripande forskningsprogram och en i det närmaste heltäckande bild av verksamheten vid BRÅ.

I Utgångspunkter

Kap. 1 Bakgrund och förutsättningar

I detta avsnitt beskrivs förutsättningarna och utgångspunkterna för utredningsuppdraget, bl.a. - utöver redan nämnda förhållanden - att högskolan har ansvaret för den grundläggande forskningen och att professurer i fortsättningen inte kommer att inrättas av regeringen utan genom lokala högskolebeslut. Det understryks att utredningsområdet bör ses i ett övergripande nationellt och internationellt FoU-perspektiv och att höga krav måste ställas på FoU-verksamhetens samhällsrelevans och vetenskapliga kvalitet.

Det förväntas av utredaren att han - utöver sedvanliga inventeringsuppgifter - skall redovisa en *lämplig fördelning* mellan grundläggnde forskning, å ena sidan, och tillämpad forskning och utvecklingsarbete å den andra. Han förutsätts vidare lägga förslag på hur FoU-verksamheten skall kunna förstärkas genom bl.a. en *bättre samordning* av befintliga och eventuella tillkommande resurser. Han skall också överväga om det finns behov av att göra några ändringar beträffande *BRÅ:s roll*, uppgifter, sammansättning och organisatoriska ställning.

Utredaren ger en allmän beskrivning av behovet av kunskap och forskning, de olika FoU-redskapen (forskning, utvecklingsarbete etc.), frågan om överförande av forskningsresultat, det viktiga sambandet mellan forskning och utbildning, forskarutbildningen och relationen forskningen och den praktiska yrkesverksamheten. Avslutningsvis pläderar han för användningen av begreppet *kriminalvetenskap* som ett adekvatare och mer heltäckande begrepp för hans utredningsområde än sammansättningen kriminologisk och kriminalpolitisk forskning.

II Lägesbeskrivning

I detta parti beskrivs de kriminalvetenskapliga aktörernas roller, verksamhet och resurser (*kap 2*). En översikt ges av forskarkadern och finansieringskällorna (*kap. 3*). Frågan om kriminalvetenskapliga forskningsprogram behandlas (*kap. 4*) samt relationen behov-resurser (*kap 5*).

Kap. 2 Roller, verksamhet och resurser

I detta kapitel beskrivs de aktörer som verkar inom det kriminalvetenskapliga FoU-området: högskolan med främst institutionerna för kriminologi, social- och rättspsykiatri, sociologi och psykologi i Stockholm samt institutionen för sociologi i Lund; sektorsorganen Brottsförebyggande rådet, Rikspolisstyrelsens (RPS) forskningsenhet, Kriminalvårdsstyrelsens (KVS) forskningsgrupp och det nyinrättade Rättsmedicinalverket (RMV).

Särskilt den kriminologiska institutionens, BRÅ:s, RPS' forskningsenhets och KVS' forskningsgrupps historiska bakgrund och utveckling beskrivs.

Då det gäller *den kriminologiska institutionen* framhåller utredaren att institutionen under åren haft mycket få fasta tjänster och en tung undervisningsbörda som utförts på bekostnad av önskvärda forskningsinsatser. Institutionen hade under 1991/92 en forskningsbudget

på knappt 1 mkr. Huvudmannaskapet för professuren är delat mellan juridisk och samhällsvetenskaplig fakultet.

Med hänsyn till bl.a. att institutionen anses underskrida en "kritisk massa för en effektivt fungerande verksamhet" har en arbetsgrupp för översyn av universitetets institutionella organisation föreslagit olika alternativ som äventyrar institutionens självständiga status; bl.a. föreslås en överflyttning "som avdelning" till sociologiska institutionen eller en sammanslagning med juridiska institutionen.

Samtidigt har den samhällsvetenskapliga fakulteten, till vilken institutionen hör, i sin nyligen avgivna fakultetsrapport aktualiserat ett överförande av "forskningsresurser och forskningstjänster till fakulteten från BRÅ".

Institutionen för social- och rättspsykiatri vid Karolinska institutet i Stockholm är också i sitt slag den enda institutionen i landet, med en professur och en docenttjänst i "medicinsk kriminologi". Inom institutionen finns ett för forskningen viktigt rättspsykiatriskt arkiv, Rättsmedicinalverkets centrala arkiv, RCA, med ca 58.000 rättspsykiatriska utlåtanden. Institutionen hade under 1991/92 en forskningsbudget på knappt 1 mkr.

Sociologiska- och psykologiska institutionerna vid Stockholms universitet har en forskningsverksamhet av stort kriminalvetenskapligt intresse i sina internationellt mycket uppmärksammade s.k. longitudinella projekt "Metropolit" och "IDA". Institutionerna hade för dessa projekt och anknytande verksamhet under 1991/92 budgets på ca 1.1 respektive 1.7 mkr.

RPS' forskningsenhet består av en professur i polisforskning, två tjänster som högskolelektor respektive forskarassistent samt ett antal biträdande medarbetare, med placering på Polishögskolan. Verksamheten är inriktad på tillämpad forskning och utvecklingsarbete. Budgeten för 1991/92 var 2 mkr.

KVS' forskningsgrupp består av tre personer som i stabsfunktion svarar för bl.a. utvärderingar, verksamhetsuppföljning, resultatanalys mm. genom utvecklings- och utredningsinsatser. Kostnaderna för gruppen under 1991/92 var ca 1.2 mkr.

Rättsmedicinalverket bildades 1 juli 1991 och svarar för bl.a. rättpsykiatriska undersökningar i brottmål, rättsmedicinska obduktioner, rättskemiska undersökningar m.m. Verket har också ansvar för "utvecklingsarbete och stöd åt forskning av betydelse för verksamheten". RMV är huvudman för det nämnda rättspsykiatriska registret, RCA, och utvecklar för närvarande ett system för att främja bl.a. den rättspsykiatriska forskningen. Särskilda medel härför är inte avsatta. Kostnader för utvecklingsarbetet och vissa insatser bestrids av medel inom befintlig budget.

BRÅ är ett kunskaps- och informationsorgan med kriminalpolitiskt

viktiga uppgifter i samverkansprojekt, utvärderingar, information, forsknings- och utvecklingsaktiviteter. Rådet har en betydande FoU-produktion och informationsverksamhet. Av personalen på ett 35-tal personer är sju doktorer, varav tre docenter, med förankring i sociologi (3), rättssociolog (1), kriminologi (1), psykologi (1) och juridik (1). Rådets budget under 1991/92 var ca 16 mkr, vartill kom externa inkomster för utförda uppdrag på ca 2.8 mkr.

Kap. 3 Forskare och ekonomi

I detta kapitel redovisas i ett första avsnitt ("Forskarkadern") doktorsavhandlingar av kriminalvetenskapligt intresse samt en lista på verksamma doktorander.

I det andra avsnittet behandlas finansieringskällorna ("Finansiering av FoU").

I tabeller och text ges en tämligen detaljerad bild av finansieringssituationen, i första hand för budgetåret 1991/92. Av denna framgår att högskolan för sin kriminalvetenskapliga forskning erhöll ca 7.5 mkr (24 %) och myndigheter/sektorsorgan (BRÅ etc) ca 24.5 mkr (76 %), *totalt ca 32 mkr*. Utredaren gör den bedömningen att avrundat 30 % av totalbeloppet avser grundläggande forskning och resten, 70 %, tillämpad forskning, utvecklings- och utredningsarbete.

De främsta finansieringskällorna är justitie-, utbildnings- och socialdepartementen med 21.9 mkr (69 %), myndigheter/sektorsorgan 5.7 mkr (18 %) och grundforskningsråden 3.9 mkr (12 %).

De forskningsråd, som kan komma ifråga som finansiärer, är Forskningsrådsnämnden (FRN), Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR), Medicinska forskningsrådet (MFR), Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond (RJ) och Socialvetenskapliga forskningsrådet (SFR). Forskningsstödet är riktat till forskare, forskargrupper och forskningsmiljöer. Råden kan i vissa fall finansiera forskartjänster.

Rådens samlade medel under 1991/92 uppgick till omkring 700 mkr. RJ hade endast 9 % härav men svarade för inte mindre än 41 % (1.6 mkr) av det totala stödet till kriminalvetenskaplig forskning. Tillsammans med SFR var andelen av de totala medlen 18 %, men deras samlade kriminalvetenskapliga stöd nära 70 %. MFR med 47 % av de totala medlen gav inget stöd; HSFR med 25 % av totalen endast 7 %. Tillsammans hade MFR och HSFR alltså nästan 75 % av de totala medlen men svarade för endast 7 % av det totala stödet till kriminalvetenskaplig forskning.

Kriminalvetenskaplig FoU under 1991/92 = 32 mkr

Grundläggande forskning 30 %
Tillämpad forskning och utvecklingsarbete 70 %

Finansiering av forskningsråden med 3.9 mkr (12 %)
Råden disponerar totalt 700 mkr

RJ + SFR = 18 % av 700 mkr
RJ + SFR = 70 % av rådens stöd till krim. vet. FoU

BRÅ disponerade under den nämnda tiden, som nämnts, ca 18.8 mkr, RPS' forskningsenhet 2.6 mkr och KVS' forskargrupp 1.2 mkr.

Motsvarande läge för högskolans institutioner var i Stockholm: kriminologiska 0.95 mkr (13 %), sociologiska 1.1 mkr (14 %), psykologiska 1.7 (23 %) och rättspsykiatriska 0.9 mkr (12 %) samt i Lund, sociologiska institutionen, 1.2 mkr (15 %) och övriga institutioner i landet 1.7 mkr (23 %).

Då det gäller myndigheters särskilda anslagsmedel för kriminalvetenskapliga uppdrag så svarade Arbetsmiljöfonden (AMFO), näst efter departementen (3 mkr, 54 %), för den största andelen (1.4 mkr, 25 %). Se i övrigt tabellerna i avsnitt 3.2.1.

Kap. 4 Kriminalvetenskapliga forskningsprogram

I slutet av 1950-talet väcktes frågan om övergripande kriminologiska forskningsprogram. *Det förutsattes att forskningsråden gemensamt skulle utarbeta ett sådant.* Det blev inte fallet. Utredaren aktualiserar frågan och redovisar fyra exempel på program inom de socialekologiska, kriminalpolitiska, psykologiska och rättspsykiatriska forskningsområdena som kan ingå i *ett nationellt kriminalvetenskapligt program.*

Kap. 5 Forskningsbehov och resurser

Mot bakgrund av den ständiga frågan varför samhället inte satsar mer än det gör på kriminalvetenskaplig forskning - med tanke på de skador och lidanden som brottsligheten förorsakar - ger utredaren i detta kapitel exempel på proportionerna i medelsanvisning till kriminalvetenskaplig FoU och till annan samhällsstödd verksamhet med viss anknytning. Det belopp som disponerades 1991/92 (totalt 32 mkr) var bråkdelar av procent av de belopp som under samma tid disponerades av olika samhällssektorer som t.ex. högskolan och rättsväsendet. *Av grundforskningsrådens totala stöd (700 mkr) gavs 0.6 procent till kriminalvetenskaplig forskning.* Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet hade under 1991/92 ett fakultetsanslag på

knappt 1 mkr, motsvarande 0.01 procent av de FoU-medel som under samma tid disponerades av högskolan i dess helhet.

32 mkr totalt för kriminalvetenskaplig FoU 1991/92
= 0,3 % av rättsväsendets medel för åtgärder mot brott
= 0,2 % av sektorsforskningens och högskolans medel
= 0,1 % av högskolans, rättsväsendets och sekt.fo.medel

För att sätta in behovs- och resursfrågan i ett framtidsperspektiv gör utredaren några referenser till brottslighetsutvecklingen, på basis av en för utredningen gjord prognos om kriminalitetens utveckling fram till år 2000 och ett av utredningen med anledning av prognosen hållet miniseminarium. Enighet tycks råda om en viss ökning av kriminaliteten. Ökningstakten har man däremot olika uppfattning om.

Kapitlet avslutas med några referenser till utredningar som försökt beräkna brottslighetens kostnader och skadeverkningar. Bl.a. hänvisas till en av det norska justitiedepartementet i samverkan med det norska försäkringsförbundet genomförd undersökning. Med alla reservationer för felkällor etc visar resultatet på kostnader i mångmiljardbelopp.

Sammanfattningsvis gör utredningsmannen den bedömningen att brottsligheten med all sannolikhet inte kommer att minska och därmed inte heller kommer att kosta mindre eller förorsaka mindre lidanden än vad den gör i dag såvida inte nya hitintills oprövade brottspreventiva åtgärder och behandlingsmetoder kan komma till användning. *Det är i denna innovationsprocess utredaren ser den kriminalvetenskapliga forskningens viktiga roll.*

III Överväganden

Kap. 6 Mål och medel

I detta kapitel behandlas en rad för den kriminalvetenskapliga FoU-verksamheten och kriminalpolitiken centrala frågor: verksamhetens samhällsrelevans och vetenskapliga kvalitet; behovet av en central FoU-funktion; värdet av en innovativ FoU-miljö; kravet på samverkan och samordning och på ett tvärvetenskapligt angreppssätt; behovet av forskartjänster; bedömning av BRÅ:s verksamhet; kravet på en samlad utvärdering av den kriminalvetenskapliga FoU-verksamhetens kvalitet och relevans. Kapitlet avslutas med utredarens bedömning av programforskning och hans överväganden och förslag till åtgärder för att främja och stärka den kriminalvetenskapliga FoU-verksamheten.

På basis av övervägandena i kap 6 gör utredaren i betänkandets sista avsnitt (IV) i sammandrag följande observationer och konstateranden samt redovisar en förslagskatalog.

IV Slutsatser och förslag

Utredarens observationer:

Det svenska kriminalvetenskapliga forskningsområdet utmärks av

Ett splittrat departementalt huvudmannaskap
Brist på en sammanhållande central funktion
Klart otillräckliga ekonomiska resurser
Ekonomisk obalans mellan högskola och sektorsorgan
En relativt liten forskarkader
Endast en specialinstitution inom högskolan
Stockholmsdominans
Oklara FoU-roller
Brist på en heltäckande FoU-policy
Behov att förstärka den grundläggande forskningen

Utredarens konstateranden:

Ett betydande intresse för kriminalvetenskaplig forskning.
Svensk longitudinell forskning har en internationell tätposition.
Antalet forskarstuderanden och doktorander verkar vara i ökande.
Riksdagen har redan intagit en positiv hållning till fler professurer.
Det verkar finnas ett intresse från beslutsfattare att förstärka området.
Sektorssystemet (med bl.a BRÅ) visar stora kvaliteter i FoU-arbetet.

Utredarens bedömningar:

En strävan bör vara att *lika mycket* skall satsas på grundläggande forskning som på tillämpad forskning och utvecklingsarbete (50-50)

Bättre *samordning* av resurser för kriminalvetenskaplig FoU kan komma till stånd genom

- Förstärkning av kriminologiska institutionen
- Inrättande av en BRÅ:s vetenskapliga nämnd
- Kraftsamling av forskningsrådens stöd genom ett av råden gemensamt utarbetat och finansierat nationellt forskningsprogram
- Eventuellt en universitetsanknytning av polisforskningen
- Kriminalvetenskapliga nätverk

Betr. BRÅ:

Accentuering och utveckling av samverkan, utvärdering, modeller för brottsförebyggande arbete och information

En mer funktionsinriktad organisation

Satsning på samverkansdelegationen och den nya vetenskapliga nämnden

"Nätverkscentrum"

Utredarens förslag:

Följande professurer bör inrättas

En professur i kriminalpolitik, vid kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet.

En professur i rättspsykologi med inriktning på bl.a. vittnespsykologi, vid psykologiska institutionen vid Stockholms universitet.

En professur i kriminalpsykologi, vid psykologiska institutionen vid Stockholms universitet, med anknytning till institutionens arbete med longitudinella studier, särskilt IDA/Örebroprojektet.

Följande forskartjänster bör inrättas

En tjänst som högskolelektor vid kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet med inriktning på forskning (med anknytning till professuren i kriminalpolitik).

En tjänst som forskarassistent vid kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet (med anknytning till professuren i kriminalpolitik).

En forskartjänst vid social- och rättspsykiatriska institutionen vid Karolinska institutet (med anknytning till Rättsmedicinalverkets centrala arkiv, RCA).

Se nedan beträffande tillskott av doktorandtjänster vid Lunds universitet.

Överföring av medel

Brottsförebyggande rådets medel för bidrag till kriminologisk forskning (för närvarande cirka 800.000 kr.) bör överföras till juridiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna vid Stockholms universitet för att gemensamt användas till doktorandstipendier vid kriminologiska institutionen.

Medelstillskott

Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond bör ges en donation på 200 mkr av löntagarfondmedel för att i stiftelseform och med den årliga avkastningen stödja långsiktig, konkurrensutsatt och internationellt gångbar kriminalvetenskaplig forskning.

Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet bör erhålla ett med 750.000 kr. förhöjt fakultetsanslag att användas av universitetets sociologiska institution för att främja och utveckla ett kriminalvetenskapligt nätverk.

Övriga frågor

Ny nämnd

Vid Brottsförebyggande rådet bör rådets vetenskapliga delegation ersättas med en vetenskaplig nämnd.

Utredning

Frågan om behovet och formerna för en central funktion för att främja och förstärka den kriminalvetenskapliga FoU-verksamheten bör utredas.

Utvärdering

En utvärdering bör ske av den kriminalvetenskapliga FoU-verksamhetens vetenskapliga kvalitet och samhällsrelevans.

Förhandling

Regeringen bör - utan bindande utfästelser - förordna en särskild *kontakt- och förhandlingsperson* med uppgift att tillvarata det allmänna intresset av att frågor om tjänster och finansiering inom det kriminalvetenskapliga FoU-området tas upp till diskussion med högskolor, forskningsråd etc, samt att den föreslagna utvärderingen förbereds och genomförs.

Ekonomisk sammanfattning i mkr

Professur i "kriminalpolitik" med två biträdande tjänster (lektor/forskarass.)	2.0
Professur i "rättspsykologi"	1.0
Professur i "kriminalpsykologi"	1.0
Forskartjänst vid social- och rättspsykiatriska institutionen vid Karolinska institutet	0.5
Doktorandtjänster (2) och administration av ett kriminalvetenskapligt nätverk vid Lunds universitet	0.75
Sa.	5.25

I Utgångspunkter

1 Bakgrund och förutsättningar

Bedömningar och uttalanden i den senaste forskningspolitiska propositionen (1989/90:90) och den forskningspolitiska debatten i anslutning härtill gav upphov till en rad översyner och uppföljande förändringar inom svensk sektorsforskning.

Senare delen av 1980-talet hade präglats av livliga diskussioner om den obalans som många såg ligga i att samhället gjorde stora ekonomiska satsningar på den sektoriella forsknings- och utvecklingsverksamheten på bekostnad av och till men för den grundläggande högskoleforskningen. Riksdagsuttalanden om vikten av att sektorsorganen inte bara skulle anlita högskolan för snabba FoU-uppdrag utan även engagera sig för dess långsiktiga kunskapsuppbyggnad gav visserligen vissa synbara positiva resultat. I en del fall fördes genom riksdagsbeslut medel över från sektorsorgan till högskolan, oftast via ett grundforskningsråd (exempelvis från byggforskningsrådet till humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet). Vidare inrättades två nya basala forskningsråd (social- respektive teknikvetenskapliga forskningsråden) med i huvudsak tillgängliga sektorsmedel. Sektorsorganen själva bemödade sig om att bidra till den långsiktiga kunskapsuppbyggnaden inom högskolan. Men man kan inte påstå att några mer dramatiska forskningspolitiska förändringar härigenom eller i övrigt kom till stånd.

Något kryddades anrättningen av att högskolan ensidigt gjorde en icke oväsentlig höjning av den förvaltningsavgift som debiteras de sektoriella uppdragsgivarna för deras högskoleprojekt. På sektorssidan visades viss förståelse för pålagan, men uttalades också stark kritik över det svaga beslutsunderlaget och det sätt på vilket det ensidiga beslutet togs.

Mer dramatisk, för att inte säga drastisk, blev situationen då det stod klart att uttalandena i 1991 års forskningspolitiska proposition om de oeftergivliga kraven på vetenskaplig kvalitet och samhällsrelevans skulle leda fram till en rad översyner av sektoriella FoU-organisationer.

Utvecklingen mot ett ökande antal utredningar och utvärderingar förstärktes genom regeringens både allmänna och myndighetsspecifika

direktiv för s.k. fördjupade anslagsframställningar.

Under ett par år har nu de allra flesta centrala sektorsområden blivit genomlysta. Inte sällan har översynerna lett till genomgripande funktions- och organisationsförändringar. Sektorsorgan som vi vant oss vid - t.ex. SÖ och STU - har stöpts om och fått nya drapperingar. Skolöverstyrelsen blev Skolverket; Styrelsen för teknisk utveckling, Industri- och Energiverken slogs samman till Närings- och teknikutvecklingsverket (NUTEK). Översyner av FoU-verksamheten inom t.ex. bygg- och arbetsmiljö, energi, naturvård, försvar- och trafikområdena har i snabb takt avlöst varandra och inneburit betydande förändringar i olika avseenden. Vetenskapskravet har för gott medvetandegjorts och operationaliserats. Relevansfrågorna har behållit och förstärkt sin givna plats på de sektoriella dagordningarna. Personlig kompetens och professionalitet, organisationsutveckling och rationell medelsförvaltning kännetecknar i allt större utsträckning det nya sektoriella FoU-systemet; ett system, för övrigt, som OECD i en utvärdering av svensk FoU för några år sedan rekommenderade att vi bör slå vakt om.

Det är bl.a. mot den angivna bakgrunden som översynen av den kriminologiska och kriminalpolitiska forskningen skall ses. Dock föregicks utredningsbeslutet av en alldeles speciell parlamentarisk händelse som av allt att döma blev den direkt utlösande faktorn för att översynen kom till stånd.

1.1 Förslaget om professurer vid BRÅ

Vid behandlingen av 1990 års forskningsproposition (1989/90:100) avseende brottsförebyggande rådet (BRÅ) erinrade riksdagens justitieutskott om *"det värde som inrättande av professurer vid rådet skulle kunna ha på forskningen och rekryteringen av forskare"*. Detta, anförde utskottet, *"bör beaktas på sikt i det fortsatta utvecklings- och budgetarbetet"* (JuU29, s. 7-8).

I 1991 års budgetproposition hänvisade justitieministern till de året innan angivna riktlinjerna för BRÅ:s verksamhet, men förde inte fram något förslag om inrättande av professurer vid rådet. I ett par motioner (Ju811 och Ju814) hemställdes emellertid att tre professurer skulle inrättas och i en ytterligare motion (Ju835) föreslogs en utredning i frågan.

Med anledning av vad som sålunda hade förevarit anförde justitieutskottet: *"Utskottet vill för sin del erinra om sitt ... uttalande vid behandlingen av forskningspropositionen (se ovan) samt inskärpa att det bör beaktas i det fortsatta utvecklings- och budgetarbetet i fråga om BRÅ"*.

Mot den angivna bakgrunden och som ett led i beredningen av

BRÅ:s anslagsframställning för bå 1992/93 uppdrog rådet åt mig (910815) att närmare utreda frågan om rådsprofessurer.

I min utredningsrapport (911030) konstaterade jag bl.a. att riksdagen accepterat förslaget i 1990 års forskningsproposition att tjänster som professor fortsättningsvis endast bör inrättas inom högskolan. Jag uttalade också för egen del den bestämda meningen att frågan - liksom den kriminologiska och kriminalpolitiska forskningen - borde ses i ett övergripande nationellt perspektiv. Mitt förslag var att man - för att inte tappa tempo - skulle gå på två parallella spår: *"ett lokalt BRÅ-spår"* och *"ett övergripande nationellt högskolespår"*. Som ett första steg föreslog jag inrättande av en BRÅ-professur i kriminalpolitisk forskning vid Stockholms universitets kriminologiska institution. Jag framhöll också det angelägna i att justitiedepartementet i samråd med utbildningsdepartementet som ett led i beredningen av 1993 års forskningsproposition aktualiserade en utredning om en förstärkning av den kriminologiska och kriminalpolitiska forskningen i landet.

Med det senare syftet erhöll jag (920213) regeringens uppdrag att göra en översyn av behovet av kriminologisk och kriminalpolitisk forskning m.m. (*bilaga 1*).

1.2 Uppdraget

Enligt direktiven omfattar översynen alla aktörer på FoU-arenan, såväl innanför som utanför högskolan. Utöver sedvanliga inventeringsuppgifter förväntas jag redovisa ett slags fördelningsnyckel för "lämplig avvägning" mellan olika FoU-slag, konstruerad för ett system som skall präglas av bl.a. en berikande växelverkan mellan teori och praktik. Jag förutsätts lägga förslag om hur FoU-verksamheten skall kunna förstärkas genom bl.a. en bättre samordning mellan berörda aktörer och intressenter och en bättre samordning av befintliga och eventuellt tillkommande resurser. Det förväntas också att jag skall *"överväga om det finns behov av att göra ändringar ifråga om rådets (BRÅ:s) roll, uppgifter, sammansättning och organisatoriska ställning"*.

Jag har följande (delvis redan nämnda) allmänna utgångspunkter för utförande av mitt uppdrag:

- ☐ Högskolan har ansvaret för den grundläggande forskningen och högre utbildningen
- ☐ Professurer kommer i fortsättningen inte att inrättas av regeringen utan genom lokala högskolebeslut och sålunda endast inom högskolan

- Det svenska sektoriella FoU-systemet har betydande kunskaps-informations- och implementeringsuppgifter
- Allt brottsförebyggande arbete måste bygga på säker kunskap och beprövad erfarenhet
- Myndigheter inom rättsystemet har ett stort behov av kriminologisk och kriminalpolitisk "närkunskap"
- Utredningsområdet (kriminologisk och kriminalpolitisk forskning) bör ses i ett övergripande kriminalvetenskapligt, nationellt och internationellt FoU-perspektiv
- Höga krav skall ställas på de kriminalvetenskapliga FoU-verksamheternas vetenskapliga kvalitet och samhällsrelevans.

1.3 Behovet av kunskap och forskning

Tillgång på kunskap är ett värde i sig på samma sätt som man kan säga att den grundläggande forskningen har ett kulturellt och vetenskapligt egenvärde. Sett i ett nyttosammanhang med samhälleliga förtecken tar vi emellertid för givet att kunskap inte bara ökar vår förståelse för det som händer runt om oss utan också ger underlag för rationella beslut för t.ex. ökad välfärd, säkerhet och bärkraftig utveckling. Vi förutsätter också som självklart att kunskap får man genom forskning och beprövad erfarenhet (handlingskunskap) och att det är på den vägen vi skall vandra för att kunna främja våra mål och ambitioner respektive kunna göra något åt våra problem. I den meningen har vi ett omätligt kunskapsbehov.

Med viss resignation kan man visserligen konstatera att kunskapsinsikt inte alltid styr beslut och handlingar. En arkitekt kan finna sitt sanna uttrycks- och konstnärliga förhållningssätt i en design på tvärs med vedertagen kunskap och i former som kan tolkas som kunskapsförakt. En kriminalpolitiker argumenterar inte sällan på ideologisk grund på ett sådant sätt att det kan tolkas inte endast som kunskapsbrist utan också som rädsla för, ja, till och med förträngning av kunskap; osv.

Det finns naturligtvis anledning att i de nämnda och liknande fall varna för moralism och kategoriskt allvetande. Såväl arkitekten som kriminalpolitikern kan genom sina ifrågasättanden och ideologiska ställningstaganden ge forskningen nytt stoff och nya infallsvinklar. Deras och liknande fall understryker också *Edmund Dahlströms* observation med anknytning till i första hand den samhällsvetenskapliga forskningen: *"Den kunskap som forskningen bidrar med till praktiker och politiker blir oftast inte mer än ett tillägg till andra, praktiska kunskaper och premisser som ligger till grund för hand-*

landet".

Påpekandet kan emellertid inte tas till intäkt för att t.ex. den kriminologiska och kriminalpolitiska forskningen skulle vara av mindre betydelse för den praktiska kriminalpolitiken. I kraft av sitt ständiga ifrågasättande, sitt tvärvetenskapliga förhållningssätt, sina konsekvensanalyser, synteser och kunskapskataloger är kriminologin och den kriminalvetenskapliga forskningen i övrigt en garanti för en allsidig belysning av sakfrågorna och en oundgängligen nödvändig del i det fundament på vilket system och åtgärder till förebyggande och bekämpade av brott kan byggas. Denna viktiga insats förutsätter naturligtvis duktiga forskare, en funktionell organisation och adekvata ekonomiska resurser. (Om användning av forskning, se nedan s. 27).

1.4 FoU-kedjan

Högskolan arbetar traditionellt med forskning och utbildning inom ofta klart från varandra avgränsade disciplinområden. Behandling av samhällsproblem fordrar emellertid ett mer tvärvetenskapligt och tvärfackligt angreppssätt med en beslutsstruktur samt arbets- och verksamhetsformer som högskolan i varje fall hitintills haft svårt att erbjuda. Det är bland annat mot denna bakgrund man skall se den närmast lavinartade framväxten i vårt land och utomlands efter andra världskriget av dagens sektorsforskning med sitt breda register av satsningar på såväl forsknings- som utvecklings-, utrednings- och olika slag av demonstrations- och experimentprojekt. Vår speciella myndighets(verks)struktur erbjöd goda förutsättningar för en snabb utveckling av "myndighetsforskning".

Efter ett antal vildvuxna verksamhetsår kan man säga att sektorsforskningen stramats upp och getts en inriktning och substans som tillför de olika samhällssektorerna värdefull kunskap. Det gamla talet om högskoleforskning versus sektorsforskning är numera förlegat.

Det som utmärker modern sektorsforskning är

- ☐ att vederbörande sektor själv utifrån sina åligganden initierar och finansierar FoU-verksamhet
- ☐ att höga krav ställs på verksamhetens vetenskapliga kvalitet och samhällsrelevans
- ☐ att forskningen (i meningen traditionell forskning, se nedan) i allmänhet utföres inom högskolan
- ☐ att de inom den sektoriella FoU-verksamheten engagerade forskarna utbildas inom högskolan

- att sektorsorganen som beställare av tillämpad högskoleforskning enligt den s.k. Fosam-doktrinen (1982) - för att inte äventyra högskolans egentliga uppgifter (grundforskning och högre utbildning) - numera också bidrar med medel för högskolans kompetens- och långsiktiga kunskapsuppbyggnad samt
- att tillämpningen av Fosam-doktrinen inneburit att sektorsorgan alltmer kommit att engagera sig också för grundforskningsfrågor och grundforskningsprojekt

Så långt är allt väl beställt. Men fortfarande råder en viss oklarhet om det sektoriella forskningsbegreppet med tanke på dess stora spännvidd. I en påtaglig inflation i språkbruket kan sektorsforskning innebära allt från utredning till grundforskning. Möjligen kan denna användning vara influerad av det amerikanska begreppet "research", som kan betyda det mesta från uppsökande journalistik till grundläggande forskning. Det gäller med andra ord att alltid göra klart för sig vad som i det enskilda fallet betecknas som sektorsforskning.

Det gjorda påpekandet förtar på intet sätt det uppenbara behovet av att använda alla tillgängliga FoU-medel för att skaffa oss nödvändig kunskap. Det är också uppenbart att projekt kan innehålla kombinationer av olika FoU-slag och att detta kan vara av värde för såväl projektet som sådant som för en helhetsbedömning av projektområdet, förutsatt att de olika FoU-inslagen definieras och ges den vikt som inslagens förutsättningar, kvalitet och relevans motiverar.

Det är i det här avseendet som den sektoriella FoU-verksamhetens styrkebälte ligger: att kunna initiera olika slag av FoU och att använda sig av resultaten från hela registret i sitt informations- och implementeringsarbete. Högskolan har varken den rollen eller förmågan.

Enligt mina direktiv skall jag redovisa hur tillgängliga FoU-resurser fördelas mellan "grundläggande forskning, å den ena sidan, och tillämpad forskning och utvecklingsarbete å den andra" samt "klargöra den lämpliga avvägningen" mellan de nämnda FoU-kategorierna.

Enligt OECD:s s.k. Frascati-manual definieras forsknings- och utvecklingsverksamhet sammantaget som "verksamhet på systematisk grundval för att öka fonden av vetande, att utnyttja detta vetande för nya användningsområden och att åstadkomma nya eller förbättrade produkter, system eller metoder".

Verksamheten delas enligt manualen in i följande undergrupper:

- *Grundforskning: att systematiskt och metodiskt söka efter ny kunskap och nya idéer utan någon bestämd tillämpning i sikte.*

  Begreppet innefattar såväl ren grundforskning (pure basic research), där ingen restriktion är lagd på forskningens inriktning, som riktad grundforskning (oriented basic research) där

forskningens inriktning är att lägga en grund, som kan tänkas ge tillämpning.

- *Tillämpad forskning: att systematiskt och metodiskt söka ny kunskap och nya idéer med en bestämd tillämpning i sikte.*
- *Utvecklingsarbete: att systematiskt och metodiskt utnytta forskningsresultat och vetenskaplig kunskap och nya idéer för att åstadkomma nya produkter, nya processer, nya system eller väsentliga förbättringar av redan existerande sådana.*

OECD-definitionerna är emellertid inte helt invändningsfria. Då det gäller forskningsdefinitionen anses det bl.a. att den nedvärderar rent teoretiskt arbete i form av bl.a. reflexioner över den egna forskningsverksamheten, tänkandet över vad som är väsentliga problem, kritiken av andras uppfattningar, teori- och kunskapsöversikter; allt viktigt för vetenskaplig verksamhet.

En annan invändning är att OECD-begreppen bortser från s k handlingskunskap och även i övrigt har så snäva definitioner att de närmast kan betraktas som beskrivningar av "forskningens yttre dräkt". Och då det gäller utvecklingsbegreppet ("att utveckla nya idéer" etc) frågas med all rätt varför inte gamla idéer kan användas för samma syfte. Om så skett - på basis av beprövad erfarenhet - hade kanske många olyckliga tillämpningsfall (t.ex. "sjuka hus") kunnat undvikas.

En kontinuerlig översyn sker av manualen och förväntas inom den närmaste tiden resultera i en revision. De grundläggande skillnaderna mellan de olika FoU-kategorierna anses emellertid stå sig.

1.5 Forskning och överföring av kunskap

Enligt direktiven skall belysas hur de grundläggande kriminologiska och kriminalpolitiska forskningsresultaten bäst kan föras vidare till och tillgodogöras av den tillämpade forskningen och utvecklingsarbetet. Detta sker naturligen i ett system med bra kontakt och samverkan mellan företrädare för de olika FoU-kategorierna; till synes allra bäst när det sker inom "samma väggar". En sådan process är självklar i de inomvetenskapliga sammanhangen. Den bör inte vara mindre klar i FoU-utövarnas utomvetenskapliga relationer, t.ex. i förhållandet mellan högskolan och rättssystemet. Det är på denna punkt som de sektoriella FoU-organen har en av sina viktigaste uppgifter. I forskningspolitiska policy- och systemfrågor är det därför särskilt angeläget att närmare utveckla frågan om vägarna för kunskapsöverföring.

Ett uppföljande inte mindre viktigt spörsmål är frågan om kunskapsrelationerna mellan forskning, utbildning och den praktiska yrkesutövningen.

1.5.1 Forskning och utbildning

Sambandet mellan forskning och utbildning är grundläggande för all högskoleverksamhet.

Den nuvarande högskolelagen har anvisningen: "Verksamheten inom högskolan skall anordnas så att samband mellan utbildningen och forskningen och utvecklingsarbetet främjas" (5 §).

I den nyligen lagda propositionen om universitet och högskolor, *"Frihet för kvalitet"* (1992/93:1), föreslås den i sak överensstämmande formuleringen: "Verksamheten skall bedrivas så att det finns ett nära samband mellan forskning och utbildning" (3 §).

Frågan utvecklas inte närmare i propositionen men bygger på de kända skäl som anges i högskoleutredningens betänkande *"Grundutbildningens villkor i högskolan"* (SOU 1992:1) Där understryks betydelsen av samverkan mellan forskning och utbildning genom hänvisning till forskningens influens på utbildningens innehåll, fördjupning och bredd och dess värde för den kritiska skolningen, för forskarrekrytering och kompetensökning för både forskarrollen och lärarrollen samt, sist men inte minst, för den stimulans som kontakten mellan studenter och forskare erbjuder.

Av speciellt intresse är utredningens synpunkter och förslag beträffande utbildningens "forskningsanknytning". Enligt utredningen bör detta begrepp tolkas bokstavligt, innebärande bl.a. *att forskning och utbildning bör vara förenade i samma organisatoriska struktur och att forskare och undervisande lärare bör vara aktiva också i undervisning respektive forskning*. I detta avseende anser utredningen att dagens svenska högskola lämnar mycket övrigt att önska.

För att åstadkomma en tingens bättre ordning föreslår utredningen att forskare i externfinansierade projekt regelmässigt bör medverka i undervisningen vid sin institution inom ramen för sin tjänstgöring.

Det bör framhållas att det redan nu finns goda exempel på arrangemang som medger att sektoriella FoU-medel kan användas även inom grundutbildningen om det gynnar alla parter. Sålunda använder arkitektursektionen vid Chalmers tekniska högskola medel från Byggforskningsrådet i grundutbildningen i en utsträckning som - med rådets goda minne - motsvarar ungefär 5 % av vederbörande forskares rådsfinansierade arbetstid.

Av mer allmänt intresse kan vara att konstatera att den under 1980-talet klart markerade förskjutningen av högskolans verksamhet från grundutbildning till forskning i början av 90-talet bromsats upp, framförallt genom en klar nedgång av den externfinansierade forskningsverksamheten. Grundutbildningen är nu inne i en expansiv period. Antalet årsstudieplatser ökar med omkring fem procent per år efter ett decennium med oförändrad volym.

1.5.2 Forskarutbildningen

I UHÄ:s senaste (och också sista) verksamhetsberättelse (rapport 1992:9) görs sammanfattningen att 1990 års forskningsproposition och 1992 års budgetproposition har uttalanden om att antalet doktorsexamina bör fördubblas. Statsmakterna har under en följd av år ökat fakultetsanslagen för att förbättra studiefinansieringen i forskarutbildningen, vilket bland annat lett till fler aktiva forskarstuderande.

Trots goda ambitioner och faktiska förbättringar kvarstår emellertid det gamla obalansproblemet som ligger i en bristande anpassning av antalet forskarstuderande till resurserna för handledning och studiefinansiering inom främst de humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna. Denna situation har delvis komplicerats av att de externt finansierade forskningsuppdragen till stor del utförs av doktorander och forskarstuderande; ett för högskolan besvärande förhållande i en tid då externfinansieringen minskar. För att statsmakternas ambitiösa planer skall kunna förverkligas fordras alltså att det externa inkomstbortfallet på lämpligt sätt kompenseras. I den mån tilläggsmedel inte kommer från sektorsorganen genom nya uppdrag kan en kompensation endast ske genom genom ökade fakultetsanslag (vilket i och för sig inte utesluter att ökningen helt eller delvis kan täckas in av för ändamålet dispo- nerade "överförda sektorsmedel").

Den omvandling av utbildningsbidragen till doktorandtjänster, som pågått under de senaste åren, kommer att intensifieras. En satsning på nya doktorandtjänster kan av allt att döma väntas i nästa års forskningsproposition.

I perspektivet överföring av kunskap är de doktorander och forskarstuderande, som arbetar med sektorsfinansierade projekt, inte bara naturliga förmedlare av forskningsinformation till och från olika FoU-nivåer utan också betydelsefulla kontaktpersoner mellan högskolan och uppdragsgivarna, inte sällan de sektoriella FoU-organen.

1.5.3 Forskningen och den praktiska yrkesverksamheten

I det föregående (I:5:1-2) har uppmärksamheten riktats på studenten respektive doktoranden som kunskapsbärare och kunskapsförmedlare. De kan i varierande grad (liksom deras lärare och handledare) förr eller senare förväntas tillföra den berörda yrkesverksamheten (rättsväsendet etc.) relevant forskningsbaserad kunskap.

Utöver den nämnda personliga kunskapsförmedlingen, som inte sällan kan vara den effektivaste, informeras praktikerna (inbegripet även politikerna och andra beslutsfattare) om FoU genom en rad olika och för sina uppgifter särskilt skräddarsydda arrangemang.

Enligt såväl nuvarande 6 § i högskolelagen som 2 § i förslaget till

ny högskolelag hör till verksamheten inom högskolan att "sprida kännedom om forskning och utvecklingsarbete". Kännedom skall också enligt samma författningsrum "spridas om vilka erfarenheter och kunskaper som har vunnits i verksamheten och om hur dessa erfarenheter och kunskaper skall kunna tillämpas".

Högskolans informationssystem får lätt karaktär av allmänna och övergripande insatser på samma sätt som Forskningsrådsnämndens (FRN:s) informationsverksamhet som spelar över ett mycket brett register, allt ifrån information riktad till allmänheten (inte minst ungdomar och barn) till stöd för högskolans forskningsinformation genom särskilt avsatta resurser för informationsprojekt som initierats och planerats i högskolan.

Då det gäller den mer sektors- och yrkesinriktade forskningsinformationen (nyttjarinformation) blir därför de sektoriella FoU-organens informationsaktiviteter av avgörande betydelse. Genomgående går organen fram på mycket bred front med skrifter, monografier, artiklar, föreläsningar, presskontakter, konferenser, seminarier etc. Ett bra exempel är informationsverksamheten vid BRÅ (se *bilaga 8*).

Till och från ifrågasätts de sektoriella FoU-organens roller. Det gäller mindre sällan deras centrala roll att informera alla yrkesverksamma sektorsaktörer om relevanta FoU-kunskaper.

Den eviga frågan är naturligtvis vad som menas med "relevanta" (användbara) FoU-kunskaper och under vilka förutsättningar de kan komma till "nyttig" användning. Kring den frågan har under de senaste decennierna vuxit fram en intressant forskning med de två amerikanska "användningsforskarna" *Carol Weiss* och *Judith Larsen* som centralgestalter och med intressanta bidrag från bl.a.de nordiska forskarna *Erik Albaeck* (Danmark), *Berglot Baklien* (Norge) och *Sune Sunesson* (Sverige).

En tämligen allmän slutsats som man kan dra av användningsforskningen är att den presumtive användaren i beslutssituationer blandar forskningsinformation med all annan tillgänglig information och att det är svårt att avgränsa och definiera just forskningsinformationens betydelse (jfr Edmund Dahlströms uttalande ovan s. 22).

Ytterligare ett allmängiltigt konstaterande på common sense basis är att informationsprocessen lätt kan bli alltför enkelriktad och "bedövande" på ett sätt som kan passivisera mottagaren snarare än aktivera honom till egen uppsökande verksamhet. Även i detta fall har det sektoriella FoU-organet en viktig förmedlingsroll.

1.6 Kriminologisk och kriminalpolitisk forskning i ett kriminalvetenskapligt perspektiv

Termen *kriminologi* betyder ordagrant läran om brott, *brottsvetenskap*. Tar man den rent språkliga innebörden av begreppet som utgångspunkt öppnar sig ett mycket vidsträckt forskningsfält. Dit kan man räkna all forskning som har med brott och brottslingar att göra; och också samhällets åtgärder mot kriminaliteten. Forskningsområdet sträcker sig över flera fakultetsområden: det humanistiska, juridiska, samhällsvetenskapliga och medicinska. Om man - som i Sverige - endast har en professur i kriminologi, och till yttermera visso beskriver den som en *professur i allmän kriminologi*, är det naturligt att tala om kriminologi i bred mening även inbegripande kriminalpolitisk forskning.

Redan vid introduktion och inrättande av en professur i t.ex. polisforskning får man emellertid anledning fundera över kriminologibegreppets omfattning. Man måste naturligtvis fråga sig om polisforskning är en gren av den kriminologiska forskningen eller om den är en egen självständig "disciplin". I den debatt som föregick inrättandet av polisforskningsprofessuren, hävdade universitetsföreträdare mycket energiskt dels att ämnet borde ha en bred kriminologisk bas, dels att professuren borde vara en universitetsprofessur. Den alternativa lösningen skulle med andra ord vara en *professur i kriminologi med inriktning på polisforskning*.

På samma sätt kan man naturligtvis hävda ett brett och basalt kriminologibegrepp vid beskrivningen av en professur vars innehavare skall forska om samhällets åtgärder mot brott, dvs. kriminalpolitisk forskning. I detta fall skulle det alltså ligga när tillhands att tala om en *professur i kriminologi med inriktning på kriminalpolitisk forskning*.

Vad gäller då ämnen som kriminalteknik, förhörs- och vittnespsykologi, rättsmedicin, rättspsykiatri, straffrätt och straffprocessrätt? Med lite god vilja kan man nog pressa in samtliga i kriminologibegreppet. Det låter sig utan vidare göras med rättspsykiatrin (där man för övrigt använder sig av begreppet *medicinsk kriminologi*), men hur är det med den dogmatiska straffrätten och straffprocessrätten?

I sitt standardverk om *Kriminologi* (1968) gör *Stephan Hurwitz* följande beskrivning:

"Ordet *kriminologi* benyttes i forskellige, mere eller mindre vidtraekkende betydninger. I videste forstand det hela kriminalvidenskaben, i snaevrere forstand navnlig den del deraf, der på empirisk grundlag beskriver kriminel adfaerd og udforsker de mulige kriminalitetsfaktorer, dvs. de individuelle og sociale forhold, der har - eller kan have -

Hurwitz' hänvisning till "hela kriminalvetenskapen" överensstämmer med det internationella begreppet *criminal science* som på sin tid myntades av straffrätts- och kriminologiprofessorn *Leon Radzinowicz* (kriminologiska institutet, universitetet i eng. Cambridge) och utvecklades av honom i vol. 4 av *Cambridge Studies in Criminal Science (1945): The modern approach to criminal law. II. "The Meaning and Scope of Criminal Science".*

Enligt Radzinowicz består kriminalvetenskapen av tre grenar: kriminologi (kriminalsociologi och socialbiologi), kriminalpolitik (inkl. penologi) och straffrätt. "*Criminal Science* has three branches, *Criminology, Criminal Policy* and *Criminal Law*... Criminology nourishes criminal policy, criminal policy shapes criminal law, and all three combine to form Criminal Science". Radzinowicz inbegriper sålunda i kriminologibegreppet endast etiologien, dvs. frågan om kriminalitetens orsaker.

I Sverige gjorde *Ivar Agge* på sin tid en grundlig genomgång av "kriminologiens begrepp, allmänna karaktär och förhållande till andra vetenskapsgrenar" (*Kriminologisk handbok*, 1955). Med hänvisning till europeiska handböcker gör han en uppdelning på kriminologi i en inskränkt respektive vidare mening. Till den förra kategorien hänför han *kriminologiens fenomenlära* (kunskapen om brottslighetens faktiska utbredning och fördelning i skilda avseenden), *kriminologiens orsakslära* eller *etiologi* samt *prognosforskningen*. Utanför kriminologien i trängre mening ligger då, enligt Agge, *straffrätten, straffprocessrätten, penologien, kriminaltekniken, förhörs- och vittnespsykologien, rättsmedicinen, rättspsykiatrien och kriminalpolitiken*. För egen del ansluter han sig till Radzinowicz' övergripande kriminalvetenskapliga synsätt men gör den anmärkningen att brottets fenomenlära får en alltför undanskymd plats i den angivna begreppsapparaten.

Det var uppenbarligen ingen tillfällighet att det institut för brottsforskning, som genom bl.a. Ivar Agges tillskyndan inrättades vid Stockholms universitet i mitten på 1950-talet, kom att benämnas *Kriminalvetenskapliga institutet*.

I sin bok *Kriminologi* med underrubriken *I kriminalpolitiskt perspektiv* skriver *Inkeri Antilla* och *Patrik Törnudd* ett par decennier senare (1973): "Om man vill tala om kriminologi i vidsträckt bemärkelse så att all forskning om brottslighet och brottslingar inkluderas ..., måste till den deskriptiva kriminologin och den s.k. orsaksforskningen ytterligare fogas straffrätten, straffprocessrätten, kriminalistiken (*police science*), rättsmedicinen och kriminalpolitiken ... En kanske lämpligare sammanfattande benämning på dessa är *kriminalvetenskaperna*."

Se också *Knut Sveri* om "Kriminalvetenskap - en översikt", *bilaga 12*.

Även om de gjorda referenserna inte utan vidare kan överföras till dagens situation (nya specialområden för forskning av typ viktimologi har tillkommit) så är de nämnda forskarnas i det närmaste samstämmiga begreppsbeskrivning i sina grunddrag fortfarande aktuell och användbar. Inte minst åskådliggör det kriminalvetenskapliga begreppet forskningsarenans bredd och komplexitet, vilket i sin tur visar på behovet av samverkan mellan de olika del- och ämnesområdena.

På samma sätt som den kriminologiska och kriminalpolitiska forskningen - enligt denna utrednings direktiv - skall sättas in i ett nationellt FoU-sammanhang, *bör* den också, enligt min bedömning, *sättas in i sitt kriminalvetenskapliga sammanhang*. Detta kan bl.a. ge anledning till överväganden beträffande frågor utanför den kriminologiska och kriminalpolitiska forskningens huvudstråk, t.ex. frågor som berör straffrättslig och annan rättsvetenskaplig forskning av kriminalpolitisk relevans.

II Lägesbeskrivning

2 Roller, verksamhet och resurser

Det svenska kriminalvetenskapliga FoU-systemets *"förankringspunkter"* kan översiktligt illustreras med följande skiss:

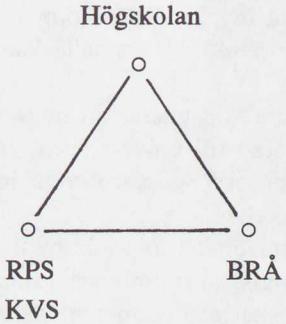

Samlingsbegreppet "högskolan" omfattar i första hand den institutionella forskningen inom de juridiska, medicinska och samhällsvetenskapliga fakulteterna. Brottsförebyggande rådet (BRÅ) har mer och mer fått karaktären av ett statligt sektoriellt forskningsinstitut men har även andra uppgifter (myndighetssamverkan, utvärderingsverksamhet m.m.). Rikspolisstyrelsen (RPS) med sin forskningsenhet, placerad på Polishögskolan, är primärt inrikad på tillämpad forskning och utvecklingsarbete. Kriminalvårdsstyrelsen (KVS) har en mindre forskningsgrupp med numera huvudsakligen inomverksuppgifter.

Aktörernas FoU-verksamhet kan illustreras med följande funktionsskiss:

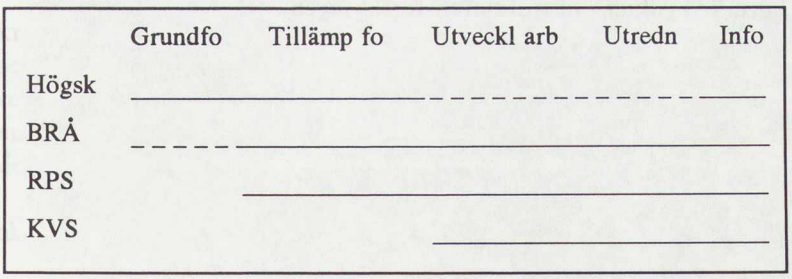

Den streckade linjen för "högskolan" anger att utvecklings- och utredningsarbete i första hand avser högskolans "inre verksamhet" och utbildningsverksamheten. Dock förekommer, som i all forskningsverksamhet, inslag av utveckling/utredning, särskilt i uppdragsprojekt.

Ehuru inte en huvuduppgift (möjligen inte en uppgift överhuvud taget) bedrivs vid BRÅ en ganska omfattande grundforskning.

2.1 Högskolan

2.1.1 Institutionell hemvist

Det är svårt att få ett grepp om den svenska kriminalvetenskapliga forskningen inom högskolan om man gör en inventering på forskarnivå, ja, det är inte så mycket lättare om man tar institutionsorganisationen som utgångspunkt. Några heltäckande redovisningar finns inte.

Till att börja med kan konstateras att högskoleforskningen med få undantag är koncentrerad till universiteten, främst Stockholms universitet. Därvid bör observeras Karolinska institutets huvudmannaskap för medicinsk fakultet.

Inom Stockholms universitet är av intresse för denna utredning - förutom den kriminologiska institutionen - främst de juridiska, sociologiska och psykologiska institutionerna; därutöver institutionen för social- och rättspsykiatri vid Karolinska institutet med lokalisering till Huddinge sjukhus.

Utanför Stockholmsområdet är av speciellt intresse Lunds universitet, särskilt sociologiska institutionen, och det nätverk av kriminalvetenskaplig forskning som aktualiserats i anslutning till denna institution.

Man skulle ha väntat sig att den statsvetenskapliga, pedagogiska och ekonomiska forskningen skulle ha visat stort intresse för de kriminologiska och kriminalpolitiska frågeställningarna. Så har emellertid hitintills inte varit fallet. Inom dessa ämnesområden har jag endast funnit några få projekt med relevant anknytning.

I valet mellan att redovisa forskningen ämnesvis eller institutionsvis har jag i detta avsnitt valt det senare alternativet. Det finns anledning att i senare sammanhang behandla ämnesprofilerna. Först några korta översikter om institutionsforskningen.

2.1.2 Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet

Ämnet kriminologi introducerades vid dåvarande Stockholms högskola (numera Stockholms universitet) höstterminen 1959 i och med att lic jur *Knut Sveri* på initiativ av dåvarande professorn i straffrätt *Ivar Agge* erbjöds ett vikariat på en extra docenttjänst vid juridiska fakulteten. År 1960 inrättade Statens Råd för Samhällsforskning för Knut Sveris räkning en forskartjänst i kriminologi, som denne innehade t.o.m. den 30 juni 1964. I en trepartimotion 1964 föreslogs att en professur delad mellan de samhällsvetenskapliga och juridiska fakulteterna skulle inrättas i ämnet allmän kriminologi vid Stockholms universitet. Riksdagen beslutade i enlighet med förslaget och professuren inrättades fr.o.m. den 1 juli 1964 och Sveri förordnades på tjänsten fr.o.m. nämnda datum. Efter sedvanlig prövning utnämndes Sveri den 4 juni 1965 till professor i allmän kriminologi.

Vid 1964 års organisatoriska universitetsreform fördes kriminologiämnet till den sociologiska institutionen. Sveris undervisning som professor var emellertid förlagd till juridiska fakulteten inom ramen för straffrätten. För ämnets fortsatta utveckling ansågs det emellertid nödvändigt att bygga upp en kriminologisk forskarmiljö och att bredda undervisningen för att göra den attraktiv även för studerande vid samhällsvetenskapliga fakulteten. I det syftet gjorde Sveri 1969 en framställan till universitetskanslersämbetet om att allmän kriminologi skulle införas såsom examensämne i fil. kand. examen. Året därpå (1970) blev *allmän kriminologi ett självständigt ämne* vid samhällsvetenskapliga fakulteten vid Stockholms universitet.

Trots att ämnet allmän kriminologi organisatoriskt 1964 fördes till den sociologiska institutionen hade ämnet hela tiden en självständig ställning och betraktades utgöra en egen avdelning. Något formellt beslut härom hade ej fattats, men ställningen som egen avdelning utbildades genom praxis. En bidragande orsak härtill torde ha varit dels att antalet anställda och studerande i jämförelse med förhållandena i ämnet sociologi var betydligt lägre, dels beroende på ämnets dubbla fakultetstillhörighet. Vidare hade under lång tid frågan om de organisatoriska formerna för sociologiämnet diskuterats utan att någon slutlig lösning hade nåtts.

Under hösten 1977 aktualiserades frågan om en egen institution för kriminologin. Av olika skäl realiserades inte tanken förrän flera år senare bl.a. beroende på tveksamhet bland anställda och studerande-representanter. En särskild *nämnd för allmän kriminologi* inrättades emellertid. Den hade till uppgift att bereda ärenden för behandling i den sociologiska institutionens styrelse.

Hösten 1986, nästan tio år efter det att frågan på allvar hade aktualiserats, beslutade nämnden att inge ett förslag till universitets-

styrelsen om inrättande av en självständig kriminologisk institution. Förslaget var väl berett och förankrat och redan i början av 1987 beslutade universitetets styrelse om att en kriminologisk institution skulle inrättas fr.o.m. den 1 mars 1987. Knut Sveri utsågs till prefekt.

Sammanfattningsvis kan sägas att det förekom många turer innan ämnet fick den status som i många internationella sammanhang betraktas som självklar.

Knut Sveri avgick med pension i och med utgången av 1991, men hade - med tanke på att proceduren att utse efterträdare dragit ut på tiden - ett förlängt förordnande som professor och prefekt fram till halvårsskiftet 1992.

Någon efterträdare är ännu inte utsedd. De tre sakkunniga *(Ulla Bondesson, Köpenhamn - Ragnar Hauge, Oslo - Hans Klette, Lund)* har förordat forskningschefen vid BRÅ, docenten Per-Olof Wikström. Universitetets tjänstförslagsnämnd har behandlat ärendet den 31 augusti.

Kriminologiska institutionen (och tidigare avdelningen) har under åren haft mycket få fasta lärartjänster. För närvarande finns - utöver professuren - *en forskarassistenttjänst,* som är delad mellan två personer, *en halvtidstjänst som högskoleadjunkt,* samt *en högskolelektorstjänst.* Institutionen har fr.o.m. den 1 juli i år *medel för en högskolelektorstjänst med inriktning på forskning.* Härigenom har ett under lång tid redovisat behov tillgodosetts. Till tjänsten, som är under tillsättning, finns sex sökanden.

Institutionen har under många år och framför allt under det senaste året haft *en stor undervisningsbörda.* Läsåret 1991/92 blev av olika skäl exeptionellt. Med en budgeterad medelstilldelning motsvarande 98 årsstudieplatser och en extra tilldelning på 14 platser fick institutionen ta hand om inte mindre än 786 registrerade studerande motsvarande 325 årsstudieplatser. Den svåra situationen klarades av genom att samtliga fast anställda på institutionen tog på sig en undervisningsbörda som långt överskred den som är fastställd för dessa tjänster. Dessutom anlitades ett stort antal extralärare. Under dessa förhållanden är det förklarligt att forskningen eftersattes.

Budgetåret *1991/92 var kriminologiska institutionens fakultetsanslag 944.000 kr.* Större delen av detta belopp utgjorde kostnader för löner till professor, forskarassistent samt till en halv 1:e byråsekreterartjänst.

Grundutbildningsanslaget var 958.000 kr. men efter framställan om tillägg p.g.a. den stora studerandetillströmningen tilldelades institutionen ytterligare 138.000 kr.

Innevarande budgetår *1992/93 är fakultetsanslaget 1.462.000 kr.* och grundutbildningsanslaget 1.211.000 kr., dvs. totalt 2.673.000 kr. Antalet årsstudieplatser är 114.

Beträffande institutionens *doktorander*, se avsnitt 3.1 (B).

I en rapport framlagd i april i år av *en arbetsgrupp för översyn av Stockholms universitets institutionella organisation (IOR)* har återigen institutionens status aktualiserats.

Med hänvisning till bl.a. att institutionen underskrider en "kritisk massa" för en effektivt fungerande verksamhet anför IOR:

"Kriminologi skulle kunna bli en avdelning inom sociologiska institutionen, socialhögskolan eller psykologiska institutionen. Verksamheten är för liten för att kunna kvarstå som egen enhet och institutionen har inga externa forskningsmedel. Kriminologiska institutionen är också landets enda institution av sitt slag. Såväl basen för grundutbildning som forskningsbasen skulle behöva breddas. En knytning till sociologiska institutionen, med avdelningen för demografi, torde möjligtvis ge förutsättning för en breddning utanför sociologiämnet. Detsamma gäller socialhögskolan, som har en stor bredd i sin grundutbildning. En anknytning till psykologiska institutionen skulle betona andra delar av ämnet kriminologi.

En variant till en sammanslagning med en befintlig institution inom universitetet vore en lösning som enbart berör en breddad forskningsverksamhet: att knyta Brottsförebyggande rådet till universitetet samt slå ihop detta (dvs. BRÅ, utredarens anm.) och kriminologiska institutionen."

Som ytterligare ett alternativ föreslår IOR en sammanslagning (över fakultetsgräns) av kriminologi och juridiska institutionen och anför:

"Flera anknytningspunkter finns. Professuren i kriminologi är gemensam för samhällsvetenskaplig och juridisk fakultet. Juris studerande kan ha kriminologi som en del av juristexamen."

Institutionsstyrelsen har hävdat att IOR dels redovisat ett felaktigt faktaunderlag, dels också gjort oacceptabla principiella överväganden.

Senare under våren behandlades institutionsfrågan även i en rapport från samhällsvetenskapliga fakulteten om fakultetens *"Struktur, volym, produktivitet 1987-1991"* samt *verksamhetsplan 1991-2001*. I fakultetsrapporten görs ingen direkt jämförande värdering av de olika institutionernas insatser. Den gjorda resultat-, resurs- och produktivitetsanalysen ger emellertid ett underlag för en framtidsanalys och fakultetens bedömningar i policy- och prioriteringsfrågor. I den delen ges i rapporten synpunkter på bl.a. avvägningen mellan fakultetsfinansierad och externfinansierad forskning. Då det gäller kriminologin konstateras att framtiden - med bl.a. ändrade ekonomiska förhållanden och borttagande av gränser i Europa - kommer att medföra förändringar i den svenska brottsbalken och ett ökat behov

av analyser om brottslighetens förändringar. Med hänvisning till att den kriminologiska institutionen är den enda i sitt slag i landet anför fakulteten:

"Samtidigt finns emellertid ett relativt stort såväl forskningsfinansierande som forskningsutövande organ, Brottsförebyggande rådet (BRÅ), inom området. Ett sätt att tillgodose den fria,obundna och kritiska forskningen vore att föra över forskningsresurser och/eller forskningstjänster till fakulteten från BRÅ."

De två rapporterna - IOR-rapporten och fakultetsrapporten - har uppenbarligen olika utgångspunkt och inriktning. I den förra ifrågasätts den kriminologiska institutionens självständiga status. Det sker inte i den senare - i varje fall inte uttryckligen. Där "reflekteras" över resursförstärkningar.

2.1.3 Institutionen för social- och rättspsykiatri vid Karolinska institutet i Stockholm

Institutionens forsknings- och utvecklingsverksamhet är i huvudsak inriktad på kriminologiska och kriminalpolitiska frågor. Institutionen är lokaliserad till Huddinge sjukhus och ingår numera i det nyinrättade (1991) Rättsmedicinalverkets (RMV:s) avdelning vid sjukhuset. Inom ramen för ett årligt fakultetsanslag på dryga 1 mkr har institutionen en *professur i social och rättspsykiatri (Lars Lidberg)* och en forskartjänst som innehas av en *docent i medicinsk kriminologi (Henrik Belfrage)*, den ende i landet inom detta ämnesområde. Genom ad hoc arrangemang, främst korttidsförordnanden, medverkar för närvarande i institutionens arbete sex ytterligare forskare, varav en docent.

Institutionens befattningshavare är utöver FoU och den kliniska verksamheten livligt engagerade i föreläsningsverksamhet, bl.a. för studerande vid olika jurist-, kriminologi- och medicinlinjer. *Lidberg* ägnar 40-50 % av sin arbetstid till forskning: *Belfrage* ca 70 %.

En viktig förutsättning för forskningen vid institutionen (och liknande forskning överhuvud taget) är tillgången till rättspsykiatriska utlåtanden och uppföljande domar. Redan 1934 skapades ett arkiv för ett sådant material (*Kriminologiska centralarkivet, KCA*). Sedan 1978 har det varit placerat på rättspsykiatriska kliniken vid Huddinge sjukhus under tillsyn av professorn i social och rättspsykiatri. Från och med 1992 har RMV huvudmannaskapet för arkivet under den nya benämningen *Rättsmedicinalverkets centrala arkiv (RCA)*. Professorn i social och rättspsykiatri beslutar emellertid alltjämt om utlämnande av uppgifter från arkivet för forskningsändamål. Arkivet innehöll 1940 ungefär 2.800, 1988 cirka 55.000 och den 10 mars i år *57.438*

utlåtanden.

Jämsides med uppbyggnaden av KCA arkiverades inom *Socialstyrelsen* ett liknande material, innehållande även placeringsbeslut. Denna arkivering upphörde i och med RMV:s tillkomst. *Lars Lidberg* har aktualiserat frågan om dels ett överförande av hela eller delar av "socialstyrelsens arkiv" till Huddinge för utfyllnad av vissa luckor i RCA och för andra kompletteringar, dels *inrättandet av en forskartjänst i anslutning till RCA*. Förutsättningarna för att tillmötesgå dessa önskemål är under övervägande. Se vidare under avsnitt 6.8 (B) 2.

2.1.4 Sociologiska och psykologiska institutionerna vid Stockholms universitet

Medan de behandlade institutionerna (II:1:2-3) är helt inriktade på kriminologiska och kriminalpolitiska FoU-frågor är dessa frågor, ehuru centrala och fortlöpande uppmärksammade, endast en del av det mycket breda FoU-spektrum med vilket de sociologiska och psykologiska institutionerna vid Stockholms universitet arbetar.

Båda institutionerna har satsat på sådan *longitudinell forskning* som - vid sidan av andra behandlade frågeställningar och erhållna resultat - har ett betydande kriminologiskt och kriminalpolitiskt värde. Sociologiska institutionen har sitt av en stor allmänhet mycket uppmärksammade *Metropolitprojekt* och psykologiska institutionen sitt av samma allmänhet kanske mindre uppmärksammade men inte mindre intressanta *IDA-projekt* ("Örebroprojektet"). Projektansvariga under många år har för det förra varit professor *Carl-Gunnar Janson* och för det senare professor *David Magnusson*.

Ett gemensamt drag för de båda storprojekten är att de under åren engagerat ett stort antal unga duktiga forskare som disputerat på olika projektfrågor.

Projekten har haft lång livslängd. De startade båda i mitten på 1960-talet. HSFR, RJ, FRN, SCB samt dåvarande DSF och SÖ har (till största delen) svarat för finansieringen. Tillsammans med tre andra longitudinella projekt har de så sent som 1990-91 utvärderats genom FRN:s försorg. Båda projekten håller en mycket hög vetenskaplig nivå (med IDA-projektet i detta hänseende bedömt som det "mest framgångsrika projektet" av de fem utvärderade). De anses dessutom ha gjort "viktiga insatser i svensk samhällsutveckling". Se närmare om utvärderingen, avsnitt 6.1.2.

För denna utredning har Metropolit- och IDA-projekten främst betydelse som illustration på vad som kan åstadkommas med *individinriktad programforskning*. De ger också en god bild av de stora programmens och projektens inre dynamik och utvecklingskraft, men belyser även de betydande FoU-processuella svårigheter (bl.a.

integritetsproblemen) som är förenade med denna typ av forskning. Genom sina många övergripande frågeställningar och flerfaktoriella infallsvinklar visar de dessutom att svaren på de kriminologiska och kriminalpolitiska frågorna troligen inte sällan är att finna i analys och syntes av samspelet mellan individegenskaper och miljöfaktorer.

Projekten har sin givna plats i utredningens behandling av *kriminalvetenskapliga FoU-program* (se nedan avsnitt 6.7).

Vid sociologiska institutionen finns också en professur i *sociologisk alkoholforskning* med *Eckart Kühlhorn* som innehavare. Utöver att ämnet är av kriminalvetenskapligt intresse kan noteras att Kühlhorn har en betydande erfarenhet av kriminologisk FoU-verksamhet, inte minst från många års arbete på BRÅ.

2.1.5 Övriga institutioner

Utöver verksamheten vid de nämnda institutionerna (2.1.2-4) och situationen vid *Lunds universitet* har vi endast funnit strödda exempel på för denna utredning intressant kriminologisk och kriminalpolitisk forskning.

Lundafallet behandlas i avsnitt 6.4.2 om *modeller för samverkan och samordning*. Ett specialfall, *professuren i sociologi med inriktning på våld mot kvinnor*, behandlas i avsnitt 6.4.3.

2.2 Brottsförebyggande rådet

I denna utrednings direktiv hänvisas till att BRÅ:s forsknings- och utvecklingsverksamhet primärt är inriktad på att ge underlag för kriminalpolitisk problemlösning och brottsförebyggande reformer. En betydande del av denna verksamhet föranleds av regerings- och riksdagsbeslut. I syfte att effektivisera rådets arbete och anpassa det till ett nationellt FoU-perspektiv skall jag som utredare "överväga om det finns behov av att göra ändringar i fråga om *rådets roll, uppgifter, sammansättning och organisatoriska ställning*". Därvid skall jag särskilt uppmärksamma rådets befattning med anslagsgivning till olika FoU-projekt och "överväga behovet av alternativ till den nuvarande ordningen, speciellt beträffande medelstilldelningen till grundforskning".

Den angivna behovsprövningen förutsätter en relativt omfattande genomgång och beskrivning av såväl förhistoria som dagsläge.

2.2.1 BRÅ:s förhistoria och utveckling

Under 1950-60-talen fördes i landet en livlig diskussion i kriminalpolitiska frågor, främst beträffande ungdomsbrottsligheten. Ett antal

offentliga kommittéer och samarbetsorgan tillsattes, bl.a. 1956 års klientelundersökning, samarbetsorganet för åtgärder mot ungdomsbrottsligheten (1966); samarbetsorganet för bekämpande av narkotikabrottslighet (1970); 1968 års brottmålsutredning. Behovet av kriminologisk och kriminalpolitisk forskning gick som en röd tråd genom alla utredningar och diskussioner. Som tidigare nämnts inrättades 1964 landets hitintills enda *professur i kriminologi* vid Stockholms universitet med *Knut Sveri* som innehavare.

För tillkomsten av BRÅ finns det anledning att något stanna vid *1968 års brottmålsutredning (SOU 1971:10)*. Utredningens namn för knappast tankarna till brottsförebyggande arbete. Uppdraget var att överväga frågor om beivrande av mindre förmögenhetensbrott. Men i det slutliga betänkandet behandlades också behovet av ett brottsförebyggande arbete som en viktig ingrediens i ett diskuterat kriminalpolitiskt handlingsprogram.

I ett givande och konstruktivt tankeutbyte mellan utredningsmannen borgmästare *Yngve Kristensson* och *Knut Sveri* föddes tanken på ***ett brottsförebyggande centralt råd.*** Rådet föreslogs bli inrättat under justitiedepartementet och skulle bestå av företrädare för samhällets högsta politiska organ och centrala myndigheter, rättsväsendet, näringslivet, folkrörelser och den kriminologiska forskningen. Till rådet skulle knytas ***ett institut*** för planering, utredning och verkställande av brottsförebyggande åtgärder. Genom institutet skulle den brottsförebyggande verksamheten tillföras nödvändiga FoU-resurser.

Brottmålsutredningens förslag innebar att rådet skulle behandla t.ex. *företagens och medborgarnas medverkan i den brottsförebyggande verksamheten*, myndigheternas möjligheter att bekämpa brottsligheten och förutsättningarna för straffrättsligt ingripande.

I uppföljning av de förslag och de erfarenheter som på detta sätt växte fram i slutet av 1960- och i början av 1970-talet började de politiska partierna att alltmer intressera sig för organisation och former för det brottsförebyggande arbetet. Motioner väcktes vid 1972 års riksdag. Vid riksdagsbehandlingen konstaterade justitieutskottet att kampen mot brottsligheten måste föras på en bred front i samverkan mellan myndigheter och enskilda. Utskottet fann att starka skäl talade för att ett centralt organ inrättades för *ett mer samlat grepp på det kriminalpolitiska utvecklingsarbetet*.

I januari 1973 uppdrogs åt dåvarande expeditionschefen vid justitiedepartementet *Ingvar Gullnäs* att utreda och ge förslag om inrättande av ***ett centralt råd för samordning av samhällets insatser mot brott***. Redan i april samma år lämnade Gullnäs sitt betänkande med förslag om *"Det brottsförebyggande rådet"* (Ds Ju 1973:6).

Det föreslagna rådets huvuduppgift skulle vara att verka som myndighetssamordnande organ under regeringen. Rådet skulle

samordna samhällets och enskildas insatser mot brott samt genom utredningar och initiativ medverka i det kriminalpolitiska utvecklingsarbetet. Begreppen *"utredande"*, *"initiativtagande"* och *"samordnande"* skulle karaktärisera det nya organet. Därmot skulle rådet i princip ej ha några verkställande uppgifter. Generellt kan man säga att myndigheten primärt skulle ha en *samordnande aktions- och informationsroll.*

Utredningsmannen gjorde inget direkt uttalande om forskning vid rådet. I motivtexten talas om att "följa pågående forskning och informera olika samhällsorgan och enskilda om forskningsresultat", "att värdera utförd forskning" och att "ta initiativ till ny forskning". Man får det bestämda intrycket att rådet i första hand skulle repliera på extern forskning, inte minst forskningen vid den kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet.

Förslaget resulterade i en proposition (1974:1, bilaga 4). Utöver en utredningsenhet föreslogs en "utvecklingsenhet". I denna del anförde det föredragande statsrådet:

> Jag anser ... att i rådets kansliorganisation bör ingå en enhet som har till uppgift att *följa och utvärdera forskning* som är av intresse för rådet samt *sprida forskningsresultat* inom rådet och till de myndigheter som berörs av rådets arbete. Enheten bör också utforma *förslag och planer till olika forskningsprojekt* som med medel från rådet utförs *utanför rådets organisation* ... Enheten bör benämndas utvecklingsenhet" (min kurs.)

En *vetenskaplig referensgrupp* föreslogs knuten till rådet.

Vid justitieutskottets behandling konstaterades att "av (rådets) enheter skall - med hänsyn till forskningens stora betydelse för rådets verksamhet - en fungera som utvecklingsenhet" (JuU 1974:10, s. 3,9).

Den av utskottet biträdda propositionen bifölls av riksdagen.

Dåvarande hovrättsrådet (numera hovrättslagmannen) *Carl-Johan Cosmo* blev BRÅ:s första chef. Tillsammans med *Knut Sveri*, som gärna såg att forskning bedrevs på BRÅ, intresserade han sociologiprofessorn *Gösta Carlsson* för att bli chef för rådets utvecklingsenhet. När så skedde, och Carlsson accepterade och utsågs, kan man säga att grunden lades till en utveckling som skulle innebära en systematisk uppbyggnad av rådets internforskning. De övriga forskare, som knöts till enheten, hade inte bara ambitionen att intitiera, följa och utvärdera forskning och att sprida forskningsresultat. De ville själva forska och utveckla sig som forskare. I de flesta fall förekom de i *dubbla roller*, både vid kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet och på BRÅ. Några disputerade och förekom därefter som forskare med en halvtid på institutionen och en andra halvtid på BRÅ. För rådet innebar denna dubblering att utveck-

lingsenheten alltmer framstod som en forskningsenhet.

BRÅ:s roller har fortlöpande varit föremål för granskning och diskussion; så bl.a. i två ***BRÅ-utredningar*** (*BRÅ 80* med justitierådet *Erik Nyman* som utredningsordförande och *BRÅ 88* med generaldirektör *Urban Rosenblad* som utredare).

BRÅ 80 är fokuserad på frågor om samverkan, projektverksamhet, information, allmän utvärdering och framtidsfrågor. Utredningen beskriver på ett intressant sätt följande ***tre alternativa huvudroller för rådet***:

(a) Ett kriminalpolitiskt institut med forskning, dokumentation av kriminalpolitiskt material och idédebatt.

(b) Ett till justitiedepartementet knutet stabsorgan, som av departementet kan utnyttjas för utrednings-, forsknings och beredningsuppgifter.

(c) Ett självständigt organ, som med bred samhällsförankring kan verka för samordning av samhällets åtgärder mot brott.

Det första (renodlade) alternativet gav, ansåg utredningen, BRÅ en alltför passiv roll. Mot det andra alternativet anfördes att "den nära anknytningen till justitiedepartementet sannolikt skulle omintetgöra den uppslutning kring rådet från olika politiska gruppers sida som är av stor betydelse för den brottsförebyggande verksamheten". Utredningen rekommenderade *aktionsrollen* enligt alternativ (c) samt föreslog, med bl.a. hänvisning till att "den forskning som har bedrivits inom ramen för BRÅ:s verksamhet rönt erkännande, att rådets utvecklingsenhet borde döpas om till *forskningsenhet*. Så skedde också (SFS 1982:787).

BRÅ 88 aktualiserades av bl.a. arbetet med en ny generell verksförordning. Tillfället ansågs väl valt att också se över en del myndigheters uppgifter och organisation.

Även denna utredning behandlar BRÅ:s roller, särskilt BRÅ:s forskning i förhållande till universitetsforskningen. Utredaren konstaterar bl.a. att "inom BRÅ förekommer i dag inslag av grundforskning, som (enligt gängse definitioner) hör hemma i universitetsmiljö". "Grundforskning i egentlig mening bör ankomma på universiteten och via forskningsråden".

I uppföljning av dessa uttalanden gör utredaren det utomordentligt intressanta uttalandet att "det är ... möjligt att den egentliga universitetsforskningen inom kriminologien har fått alltför små resurser, därför *att BRÅ har ansetts kunna ersätta universitetsinstitutionens (vid Stockholms universitet) insatser*". Då det gäller den tillämpade forskningen ligger det, enligt utredaren nära till hands att föreslå att all denna verksamhet skall vara samlad inom BRÅ.

BRÅ 88-utredaren *Urban Rosenblad* sammanfattar sina övervägande på följande sätt:

> För mig är det självklart att den *forskning* som skall bedrivas *inom BRÅ skall ge kunskaper som behövs för brottsförebyggande insatser*, under det att kriminologisk grundforskning som hör hemma inom universitetet kan ha vidare och även mindre nyttoinriktade mål. Det hindrar ju inte på något sätt att, liksom för närvarande, BRÅ-anställda forskare på deltid även är anställda vid universitetet. Denna klarläggande gräns innebär inte heller att kvaliteten på forskningen inom BRÅ skulle vara eller behöver vara lägre.

I anslutning till ändringen av utvecklingsenhetens namn till forskningsenhet och med anledning av vissa remissorgans farhågor för departemental styrning av den kriminologiska forskningen i landet genom *BRÅ:s roll som ett justitiedepartementets "stabsorgan"/ "utrednings- och utvärderingsinstitut"* anförde justitieministern i förordningsmotiven:

"Det är inget anmärkningsvärt att regeringen inom ramen för bl.a. budgetprocessen kan påverka verksamheten hos en statlig myndighet som BRÅ. Även om regeringen inte i detalj bör få avgöra vilka projekt som BRÅ skall avsätta resurser till är det naturligt att regeringen kan uppdra åt BRÅ, som är en myndighet under regeringen, *att genomföra ett visst projekt på bekostnad av ett annat* (min kurs.). Vad gäller förhållandet mellan regeringen och BRÅ innebär detta ingen skillnad mot vad som gällt hitintills."

Uttalandet är ett intressant inlägg i diskussionen om forskningens integritet och minskar knappast de kritiska invändningar som till och från brukar göras beträffande "den styrda myndighetsforskningen". Det ger också en bra relief till Rosenblads påpekanden om grundforskning och annan FoU-verksamhet.

Den bild som tonar fram från BRÅ-utredningarna och i övrigt under perioden 1973-1991 visar på ett sektorsorgan med för närvarande ***fyra huvudroller***: (a) *samverkansrollen*, (b) *utredning-* (och under senare år mer påtagligt) *utvärderingsrollen*, (c) *forskningsrollen* och (d) *informationsrollen*. I rådets arbetsordning (1989-08-24) talas om att BRÅ:s *fyra huvudfunktioner* är "samordning, forskning, utredning och information".

Utan att aktionsrollen förlorat i aktualiatet (snarare tvärtom) kan man emellertid observera

att rådet blivit alltmer intresserad av *en samlad FoU-verksamhet*

att rådet alltmer uppfattar sig som *ett sektoriellt FoU-organ* och

att omvärlden uppenbarligen alltmer kommit att uppfatta BRÅ som ett *statligt forskningsinstitut*

I statsrådsberedningens "*Svensk sektorsforskning*" (Ds 1989:3) redovisas BRÅ som ett statligt forskningsinstitut (s. 67), jämförbart med t.ex. Försvarets forskningsanstalt (FOA) och Statens väg- och trafik-institut (VTI). Den gemensamma nämnaren för dessa organ är att de i viss utsträckning stöder extern FoU. I BRÅ:s fall sker detta emellertid i relativt (i förhållande till andra sektorsorgan) begränsad utsträckning och det kan därför vara lika rätt att jämföra rådet med den grupp av institut som har uteslutande egen FoU-verksamhet. Till den kategorien räknas bl.a. Arbetsmiljöinstitutet (AI), Arbetslivscentrum (ALC) och Statens institut för byggnadsforskning (SIB).

Mot den angivna bakgrunden har det framstått som naturligt för BRÅ att försöka anpassa sin begreppsapparat och sitt handlande till de övriga jämförbara sektorsorganen. Rådet har sålunda i framställning till regeringen (910315) föreslagit att *rådets utredningsenhet i fortsättningen skall benämnas utvecklingsenhet*. Som skäl hänvisar rådet till att BRÅ:s utredningsenhet i själva verket bedriver utvecklingsverksamhet och att rådet, såvitt man kunnat se, är "det enda sektorsforskningsorganet där man talar om forskning och utredning, i stället för om forskning och utveckling".

Till yttermera visso har rådet berett en tilläggsframställning till regeringen med förslag att inledningsparagrafen i rådets instruktion skall lyda: "*Brottsförebyggande rådet är ett kunskaps- och informationsorgan*". Denna klart angivna status föreslås ersätta den nuvarande (och i stort sett ursprungliga) portalbestämmelsen att BRÅ skall "främja brottsförebyggande insatser inom olika områden av samhällsverksamheten och samordna samhällets insatser inom olika områden mot brott". Denna roll är inte bortglömd i förslaget till ny instruktion, men inrangeras som en av åtta särskilt redovisade rådsuppgifter.

Såväl det ingivna som det beredda, men ännu inte inlämnade, förslaget om instruktionsändring förutsätts bli föremål för övervägande av denna utredning.

Frågan om BRÅ-professurer har behandlats ovan (s. 20-21).

För en fyllig redovisning av BRÅ:s utveckling, se *Lisbeth Eklunds* beskrivning, *bilaga 4*.

2.2.2 BRÅ i dagsläget

Organisation

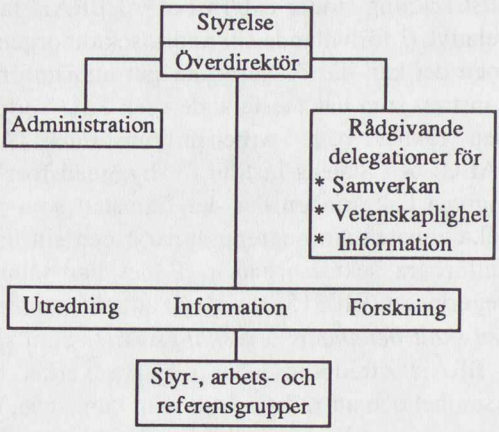

Styrelse

BRÅ:s styrelse har följande nio ledamöter:

Gunnar Nilsson, fd LO-ordförande och riksdagsledamot, styr:s ordf
Ingbritt Irhammar, riksdagsledamot, lågstadielärare, styr:s vice ordf
Birgitta Alexandersson, advokat*
Hans Göran Franck, riksdagsledamot, advokat*
Stig Gustafsson, fd förbundsjurist och riksdagsledamot*
Margó Ingvardsson, förbundsordförande, fd riksdagsledamot
Christel Anderberg, riksdagsledamot, åklagare*
Ola Nyquist, docent, fd riksdagsled och statssekr*
Marianne Håkansson, överdirektör, BRÅ:s chef*

Av styrelsen är alltså tre aktiva och fyra fd riksdagsledamöter. Sex av de nio styrelseledamöterna har juridisk bakgrund (fem JK, en JD)*

Genom *Verksförordningen* (1987) begränsades de statliga styrelsernas lednings- och beslutsområden till mer övergripande uppgifter såsom anslagsframställning, årsbokslut och revisionsberättsle. Verkschefen är *enrådig* beträffande organisation och löpande verksamhet såvida inte annat föreskrivs i förvaltningsorganets instruktion.

I *BRÅ:s instruktion* föreskrivs uttryckligen att styrelsen skall besluta om (1) förordnande av ledamöter i rådets vetenskapliga och informationstionsdelegationer, (2) treårig verksamhetsplan för rådets projekt

samt årlig kompletttering och revidering av densamma, (3) förslag till åtgärder med anledning av rapporter från rådets forsknings-, utrednings- och informationsverksamhet samt (4) beslut om bidrag till enskilda för forskning och utredning om frågan inte är av mindre ekononomisk betydelse.

Beslut under (4) är de enda som i BRÅ:s verksamhet kan betecknas som *myndighetsutövning* (se om BRÅ som myndighet nedan avsnitt 6.6.3).

Frågan om bl.a. *de statliga myndighetsstyrelsernas roll och befogenheter*, särskilt frågan om ansvarsfördelningen mellan styrelse och verkschef, styrelseledamöternas personliga ansvar, verksledningens sammansättning, ordförandeskapet m.m. utreds fn. av en av regeringen tillkallad kommitté (Dir. 1992:10).

Genom de uttryckliga föreskrifterna som givits för BRÅ:s verksamhet (1-4 ovan) och verkschefens löpande information kan man säga att rådets styrelse får både en god insyn i verksamheten och allmänt uppfattar styrelsearbetet som meningsfullt.

BRÅ:s ledning

Chef för BRÅ är rådets överdirektör *Marianne Håkansson*. Utöver de uppgifter som åligger en verkschef enligt verksförordningen och ansvaret för rådets administrativa verksamhet är överdirektören särskilt ansvarig för "*samordningen* av olika åtgärder mot brott, bl.a. genom arbetet i rådets samverkansdelegation" (*BRÅ:s arbetsordning* 1989-08-24). Överdirektören skall också ansvara för "samverkan med BRÅ:s nordiska motsvarigheter".

BRÅ:s delegationer

(A) Samverkansdelegationen (BRÅ:s instr. 8 §)

Samverkansdelegationen skall behandla frågor om brottsförebyggande verksamhet som är mer omfattande och som utförs av eller berör mer än en myndighet. Delegationen består av högst nio ledamöter med BRÅ:s chef som ordförande. Domstolsverket, Riksåklagaren, Kriminalvårdsstyrelsen och Brottsskadenämnden skall vara företrädda i delegationen. Vid behov kan företrädare för andra myndigheter och för enskilda organ adjungeras till delegationen.

Samverkansdelegationen är ett viktigt instrument för BRÅ:s uppgift att "samordna samhällets och enskildas insatser mot brott" (BRÅ:s instr. 1 §). Det sker, kan man säga med varlig hand. De farhågor, som under BRÅ:s tillblivelse yppades, om risken för bl a kompetenskonflikter mellan rådet och andra myndigheter samt om, å ena sidan, en "alltför styrande hand", och, å den andra, myndigheters passivitet i avvaktan på initiativ från rådet, har inte besannats. Man kan snarare

säga att BRÅ:s samverkans- och samordningsroll, i varje fall i betydelsen aktionsroll, kommit något i skymundan för BRÅ:s andra roller, främst rollen som kunskaps- och informationsorgan.

Delegationen har ingen egen budget eller andra resurser utöver dem som rådet och/eller deltagande myndigheter kan ställa till förfogande. BRÅ:s chef är, som nämnts, delegationens ordförande; rådets chefsjurist dess sekreterare.

Samverkansdelegationen sammanträder ett par gånger om året på BRÅ. Därutöver sker en fortlöpande naturlig kontakt mellan delegationens ledamöter. En stående punkt på dagordningen är redovisning av pågående och avslutad FoU med personliga föredragningar av FoU-utförare. Under senare tid har ett par större övergripande FoU-projekt diskuterats med syfte att få till stånd gemensamma projekt. Det gäller bl.a. *en attitydundersökning om rättsmedvetandet i Sverige, en handbok för lokalt brottsförebyggande arbete, en offerbroschyr och en undersökning om brottslighetens kostnader.*

Då det gäller offerbroschyren (se nedan under informationsdelegationen) har delegationens ledamöter enats om en viss fördelning av kostnaderna för tryckning på respektive myndighet . I övrigt är de nämnda projekten fortfarande på beredningsplanet.

Våren 1991 beslutade delegationen att inrätta en för rättsväsendet gemensam arbetsgrupp för tolkning och analys av rättsstatistik (*"permanenta statistikgruppen"*). Gruppen har hitintills haft fyra protkollförda sammanträden.

En samverkansfråga av betydande mått - utan direkt anknytning till verksamheten i delegationen - är den regeringens arbetsgrupp, ledd av statssekreteraren i justitiedepartementet - som arbetar med *ett lokalt brottsförebyggande pilotprojekt i Malmö, Linköping, Karlskoga, Stockholm* och Östersund. BRÅ har i detta projekt betydande FoU- och in-informationsuppgifter. Närmare om samverkan mellan FoU-aktörerna nedan i avsnitt 6.4.

I skrivelse till regeringen den 15 mars 1991 har rådet föreslagit att företrädare för Skolverket och Socialstyrelsen skall ingå som "ständiga medlemmar" i delegationen.

(B) Vetenskapliga delegationen (BRÅ:s instr. 9 §)

Vetenskapliga delegationen skall behandla frågor om (a) metodik och vetenskaplig inriktning i nya forsknings- och utredningsprojekt, (b) etik i projektarbeten, (c) utvärdering och, som tidigare nämnts, (d) bidrag till enskilda för forskning och utredning.

Även denna delegation består av högst nio ledamöter. Utöver rådets chefer för forsknings- respektive utredningsenheten skall fem ledamöter företräda "vetenskapligt arbete inom universitet och högskolor" och en vardera polisväsendet och kriminalvården.

Ledamöterna och delegationens ordförande skall, som också tidigare nämnts, utses av rådets styrelse. Namnförslag lämnas av Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR; tidigare av det nu nedlagda UHÄ) respektive Rikspolis- och Kriminalvårdsstyrelserna. Ordförande för delegationen var under många år *Knut Sveri*.

Vetenskapliga delegationen har i dag följande sammansättning:

Eckart Kühlhorn, professor i sociologisk alkoholforskning, ordf
Lars Hjärne, forskare vid Statens institut för byggnadsforskning
Lars Krantz, chef för Kriminalvårdstyrelsens forskningsgrupp
Lars Lidberg, professor i social- och rättspsykiatri
Madeleine Leijonhufvud, professor i straffrätt
Leif GW Persson, professor i polisforskning
Jerzy Sarnecki, docent, chef för BRÅ:s utredningsenhet
Knut Sveri, professor em. i kriminologi
Per-Olof Wikström, docent, chef för BRÅ:s forskningsenhet

Delegationen har kommit att i det närmaste *helt koncentrera sig på utdelning av bidrag till enskilda för forskning och utredning*. På senare tid har dock diskuterats delegationens fortsatta verksamhet med de övriga frågor som det enligt rådets instruktion ankommer på delegationen att behandla. Närmare härom, se avsnitt 6.6.5-6.

Lisbeth Eklund inom BRÅ:s utredningsenhet har undersökt delegationens anslagsverksamhet alltifrån rådets start (1974) fram till och med 1991 och sammanställt resultatet i rapporten ***BRÅ:s bidrag till enskilda forskare***, *bilaga 7*.

Av rapporten framgår att delegationens föregångare, den dåvarande vetenskapliga gruppen (VG), föreslog särskilda riktlinjer för arbetet (PM 1974-09-04). En prioritering av forskningsområden skulle göras med fortlöpande omprövning och beaktande av "praktiska behov, forskningssituation och debattläge". Projekten skulle genomgående bedömas efter deras möjliga effekt på "ett behandlingsprogram eller reform av en institution". Som självklara kriterier angavs projektens vetenskapliga kvalitet och resultatens användbarhet. Någon "snäv bebegränsning" borde inte göras gentemot grundforskningen. Genom samarbete med forskningsråd och andra berörda finansiärer skulle man se till att "grundforskningen inte blev sämre ställd än tidigare". Rådets styrelse följde förslaget.

Kriteriekatalogen har av allt att döma stått sig över åren. Då det gäller *prioritetsordningen* angavs till att börja med tre områden: *allmänprevention och laglydnad, ungdom och kriminalitet samt åtgärdsforskning och studier av institutioner*. Inför 1979 års utdelning tillades området *ekonomisk brottslighet*. Relativt stora förändringar gjordes med början 1982 och de därpå följande åren. I december 1989 fastställdes en omfattande prioriteringslista (se rapporten s. 2).

Då utlystes också för första gången *forskningsbidrag för en doktorand inom det kriminalpolitiska fältet*. Bidrag gavs för ett doktorandarbete vid kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet. Ytterligare ett bidrag utlystes under det följande året. Möjligen var ämnet alltför speciellt (stadsplanering/arkitektur och brottslighet) eftersom ingen sökande anmälde sig. I fortsättningen har inget specifikt ämnesområde angivits.

Enligt BRÅ:s instruktion skall bidragen, som nämnts, utdelas till "*enskilda för forskning och utredning*". Av allt att döma har inte någon distinktion gjorts mellan forsknings- och utredningsprojekt. Allt tyder snarast på att anslagen nästan undantagslöst gått till forskning, inte sällan till projekt av grundforskningskaraktär. (Observeras bör i detta sammanhang den ursprungliga riktlinjen att "grundforskningen inte skulle bli sämre ställd än tidigare"). Även om mottagarens kompetensnivå och forskningsanknytning inte utan vidare kan tas till intäkt för bidragens grundforskningsprofil så ger Lisbeth Eklunds sammanställning av mottagarnas utbildningsnivåer vid deras första (ibland enda) anslagsansökan ändå en god indikation åt det hållet:

Professor/bitr. professor	21	(15 %)
Docentkompetens	14	(10 %)
Doktorsexamen (fil./jur./med.)	11	(8 %)
Licentiatexamen (fil./med./pol.)	12	(9 %)
Doktorandstudier (olika ämnen)	47	(33 %)
Akademisk grundexamen	24	(17 %)
Arkitekt	2	(1 %)
Arkivarie	2	(1 %)
Fil./jur.stud	2	(1 %)
Ej angivet	7	(5 %)

Bidragsprojekten har har haft en tämligen jämn spridning, såväl ämnesmässigt som geografiskt. Kriminologin och sociologin har naturligen dominerat, liksom universitetsorterna.

Lisbeth Eklund har också redovisat hur de anslagna medlens *realvärde* drastiskt ändrats över tiden. Det belopp som idag skulle motsvara 1974 års bidragssumma - 435.000 kronor - uppgår till hela 1,8 miljoner kronor. För budgetåret 1991/92 avsattes i BRÅ-budgeten 810.000 kronor för ändamålet.

På min fråga om ansökningsfrekvensen har BRÅ-ansvariga för utdelning av bidragen uppgivit att man under senare år konstaterat en markant nedgång i antalet kompetenta sökande och att starka skäl talar för att pengarna i fortsättningen troligen gör *störst nytta om de används för doktorandtjänster*. Mer om denna frågan i avsnitt 6.6.6.

(C) Informationsdelegationen (BRS:s instr. 10 §)

Informationsdelegationen bereder de frågor om informationsinsatser som är gemensamma för flera myndigheter, utvärdering av informationsprojekt, samarbete med olika intressenter (t.ex. folkrörelser) och andra frågor som hänskjuts till delegationen. Även denna delegation består av nio ledamöter, varav en är rådets informationschef *Gunilla Wiklund*. Ordförande, som utses av BRÅ:s styrelse, är för närvarande ledamoten i rådets styrelse *Stig Gustafsson*. De övriga ledamöterna företräder Rikspolisstyrelsen, Riksåklagaren, Socialstyrelsen, Kriminalvårdsstyrelsen, Domstolsverket, Brottsskadenämnden och Justitiedepartementet; med andra ord ytterligare en samverkansdelegation inom ett viktigt specialområde.

Delegationen håller fyra till sex sammanträden per år.

Sedan sin tillkomst 1989 har delegationen varje år haft ett stort *för de berörda myndigheterna gemensamt projekt*. De tre första åren anordnades konferenser på temana "Kvinnor och brott", "Rädslan för brott" och "Sexuella övergrepp mot barn". Konferenserna har dokumenterats i rapporter. Det gemensamma projektet för 1992 är produktionen av en broschyr om brottsoffer. Den görs på uppdrag av Samverkansdelegationen.

Beträffande BRÅ:s informationsverksamhet i övrigt, se *bilaga 8*.

BRÅ:s FoU-verksamhet

(A) FoU-profil

För den som inte känner till utvecklingen av BRÅ:s forskningsroll måste uppdelningen i en utredningsenhet och en forskningsenhet förefalla förbryllande och föga rationell. Risken för kompetenskonflikter är överhängande. Organisationen är också unik i det svenska sektoriella FoU-systemet, där man generellt har en sak- och funktionsuppdelning. Även om det låter sig sägas att samverkan i enhetsövergripande projekt kan ordnas oavsett organisationsform blir resultatet ändå lätt att man slår vakt om den "egna" enhetsmiljön, den "egna" personalen, de "egna" prioriteringarna och målsättningarna.

I denna utredning bortses emellertid från den rådande enhetsuppdelningen och konstateras att så sker även i rådets arbetsordning där det i stället talas om rådets FoU-funktioner vilka anges på följande sätt:

"Till *forskningsfunktionen* hör i första hand projekt som gäller brottsutvecklingen samt analys av brottsligheten och dess orsaker".

"Till *utredningsfunktionen* hör i första hand projekt som gäller kartläggning av brottsförebyggande åtgärder, uppföljning av sådana och förslag till nya insatser".

Vilken *generell FoU-profil* kan då BRÅ sägas ha? Man kan förvänta sig att tyngdpunkten ligger på tillämpad forskning och utvecklings/ utredningsarbete. Så är också uppenbarligen fallet.

Tillsammans med de två enhetscheferna (Wikström och Sarnecki) har jag gått igenom *rådets aktuella projektkatalog*, projekt för projekt, och gjort en bedömning utifrån de allmänt vedertagna OECD-definitionerna av de olika projektens FoU-karaktär. Genomgången visar en profil *i mycket grova drag på 10 % grundforskning, 40 % tillämpad forskning, 25 % utvecklingsarbete och 25 % utredningsverksamhet.*

Wikström och Sarnecki har gjort i stort sett med varandra överensstämmande bedömningar med viss gradförskjutning, den förre i riktning mot U:et, den senare mot F:et.

BRÅ-profilen är, som jag bedömer det, inte särskilt mycket avvikande från vad som gäller för de flesta sektoriella organ med övervägande egen FoU; med undantag för grundforskningsinslaget som varierar starkt mellan de olika statliga forskningsinstituten.

(B) FoU-produktion

BRÅ redovisar en på det hela taget imponerande produktion i form av FoU-rapporter m.m. En närmare redovisning av de senaste tre årens projekt lämnas av *Lisbeth Eklund* i *bilaga 6*. Någon närmare utvärdering av produktionens användbarhet och vetenskapliga kvalitet har inte gjorts (se mer om detta nedan i avsnitt 6.6.7).

Några resultatmått kan dock redovisas i rådets fördjupade anslagsframställning, bl.a. att en enkät visat att *BRÅ-rapporter m.m. används i undervisningen vid ett förhållandevis stort antal högskole- och universitetsinstitutioner.*

(C) FoU-personal

Av BRÅ:s FoU-utförare är tre docenter (filosofie doktorer), tre filosofie doktorer, en juris doktor, tre juris kandidater (varav en numera också är rådets chefsjurist), två socionomer, tre filosofie kandidater, två personer med högskoleexamen, en poliskommissarie och två doktorander (båda på arvodesbasis och med doktorandbidrag från BRÅ). Härtill kommer - utöver överdirektören (jur kand) - en kodare och en pool med sju assistenter (varav fyra på deltid) samt en vaktmästare. Informationsfrågorna handhas av informationschefen (fil kand), en bibliotekarie, en redaktör och två informatörer. Inalles rör det sig om 35 personer, varav 20 som FoU-utförare och 5 med informationsuppgifter.

De sju doktorernas basdiscipliner är sociologi (3), rättssociologi (1), kriminologi (1), psykologi (1) och juridik (1). En av doktoranderna, som doktorerar i både processrätt och kriminologi, förväntas

disputera i det första ämnet redan ht 92.

BRÅ:s ekonomi och budget

(A) Statliga basanslaget

Enligt regeringens *regleringsbrev* (1992-06-18) har följande medel anvisats för BRÅ:s verksamhet under budgetåret 1992/93:

Förvaltningskostnader	11 500 000
Lokalkostnader	2 860 000
Utvecklingskostnader	4 823 000
	19 184 000

Anslaget för förvaltningskostnaderna avser primärt löne- och arvodesmedel; anslaget för utvecklingskostnader i första hand projektmedel.

Motsvarande totalbelopp för bå. 1991/92 vara cirka 16 milj. kr.

(B) Externt finansierad verksamhet

Regleringsbrevet innehåller också följande medgivanden för externt finansierad verksamhet:

> "BRÅ får komma överens med statliga och kommunala instanser om delfinansiering av projekt som är av gemensamt intresse och som genomförs under medverkan av sådana organ.
>
> BRÅ får vidare ta emot ekonomiskt stöd från organisationer och från näringslivet. Samarbete bör i första hand sökas med sam- eller branschorganisationer. Oavsett om sådana intressenter avser att delta i ett projekt eller att endast lämna finansiellt stöd, skall som förutsättning för samarbetet gälla att BRÅ ensamt beslutar om projektets mål, genomförande och resultat."

I *bilaga 5* redovisar *Lisbeth Eklund* de uppdrag/projekt, som BRÅ under de senaste fem åren har utfört på uppdrag och med medel från departement, andra myndigheter el.likn.

Det är naturligt att uppdragen från Justitiedepartementet dominerar (9 projekt av 22). Uppdragskatalogen har stor spännvidd alltifrån kartläggningsuppgifter till utvärderingar och konkreta insatser som i t.ex. det stora lokalt brottsförebyggande pilotprojektet i fem städer.

Även finansieringsbilden är mycket varierad alltifrån uppdrag från Justitiedepartementet, som BRÅ förväntas utföra inom ramen för befintlig budget, till uppdrag från samma departement där betydande medel ställs till rådets förfogande (t.ex. i "lokala brå-projektet" där rådet erhållit 1 milj kr).

Som uppdragsgivare redovisas utöver Justitiedepartementet bl.a. Statsrådsberedningen, Socialdepartementet, Nordiska ministerrådet, Försvarets forskningssanstalt och Statens invandrarverk. I vissa fall har justitiedepartementet föreskrivit (projekt)samverkan med BRÅ i

uppdrag som lagts på t.ex. Rikspolisstyrelsen. I andra fall har BRÅ tillsammans med andra intressenter initierat projekt och även den vägen erhållit bidragsmedel. *Rådets redovisning av externa medel under de fem åren visar en extern finansiering på sammantaget ungefär 6,5 milj. kr.* För bå. 1991-92 var motsvarande finansiering ca 2,8 milj. kr.

(C) Projektkostnader

Det ekonomiadministrativa datasystem, som BRÅ använder, medger i och för sig en redovisning av projektkostnader. Däremot visar det sig att det med något undantag för närvarande är omöjligt att identifiera kostnaderna för de enskilda FoU-utövarna i projekten. Rådets ledning överväger olika former av schabloniserad tidsredovisning på basis av RRV:s rapport "Att redovisa arbetad tid - ett led i myndighetens resultatstyrning" (1991) och att också på olika sätt förstärka handläggarkompetensen inom redovisningsområdet.

2.3 Rikspolisstyrelsen (RPS) och polishögskolan (PHS)

(A) Förhistoria

I mitten på 1980-talet aktualiserades i Sverige forskning med anknytning till polisväsendet. Den hade i och för sig tidigare ingått som en del i forskningen inom juridiska och samhällsvetenskapliga ämnen vid universiteten och vid BRÅ.

I den *polisberedning*, som hade tillsatts 1981, kom frågan att livligt diskuteras. Enligt beredningen borde man försöka skapa en forskningsmiljö i anslutning till polisutbildningen. Ett första steg kunde vara att inrätta någon form av *forskningstjänst med polisiär inriktning*. Nivån borde vara *en professur* enligt beredningen. Remissinstanserna var i stort sett positiva till förslaget. UHÄ var tveksam. Man borde, enligt UHÄ, överväga att lägga en forskartjänst inom ramen för befintlig forskningsorganisation. Föreningen Sveriges Åklagare hade ungefär samma uppfattning - en tjänst borde ligga i anslutning till *annan vetenskaplig verksamhet*.

I den *proposition* som följde på beredningsarbetet (*1984/85:81*) ansåg föredragande statsråd att starka skäl talade för att polisutbildningen fick en *ökad forskningsanknytning* samt *tvärvetenskapliga drag med starka samhällsvetenskapliga och förvaltningsadministrativa inslag*. Viktigt var att en "oberoende forskning" kom till stånd. Statsrådet ställde sig dock tveksam till att man skulle börja med en professur, bl.a. beroende på en viss brist på tillgängliga kandidater med professorskompetens. Tills vidare, ansåg han, borde man bygga

upp verksamheten på en något lägre forskningsnivå, för att efter några år återkomma till frågan om en professur. Två tjänster som forskare föreslogs.

Justitieutskottet (JuU 1984/85:18) anslöt sig till statsrådets överväganden och noterade att det rådde en "bred enighet kring tanken att inrätta en professur vid polishögskolan med polisverksamheten som ämnesområde". Under ett övergångsskede kunde dock "avgränsningen av ämnesområdet vålla vissa problem". Dessutom kunde den "vetenskapliga kompetensen ... vara begränsad ... i dag". Verksamheten borde därför börja på en lägre nivå. Professuren borde kunna inrättas "först efter några år, då ämnet funnit sina former och verksamheten stabiliserats".

I *budgetpropositionen 1984/85:100, bilaga 4*, fullföljdes förslaget med två tjänster som forskare i ämnet polisforskning vid polishögskolan. Riksdagen biföll förslaget. Från och med 1985/86 kan man säga att polisforskningen i landet byggs upp successivt.

Till *1986/87 års riksdag* väckts *två motioner*, dels av Göran Eriksson (m), dels av Bertil Fiskesjö m.fl. (c) om inrättande av professuren.

I *JuU 1986/87:27* konstaterar *justitieutskottet* återigen att "det råder enighet kring tanken att inom polishögskolan etablera forskning etc ... gäller också tanken på att inrätta en professur i ämnet". Med konstaterande att de två forskartjänsterna hade inrättats fr.o.m. den 1 november 1985 framhöll utskottet att det "utgår från att regeringen utan dröjsmål aktualiserar frågan om inrättande av professuren i enlighet med de uttalanden som tidigare gjorts".

I *proposition 1987/88:100, bil 4*, konstaterar departementschefen att "det gått drygt två år" och att "tiden nu är mogen för att inrätta en tjänst som professor i polisforskning vid *rikspolisstyrelsen*" (min kurs.) Till professuren skulle också höra de redan befintliga forskarassistenttjänsterna. Föredragande statsrådet ansåg sig emellertid inte "nu beredd att ta slutlig ställning till forskningsverksamhetens närmare organisatoriska hemvist vid styrelsen". En utgångspunkt för vidarebehandling av denna fråga, ansåg han vara att forskningen borde "huvudsakligen förläggas till polishögskolan Ulriksdal, där på sikt en fruktbar forskningsmiljö bör kunna utvecklas". Professuren borde ges "en betydande självständighet" och borde ha "en mycket nära kontakt med besläktad forskning ... på andra håll". Professuren borde inte, enligt departementschefen, kombineras med uppgiften som rektor vid polishögskolan. Tjänsten skulle då "förlora sin självständighet".

Justitieutskottet (JuU 1987/88:30) hade ingen erinran. Dock var det enligt utskottet "angeläget att innehav av professorstjänst skulle ingå i lämpligt fakultets- eller sektionskollegium vid universitetet i

Stockholm". Riksdagen biföll förslaget om inrättande av professuren.

Efter särskild utredning inom RPS återkom frågan om forskningens organisatoriska hemvist och kontakterna med omvärlden (mer som en anmälan) i den *forskningspolitiska propositionen 1989/1990:155*.

Sedan den 1 okt. 1988 finns *en särskild forskningsenhet vid RPS direkt under rikspolischefen men lokaliserad till polishögskolan*. Enheten hade fem tjänster: professuren, en tjänst som högskolelektor (forskare), två tjänster som forskarassistenter och en administrativ tjänst.

I den nämnda propositionen ger departementschefen en ganska fyllig bild av de ganska intrikata frågor som aktualiserats med anledning av professurens placering vid RPS, direkt under chefen för RPS. Han framhåller att det gäller att minska risken för beroende mellan polisforskningen och polisorganisationen och nämner att "forskarna anser att professuren bör placeras utanför polisorganisationen".

Vid en hearing anordnad av justitiedepartementet i februari 1985 framfördes förslag om att professuren borde förläggas till universitetet, alternativt till BRÅ, institutet för social forskning (SOFI) eller Arbetslivscentrum. Enligt departementschefen motiverade emellertid *polisutbildningens forskningsanknytning* att "viss forskning knyts till polishögskolan". Skolans bibliotek kunde successivt utvecklas till ett "forskningsbibliotek". "Naturligast", anför departementschefen, är att "polisforskningen blir en enhet vid polishögskolan på samma organisationsnivå som övriga enheter vid skolan". Härigenom ges en anknytning till utbildningen, främjas kontakterna med den övriga högskole- och forskningsvärlden" och åstadkoms "samordningsvinster för polisverksamheten". Slutligen konkluderas att det "knappast (är) lyckligt att forskningsorganisationen underställs polisverksamhetens högsta verkställande ledning". "Det vetenskapliga ansvaret för forskningens innehåll och utformning läggs på (forsknings)enhetens chef, som samtidigt är innehavare av professuren i ämnet". Departementschefen framhåller det önskvärda i ett nära samarbete med Stockholms universitet och att innehavaren av professuren "t ex genom lokala beslut ingå(r) i lämpligt fakultets- eller sektionskollegium vid universitetet i Stockholm".

Slutligen hänvisade departementschefen till ett förslag från RPS om att inrätta ett *"vetenskapligt råd"*, vars främsta uppgift skulle vara att "stärka sambanden mellan forskningsverksamheten vid styrelsen och den övriga forskarvärlden". Frågan skulle aktualiseras när professuren tillsatts.

Professuren ledigförklarades i februari 1989 och tillsattes efter sakkunnigförfarande 1991.

(B) Nuläge

I dagsläget kan man konstatera att forskningsenheten - formellt - är en enhet vid Rikspolisstyrelsen med placering på Polishögskolan.

Enheten är organiserad i fyra arbetsgrupper och har - utöver professuren (*Leif GW Persson*), en högskolelektorstjänst (*Johannes Knutsson*), en forskarassistentjänst (*Marie Thorstensson*), fyra forskningsassistentjänster (*Kerstin Johansson, Annika Noré, Anders Kassman och Ingrid Helmius*), en förste byråsekreterare (*Lottie Wahlin*), en polisassistent (*Jörgen Trued*), en assistent (*Gunilla Sandahl*) samt en "extra professur" (*Sten Brenner)*; inalles 11 personer.

De fyra forskningsassistenterna jämte Jörgen Trued och Lottie Wahlin är doktorander; Lottie Wahlin med en doktorandtjänst vid sociologiska institutionen vid Stockholms universitet.

Under budgetåret 1991/92 hade enheten en budget på 2 milj. kr samt ett externbidrag från RPS på 600.000 kr. för en analys av vissa frågor i samband med EM i fotboll i Sverige i juni i år (Marie Torstensson).

För innevarande år har enheten en budget på 6 milj. kr. Professor Persson räknar med externbidrag i storleksordningen 1½-2 mkr.

Pågående, påbörjade och planerade projekt/arbetsuppgifter:

Arbetsgrupp 1

Leif GW Persson:

Uppbyggnad av ett sk. profilregister för efterspaning av grova seriebrottslingar (SESAM)

Kopplat till detta projekt: Utveckling av datoriserade system som arbetar med s.k. artificiell intelligens; skall användas för polisiär spaningsverksamhet (NINT).

Konstruktion av ett profilregister för upptäckt av planerade försäkringsbedrägerier (FRAUDFILE)

En kriminologisk kartläggning av rån av värdetransporter; gärningsmän, modus operandi, skyddsåtgärder.

Ingrid Helmius och Annika Noré

Undersökning av polisens laga befogenheter. Rättsdogmatiska studier och empiriska undersökningar av hur polisen arbetar i olika kritiska situationer.

De juridiska delarna bedrivs i samarbete med juridiska institutionerna vid Stockholms och Uppsala universitet under handledning av bl.a. straffrättsprofessorn Suzanne Wennberg.

Anders Kassman

Projekt om hur narkotikamissbruk och narkotikabrottslighet påverkas

av den s.k. tillgänglighetsfaktorn. Projektet är under planering och kommer att bedrivas i samarbete med sociologiska institutionen vid Stockholms universitet under ledning av professorn i sociologisk alkoholforskning Eckart Kühlhorn.

Arbetsgrupp 2

Johannes Knutsson
Löpande bevakning av problemområdet brottslighet i form av periodiska beskrivningar/analyser av brottsutveckling, brottsstruktur och brottsuppklaring.

Mindre specialstudier inom problemområdet.
Longitudinell studie på aggregerad nivå av inkapaciterings-sannolikheten vid grövre brott samt sambandet mellan inkapacitering och brottsnivå.

Lottie Wahlin
Sambandet mellan drogvanor, brottsbeslut och brottsintensitet inom en grupp av högkriminella traditionella brottslingar (*avhandlingsprojekt*).

Projektet bedrivs i samarbete med sociologiska institutionen vid Stockholms universitet under handledning av Eckart Kühlhorn och Leif GW Persson.

Arbetsgrupp 3

Sten-Olof Brenner, Jörgen Trued
Under planering: Olika projekt inom det fält som sammanfattas under begreppet arbetsmiljöfrågor, bl.a. med särskild inriktning på stress och s.k. sensationssökning i utsatta arbetssituationer inom polisen.

Arbetsgrupp 4

Marie Torstensson, Kerstin Johansson och projektmedarbetare
Olika externa projekt. F.n. pågår en utvärdering av polisens insatser under fotbollsEM (EMMA) samt en åtgärdsstudie för att minska risken för butiksrån m.m. Under planering: "Det ideala polisdistriktet". EMMA publiceras under hösten 1992; rånprojektet under hösten 1993.

2.4 Kriminalvårdsstyrelsen (KVS)

Den 1 januari 1971 inrättades inom KVS *en planerings- och utvecklingsenhet* med uppgift att göra vetenskapliga uppföljningar och redovisningar av utvecklingsarbete inom kriminalvårdens verksamhetsområde. Budgetåret 1972/73 disponerade enheten 270.000 kr och

hade en byråchef (*Norman Bishop*), en forskarutbildad psykolog, en förste byråsekreterare samt en kansliskrivare.

Fram till slutet av 1970-talet fanns tre forskningstjänster som finansierades med medel från BRÅ. Formellt ansöktes om medel för projekt, men i praktiken var det medel för de tre tjänsterna. 1980/81 förändrades organisationen och den fick permanenta tjänster. Under hand utvecklades enheten till att omfatta sex tjänster med Norman Bishop som chef. Under ett par decennier bedrevs en mycket intensiv FoU-verksamhet, som avkastat ett 50-tal rapporter och 40-talet "PM-publikationer", alltifrån "Villkorligt frigivna 1973 - en uppföljning med avseende på återfall" (*Krantz, Bagge, Bishop*; rapport nr 18, 1976) till "Hur kriminella är rattfyllerister? En granskning av kriminalitet och återfall bland fängelsedömda trafiknykterhetsbrottslingar" (*Bishop, Krantz*; rapport 1987:2) samt "Fängelsedömda ungdomar 1989" (*Somander, Johansson*; rapport 1992:1).

I dagsläget har forskningsenheten ersatts med en *forskningsgrupp* på tre personer med *Lars Krantz*, som kom till enheten 1976-77, som forskningsledare.

Forskningsgruppen har en annan ställning och inriktning på sitt arbete än den ursprungliga forskningsenheten. Gruppen är en del av styrelsens planeringsenhet och har i en stabsfunktion fått uppgiften att primärt svara för *inomverksuppgifter*; mer verksamhet som kan betecknas som kvalificerat utredningsarbete än som FoU-verksamhet i den gamla bemärkelsen. Detta innebär att funktionens tillgänglighet och resultat *minskat som nationell resurs*. KVS' ledning talar numer hellre om att verket har "en kvalificerad utrednings- och utvecklingsverksamhet" än om att forskning bedrivs. Verket förväntas i stället i det senare sammanhanget *repliera på* den FoU-verksamhet som bedrivs av *BRÅ, RPS' forskningsenhet och högskolan*. En för båda parter stimulerande och givande kontakt söks bl.a. med universitetet i Linköping.

Kostnaderna för forskningsgruppens arbete 1991/92 var ca 1.2 milj. kr. De beräknas under innevarande år uppgå till *ca 1.5 mkr*.

Lars Krantz har i en PM till utredningen beskrivit forskningsgruppens nuvarande arbetsuppgifter på bl.a. följande sätt (min kurs.).

- Forskningsgruppens arbete inriktas på frågor rörande *utvärdering, verksamhetsuppföljning och resultatanalys m.m.* Arbetetet skall bedrivas med inriktning på att utveckla metoder för att mäta prestationer och resultat. Av särskilt intresse är att följa verksamheten och *redovisa utfall av behandlingsmetoder* och åtgärder riktade mot klientelkollektivet. Behov och egenskaper hos klientelkollektivet skall kartläggas, så att myndigheten har underlag att förändra och utveckla metoder för åtgärder och påverkan.

- Funktionen skall också ge råd och handledning till personer inom

utom kriminalvården, som för dess räkning genomför uppföljningar och utvärderingar. I funktionens arbete ingår vidare *att följa den kriminologiska forskningen i Sverige och utomlands, för att till organisationen kunna förmedla forskningsresultat och erfarenheter, som har relevans för kriminalvårdens utveckling.* Kontakt skall upprätthållas med personer och organisationer som bedriver FoU-arbete av intresse för kriminalvården.

- Den aktuella verksamheten är inriktad på bl.a. projekt om "klientelförändringar i ett tillbakablickande 5-årsperspektiv"; "kvinnor i fängelse och deras problematik"; "sexualbrottslingar och deras behov av åtgärder under anstaltstiden": "omfattningen av intagna dömda för våld mot kvinnor och minderåriga"; "narkotikaproblematiken, för belysning av bl.a. frågan om differentiering av missbrukare resp. icke missbrukare på anstalterna"; "intagna med psykisk störning"; "vårdkedjan inom kriminalvården".

2.5 Rättsmedicinalverket (RMV)

RMV bildades den 1 juli 1991. I myndigheten ingår de verksamheter som tidigare bedrevs av de då självständiga myndigheterna Statens rättspsykiatriska kliniker, Statens rättsläkarstationer och Statens rättskemiska laboratorium.

Enligt sin *instruktion* (SFS 1991:944) är verket central förvaltningsmyndighet för rättspsykiatrisk, rättskemisk, rättsmedicinsk och rättsserologisk verksamhet i den utsträckning sådana frågor inte skall handläggas av någon annan statlig myndighet.

Verket skall särskilt svara för (instr. 2 §):

1. rättspsykiatriska undersökning i brottmål,
2. rättsmedicinska obduktioner och andra rättsmedicinska undersökningar,
3. rättsmedicinsk medverkan i övrigt på begäran av domstol, länsstyrelse, allmän åklagare eller polismyndighet,
4. rättskemiska och rättsserologiska undersökningar,
5. information inom sitt ansvarsområde till andra myndigheter och enskilda,
6. internationellt samarbete inom sitt ansvarsområde,
7. *utvecklingsarbete och stöd åt forskning av betydelse för verksamheten.* (Utredarens kurs.)

Som nämnts i avsnitt 2.1.3 ingår numera *institutionen för social- och rättspsykiatri* vid Karolinska institutet, lokaliserad till Huddinge sjukhus, som en RMV:s avdelning i sjukhuset. Från och med 1992 har verket också huvudmannaskapet för det gamla *Kriminologiska centralarkivet (KCA)* under den nya benämningen *Rättsmedicinal-*

verkets centrala arkiv (RCA). Arkivet innehåller f.n. cirka 58.000 rättspsykiatriska utlåtanden.

RMV har alltifrån start intresserat sig för forsknings- och utvecklingsfrågorna och gör i sin anslagsframställning för 1993/94 en betydande ansats att komma igång med och utveckla sina stödfunktioner. Verket hänvisar bl.a. till arrangemang och diskussioner med universitetsfakulteter för att vid universiteten skapa *adjungerade professurer* inom de rättsmedicinska och rättspsykiatriska forskningsområdena. Ett sådant arrangemang föreligger redan vid Umeå universitet med verkan från den 1 juli i år och tre år framåt. Sakkunnigprövning pågår för en motsvarande professur i Göteborg.

Då det gäller den rättspsykiatriska verksamheten konstaterar RMV att *"forskningsbasen f n (är) svag* sedan den tidigare professuren i rättspsykiatri vid Lunds universitet omvandlats till en professur i experimentell psykiatri". Verket gör också det påpekandet att utöver professuren i rättspsykiatri i Stockholm *"saknas inom RMV:s organisation f n lämpliga professorskompetenta kandidater"* för ett system med adjungerade professurer på samma sätt som inom det rättsmedicinska området. Vissa diskussioner förs emellertid med berörda intressenter om en adjungerad professur vid Göteborgs universitet.

För ett mer långsiktigt grepp på FoU-frågorna har RMV anlitat psykiatriprofessorn *Sten Levander* för att utarbeta ett förslag till *rättspsykiatrisk forskning inom RMV*. Jag har fått del av förslaget och ett medgivande att redovisa det i min utredning, *bilaga 14*. För utredningens del är det även ett intressant dokument som ett av de fyra exempel på kriminalvetenskapligt intressanta forskningsprogram som jag redovisar (se avsnitten 4 och 6.8 (B) 1. och 2.).

I Levanders förslag ingår också inrättandet av ett verkets *forskningsråd*, som föreslås få följande sammansättning, inriktning och arbetsformer:

> "Ett forskningsråd skall finnas inom RMV med personer som är rättspsykiatriskt forskningsaktiva och med representanter från verksledningen. Detta råd sammanträder ett par gånger per år, lämpligen koordinerat med beslutsdatum för de tunga anslagsgivare som är aktuella (MFR, RBJ, BRÅ), och föreslår vilka forskningsprojekt som kan beviljas medel från RMV. Beslut om medelstilldelning fattas i verksledningen. I första hand skall projekt inom RMV:s centrala verksamhetsområde som får stöd av tunga anslagsgivare stödjas. I andra hand skall mindre och/eller lokala projekt, samt samarbetsprojekt som ligger utanför RMV:s centrala verksamhetsområde stödjas. Det senare förutsätter att huvudfinansieringen sker utanför RMV, och att projektet har en hög angelägenhetsgrad för rättspsykiatrin."

För frågan om Medicinska forskningsrådets roll i finansieringen av rättspsykiatrisk forskning, se avsnitten 3.2.4 och 6.8 (B) 2.

Som ytterligare ett medel för att stimulera FoU-verksamheten främst vid institutionen för social- och rättspsykiatri vid Huddinge sjukhus har RMV i överenskommelse med Karolinska institutet medgivit att - under vissa förutsättningar - "upp till i genomsnitt 3,5 veckotimmar per specialistkompetent läkare får disponeras för FoU-verksamhet i enlighet med intentionerna i det s.k. LUA-avtalet".

RMV:s anslagsframställning innehåller *inga särskilt avsatta medel för verkets FoU-stöd*. Det förutsätts, kan man utgå från, att viss erfarenhet först måste vinnas och fortsatt planering ske innan medel kan "öronmärkas".

3 Forskare och ekonomi

3.1 Forskarkadern

I sin beskrivning av "Svensk kriminologi - problem och utvecklingsmöjligheter", *bilaga 11*, beskriver Per-Olof Wikström den svenska kriminologin som en "liten forskningsmiljö med små resurser". I ett internationellt perspektiv är detta förvisso sant.

Under utredningens gång har jag haft kontakt med ett tjugufemtrettiotal svenska disputerade forskare, som verkar inom det kriminalvetenskapliga forskningsområdet. De flesta av dessa kan kanske inte betecknas som kriminologer i en strikt begreppslig mening, utan just som "kriminalvetare" i vid mening, inom kunskapsområden som t.ex. straffrätt, rättspsykiatri, rättspsykologi, allmän sociologi och psykologi, statistik, rättsekonomi osv.

Då det gäller det kriminologiska ämnesområdet, i en något begränsad mening, rör det sig om, som Wikström påpekar, ett drygt tiotal disputerade forskare: två professorer (allmän kriminologi och polisforskning), sju stycken vid BRÅ, en vid kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet (utöver den tidigare professorn) samt tre vid RPS' forskningsenhet.

I sammanhanget hänvisar Wikström till att det i t.ex. Kanada finns fyra universitet med kriminologiska institutioner och ytterligare fyra universitet som har kriminologiska forskningsprogram. Ett hundratal forskare lär vara kriminologiskt verksamma vid dessa åtta lärosäten. Härutöver finns ett hundratal forskare som är sysselsatta vid ett antal sektoriella FoU-organ med kriminologisk inriktning.

De uppgifter i övrigt från den internationella arenan, som Wikström på utredningens uppdrag lämnar, är imponerande - inte minst det stora antal forskare som de övergripande forskningsprogrammen engagerar. Samtidigt känner sig Wikström - på goda grunder - föranlåten att påpeka att även om den svenska kriminologiska forskningsmiljön är liten och har små resurser, åtminstone inom vissa forskningsområden, så håller sig svensk kriminologisk forskning väl framme internationellt.

Sverige har också, som jag har anledning återkomma till då och då i utredningen, en fin tradition på det breda kriminalvetenskapliga forskningsområdet. När man granskar det stora antal avhandlingsarbeten som genom åren passerat revy får man ett intryck av både

bredd och djup. Men man ställer sig också frågan vad som hänt: med kunskapen och med vederbörande forskare. Det finns naturligtvis alla goda skäl att söka knyta samman, respektive kritiskt granska gårdagens kunskap mot dagens och morgondagens. I kontakten över generationsgränserna går också en känsla av gemenskap som är viktig att få känna och uppleva, inte minst för dem som skall föra (det kritiska) uppdraget vidare.

I syfte att ge en bakgrund till den ständigt återkommande diskussionen om forskarkader, behov och resurser redovisar jag nedan de senaste tre-fyra decenniernas (i några fall ännu längre tillbaka i tiden) doktorsavhandlingar av kriminalvetenskapligt intresse. En sådan lista blir sällan heltäckande. Dessutom uttrycker inte alltid avhandlingarna en forskningsinriktning och profil som författaren senare i livet blir känd för. Typfallet är METROPLIT:s drivande kraft, *Carl-Gunnar Janson*. Hans avhandling behandlade ämnet "*Mandattilldelning och regional fördelning*" (1961). Även om jag är förespråkare för en mycket bred definition av begreppet kriminalvetenskap, måste jag tillstå att Jansons avhandling måste anses ligga utanför det intresseområde som här behandlas. I detta ligger samtidigt något löftesrikt: både en potentiell rekryteringsbas och det stora utrymmet för både ett tvärfackligt/tvärvetenskapligt förhållningsätt och *en flervetenskaplig arbetsprocess*.

Tio av avhandlingsförfattarna är i dag professorer (Sveri, em., Börjesson, Klette, Lidberg, Kühlhorn, Bondesson, Hydén, Messerschmidt, USA, Levander och Persson). Jag har i övrigt inte helt kunnat följa upp vad som hänt med författarna. Men i varje fall *ett trettiotal* av dem arbetar idag som docenter/högskolelektorer/forskarassistenter.

För att något få ett grepp om *morgondagens forskarkader* har jag också redovisat ett antal *doktorander* som jag på olika sätt haft kontakt med eller fått kunskap om. Svårigheten är oftast att få uppgift om vederbörandes status: har/har inte doktorandtjänst eller annan tjänst. Relativt få har doktorandtjänster. Listan är på intet sätt heltäckande (troligen lika litet som avhandlingslistan). Men syftet är uteslutande att ge en allmän uppfattning om läget. Doktorandlistan visar - trots påståenden ibland om motsatsen - att det finns ett betydande intresse för doktorandstudier inom det kriminalvetenskapliga forskningsfältet. Jag redovisar nedan bortåt 50-talet doktorander från många olika kunskapsområden av kriminalvetenskapligt intresse.

(A) Doktorsvhandlingar av kriminalvetenskapligt intresse

1992

Chylicki, Pavel

Att upphöra med brott. Sociologi, Lund

Flyghed, Jan
Rättsstat i kris. Kriminologi, S

Liedberg, Mats
Att ta staden i besittning. Arkitektur, Lund

Lindberg, Bo H
Praemia et poenæ. Historia, Upps.

Rendahl, Jan Erik
Arbetets drivkrafter - extentiellt värde och auktoritetsorienteringen. Två dimensioner som belyser arbetets mening för de anställda i kriminalvården. Psykologi, Lund

Ström, C
Criminal violence and maxillo-facial injuries in Sweden. Rättspsykiatri, S.

Söderblom, Tomas
Horan och batongen: prostitution och repression i folkhemmet. Historia, Lund

Zila, Josef
I stället för straff. Straffrätt, S

1991

Andersson, Berit
Att förstå missbruk: Praktiken, situationen, processen. Sociologi, Lund

Andersson, Jan
Kriminella karriärer och påföljdsval. Sociologi, S

Hilte, Mats
Droger och disciplin: en fallstudie av narkomanvård i Malmö. Sociologi, Lund

1990

Dalteg, Arne
Avancerade unga lagöverträdare. Psykiatri, Lund

Häthén, Christian
Straffrättsvetenskap och kriminalpolitik. Rättshistoria, Lund

Leymann, Heintz
Psychological reactions to violence in working life: bank robberies. Psykologi, Medicin, Umeå

1989

Belfrage, Henrik
Psykiskt störda brottslingar. Tema Hälso-sjukvård, Li

Boerman, Albert
Karsuddenpatienter - 106 jämställda lagöverträdare. Rättspsykiatri, S

Frände, D
Den straffrättsliga legalitetsprincipen. Tema Hälso-sjukvård, Li

Lenke Leif
Alcohol and criminal violence. Kriminologi, S

Lenke, Lena
Alcohol and criminal violence: time series analyses in a comparative perspective. Socialt arbete. Lund

Lindqvist, P
Violence against a person. The role of mental disorder and abuse. Rättspsykiatri, Umeå

Sund, Lars-Göran
Tillsyn över barn. Umeå

1988

Andersson, Tommy
Alkoholvanor i ett utvecklingsperspektiv. Psykologi, S

af Klinteberg, Britt
Studies on sex-related psychosocial and biological indicators of psychosocial vulnerability: A developmental perspective. Psykologi, S

1987

Nordlöf, Kerstin
Straffpocessuella tvångsmedel. Gripande, anhållande och häktning. Kriminologi, S.

Torstensson, Marie
Drug-Abusers in a Metropolitan Cohort. Sociologi, S

Warnling-Nerep, Wiveka
Sanktionsavgifter. Offentlig rätt, S

1986

Alvén-Eriksson
Brottslingen - villebråd eller medmänniska? Bilden av brottslingen i svensk barn- och ungdomslitteratur mellan åren 1945-1975. Litteraturvetenskap. Lund

Tunving, Kerstin
Careers in alcoholism and drug addiction. Clinical and epidemiological studies. Psykiatri, Lund

Roos, Hans-Edvard
Vandalism i storstad och glesbygd. Sociologi, Lund

Schuller, Bernd-Joachim
Ekonomi och kriminalitet: en empirisk undersökning av brottsligheten i Sverige. Nationalekonomi, G

1985

Adrianson, Jan
Bortom arv och miljö: Kritik av den sociala determinismen. Sociologi, Upps.

Manor, Orly
Statistical analysis of criminal careers. Statistik, S

Stütz, Göran
Kamratstaten. Sociologi, S

Wikström, Per-Olof
Everyday violence in contemporary Sweden. Kriminologi, S

1984

Ahlberg, Karin
Vanebrottslighet och påföljdsval. Straffrätt, S

Carlberg, Margareta
PBU-verksamheten inom Stockholms läns landsting. Psykologi, S

Knutsson, Johannes
Polisen och brottspreventionen. Kriminologi, S

1983

Hedén, Birger
Individ, våld och samhälle. Litteraturvetenskap. Lund

Larsson, Stig
Könshandeln. Om prostituerades villkor. Sociologi, Lund

Lithner, Klas
Åklagararbete och åklagarroll. Kriminologi, S

Åkerström, Malin
Crooks and squares: lifestyles of thieves and addicts in comparison to conventional people. Sociologi, Lund

1981

Martens, Peter L
Socioeconomic Status, Family Structure and Socialization of Early Adolescent Children. Sociologi, S

Rydelius, Per-Anders
Children of alcoholic fathers. Barnpsykiatri, S

1980

Persson, Leif G W
Hidden Criminality: Theoretical and Methodological Problems, Empirical Results. Kriminologi, S

1979

Levander, S
Psychophysiological differentiation within criminal groups: an approach to the study of psychopathy. Rättspsykiatri, S

Magnusson, Dan
Konkurser och ekonomisk brottslighet. Rättssociologi, Lund

Messerschmidt, Jim
School stratification and delinquent behaviour.
Kriminologi, S

Kalderstam, Johnny
De laglösa - en subkultur i Malmö. Rättssociologi, Lund

Tham, Henrik
Brottslighet och levnadsnivå - en undersökning av män i kriminalregistret födda 1892-1953. Kriminologi, S

1978

Drugge, Ulf
Domstolar som konfliktreglerare: en komparativ undersökning av underrätternas konfliktreglerande verksamhet. Sociologi, Umeå

Hydén, Håkan
Rättens samhälleliga funktioner. Rättssociologi, Lund

Sarnecki, Jerzy
Ungdomsgårdarna i Stockholm. Sociologi, S

1977

Eriksson, Ingalill
Sociala relationer: orsaker till "onda förhållanden" samt myndighetsåtgärder och sociologisk metod. Sociologi, Umeå

Palm, Astrid
Palm, Ulf
Kriminalitet som uttryck för olust: en intensivstudie av dömda för tillgreppsbrott. Med., Umeå

1976

Rosén, Ann-Sofie,
Four multivariate studies in personality ans socialization.
Psykologi, S

1974

Bejerot, Nils
Narkotikamissbruk och narkotikapolitik. Socialmedicin, S

Bondesson, Ulla

Fången i fångsamhället: socialisationsprocesser vid ungdomsvårdsskola, ungdomsfängelse, fängelse och internering. Sociologi, Lund

Humble, Kristina
Settergren, Gitte
Personligheter och relationer i belysning av projektiva metoder. Delrapport i 1956 års klientelundersökning rörande ungdomsbrottslingar. Psykologi, S

Kühlhorn, Eckart
Effekter av behandling: alkoholistbehandling i terapeutiska samhällen och traditionella anstalter. Sociologi, S

Lidberg, Lars
Liten sinnesundersökning: läkarundersökning enligt § 7 Lagen om personundersökning i brottmål: en psykiatrisk och kriminologisk analys. Rättspsykiatri, S

1973

Skogh, Göran
Straffrätt och samhällsekonomi. Nationalekonomi, Lund

1972

Klette, Hans
Om social kontroll av grövre trafikbrottslighet.
Kriminologi, S

1971

Olofsson, Birgitta
"Vad var det vi sa": om kriminellt och konformt beteende bland skolpojkar. Psykologi, S

Schalling, Daisy
Contribution to the validation of some personality concepts.
Psykologi, S

1970

Vogel, Joachim
Aspirationer, möjligheter och skattemoral: en rättssociologisk undersökning. Sociologi, S.

1969

Jonsson, Gustav
Det sociala arvet. Socialmedicin, S

1966
Börjesson, Bengt
Om påföljders verkningar. Psykologi, S

Törnqvist, Karl-Erik
Svåra återfallsbrottslingar. Rättspsykiatri, S

1962
Fredriksson, Gunnar
Kriminalstatistiken och kriminologien. Kriminologi, S

1960
Nyquist, Ola
Juvenile Justice. Kriminalpolitik, Upps.

Sveri, Knut
Kriminalitet och alder. Kriminologi, S

1958
Inghe, Gunnar
Mental and psysical illness among paupers in Stockholm. Socialmedicin, S

1946
Otterström, Edith
Delinquency and children from bad homes: a study of their prognosis from a social point of view. Ped., Upps.

1943
Gerle, Bo
Mordbrännare: en kriminalpsykologisk studie på grundval av ett svenskt rättspsykiatriskt material. Rättspsykiatri, Lund

1924
Nilsson, Nils Anton
Om psykiskt abnorma brottslingar och deras behandling. Rättspsykiatri, S

1918
Lund, David
Bei die Ursachen der Jugendasozialität: kriminalpsychologische und soziale Untersuchungen mit Einschluss von Familienforschungen in Schweden. Straffrätt, Upps.

1908
Kinberg, Olof
Om det rättsliga förfaringssättet i Sverige rörande för brott tilltalade personer av tvivelaktig sinnesbeskaffenhet samt om behandlingen av kriminella sinnessjuka. Rättspsykiatri, S

1898
Schuldheis, Georg
Om sinnessjuka fångar i Sverige under åren 1865-1894. Rättspsykiatri, Upps.

*

(B) Doktorander

Institutioner, universitet, ämne

Juridiska, S

Magnus Billström (JK)
Den straffrättsliga tillräknelighetens grund

Juridiska, Upps.

Lena Holmqvist (JK)
Straffrättsligt ansvar vid medicinsk behandling

Kerstin Berglund (JK)
Rättsdogmatisk studie av gällande rätt

Juridiska, Lund

Håkan Jalldung
Om effektivitet och rättsäkerhet vid polisens bekämpning av trafiknykterhetsbrott genom alkoholinandningsprov

Eva Tiby (JK, FK)
Domarjäv (se nedan - två avhandl)

Kriminologiska, S

Peter Lindström (FK)
Variationer i ungdomars brottslighet mellan olika skolor

Hans Andersson
Anlagda bränder

Mikael Nilsson (FK)
Faktorer som styr och påverkar det straffrättsliga systemets utformning betr. brott m.m.

Suzanna Wikström
Olaga hot

Eva Tiby (FK, JK)
Kvinnors kriminalitet i stadsmiljö (se ovan)

Sociologiska, S

Gill Björ (FK)
Alkoholbruk, missbruk och alkoholrelaterade problem

Olof Frändén (FL)
Suicider och presuicider

Karin Helmersson (FK)
Alkoholister, drogmissbruk

Kerstin Johansson (FK)
Polisarbete

Anders Kassman (FK)
Narkotikarelaterad brottslighet

Håkan Leifman (FK)
Alkoholproblem, rattfylleri

Karin Ringman (FK)
Brottsprevention

Lottie Wahlin (FK)
Allmänprevention

Sven-Gunnar Widén (FK)
Attityder till kriminella och avvikare

Rättspsykiatriska, S

Per Olov Alm (MK)
Psykofysiologiska karaktäristiska hos unga lagöverträdare

Marianne Kristiansson (MK)
Psykiskt störda brottslingar

Lars Naimell (MK)
Vården vid de fasta paviljongerna

Anders Villius (FK)
Urvalet till rättspsykiatrisk undersökning

Statistiska, Upps.

Stefan Persson
Estimation av kriminella populationer

Företagsekon., Lund

Arvidsson P. och Carlsson J.
Planering och budgetering av polisverksamheten

Ped. och psyk., Li

Inger Ungmark
Kvinnor under övervakning

Sociologiska, G

Sven Åke Lindgren
Social styrning och faktisk samhällsutveckling

Psykologiska, S

Judith Horwarth-Lundberg
Livssituationen hos invandrare, bl.a. den manifesta kriminaliteten

Jan Rapp, Birgitta Rydén-Lodi
Rehabilitering

Karin Österlund
Vittnespsykologi

Socialt arbete, Lund

Lars Ohlsson
"Värstingar", deras sociala problem

Bengt Svensson
Narkotikamissbrukarnas vardagsliv

Karin Trulsson
Missbrukande kvinnor i behandling

Hans Swärd
"Vanartade" ungdomar, 1900-1960

Tillämpad psykologi, Lund

Björn Lagerbäck
Brottsoffer

Historia, Lund

Kenneth Johansson
Brott och straff i Allbo härad i Småland ca 1600-1850

Mattias Hallin
Straff i doktrin och praxis i Sverige ca 1600-1750

Göran Kristiansson
Brott i Skåne mot slutet av 1600-talet

Malin Lennartsson
Kvinnor i och inför rätta i Växjö ca 1600-1800

Etnologi, Lund

Birgitta Sensson
Tattares behandling inom rättsapparaten under olika perioder

Sociologiska, Lund

Bengt Andersson
Narkomaners livsstilar

Scott Baretta
Borderline crime: fiddles at work

Ulf Dahlquist
Filmvärld, filmcensur och rättshistoria

Britta Smångs
Polisens yrkesroll

3.2 Finansiering av FoU

Sammanfattning: Under *1991-92* bedrevs kriminologisk och kriminalpolitisk (kriminalvetenskaplig) forsknings- och utvecklingsverksamhet *inom en total anslags- och bidragsram på ca 32 mkr*, varav 7.5 mkr (24 %) inom högskoleområdet och 24.5 mkr (76 %) inom myndighetssektorn. Under *1992-93* uppskattas motsvarande totalram vara *42 mkr*, varav 8.5 mkr (20 %) inom högskoleområdet och 33.5 mkr (80 %) inom myndighetssektorn.

3.2.1 Högskole-, råds- och sektorsmedel

Den kriminalvetenskapliga FoU-verksamheten finansieras nästan uteslutande genom statliga anslag - antingen i form av fakultets- eller basanslag, som i första hand täcker in forskar- och undervisningstjänster och därtill hörande kringkostnader, eller genom program/projektmedel från de statliga gundforskningsråden. Därutöver erhålls anslag från vissa sektoriella FoU-organ, t.ex. Arbetsmiljöfonden (AMFO), Byggforskningsrådet (BFR), Transportforskningsberedningen (TFB), från kommuner och landsting, vissa fonder och stiftelser och samarbetsorgan, t.ex. Nordiska Samarbetsrådet för Kriminologi (NSfK).

Tabell 1

Kriminalvetenskaplig FoU 1991-92 i tkr	*Högskolan Institutioner*						*Myndigheter och sektorsorgan*					*Sammanfattning*		
FoU-aktörer / Finansiering	Krim. inst(S)	Soc. inst(S)	Psyk. inst(S)	Rätts-psyk.(S)	Soc. inst(LU)	Övriga inst.	BRÅ	RPS[2]	KVS[4]	RMV[5]	Övriga sekt.org.	Hög-skolan S:a	Mynd. - o sekt.org. S:a	Totalt högsk + sek-t.org.
Basanslag[1]	950	500		700		500	16 000	2 000	1 200	50		2 650	19 250	21 900
Forskningsråd														
FRN		275	490								150	765	150	915
HSFR			275									275		275
RJ		300	800	200		300						1 600		1 600
SFR			167			660	252					827	252	1 079
NSfK						22	130					22	130	152
Myndigheter och andra sektorsorgan														
AMFO					985						461	985	461	1 446
BFR					175							175		175
Departement m. m.							2 191	600[3]			300		3 091	3 091
Socialstyrelsen											230		230	230
TFB						208	190					208	190	398
Trafiksäkerhetsverket											360		360	360
Enskilda org. Brandforsk											230		230	230
Enskilda org. Skandia						40					40	40	40	80
Summa	950	1 075	1 732	900	1 160	1 730	18 763	2 600	1 200	50	1 771	7 547	24 384	31 931
Procentuell fördelning	12,6	14,3	22,9	11,9	15,4	22,9	76,9	10,7	4,9	0,2	7,3	23,6	76,4	100,0

[1] Fakultetsmedel resp. reguljära myndighetsanslag
[2] Avser RPS' forskningsenhet vid PHS
[3] Extra medel fr. RPS för studie m.a.a. EM i fotboll 1992
[4] KVS' forskningsgrupp
[5] RMV har nyligen börjat sin verksamhet

Tabell 2 Finansiering av kriminalvetenskaplig FoU 1991–92
Finansieringskällor för totalt 31 931 tkr

Källa	Medel	Proc andel
Departement (exkl uppdragsmedel)	21 900	68.6
Forskningsråd	3 869	12.1
NSfK*	152	0.5
Myndigheter/sekt.organ	5 700	17.9
Enskilda organisationer	310	0.9
Summa	31 931	100.0

* Nordiska samarbetsrådet för kriminologi

Tabell 3 Finansiering av kriminalvetenskaplig FoU 1991–92
Forskningsråden
12,1 % av den totala finansieringen 31 931 tkr

Råd	Anslag i tkr	Proc andel av rådets totala anslagsbelopp	Proc andel av rådens totala finansiering av kriminalvet. FoU
FRN	915	1.35	23.6
HSFR	275	0.23	7.1
MFR	–	–	–
RJ	1 600	2.51	41.4
SFR	1 079	1.64	27.9
Summa	3 869	0.55	100.0

FRN Forskningsnämnden
HSFR Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet
MFR Medicinska forskningsrådet
RJ Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond
SFR Socialvetenskapliga forskningsrådet

Tabell 4 Finansiering av kriminalvetenskaplig FoU 1991–92
Myndigheter, sektoriella FoU-organ
17,9 % av den totala finansieringen 31 931 tkr

Myndighet, sekt.org	Anslag i tkr	Procentuell andel av totala beloppet
AMFO	1 446	25.3
BFR	175	3.1
Socialstyrelsen	230	4.0
TFB	398	7.0
Trafiksäkerhetsverket	360	6.4
Departement m. m. (uppdragsmedel)	3 091*	54.2
Summa	5 700	100.0

AMFO Arbetsmiljöfonden BFR Byggforskningsrådet
TFB Transportforskningsberedningen

Tabell 5 Finansiering av kriminalvetenskaplig FoU 1991-92
Högskolan – medel/institution
23,6 % av total medlen 31 931 tkr

Institution	Fak medel	Externa medel	Procentuell andel av alla inst. medel	
Kriminologiska, S	950	–	(950)	12.6
Sociologiska, S	500	575	(1 075)	14.3
Psykologiska, S	–	1 732	(1 732)	22,9
Sociologiska, Lu	–	1 160	(1 160)	15.4
Rättspsyk., KI, S	700	200	(900)	11,9
Övriga	500	1 230	(1 730)	22,9
Summa	2 650	4 897	7 547	100.0

Tabell 6 Finansiering av kriminalvetenskaplig FoU 1991–92
Departementen (exkl uppdragsmedel)
76.4 % av den totala finansieringen 31 931 tkr

Departement	Anslag i tkr			
	1991/92	proc	1992/93	proc
Justitie	19 000	66.7	26 500	75.7
Civil*	2 000	7.0	–	–
Utbildnings	6 500	22.8	7 300	20.9
Social	1 000	3.5	1 200	3.4
	28 500	100.0	35 000	100.0

* Bå 1991/92 sorterade polisverksamheten (FoU 2 000 tkr) under civildepartementet. Förts till justitiedepartementet fr o m 1992/93

Tabell 7 Medel till kriminalvetenskaplig FoU i milj. kr

	Utbildningsdepartementet Högskolan		Justitiedepartementet Myndigheter	
	1991–92	1992-93	1991–92	1992–93
1	6 500	7 000	10 500*	12 000
2	7.5	8.5	24,5	30
3	0.1	0.1	0.2	0.3

1 U:s totala forskningsbudget	JU:s totala budget för rättsväsendet
2 Högskolemedel för kriminalvetenskaplig FoU inkl. externfinansiering	Myndighetsmedel för kriminalvetenskaplig FoU inkl. externfinansiering
3 Procentandel 2 av 1	Dito

* En stor del av detta belopp avser polisens verksamhet, som under 1991–92 låg under civildepartementet

En av *Lars Dolmén* för utredningen företagen inventering, *bilaga 2*, visar i en av mig gjord sammanställning för budgetåret 1991/92, *tabell 1*, bl.a.

att det rör sig om relativt blygsamma belopp från kommuner och landsting,

att sektorsorganen endast undantagsvis ger anslag till direkt kriminalvetenskapliga projekt,

att Allmänna arvsfonden, möjligen tvärtemot en ganska allmänt förekommande uppfattning, inte givit några direkta forskningsbidrag under senare tid men väl betydande stöd till *föreningsverksamhet* av stort kriminologiskt och kriminalpolitiskt intresse, bl.a. 7 000 000 kr till Athena gruppen (aktion mot droger); 500 000 kr till Medborgarskolan i Stockholm (film mot barnmisshandel); 200 000 kr till Rädda barnen (film om sexuella brott mot barn); 250 000 kr till Non fighting generation och 320 000 kr till Föreningen kultur mot våld,

att NSfK beviljade 152 000 kr till svenska forskare (3 projekt) samt

att endast ett försäkringsbolag (Skandia, 80 000 kr), men ingen bank, lämnat forskningsbidrag.

Den totala finansieringsbilden, *tabell 2*, visar en kriminalvetenskaplig FoU-finansiering under 1991/92 på nivån 32 mkr, varav nära 22 mkr, i departementala basanslag (fakultet- och reguljära myndighetsanslag; "basanslag"), dvs. i det närmaste 70 %, och resten huvudsakligen genom *externa projektanslag från* forskningsråd (12 %) och myndigheter, inkl. departement (18 %).

Av *forskningsråden* dominerar Riksbankens jubileumsfond med sina 1 600 tkr (drygt 41 % av den totala rådsfinansieringen), *tabell 3*. Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet gav endast 1 anslag (275 000 - 7 %); Medicinska forskningsrådet inget.

Bland de FoU-finansierande *myndigheterna* och sektoriella FoU-organen, *tabell 4*, svarade departement och andra offentliga organ för nästan 55 % av finansieringen, med Arbetsmiljöfonden på en god andraplats, 25 %.

Bland *mottagarna* dominerar myndigheter och sektorsorgan (drygt 75 %), medan högskolan ligger på en betydligt lägre nivå (knappt 25 %), *tabell 1*.

Psykologiska institutionen vid Stockholms universitet har störst andel av *högskoleinstitutionernas externmedel* (30 %), *tabell 5*. Notabelt är att sociologiska institutionen i Lund har mer externmedel (1 160 tkr) än motsvarande institution i Stockholm (575 tkr; 1 075 tkr om man också räknar den del av fakultetsanslaget som disponeras för

Metropolitprojektet). Kriminologiska institutionen i Stockholm redovisar inga externmedel, bl.a. beroende på att forskningen fått stå tillbaka för en omfattande undervisning.

□ Enligt utredningens direktiv skall jag redovisa hur de tillgängliga forskningsresurserna *fördelas* mellan grundläggande forskning, å den ena sidan, och tillämpad forskning och utvecklingsarbete å den andra.

Som utgångspunkt för en sådan fördelning har jag - i brist på något bättre - använt mig av det traditionella betraktelsesättet att universiteten svarar för den grundlägande forskning och bedömt de redovisade högskolemedlen i enlighet härmed, väl införstådd med förhållandet att gränsen mellan riktad grundforskning och kvalificerad tillämpad forskning kan vara mycket svår att dra. Inte i något av de många fall som jag haft anledning granska, har jag funnit kategoriseringen "grundläggande forskning" helt missvisande. Jag betraktar med andra ord de redovisade *7.5 mkr högskolemedel i tabell 1 som medel för grundläggande forskning*.

Då det gäller myndighets- och sektorssidan är situationen betydligt mer komplicerad, men inte helt omöjlig att hantera. Till att börja med kan konstateras att den verksamhet som bedrivs av RPS' forskningsenhet till övervägande del är tillämpad forskning och utvecklingsarbete. Det bör också kunna förutsättas att den verksamhet som döljer sig bakom anslagen och rubriken *"övriga sekt.org."* knappast kan betecknas som grundläggande forskning. Här finns t.ex. Stockholms socialtjänst, FoU-byrån (461.000 kr från AMFO för projekt om "våld och aggressioner inom hemservice").

Återstår på sektorssidan *BRÅ*. En genomgång av 1991-92 års projektkatalog har, som tidigare nämnts, givit följande grova procentuella uppdelning och belopp:

Grundläggande forskning	10	(1.9 mkr)
Tillämpad forskning	40	(7.5 mkr)
Utvecklingsarbete	25	(4.7 mkr)
Utredningsverksamhet	25	(4.7 mkr)

Tillsammans med högskolans 7.5 mkr skulle med andra ord totalbeloppet för *grundläggande forskning under 1991-92* ligga på avrundat 7.5 + 1.9 = 9.4 mkr (30 %)

och totalbeloppet för *tillämpad forskning, utvecklings- o. utredningsarbete* på avrundat 32.0 - 9.4 = 22.6 mkr (70 %)

Hur är förhållandet på andra FoU-områden? Det är naturligtvis svårt

att göra rättvisande jämförelser. Varje FoU-fält har sina speciella förutsättningar. Men jämför man med t.ex. byggforskningsområdet finner man där en betydligt högre procentsats högskoleforskning. Det centrala FoU-organet BFR fördelar sina medel (f.n. 240 mkr) med cirka 50 % på högskolan, 25 % på högskolenära institut och resten på konsulter, organisationer etc. Därutöver kommer fakultetsanslagen till de tekniska högskolorna och den forskning som bedrivs vid Statens institut för byggnadsforskning, där proportionen grundforskning/annan FoU torde vara ungefär 50/50.

Ungefär samma bild får man om man jämför med andra områden med en stark förankring i sektorsforskning, som med andra ord också kan omfatta högskoleforskning.

Min bedömning är att *proportionen inom det kriminalvetenskapliga området* i varje fall *bör vara ca 50/50*. Att nå detta resultat behöver och bör enligt mitt förmenande i första hand inte ske på bekostnad av de medel som nu disponeras av sektorsorganen BRÅ, RPS och KVS utan genom att man på andra sätt förstärker högskolebudgeten. Jag återkommer till denna fråga i avsnitt IV.

□ **Forskningsråden** har traditionellt en central ställning då det gäller finansiering av grundläggande forskning. Med tanke på den obalans som verkar råda mellan medel för denna forskning och andra FoU-slag inom det kriminalvetenskapliga forskningsområdet finns det all anledning att i det följande något närmare belysa rådens uppgifter, policies och anslagsverksamhet.

Sammanfattning: Forskningsråden intar en central position för finansieringen av kriminalvetenskaplig grundläggande forskning. Riksbankens Jubileumsfond och Socialvetenskapliga forskningsrådet svarar för merparten av anslagen till det kriminalvetenskapliga forskningsområdet. Med hänsyn till rådens syften och tillgängliga medel finns utrymme för en ökning av anslagsgivningen till detta område.

3.2.2 Forskningsrådsnämnden

Forskningsrådsnämnden (FRN) inrättades 1977 (i samband med en omorganisation av de traditionella råden, som har sina rötter i tidigt 1940-tal). Nämnden skall främja kontakterna mellan forskningen och samhället, underlätta och öka samarbetet mellan olika vetenskapliga discipliner och mellan forskningsstödjande organ. FRN har mer konkret till uppgift

att ta initiativ till och stödja forskning som är viktig för samhället,
att fördela medel till dyrbar vetenskaplig utrustning samt

att främja informationen om forskning och forskningens roll i samhället.

Ett viktigt instrument i samarbetet med andra råd och organ är *gemensamt finansierade forskningsprogram. Det tvärvetenskapliga förhållningssättet är FRN:s signum.* Exempel på teman inom nämndens forskningsprogram är naturresurser och miljö, individ, samhället, hälsa, kvinno- och jämställdhetsforskning, longitudinell forskning. Det är i det senast nämnda temaämnet som FRN blir och är kriminalvetenskapligt intressant. Sedan ett antal år tillbaka är nämnden medfinansiär i de stora Metropolit- och Örebroprojekten (se nedan bl.a. avsnitt 6.1.2) och satsade 1991/92 270 000 kr på det förra och 490 000 kr på det senare. Inom hälsotemat intar alkoholforskningen en framträdande roll. Under föregående år anslogs 150 000 kr för ett sådant projekt med kriminalvetenskaplig anknytning. *FRN:s totala anslagsgivning 1991/92 var ca 64 mkr.*

3.2.3 Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR)

Fram till budgetåret 1977/78 svarade Statens råd för samhällsforskning för finansieringen av samhällsvetenskapliga FoU-projekt, inklusive projekt på den kriminalvetenskapliga arenan. Relativt blygsamma belopp gavs emellertid till kriminologisk forskning.

När det gamla rådets ersattes med HSFR utgick man från att en viss satsning skulle ske även på det kriminologiska området.

HSFR:s uppgift är att främja forskning inom humaniora, religionsvetenskap, samhällsvetenskap och rättsvetenskap. Rådet stödjer även tvärvetenskaplig forskning som överskrider gränserna till discipliner inom andra forskningsråds områden. Detta sker i samverkan med berörda forskningsråd och med FRN.

I sin senaste anslagsframställning (1993-96) gör rådet följande uttalande av stort intresse för stöd och utveckling av den kriminalvetenskapliga forskningen:

> " ... rådet (skall) i ökad utsträckning söka stödja forskargrupper som vill genomföra större projekt eller forskningsprogram inom långsiktigt uppbyggda lokala forskningsmiljöer eller inom nätverk av forskare vid olika högskolor."

Ser man på dagsläget är emellertid anslagsgivningen till den kriminalvetenskapliga sektorn ytterligt mager; för 1991/92 endast 275 000 kr (bidrag till del av Örebroprojektet vid psykologiska institutionen vid Stockholms universitet).

En tillbakablick på anslagsgivningen 1977/78-1990/91 ger följande, lika "återhållsamma" bild:

1977/78	---	
1978/79	Prof. Georg Karlsson "Samhället och de asociala"	120 720
	Doc. Suzanne Wennberg "Försök till brott"	55 000
1979/80	Doc. Gertrud Lennander och doc. Suzanne Wennberg "Återvinning i konkurs ..."	132 000
	Kriminalvetenskapliga inst., "Våldsbrottsligheten i Gävle ..."	104 200
	Prof. David Magnusson och doc. Anders Dunér "Biologiska variabler och social anpassning"	90 000
1980/81	Prof. Alvar Nelson "Offentlig kriminalpolitik i jämförande belysning"	16 000
1981/82	Jur kand Leif Lenke "Utvärdering av det svenska motbokssystemet ..."	68 000
1982/83	---	
1983/84	Hovr råd Gunnar Grönvall "Straffmätning"	22 000
1984/85	---	
1985/86	---	
1986/87	Hovr råd Gunnar Grönvall "Straffmätning"	90 000
1987/88	Hovr råd Gunnar Grönvall	6 000
1988/89	---	
1989/90	---	
1990/91	Med dr Leif Svanström "Sociala riskfaktorer för narkotikamissbrukare ..."	230 000
1991/92	Doc. Håkan Stattin "Den tidiga utvecklingsmässiga bakgrunden till sociala anpassningssvårigheter"	275 000

Under tiden 1977-1992 har HSFR lämnat anslag på sammanlagt 1 208 900 (10 projekt), dvs. i snitt 80 000/år; dock har under sex år inga anslag lämnats (möjligen inte heller aktualiserats; någon uppgift har inte gått att erhålla på den punkten). Av de 10 projekt som erhållit anslag under den angivna tiden bedömer jag två som något perifera ur kriminalvetenskaplig synpunkt. Med tanke på att *rådet* under bå 1982/83 *delade ut* 53.4 mkr och under *1991/92 totalbeloppet 110.4 mkr* kan det knappast sägas att resurser saknats.

Vid mina kontakter med rådet har uppgivits att det enkla skälet till att så få bidrag lämnats till kriminalvetenskaplig forskning är att så *få ansökningar* har lämnats. Som en av flera tänkbara förklaringar till detta förhållande har angivits att kriminologiska institutionen verkar för liten för att kunna åstadkomma konkurrenskraftiga forskningsprojekt och att förutsättningarna att få bidrag borde öka i takt med att institutionen görs mer slagkraftig. Ytterligare ett skäl är att rådet är mycket restriktiv med bidrag till forskare som ej disputerat. Ett sådant fall har nyligen inträffat. En kriminolog med nära förestående disputation fick en ansökan avslagen på denna grund.

HSFR:s anslagsgivning avser primärt grundforskning. Det är ett avgörande skäl varför framställningar från "sektors- och myndighetsforskare" så sällan blir lyckosamma. Det är också en förklaring till att t.ex. BRÅ och vissa BRÅ-forskare på förhand anser det som utsiktslöst att söka anslag hos HSFR och andra grundforskningsråd. (Se dock avsnitt 3.2.5 beträffande SFR:s stöd till tillämpad forskning.) Ofta bygger emellertid denna uppfattning på ett missförstånd. Forskningsråden ger sällan eller aldrig forskningsbidrag till institutioner, myndigheter etc. *Bidrag söks och ges till forskare och forskargrupper*. Å andra sidan - om det projekt för vilket man söker medel är vetenskapligt och i övrigt kvalitativt konkurrenskraftigt har sökandens hemvist i princip ingen betydelse.

Generellt sett verkar HSFR ha både intresse, stödarrangemang och medel för att hjälpa till att utveckla och förstärka den kriminalvetenskapliga forskningen. Rådets system med egna forskartjänster och rådsprofessorer, till vilka under senare år knutits doktorandtjänster, och den allt tydligare inriktningen på att stimulera tvärvetenskapliga och långsiktigt uppbyggda forskarmiljöer och nya nätverk kan vara värdefulla instrument i det sammanhanget, liksom rådets beredvillighet att ställa upp då det gäller forskarsamarbete i större program, att anordna planerings- och behovssymposier etc.

I sin fördjupande anslagsframställning (93/94-96/97) kommenterar rådet de institutionsfall där undervisningbördan är så tung och antalet forskningstjänster på institutionen så få att utrymmet för forskning därigenom blivit alldeles för litet på följande sätt:

"Ur såväl högskolans som rådets (HSFR:s) perspektiv är det viktigt

att det finns en stark koppling mellan grundforskning och undervisning. Ibland orsakar detta problem, bl a när personer engagerade i forskningsarbete också behövs i undervisningen i större utsträckning än vad som förutsågs då planeringen av forskningsarbetet gjordes ... Sådana problem uppstår särskilt ofta i små ämnen där tillgången på forskare/lärare är begränsad. *HSFR är berett att medverka till lösningar som tillgodoser både forskningens och utbildningens behov.* " (Utredarens kurs.)

Den beskrivna situationen stämmer ganska väl med den som rått och råder vid kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet. En närmare kontakt mellan institutionen och rådet bör sålunda kunna medverka till en tingens bättre ordning.

Bedömning: Förutsättningarna förefaller goda - och tiden mogen - att HSFR tillsammans med övriga berörda forskningsråd aktualiserar och följer upp de ambitioner som *Ragnar Edenman* för 33 år sedan gav uttryck för i proposition 1959:105 med uttalandet att de kriminalvetenskapliga frågorna "inom ramen för forskningsrådens verksamhet (borde) angripas på bred front på basis av ett av råden gemensamt utarbetat forskningsprogram".

3.2.4 Medicinska forskningsrådet (MFR)

Ett statligt medicinskt forskningsråd bildades 1945 med huvudsaklig uppgift att stödja forskning vid universiteten - forskning som forskarna själv initierat och som forskarsamhället självt granskat och prioriterat. MFR har i dag i stort sett samma huvuduppgift. Utöver den inomvetenskapliga grunduppgiften har emellertid rådet numera också uppgiften att ta initiativ till att stärka forskning inom medicinska områden som har "särskild betydelse för samhället i ett kortare tidsperspektiv", att stärka internationellt forskningssamarbete och att informera om forskning och forskningsresultat.

Av den forskningsrådsstatistik som jag redovisat ovan framgår att rådet inte lämnat något ekonomiskt bidrag till den kriminalvetenskapliga forskningen, dvs. främst den rättspsykiatriska forskningen. Det externa forskningsbidrag på 200.000 kr, som rättspsykiatriska institutionen vid Karolinska institutet hade under 1991/92, var ett anslag från Riksbankens Jubileumsfond.

Situationen är inte ny. Rådet har inte under flera år givit något forskningsbidrag till det kriminalvetenskapliga forskningsområdet. På min direkta fråga erhåller jag samma svar från MFR som från HSFR. *Rådet får inga konkurrenskraftiga ansökningar.* På tänkbart sökandehåll hävdas att rådet prioriterar annan forskning. Från MFR framhålls emellertid att det *inte finns några principiella inskränkningar eller*

prioriteringsbeslut som hindrar rådet från att anslå medel till rättspsykiatrisk forskning/medicinsk kriminologi.

I själva verket kan sägas att MFR har ett par insatsområden av stort kriminalvetenskapligt intresse, nämligen området "psykiatri och beroendeframkallande medel" och "socialmedicin" samt en särskild forskartjänst i "barn- och undomspsykiatri". Den kommitté som svarar för det nämnda psykiatriområdet har bl.a. till uppgift att "främja samverkan med andra anslagsgivare, såsom SFR, Riksbankens Jubileumsfond och FRN för att nå en sann integration av kunskapsområdena medicin, beteendevetenskap och socialvetenskap".

Under det senaste året har MFR på särskilt uppdrag av regeringen tagit fram diskussionsunderlag för en snabbare uppbyggnad av socialpsykiatrik forskning.

För att närmare belysa forsknings- och insatsbehov inom vissa avgränsade områden begagnar sig rådet av särskilda för ändamålet tillsatta *"initiativgrupper"* - med en forskare som ordförande och med samhällsintressena representerade för att kunna formulera relevanta samhällsproblem.

I sin fördjupade anslagsframställning för 1993/94-1995/96 har rådet som ett av de "prioriterade områdena" angivit "folkhälsoforskning". I samma petitita begär rådet - utöver medel för doktorandtjänster, forskarassistentjänster och extraprofessurer - medel för en ny typ av mellantjänster, *tidsbegränsade högskolelektorat*, som enligt rådet krävs för att kunna rekrytera och bibehålla unga forskarbegåvningar i medicinsk forskning. Tjänsterna avser att överbrygga perioden mellan forskarassistent och de fasta akademiska tjänsterna. Inom tjänsteområdet har MFR beslutat att reducera stödet till doktorandtjänster till förmån för en ökad satsning på forskarassistentjänster.

MFR:s statliga anslag för 1991/92 var *329 mkr*, varav disponerades (prel.)

för forskningsverksamhet	192 130 198
och för tjänster	56 642 000
enligt följande mycket differentierade system:	
Professurer	3 917 000
Tjänster som forskare	15 425 000
50%-tjänster som forskare	2 871 000
Forskarassistenttjänster	15 035 000
Forskarass.tj. inom prioriterade omr.	9 931 000
Forskarass.tj. för forskarrörlighet	1 388 000
Doktorandtjänster	8 075 000

3.2.5 Socialvetenskapliga forskningsrådet (SFR)

SFR bildades så sent som 1990 och ligger inom socialdepartementets ansvarsområde. Rådets uppgift är att främja och stödja forskning inriktad i ett socialvetenskapligt perspektiv mot bl.a. folkhälsofrågor, handikappområdet, äldre, internationell migration och etniska relationer, *barn och familj* samt *missbruk av alkohol, narkotika och andra beroendeframkallande medel.*

Rådet är intressant i förhållande till de andra forskningsråden så till vida att dess kärnområde enligt riksdagens beslut är *både grundforskning och tillämpad forskning*. Ungefär hälften av rådets forskningsmedel går till grundforskning, hälften till tillämpad forskning. Av de projekt, som rådet stödjer, avser ungefär 40 % grundforskning och 60 % tillämpad forskning.

SFR satsar på att bygga upp långsiktiga forskningsmiljöer från grunden, dels genom särskilda *programstöd* ("miljöstöd"), dels genom finansiering av doktorandtjänster (f.n. 18 tjänster). I sin fördjupade anslagsframställning 1993/94-1995/96 föreslår rådet ytterligare ca 40 doktorandtjänster under treårsperioden samt introduktion av ca 20 forskarassistenttjänster.

Programstödet, som baseras på ett av sakkunniga bedömt och godkänt forskningsprogram, ger vanligen stöd till en forskargrupp eller nätverk av forskare för fem till sex år. Till gruppen skall knytas doktorander/forskarassistenter.

Under 1991/92 stödde SFR följande projekt:

Håkan Stattin,
psykologiska inst. Stockholms universitet
"Avvikelsekarriärer: Bakgrundfaktorer och modifierande krafter" 167 000

Brottsförebyggande rådet,
"Internationell migration och brottslighet" 252 000

Göran Therborn,
Sociologiska institutionen vid Göteborgs univ.
"Hundra år av (miss)anpassning" 285 000

Charles Westin,
Centrum för invandrarforskning, Stockholms univ.
"Internationell migration och brottslighet" 375 000

Tillsammans med Riksbankens Jubileumsfond svarade SFR under 1991/92 för merparten av forskningsrådens bidragsgivning till kriminalvetenskapligt intressant forskning. Rådet disponerade under detta bå. ca *71 mkr.*

3.2.6 Stiftelsen Riksbanken Jubileumsfond (RJ)

RJ bildades 1965. Den utredningskommitté, som med dåvarande statsminister Tage Erlander som ordförande utarbetade riktlinjer för fondens verksamhet, underströk bl.a. att speciellt borde "stora och långsiktiga forskningsprojekt stödjas" och "kontakter med internationell forskning främjas". Forskningen borde, enligt kommittén, inriktas - mer än förut - på problem som är "förenade med samhällets och de enskilda människornas anpassning. Som exempel på angelägna forskningsuppgifter nämndes "trivselproblem, anpassning till yrkesliv och samhälle, effekten av sociala reformer på människors hälsa samt *vissa spörsmål rörande kriminaliteten*" (utredarens kurs.). Fonden har också under åren givit stöd åt ett antal forskningsprojekt av kriminalvetenskapligt stort intresse, bl.a. Metropolit och IDA (Örebro)-projekten.

RJ, som numera är en självständig stiftelse, bruka behandlas tillsammans med de statliga forskningsråden.

En genomgång av fondens (numera stiftelse) projektlistor ger följande katalog:

1966
Carl-Gunnar Janson, Soc, S
"Stockholmsungdomars framtidsutsikter",
(Metropolit, 1966-87) 7.341.851

1967
Bengt Börjesson, Socialhögskolan, S
"Genomförande av ett rättssociologiskt och
kriminologiskt behandlingsforskningsprojekt
(1967-70) 302.804

Knut Sveri, Kriminologen, S
"Utlänningars brottslighet"
(1967-73) 375.828

1968
Daisy Schalling, KI, S
"Kriminologisk differentiell forskning"
(1968-71) 109.000

1974
Ulla Bondesson, Rättssoc, Lu
"Det allmänna rättsmedvetandet"
(1975-78) 466.400

1975
David Magnusson, Psykol, S

"Utstötta och isolerade barn:
en utvecklingsstudie"
(1975-77) 430.000

1979
Lars Magnus Gunne, Rättspsyk, Upps
Kontaktsbunden vård av missbrukare
dömda för narkotikarelaterad brottslighet
(1979-80) 292.000

1980
Ulf Drugge, Soc. inst., Umeå
"Brottslighet och lokalsamhälle"
(1980-83) 323.000

1982
David Magnusson, Psykolo, S
"Ett longitudinellt studium av fysisk
och psykisk hälsa och ohälsa"
(1982-85) 1.013.600

1983
Göran Grosskopf, Rättsvet. inst., Umeå
"Ekonomisk brottslighet - rättssäkerhet
och rättsbildning
(1983-86) 565.000

Ulla Jacobsson, Jur. inst., Sthlm och Lund
"Kvinnans rättssäkerhet som målsägande/
offer i brottsmålsprocessen vid kvinno-
misshandel, våldtäkt och därmed närbe-
släktade brott"
(1983-85) 376.000

1984
Eva Johansson,
Per Lindqvist, Rättspsyk. stn,
Regionssjukhuset, Umeå
"Grovt våld med dödlig utgång.
En medicinsk och rättspsykiatrisk
studie av våldssituationer och
gärningsmännens mentala status med
särskild hänsyn till alkoholens roll"
(1984-87) 215.000

1985
Per-Olof Wikström, Soc. inst. univ.
"Våldsbrott i Sverige och Skottland.

En jämförande studie av våldets struktur, utveckling samt åtgärder mot våld i två europeiska länder
(1985-88) 415.000

1987
Lars Lidberg, KI, S
"Uppföljning av 1956 års klientelundersökning rörande ungdomsbrottslingar - "unga lagöverträdare" - kroppslig-psykisk utveckling, belyst av kliniska, biokemiska, neuro-psykologiska och psykosociala data"
(1987-) 599.913

David Magnusson, Psykolo, S
"Individuell utveckling och miljö: Ett långsiktigt studium av individernas livssituation mot bakgrund av deras utveckling i samspel med dn psykologiska, sociala och fysiska miljön
(*1987-92*) 2.605.500

1990 *(-92/93)*
Lars Bergman, Psykolo, S
"Problemflicka blir vuxen"
(*1990-93*) tot.ber. 830.739

Charles Westin, Ceifo, SU
"Internationell migration och brottslighet"
(*1990-93*) tot.ber. 2.214.226

Carl-Gunnar Janson, Soc, S
"Studie av persistensen i avvikelseformer, deras generalitet ..."
Metropolit
(*1990-*) hittills ber. 670.435

Social- och rättspsykiatriska institutionen, KI, S 200.000

Bedömning: Riksbankens Jubileumsfond har genom åren varit ankaret i forskningsrådens finansiering av kriminalvetenskaplig forskning och svarat för värdefulla bidrag till forskare inom juridik, kriminologi, sociologi, psykologi och andra för brottsforskningen viktiga kunskapsområden. Forskningsråden sammantagna har den differentierade uppsättning instrument som behövs för att kunna utveckla och förstärka den kriminalvetenskapliga forskningen.

4 Kriminalvetenskapliga forskningsprogram

Förslag om att inrätta en professur i kriminologi vid Stockholms högskola framfördes redan 1954 av 1949 års juristutbildningskommitté. Förslaget vann inget gehör. Frågan aktualiserades upprepade gånger under de kommande åren genom bl.a. motioner i riksdagen. Först omkring 1958-59 tog emellertid frågan fart på allvar och då framfördes också för första gången *önskemålet om ett kriminologiskt forskningsprogram.*

Vid överläggningar under våren 1959 inför cheferna för justitie- och ecklesiastikdepartementen med deltagare från universiteten, forskningsråden samt olika myndigheter uttalades önskvärdheten att forskningsråden snarast tog initiativ till utformandet av ett kriminologiskt forskningsprogram. Vidare uppnåddes en viss överenskommelse om att inrättandet av en eller flera professurer i kriminologi ånyo borde övervägas *sedan ett kriminologiskt forskningsprogram utarbetats.*

Frågan om ett kriminologiskt forskningsprogram följdes upp av ecklesiastikminister *Ragnar Edenman* i proposition 1959:105 (om bl.a. forskningsrådsorganisationen) genom följande uttalande:

> "Det kommer sannolikt att fordras ett allt intensivare samarbete mellan forskare inom vitt skilda discipliner, när man i framtiden med forskningens hjälp vill angripa ett stort och viktigt problem. Här kan som exempel nämnas *det vetenskapliga studiet av kriminalitetens orsaker*, ett betydelsefullt problem, vilket som framhållits i annat sammanhang lämpligen borde kunna inom ramen för forskningsrådens verksamhet angripas på bred front på basis av *ett av råden gemensamt utarbetat forskningsprogram.* Jag vill här tillägga att, med hänsyn till de ökade resurser som råden torde komma att erhålla från och med nästa budgetår, det bör vara möjligt att igångsätta ett dylikt program." (Utredarens kurs.)

Det var ett mycket ambitiöst och lovande statsrådsuttalande mot bakgrund av den just reformerade forskningsrådsorganisationen. Det enda som egentligen hände var emellertid (och det var i och för sig viktigt nog) att Statens råd för samhällsforskning reserverade en s.k. särskild forskarbefattning för ämnet kriminologi. *Knut Sveri* blev 1959 innehavare av denna befattning och innehade den fram till 1964 då han blev professor i kriminologi.

Jag har inte fördjupat mig i frågan varför inget nationellt övergripande forskningsprogram kom till stånd vare sig då eller senare utan endast konstaterat att så är fallet. En möjlig anledning kan vara att just vid den här tiden (övergången från 1950- till 1960-talet) pågick eller startades stora konkreta forskningsprojekt av typ *1956 års klientelundersökning rörande ungdomsbrottslingar*, och påbörjades arbetet med en modell för en stor försöksverksamhet för att undersöka *utfallet av olika kriminalpolitiska åtgärder* (1959-1964) som resulterade i förslaget *Aktion mot ungdomsbrott* (SOU 1964: 58). Det kan säkerligen också ha spelat en viss roll att professuren i kriminologi kom till först fem år efter statsrådsuttalandet och att innehavaren från allra första början blev hårt engagerad i 1960- och 1970-talens många kriminalpolitiska reformaktiviteter (samarbetsorganet för åtgärder mot ungdomsbrottslighet, 1966; samarbetsorganet för bekämpande av narkotikabrottslighet, 1970; 1968 års brottmålsutredning och den verksamhet som ledde fram till inrättandet av BRÅ; 1973). Det rörde sig med andra ord om ett operationaliserat och praktiskt inriktat kriminalpolitiskt handlingsprogram med vissa FoU-inslag för vilka inte minst Knut Sveri svarade.

En ytterligare bidragande orsak kan ha varit de mycket stora *longitudinella forskningsprojekten Metropolit och IDA/Örebroprojektet*, som började redan i mitten av 1960-talet och fortfarande har stor aktualitet. Om man så vill kan de två projekten - i sina kriminalvetenskapligt intressanta delar - betecknas som *övergripande kriminalsociologiska respektive kriminalpsykologiska forskningsprogram*. På ungefär samma sätt förhåller det sig under senare tid med BRÅ:s och Per-Olof Wikströms socialekologiska "Stockholmsprojekt".

Här skall inte frågan om *pro et contra* betr. övergripande forskningsprogram behandlas utan endast exempel redovisas på program som kan tänkas ingå i *ett nationellt kriminalvetenskapligt program*.

(A) *Per-Olof Wikström* redovisar ett förslag till kriminologisk programforskning på basis av det s.k. *MacArthur programmet* ("Program on Human Development and Criminal Behavior") vid Harvard universitet i USA (*bilaga 11*). Forskningsprogrammet kännetecknas av tvärvetenskaplighet, utvecklingsperspektiv och interventioner följda av utvärderingar. Programmet har samlat en imponerande grupp av ledande forskare med en central programledningsgrupp, ett vetenskapligt råd och fem olika arbetsgrupper. Det sträcker sig över i första hand femton år och har en årlig budget i storleksordningen 6 miljoner kronor. Wikström hänvisar också till andra liknande om än inte lika stora och ambitiösa programprojekt i USA, bl.a. en Pittsburgh-studie.

(B) *Knut Sveri* redovisar ett underlag för inrättandet av en professur

i kriminalpolitisk forskning som också kan betecknas som ett förslag till program för kriminalpolitisk forskning (*bilaga 12*).

(C) Psykologisk forskningsexpertis har för utredningen utarbetat ett förslag till forskningsprogram för individinriktad kriminologisk forskning (*bilaga 13*). Programmet tar sin utgångspunkt i förhållandena (1) att brott planeras och begås alltid av individer; (2) att en individ begår brott inte är en tillfälighet utan måste förstås i ljuset av vissa "inre" och yttre omständigheter samt (3) att hur en individ fungerar vid ett visst givet tillfälle kan förstås mot bakgrunden av individens tidigare historia, från barndomen och framåt. Enligt förslaget måste den traditionella sociologiskt och juridiskt inriktade kriminologiska forskningen kompletteras med en systematisk, långsiktigt planerad psykologisk forskning, inriktad på kunskap om hur individer utvecklas och fungerar. Meningsfulla och givande resultat kan enligt förslaget endast erhållas genom (a) en individinriktad forskning rörande den psykosociala, utvecklingsmässiga bakgrunden till kriminalitet i tonåren och i vuxen ålder; (b) en psykobiologisk forskning kring brottslingars personlighet. Två professurer föreslås med inriktning på (a) "psykosocial utveckling med särskild inriktning på kriminellt beteende" respektive (b) "psykobiologisk forskning med särskild inriktning på kriminellt beteende". Förslaget tar också upp frågan om behovet av forskningsmetodik i kriminologisk forskning, särskilt longitudinell forskningsmetodik" samt forskning i "vittnespsykologiska" frågor. Även för dessa två fält föreslås professurer.

De fyra föreslagna nya professurerna ger enligt förslaget goda garantier för en väl genomförd programforskning.

(D) Inom den individinriktade forskningen har jag också tagit del av det förslag till ett rättspsykiatriskt forskningsprogram som föreslagits av professor *Sven Levander* för det verksamhetsområde för vilket det nya Rättsmedicinalverket (RMV) har ansvaret (*bilaga 14*). Levander anger ett antal områden av primärt forskningsintresse: personalforskning, tvärsnittsundersökningar av klientelet, longitudinella uppföljningsundersökningar, etik och begreppsanalys/internationella jämförelser samt pseudoexperimentella interventionsundersökningar. Härtill kommer insatser för att säkra att forskningen har hög kvalitet. Institutionen för social- och rättspsykiatri vid Karolinska institutet föreslås få en nyckelroll i samordnigen av de olika forskningsinsatserna. Ett forskningsråd föreslås inrättat inom RMV för behandling och prioritering av vilka forskningsprojekt inom programmet som skall kunna beviljas medel från verket. I övrigt förutsätts traditionell externfinansiering genom t.ex. MFR och RJ.

De fyra nu redovisade exemplen skulle alltså kunna ingå som delprogram i ett - av forskningsråden gemensamt utarbetat och finansierat - *nationellt kriminalvetenskapligt forskningsprogram* av typ: det av HSFR administrerade nationella programmet beträffande "Forskning om offentlig sektor" (SOU 1991:36; prop. 1991/92:16).

5 Forskningsbehov och resurser

Kriminaliteten och dess bekämpande är ett ständigt återkommande problem i de flesta samhällsformer och kommer med all sannolikhet att så förbli så länge normer och regler fordras för mänsklig samvaro. Begrepps- och definitionsmässigt förändras naturligtvis innehållet och formerna för norm- och regelbrotten, men man kan aldrig räkna med total laglydnad eller helt friktionsfria sociala relationer överhuvudtaget. Denna något pessimistiska framtidssyn innebär förvisso inte - och får inte innebära - en resignerad och passiv attityd till våra möjligheter att hålla brottsligheten i schack och förhindra upprepad kriminalitet. Men även den mest begränsade målsättning fordrar *samhällsresurser* av olika slag. På de flesta andra samhällsområden kan man räkna med vissa gynnsamma "marknadsmekanismer" och "marknadsinsatser". Kriminalitetens problem fordrar att alla goda krafter samverkar, men samhället har det primära ansvaret för samfällda brottspreventiva och brottsbekämpande åtgärder. *Och att resurser ställs till förfogande även för kriminalvetenskaplig FoU.*

Trots en tämligen klar insikt hos de flesta att allvarliga sociala och individrelaterade problem kräver olika slags insatser tycks avståndet som regel vara långt mellan insikt och bredvillighet att avsätta adekvata ekonomiska resurser för att öka våra kunskaper om hur vi bäst skall komma till rätta med kriminalitetsfrågorna. Kunskapsbehovet är stort och i ständigt ökande. Det har medvetandegjorts alltifrån tiden för de begynnande kriminalvetenskaperna och straffrättsreformatorn *Franz von Liszt's* kriminalpolitiska program under de första åren av 1880-talet. I Sverige tog straffrättsprofessorn *Nils Stjernberg* på 1910-talet - och därefter en lång rad av kriminologiskt och kriminalpolitiskt orienterade forskare och reformatoriska ämbetsmän - över den till synes hopplösa pedagogiska uppgiften att förklara kriminalitetens komplexitet och behovet av mångvetenskapliga insatser och forskningsresurser. Resurserna står sällan i någon rimlig proportion till de manifesterade behoven.

Upptäckten av det sagda är ständigt ny; resultatet ofta beklagligt magert. I en artikel i The British Journal of Criminology, 1949, skriver *Olof Kinberg*:

> It has been calculated that the cost of crime in Sweden amounts to something between fifty and one hundred million Swedish crowns a year. This estimate may be too small or too large. In any case it

is certain that society suffers very heavy social and moral damage through crime and that an incalculable amount of human suffering of every kind is originated by crime. It is indeed astonishing that those in power have not yet realized that crime is a most serious problem, the more so as criminals nowadays can exploit scientific discoveries and technical inventions in a way that can be disastrous not only to private persons but to nations. *Science has taught us that adequate means to prevent undesirable events presuppose a thorough knowledge of their causes.* The practical consequences of the realization of this ought to be that parliaments and governments stimulate and support such investigations. With rare exeptions this is not the case. (Utredarens kurs.)

Kinbergs konstaterande var tidstypiskt. Idag kan man möjligen säga att vi vet en del om brottslighetens orsaker, men vi är inte så mycket visare då det gäller att förebygga och bekämpa brottsligheten. Oavsett hur det förhåller sig med den saken tycks emellertid Kinbergs påpekande stå sig beträffande svårigheten att vinna förståelse för att resursstarka insatser måste göras.

I senare tappning följs samma tema upp av *Ivar Agge* och *David Magnusson.*

Ivar Agge skriver i juridiska fakultetens i Stockholm minneskrift 1957 om "bristen på erforderliga ekonomiska och personella resurser för en planmässigt organiserad kriminologisk och annan kriminalvetenskaplig forskning" och fortsätter:

"Det allmänna har hittills endast i ytterst begränsad omfattning understött denna vetenskap, medan man eljest under senare tid gjort betydande insatser för främjande av teoretisk och praktisk forskning av mer eller mindre speciell natur på andra områden, t.ex. inom medicin och teknologi. Det ringa intresset för utvecklingen av kriminologien och kriminalvetenskapens övriga grenar till tjänst för en effektiv kriminalpolitik har onekligen varit ägnat att väcka förvåning och bekymmer hos var och en som hyser oro i anledning av brottslighetens tillväxt ..."

Trettiofem år senare (1992) skriver *David Magnusson* i en skrivelse till mig om behovet av ökade kriminalvetenskapliga insatser:

"I relation till nu tillämpliga resurser kan de redovisade behoven te sig stora. I relation till vad som gäller andra områden av direkt betydelse för medborgarna och samhället är det ytterst blygsamma.

Brottslighet i vid mening är en social folksjukdom som vållar individer, både dem som begår brott, offer och anhöriga, svåra lidanden och samhället mycket stora kostnader. Det är möjligt att omfattningen av det personliga lidandet och de samhälleliga kostnaderna överstiger vad som är resultatet av någon av de stora kroppsliga folksjukdomarna.

Mot denna bakgrund ter sig *tilldelningen av medel för kriminologisk forskning groteskt underdimensionerad* (utredarens kurs.)"

5.1 Ekonomiska relationer

För att något belysa dimensioneringen och proportionerna i medelsanvisningen till kriminalvetenskaplig FoU och till annan samhällsstödd verksamhet med viss anknytning ges här några belysande exempel.

Av *översiktstabellen (1)* i avsnitt 3.2.1 framgår att högskolan och myndighets/sektorsorganen under 1991/92 disponerade cirka 7.5 respektive 24.5 mkr, dvs. ca *32 mkr totalt för kriminalvetenskaplig FoU.*

Detta belopp (32 mkr) är under samma tid (1991/92)

0,2 proc. av de medel som disponerades av högskolan och sektorsforskningen (18 600 mkr)

0,3 " av de medel som disponerades av rättsväsendet för åtgärder mot brott (10 500 mkr)

0,1 " av de medel som disponerade av högskolan, sektorsforskningen och rättsväsendet enligt ovan (29 100 mkr)

Grundforskningsråden disponerade under 1991/92 cirka 700 mkr för forskningsstöd. Till kriminalvetenskaplig forskning gavs 3.9 mkr (*0,6 %*)

De sektoriella FoU-organen disponerade under 1991/92 totalt cirka 11 800 mkr BRÅ:s, RPS' och KVS' FoU-verksamhet kostade ca 22,5 mkr (*0,2 %*)

Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet hade under 1991/92 ett fakultetsanslag för forskning på knappt 1 mkr. Det är *0,01 %* av de medel som under samma tid disponerades av högskolan i dess helhet.

Hur man än vänder och vrider; på vilken ledd man än räknar; vilken relation man än tar: kostnaderna för de kriminalvetenskapliga insatserna överstiger inte bråkdelar av procent.

Mer som ett kuriosum kan i sammanhanget erinras om en 24 år gammal skandinaviskt jämförande studie om kostnaderna för bl.a. rättsväsendet och utgifterna för kriminologisk forskning (*"Comparative Dollar Costs of Law Enforcement in the Scandinavian Countries"; Köpenhamn, 1968*). Studien behandlar bl.a. metodfrågan hur mycket av kostnaderna för rättsväsendets olika grenar som skall anses beröra kriminalitetsfrågorna. Då det t.ex. gäller polisverksamheten accepterades och användes den finske kriminologen *Patrik Törnudds* uppfattning att kriminologisk forskning bör behandla både kriminal-, civil- och trafikpolisens verksamhet. Polisens totalkostnader borde alltså inkluderas.

En jämförelse mellan respektive lands BNP och kostnaderna för

rättsväsendet och den kriminologiska forskningen visade följande bild (relativa tal per 1 milj innevånare):

	Danmark	*Finland*	*Norge*	*Sverige*
Befolkning i milj.	4,7	4,5	3,7	7,6
BNP *)	2 577 000	1 845 000	2 504 000	3 181 000
Rättsväsendet *)	20 000	17 607	12 605	25 049
krim.forskn *)	14,4	5,6	13,8	15,8

*) i tusen dollars

5.2 Brottslighetens utveckling och kostnader

(A) I justitiedepartementets bilaga av budgetpropositionen 1991/92 konstateras:

> "Under lång tid har antalet polisanmälda brott ökat mycket kraftigt. Sedan år 1950 har antalet mer än femdubblats och uppgår nu till långt mer än en miljon brott varje år. Härtill kommer ett mycket stort antal brott som aldrig kommer till polisens kännedom. Även grovt våld anmäls endast i knappt ett av tre fall och egendomsbrott anmäls bara i drygt hälften av samtliga fall. Samtidigt har också andelen uppklarade brott minskat väsentligt.
>
> Den omfattande brottsligheten innebär att många enskilda drabbas av olika former av skador och förmögenhetsförluster. Men även för dem som inte själva utsatts för brott skapar den ofta otrygghet och rädsla. Det är därför nödvändigt att bekämpa brottsligheten med kraft. Att bryta utveckligen mot allt fler brott är en avgörande fråga för allas trygghet i samhället."

I mina utredningsdirektiv understryks

att "det avgörande för tryggheten i samhället är att utvecklingen mot allt fler brott bryts"

att "en långsiktig framgångsrik kriminalpolitik måste bygga på ett väl utvecklat brottsförebyggande arbete" samt

att detta i sin tur bl.a. förutsätter att "det bedrivs forsknings- och utvecklingsarbete med inriktning på effektivisering av det brottsförebyggande arbetet".

Det kan naturligtvis diskuteras och på vetenskaplig grund ifrågasättas om brottsligheten fortsätter att öka i samma takt som tidigare. Det har också gjorts beträffande ungdomsbrottsligheten i ett par artiklar och tidskriftsinlägg av bl.a. den danska kriminologen *Britta Kyvsgard* och de svenska forskarna *Hanns von Hofer, Henrik Tham* och *Jerzy Sarnecki*. Uttalanden har därvid gjorts som också skulle kunna tydas som om ungdomsbrottsligheten skulle ha minskat. BRÅ-forskaren *Jan Ahlberg* hävdar emellertid att talet om en minskad ungdomsbrottslig-

het är en myt och vilar på bristande analys och antaganden som inte håller. I verkligheten är det, hävdar Ahlberg, tvärtom: "ungdomsbrottsligheten ökar".

Det ankommer inte på denna utredning att ha någon uppfattning om vem som har "rätt eller fel". Rätt eller inte - brottsligheten - därom torde alla vara överens - ligger på en så hög nivå att åtgärder under alla förhållanden måste vidtas i brottsförebyggande och brottsbekämpande syfte. För inriktningen och utformningen av dessa insatser är det dock viktigt att försöka bilda sig en uppfattning om brottslighetens utveckling både till volym och karaktär.

I avsikt att dels få diskutera begrepps-, attityd- och policyfrågor, dels också få möjlighet till diskussion om den framtida brottsutvecklingen ordnades i utredningens regi ett miniseminarium med *Jan Ahlberg*, *Hanns von Hofer* och *Henrik Tham* som deltagande experter. Underlaget för diskussionen var en för utredningens räkning av Jan Ahlberg utarbetad "*Prognos för brottsutvecklingen till år 2000*", *bilaga 10*.

Begreppsfrågorna vållade i detta sammanhang inga problem.

I Jan Ahlbergs PM beskrivs problemet med att finna en adekvat indikator på den verkliga brottsnivån. Ahlberg finner att polisanmälda brott är den minst problematiska indikatorn. Han beskriver därefter innehåll och relationer mellan brottsligheten under längre förgången tid, den beroende variabeln, och en rad oberoende variabler, bl.a. med utgångspukt från Felsons rutinaktivitetsteori. Problemet här är att användning av oberoende variabler förutsätter att tillförlitliga framtidsprognoser måste finnas även för dessa, vilket innebär att det är alltför äventyrligt att basera en framtidsprognos för brottsutvecklingen på dessa. Ahlberg koncentrerar sig emellertid på att göra en prognosmodell på basis av befolkningsvariablerna och sannolikheten av en lineär tillväxt av brottsobjekt. En anpassning av modellen till den verklighet som varit visar, enligt Ahlberg, att prognoserna enbart bör baseras på prognosvariabeln BEFOLKNING-TID. På basis härav gör Ahlberg prognoser för perioden 1992-2000, dvs. för 9 år framåt i tiden, för samtliga anmälda brott, brottsbalksbrotten, stöldbrott (exkl. butiksstöld) och våldsbrott. Generellt kan sägas - och med viss hänsyn tagen till SCB:s offerundersökningar - att Ahlbergs modell visar på en närmast lineär ökning av alla brott under prognostiden. Det är emellertid vanskligt att ha någon bestämd mening om den närmare karaktären och storleken av denna ökning.

Hanns von Hofer ansåg att Ahlberg haft en rimlig utgångspunkt för sin prognos och att en ökad brottsutveckling förefaller sannolik men att *ökningstakten* är okänd, möjligen är den procentuellt avtagande. Han påpekade också att det historiskt sett inte finns något samband mellan befolkningsutveckling och brottsutveckling och att Ahlberg har

mycket få referenspunkter under basperioden 1976-1991.

Henrik Tham sade sig tro på Ahlbergs prognos men fann den ganska intetsägande. "Brottsligheten ökar, men ökningstakten minskar" var Thams sammanfattande bedömning. Samtidigt ansåg han att Ahlbergs modell borde omfattat en längre tid och också tagit hänsyn till faktorer som "varuökningen, invandringen, BNP och alkoholkonsumtionen".

Ahlberg framhöll svårigheten att finna adekvata prognoser om alkoholkonsumtionen och att han medvetet undvikit att ta med invandringen med tanke på ämnets känslighet. Han uteslöt inte att hans prognoser hade vissa brister. Av tidsbrist hade han inte kunnat lägga ned det arbete på dem som han hade önskat. Prognosmodellen kommer emellertid att överarbetas fram till det seminarium i statistik som till hösten skall hållas i BRÅ:s regi. (I några avseenden är den till utredningen bifogade bilagan en överarbetad version av den som behandlades vid miniseminariet; utredarens anm.).

För denna utrednings del kan det konstateras - utan någon som helst dramatisk tolkning av kända eller prognostiserade förhållanden om brottslighetens utveckling - att *behovet av ökad kriminalvetenskaplig kunskap kvarstår med oförminskad styrka.*

(B) Detsamma gäller oavsett om man på ett mer adekvat sätt än som nu är fallet kan kvantifiera brottslighetens verkliga kostnader och de lidanden och olägenheter som den medför. Alla vet att det rör sig om betydande belopp.

Det har gjorts en hel del försök att beräkna *brottslighetens kostnader och skadeverkningar*. Det skulle föra för långt att här närmare behandla denna fråga. Några korta referenser kan dock vara på sin plats.

I BRÅ:s skrift om "*Brottslighet och kriminalpolitik*" (1990) sägs bl.a. att "sammanlagt ligger brottskostnaderna per år för den totala stöldbrottsligheten i storleksordningen 2-3 miljarder". För den ekonomiska brottsligheten, skattad med hjälp av de belopp som årligen undandras från beskattning genom brottsliga förfaranden, angavs i den *Ekonomiska kommissionens slutrapport* (SOU 1984:5) att under 1983 undanhölls 16-20 miljarder kronor från beskattning, innebärande ett skattebortfall på 11-14 miljarder. Beräkningen görs dock med betydande reservationer för adekvans beträffande definitioner och underlagsmaterialets tillförlitlighet. (I BRÅ-skriften talas om att de belopp, som årligen undandras från beskattning, ligger på "mellan fem och tio procent av bruttonationalprodukten, dvs. 35-70 miljarder kronor per år."). Beräkningarna försvåras inte minst av det "ekonomiska kretslopp" och den "omfördelning i ekonomin" som föranleds av förmögenhetsbrotten och den ekonomiska brottsligheten.

Inom BRÅ:s samverkansdelegation förbereds, som nämnts i avsnitt

2.2.2, *en kostnadsstudie*. I en första förstudie hänvisas - utöver de i budgetpropositionen 1991/92 angivna "Rättsväsendets resurser för åtgärder mot brott" (10,5 mkr exkl. moms för budgetåret 91/92) - till uppgifter beträffande en rad områden med brottsanknytning, alltifrån anlagda bränder till den privata säkerhetsmarknaden, allt sammantaget uppgående till ett stort antal miljarder.

Ett intressant försök att kartlägga vad brottsligheten kostar har nyligen gjorts i Norge av det norska justitiedepartementet i samverkan med det Norska Försäkringsförbundet. Studien redovisas i skriften "*Hva koster kriminaliten samfundet?*" (1990).

Sammanfattningsvis ges följande bild (miljarder kr)

"Direkte utgifter i statlige forvaltningsorganer (noen departementer med underliggene etater):	3,9	
Utgifter i offentlig sektor p.g.a. kriminelle handlinger tilknyttet branner:	1,5	
Utgifter til sykehus og gjenom trygdeetat p.g.a. kriminelle handlinger:	3,5	
Totale offentl. utg.:		*8,9*
Forebyggende kostnader i privat sektor:	2,0	
Materielle ödeleggelser i privat sektor	8,1	
Personers produksjonsbortfallskostnader p.g.a. kriminalitet:	1,8	
Kostnader privat sektor:		*11,9*
Totale samfunnsekonomiska kostnader:		*20,8*
Härutöver tillkommer *"Omfördelningskriminalitet"*:		
Tradisjonell vinningskriminalitet	3,0	
Skatteunndragelse (svart sektor)	12,0	
Totalt omfordelningskriminalitet:		*15,0*

Den arbetsgrupp, som svarat för beräkningarna, understryker "usikkerheten i tallmaterialet", men anser att den gjort mycket för-

siktiga skattningar och arbetat med stora säkerhetsmarginaler.

Sammanfattningsvis kan med stor säkerhet sägas att brottsligheten i varje fall inte kommer att minska och därmed inte heller kommer att kosta mindre eller förorsaka mindre lidande än vad den gör idag såvida inte nya hitintills oprövade brottspreventiva åtgärder och behandlingsmetoder kan komma till användning. *Det är i denna innovationsprocess som den kriminalvetenskapliga forskningen och det därtill knutna utvecklings- och utvärderingsarbetet har sin givna plats.*

5.3 Forskningspolitiska krav

En nyckelmening i direktiven till denna utredning är kravformuleringen: bästa möjliga utnyttjande av tillgängliga resurser för en *FoU-verksamhet av hög vetenskaplig kvalitet och samhällsrelevans.* Till yttermera visso understryks kravet både i det korta och långa perspektivet.

Ytterligare krav är *"bättre samordning"* mellan de olika kriminalvetenskapliga kunskapsområdena och att det bedrivs ett FoU-arbete med inriktning på *"effektivisering av det brottsförebyggande arbetet"*.

Då det gäller BRÅ ställs det specifika kravet att jag skall överväga om *"det finns behov av att göra ändringar"* i fråga om rådets roll m.m. i syfte att *"effektivisera rådets arbete och anpassa det till ett nationellt FoU-perspektiv"*.

Det är mot denna bakgrund som jag skall göra min analys och mina överväganden, varvid också skall belysas hur de kunskaper, som den grundläggande forskningen avkastar, *"bäst kan föras vidare till och tillgodgöras av den tillämpade forskningen (och det därtill knutna) utvecklingsarbetet"*.

Jag skall vidare försöka klargöra *"den lämpliga avvägningen"* mellan grundforskning och andra FoU-kategorier.

Krav och behov kan också uttryckas som *verksamhetsmål.* I nästa avsnitt kommer jag därför att behandla olika redan nämnda eller tillkommande *medel* för måluppfyllelse och hur dessa medel kan utvecklas och i övrigt främjas. Framställningen är till stor del pragmatisk och fotad på beprövad erfarenhet. Målet är ett system som kännetecknas av relevans och vetenskaplighet, god differentiering och flexibilitet samt ett väl fungerande samarbete och system för kunskapsöverföring.

III Överväganden

6 Mål och medel

6.1 Vetenskaplig kvalitet och samhällsrelevans

6.1.1 Kriterier och begrepp

Inför de aktuella fördjupade anslagsframställningarna har i såväl allmänna som myndighetsspecifika direktiv givits anvisningar om det oavvisliga kravet på hög vetenskaplig kvalitet i forskningen. Därmed fullföljs och accentueras på det forskningspolitiska planet en i forskarsammanhang självklar kulturtradition. Det första påtagliga anslaget gjordes i den första separata forskningspolitiska propositionen 1982 och följdes upp i proposition 2 (1984) med kvalitetscrescendot att "dålig forskning är sämre än ingen forskning alls".

Det finns en rikhaltig dokumentation av kriteriematriser för god vetenskaplig kvalitet. De flesta berör begrepp som generaliserbarhet, trovärdighet, testbarhet, tillförlitlighet, begriplighet, nya kunskaper, relevant kunskap och etik. En omfattade inventering och studie av kvalitetskriterierna har gjorts av psykologiforskarna *Henry Montgomery* och *Sven Hemlin*. De egenskaper som de flesta av ett stort antal intervjuade professorer förespråkade var **nyhet/originalitet** (överlägset främsta egenskap), **stringens**, **metod** och **forskarens kompetens**. Egenskaper som "bredd", "djup", "helhet" fick oväntat få röster. I katalogen saknar man också en referens till problemformuleringens lika viktiga som svåra konst. (*Piet Hein: "Att formulera ett problem är att lösa det; lyckas man bara formulera problemet ligger lösningen i själva problemställningen."*). Möjligen inrymmer nyhets/originalitetsengenskapen också **kreativiteten** att formulera forskningsbara problem.

Bedömningen av forskningens kvalitet kan endast forskarna själva göra; enkelt och fyndigt uttryckt (och med antydan om systemets svagheter) av *Tor Ragnar Gerholm* när han pragmatiskt hävdar att *"forskning av god kvalitet är vad skickliga forskare presenterar när de med entusiasm och energi ägnar sig åt vetenskapligt arbete"*.

Det bör understrykas att det vetenskapliga kvalitetskravet gäller lika mycket för den grundläggande som för den tillämpade forskningen. "Dålig vetenskap blir inte bättre av att den tillämpas!" På samma sätt

måste krävas att det forskningsrelaterade utvecklings- och utredningsarbetet måste vila på vetenskaplig grund.

För den sektoriella FoU-verksamheten räcker det emellertid inte med att den har hög vetenskaplig kvalitet/vilar på vetenskaplig grund. Därutöver krävs att den är samhällsrelevant. Här föreligger med andra ord dubbla kvalitetskrav.

Relevansbegreppet har med *användbarhet* att göra och är knutet till någons utnyttjande av resultat och kompetens. Utgångspunkten är att sektorsforskningen har till uppgift att bygga upp kunskap och kompetens i avsikt att lösa sektoriella problem. I de fördjupade anslagsframställningarna har ansvariga huvudmän att redovisa i vad mån och på vilket sätt deras FoU-verksamhet åstadkommit användbara resultat respektive *resultat som kommit till användning*.

Vetenskapssamhället har sina givna granskningsmetoder för bedömning av den vetenskapliga kvaliteten och resultatens inomvetenskapliga relevans. När det gäller det sektoriella relevanskravet och relevanskontrollen är läget ett helt annat. Att sektorsforskningen företrädesvis behandlar *frågor som är sektorsrelevanta* - i meningen knutna till sektorsproblem - ligger i sakens natur. Men därmed är naturligtvis ingenting sagt om resultatens användbarhet, än mindre om resultaten kommer eller har kommit till användning. På denna punkt saknas ännu så länge pålitliga undersökningsmetoder och generaliserbara resultat. En febril diskussion om *resultatmått/metoder* lär pågå in i det sista före ingivandet av de slutliga fördjupade anslagsframställningarna. Stort intresse knyts till den kommande samlade redovisningen av användbarhet och användning av FoU-resultat, av definierade kunskapsbärare och kunskapsvägar, av underlag för utbildning och av FoU-processens speciella värde för de närmast berörda aktörerna.

6.1.2 Den kriminalvetenskapliga kvaliteten och relevansen

Någon samlad kvalitets- och/eller relevansutvärdering har inte gjorts av de kriminalvetenskapliga FoU-verksamheterna. Ett av skälen kan vara det något disparata systemet utan någon egentlig ansvarig huvudman för helheten.

På ett speciellt område, emellertid, har vi ett bra grepp om de vetenskapskvalitativa frågorna. Det gäller den longitudinella forskningen av speciellt kriminalvetenskapligt intresse, dvs. de två projekten *IDA/Örebro-projektet* (David Magnusson, psykologiska institutionen vid Stockholms universitet) och *Metropolit* (Carl-Gunnar Janson, sociologiska institutionen vid Stockholms universitet). Se ovan avsnitt 2.1.4.

I den utvärdering av svensk sociologi som gjordes för några år

sedan på uppdrag av HSFR och UHÄ (1987) görs vissa referenser till sociologiska institutionen i Stockholm och Metropolitprojektet. Någon direkt utvärdering i meningen peer review eller liknande var det dock inte fråga om och nedslagen är få. Närmast i förbigående nämns att det på sociologiens specialområden finns flera individuella svenska insatser, som väckt ett internationellt intresse, bl.a. *Carl-Gunnar Jansons* socialekologiska analyser (Metropolit). I ett avsnitt om enskilda institutioner, gör emellertid Aage Bøttger Sørensen, professor i sociologi vid Harvard University Cambridge, följande mycket positiva omdöme om sociologiska institutionen i Stockholm:

> *"Instituttet har en noget snaevrere forskningspofil end de andra institutter... Metropolit projektet er mest velkendt, også internationalt, omend omtalen har knyttet sig mere til de specielle svenske traumaer omkring data beskyttelse, og mindre til undersogelsens resultater. Speciellt Metropolits enestående muligheder for at kortlaegge afvigende adfaerd giver dog projektet en international betydning. Det synes som den bedste og grundligste doktoruddannelse i kvantitativ metode foregår i Stockholm."*

En mer heltäckande utvärdering gjordes av FRN några år senare med utvärderingsgruppen *Egil Johansson* (professor i folkundervisning, Umeå), *Henry Montgomery* (numera professor i psykologi, Stockholm) och *Karl Erik Rosengren*, professor i massmedieforskning, Lund). Resultatet redovisas i FRN-rapporten "Fem longitudinella projekt. En utvärdering" (1991).

Utvärderingen hade föregåtts av en grundlig genomgång av relevanta utvärderingsfrågor, framförallt frågor om projektens (a) historia och nuvarande status, (b) betydelse för politiskt och annat beslutsfattande, (c) ställning i forskarsamhället och (d) framtidspotential. Utvärderingen kom att inriktas på frågorna (a), (c) och (d). För min utrednings del måste jag naturligtvis beklaga att möjligheter inte gavs att även inkludera relevansfrågan i utvärderingsuppdraget.

Metropolit och IDA-projekten betecknas som utomordentligt gedigna projekt ur vetenskaplig synpunkt med en stabil förankring i internationell forskning. Utvärderingsgruppen valde - utöver en noggrann genomgång av projektens inriktning, metoder, organisation, ekonomi etc samt litteraturreferenser - att som "mått på projektens output" särskilt granska kvalitetsindikatorerna (1) antal doktorsavhandlingar och (2) antal internationella citeringar.

Båda projekten har "avkastat" ett flertal nu mycket aktiva kriminalvetenskapliga forskare (bl.a. Per-Olof Wikström, Peter Martens, Marie Torstensson, Håkan Stattin, Tommy Andersson). Vid utvärderingstillfället redovisades 7 doktorsavhandlingar för IDA och 4 för Metropolit (med ytterligare fyra under utarbetande). För IDA

redovisades också 15 licentiatavhandlingar. Citeringsanalysen gav IDA-projektet ett dramatiskt stort försteg i förhållande till Metropolit (254 citeringar respektive 3); ett förhållande som experterna inte ansåg sig kunna ge någon "bra förklaring" till. En möjlig förklaring kunde enligt gruppen vara att man inom Metropolit "för lite satsat på att publicera sig i väl spridda internationella publikationer, vilket kan ha lett till att projektet inte har fått den uppmärksamhet som det förtjänar". IDA-projektet, däremot, har alltså varit "ytterst framgångsrikt i att publicera sig internationellt". Sammanfattningsvis uttalar expertgruppen att "vetenskapligt sett" IDA-projektet med sin starka internationella ställning varit det mest framgångsrika projektet av de två. Hänvisning görs bl.a. till en recension i den mycket ansedda tidskriften *Contemporary Psychology* i vilken IDA-projektet till och med beskrivs som *"the single most important longitudinal study of this century"*.

Det är alltså ställt utom varje tvivel att Metropolit- och IDA-projekten står för mycket hög vetenskaplig kvalitet. Däremot är vår kunskap bristfällig om *projektresultatens generellt utomvetenskapliga användbarhet och i vad mån de kommit till praktisk användning.* Att så har skett förefaller troligt. Än en gång kan beklagas att FRN-utvärderingen inte omfattade även detta spörsmål.

Även om det vetenskapliga värdet är motiv nog för projekten bör, enligt min mening, även relevansfrågan belysas i ett lämpligt utvärderingssammanhang framöver, inte minst för illustration av sambandet mellan grundläggande och tillämpad forskning å den ena sidan, och den praktiska tillämpningen av FoU-resultatet å den andra.

Ingen utvärderingsverksamhet i övrigt har redovisats för högskolans kriminalvetenskapliga verksamhet.

Detsamma gäller för det sektoriella FoU-området. En allmän uppfattning är emellertid att svensk sektoriell brottsforskning och det därtill knutna utvecklingsarbetet är av god kvalitet.

Kriminalvårdsstyrelsens FoU-insatser kan numera betecknas mer som ett kvalificerat utredningsarbete än som en självständigt forsknings- och utvecklingsverksamhet. Verkets mycket professionella FoU-grupp är huvudsakligen inriktad på beredningen av ledningens och styrelsens beslutsunderlag och svarar för bidrag av så stort kunskapsvärde att det borde kunna utnyttjas - mer än som nu är fallet - i ett bredare FoU-sammanhang.

Rikspolisstyrelsens forskningsenhet och forskarkader med placering på Polishögskolan är så pass ny att något samlat kvalitets- och än mindre relevansomdöme nu kan ges. Ingen tvekan råder emellertid om att forskarkompetensen är stor och att forskargruppen är kreativ och dynamisk. Som tidigare nämnts var på sina håll tveksamheten stor om polisforskningens plats i det kriminalvetenskapliga FoU-systemet. Jag återkommer till denna fråga men vill redan här nämna

att jag anser att starka skäl i och för sig talar för att polisforskningen ges en universitetsanknytning. I beredningen av denna fråga förefaller det lämpligt att även behandla kvalitets- och relevansfrågorna.

Inom *Brottsförebyggande rådet*, slutligen, har fråga nyligen väckts om en utvärdering och mätning av rådets verksamhet. Projektet har redovisats i en skrivelse till regeringen, *bilaga 16*, och återkommer i rådets fördjupade anslagsframställning. Om tiden medgivit skulle det ha varit naturligt att den föreslagna utvärderingen skett inom ramen för mitt utredningsuppdrag. När så inte kunnat ske kan jag inte annat än livligt understryka det angelägna behovet av att den planerade utvärderingen kommer till stånd.

Utöver de skäl som vanligen talar för utvärderingar föreligger i BRÅ-fallet en alldeles speciell anledning. Under mina utredningskontakter har jag inte sällan i departements- och högskolevärlden mött uppfattningen att rådet bedriver en *icke konkurrensutsatt* forskningsverksamhet, närmast i former av "skyddad verkstad". Samtidigt kan man konstatera att mycket kompetenta forskare arbetar på BRÅ, att rådet har ett gott internationellt rykte och arbetar med ett antal kvalitativt väl underbyggda FoU-projekt (t.ex. "Stockholms-projektet", den internationella tidskriften "Studies on Crime & Crime Prevention" och ett stort internationellt work shop i kriminologi om "Integrating Individual and Ecological Aspects on Crime"). Till saken hör också att BRÅ-forskare under långa tider växel- och dubbelarbetat vid rådet och kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet (se nedan avsnitt 6.2.4). Det finns med andra ord flera intressanta *kompletterande frågeställningar* till dem som vanligen gäller vid kvalitets- och relevansutvärderingar.

Mina utredningsdirektiv talar med all rätt om att såväl BRÅ:s som andra FoU-aktörers verksamhet skall ses i *ett nationellt FoU-perspektiv*. Mot den bakgrunden bör man också närma sig utvärderingsfrågan. Konsekvens och rationalitet - samt behovet av ett samlad forsknings- och krimnalpolitik - kräver då att *de olika aktörernas verksamhet utvärderas vid ett och samma tillfälle*.

6.2 Ett differentierat FoU-, kontakt- och informationssystem

6.2.1 FoU i ett dualistiskt system

Om samlade kriminalvetenskapliga FoU-insatser ger ökade kunskaper och bättre kriminalpolitiska beslutsunderlag, så är det uppenbart att den nuvarande situationen lämnar en hel del övrigt att önska.

Figur 1 Antal individer (13-åriga pojkar) som utvecklar/ej utvecklar olika former av social missanpassning. IDA-projektet, delprogrammet "Utveckling av social missanpassning" (Magnusson, 1988)

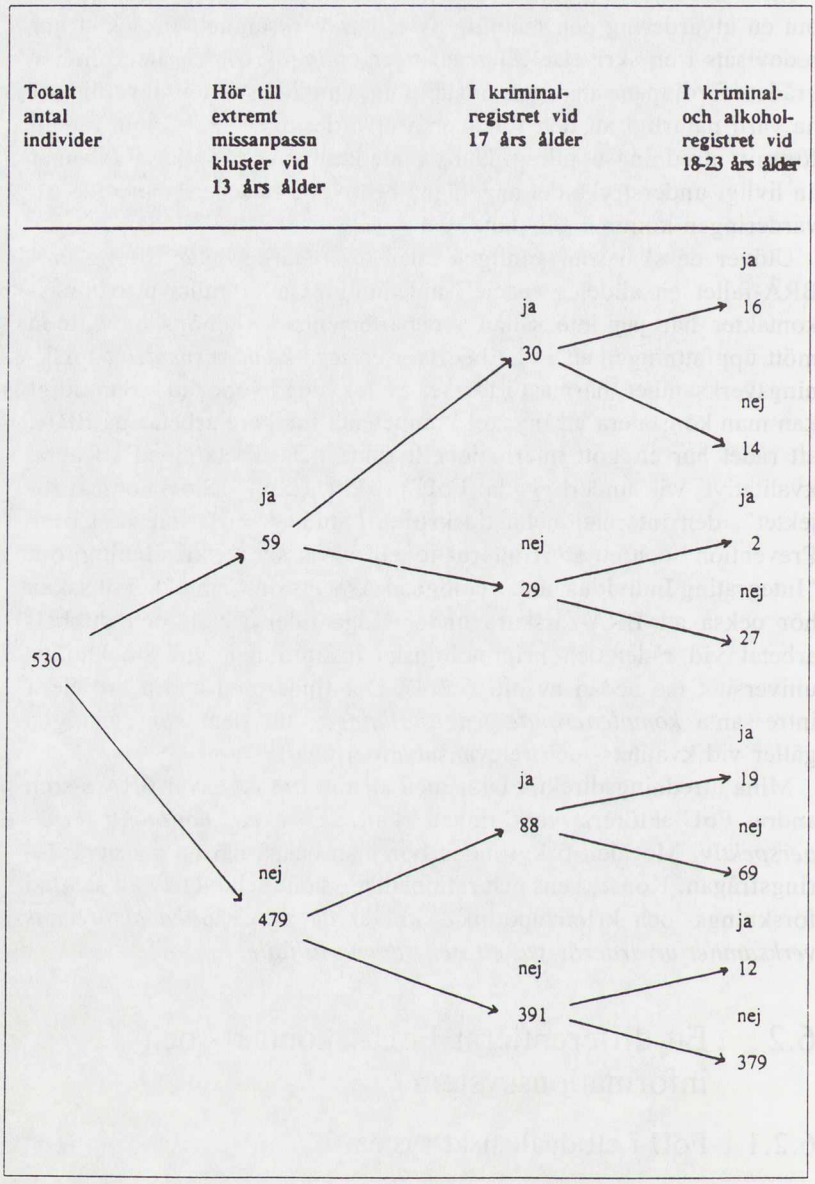

Högskolan, BRÅ och övriga sektoriella organ med FoU-verksamhet bildar ett *dualistisk system* med tämligen stormaskiga och osammanhängande nätverk. Det mest slående draget är att den kriminalvetenskapliga FoU-sektorn saknar en sammanhållande kraft. Situationen blir knappast enklare i ett läge då högskolan förväntas bli alltmer självständig både i sin forskning och sin "samhällsanknytning".

Forskning på eget programansvar innebär stor självständighet i val av ämne och projekt. Utvecklingen mot allt "större frihet för kvalitet" kan uppenbarligen komma att innebära både principiella och praktiska problem då det gäller att inom överkomlig tid ta fram kunskapsbaserade underlag för beslut inom viktiga samhällsområden.

Frågan om *konsekvenserna av alltför fria universitet* kommenterades nyligen av preses för Vetenskapsakademien, professor *Torvard Laurent* med konstaterandet: "De fria universiteten riskerar att se väldigt snävt på sina egna intressen. Då kan det behövas att någon ser det från en mer nationell nivå". Att han i första hand avser en stiftelse i anknytning till akademien gör inte konstaterandet mindre värt.

Inte sällan brukar talas om "myndighetsstyrd forskning" med referens till det sektoriella FoU-systemet. Det är ingen överdrift att säga att sektorssystemet med en stark departemental och politisk uppbackning under några decennier fick växa alltför snabbt på bekostnad av högskolans resurser. Men som jag tidigare framhållit (1.4), har dagens sektoriella FoU-system betydande kvaliteter som man fortsättningsvis knappast kan avstå ifrån. Det innebär naturligtvis inte en frisedel för systemet. Tvärtom är reformkraven många och berättigade (se t.ex. *Michael Nydéns* intressanta analys och kritiska granskning i *"Sektoriell forskning och utveckling"*, Stockholm, 1989).

Då det gäller den kriminalvetenskapliga FoU-sektorn är läget något komplext och annorlunda än inom de flesta andra FoU-sektorer. *Sektorn saknar ett i egentlig mening centralt FoU-organ* av typen Arbetsmiljöfonden, Byggforskningsrådet, Närings- och teknikutvecklingsverket, Transportforskningsberedningen etc. Dessa organ är *FoU-finansierande sektorsorgan med övergripande planeringsansvar för sina sektorers forsknings- och utvecklingsverksamhet*. Ett sådant organ finns inte inom den kriminalvetenskapliga FoU-sektorn. BRÅ har ett mindre anslag (ca 800 000 kr) för bidrag till kriminologisk forskning. Det är allt. Som jämförelse kan nämnas att *AMFO för 1992-93 har en FoU-budget på ca 340 miljoner kronor, BFR 240 mkr, NUTEK 700 mkr och TFB 140 mkr*; enbart dessa organ disponerar detta budgetår bortåt 1,5 miljarder kr. Med dessa medel finansieras såväl FoU ute i sektorn som forskning vid högskolorna (utöver fakultetsanslagen).

6.2.2 Centralt FoU-organ?

Det ligger nära tillhands att aktualisera frågan om att skapa *en central FoU-organisation inom den kriminalvetenskapliga sektorn*, kanske genom att stöpa om BRÅ för en sådan uppgift. Förslag i den riktningen har också lämnats under mina utredningskontakter. Ett sådant arrangemang ligger emellertid utanför mina direktiv och fordrar dessutom en mer djupgående analys än vad jag kan mäkta med inom ramen för det befintliga utredningsuppdraget och tillgänglig utredningstid. Allmänt kan sägas att behovet av en "sammanhållande kraft" är väl manifesterat; likaså behovet av ett övergripande system för en ökad och för olika FoU-slag och FoU-ansvariga väl balanserad anslagsgivning.

På det kriminalvetenskapliga området är det *svårt att finna en "marknad"* och ett marknadsanpassat finansieringssystem som kan tillgodose de samhällsviktiga FoU-behoven. Det är emellertid lika svårt att omedelbart se hur BRÅ - från den nuvarande karaktären av kunskaps- och informationsorgan - snabbt skulle kunna förändras till ett centralt program- och anslagsorgan utan egen FoU-verksamhet. (De nämnda sektorsorganen har - bortsett från internt utvecklingsarbete - av integritets- och andra tungt vägande skäl ingen egen FoU-verksamhet). Å andra sidan: Om BRÅ:s FoU-verksamhet övertas av andra organ (forskningen av högskolan och den övriga FoU-verksamheten av t.ex. olika myndigheter inom rättsväsendet) skulle det vara fritt fram för den nya rollen. Risken med det centraliserade systemet skulle emellertid kunna vara att det med rätt eller orätt skulle kunna upplevas som ett kriminalpolitiskt styrinstrument. Troligen är det svårt att nå politisk consensus om införande av ett sådant system.

Vilka är alternativen?

Ett bättre alternativ än i varje fall det nuvarande är att söka sig fram till ett ur de praktiska behoven framsprunget *nätverkssystem* (centrumbildningar, FoU-konsortier eller liknande) där man känner *samhörighet i en naturlig rollfördelning* och kan samlas kring gemensamma projekt, gemensam finansiering etc. I ett sådant system kvarstår emellertid problemet med olika departementala huvudmän för högskoleforskningen och de sektoriella FoU-frågorna. Det är alldeles uppenbart att t.ex. justitiedepartementet (med för närvarande cirka 80 procent av de kriminalvetenskapliga anslagsmedlen) och utbildnings- och socialdepartementen (med de återstående 20 procenten, varav socialdepartementet 2-3 procent) kan ha olika syn på hur medlen totalt skall användas. Det får emellertid förutsättas att förhållningssätt och formerna för kontakt kan "harmonieras" och att möjligen en ny typ av beredning av dessa frågor kan tillskapas inom regeringskansliet.

Ett annat och enligt min mening klart sämre alternativ är att ingenting göra och att förlita sig på att "alla goda krafter tar sig samman", att högskolans forskning på eget programansvar även beaktar samhällsrelevanta frågor osv.

Med hänsyn till den utomordentligt centrala samhällsfråga som kriminaliteten utgör är min bedömning att *man inte får lämna någon möjlighet outnyttjad att på ett samlat sätt gripa sig an brottslighetens problem*. Det är lämpligt att forskningsråden svarar för ett övergripande *programstöd* men i övrigt *borde de kriminalvetenskapliga intressena tillvaratas av en "central FoU-funktion"*. Denna fråga är av en sådan vikt att den enligt min mening bör utredas i särskild ordning.

6.2.3 Kort om aktörsrollerna

Vilka är *rollerna i en nätverksmodell*?

Figur 2 visar en schabloniserad bild av det kriminalvetenskapliga FoU-systemet med indelning i FoU-fält (grundforskning etc). Fältens storlek motsvarar inga verkliga volymer. Syftet är uteslutande att illustrera de principiella sammanhangen. Med rött betecknar jag vederbörande aktörs FoU-ansvar; med svart kontakt-, informations- och implementeringsvägar.

Högskolan svarar i detta schema för den grundläggande forskningen (grundforskning och därtill knuten tillämpad forskning).

BRÅ:s huvuduppgifter är - utöver de viktiga informationsfrågorna - att svara för ett kvalificerat utvecklings- och utvärderingsarbete samt kunskapsinsatser i ett mer operationellt brottsförebyggande arbete i kommunal/statlig regi. Uppgifterna förutsätter ett visst mått av tillämpad forskning och därtill knutet utvecklings- och utredningsarbete. Det primära är dock inte forskningen som sådan utan att kompetenta och för sina uppgifter lämpade forskare anlitas för de olika arbetsuppgifterna.

Verksmyndigheterna svarar för sin egen verksinterna utvecklings- och utredningsverksamhet (metodutveckling, utbildning, FoU-relaterade beslutsunderlag för verksledning och styrelse etc).

RPS forskningsenhet är inriktad på tillämpad forskning och utvecklingsarbete (den röda prickade linjen).

Modellen bygger på att *all FoU-verksamhet är lika nödvändig och kan vara lika mycket värd* i ett övergripande FoU-perspektiv. Jag viktar och värderar inte insatserna mot varandra men hävdar att uppdelningen i olika FoU-slag har sitt berättigande med tanke på var verksamheten lämpligen bör bedrivas. Modellen utgår också från att de olika FoU-slagen är beroende av varandra. Grundläggande forskning är en bas för andra FoU-slag samtidigt som t.ex. ett utred-

nings- eller utvecklingsarbete kan ge värdefulla bidrag till identitifiering av problem, till framtagande av basdata, till uppläggning av demonstrationsprojekt etc. Modellen illustrerar också de betydelsefulla informations- och implementeringsvägarna samt understryker behovet och vikten av kontakt i alla led och relationer.

Utan andra jämförelser i övrigt kan kontakterna och samarbetet sägas likna och uttrycka ett tvärvetenskapligt synsätt. Viktigt är att externa intressenter och avnämare upplever systemet som *en väl differentierad enhet* och att de kan förvänta sig väl underbyggda insatser och resultat oavsett FoU-kategori och FoU-ansvarig person, grupp, institution etc.

Figur 2 Det kriminalvetenskapliga FoU-systemet

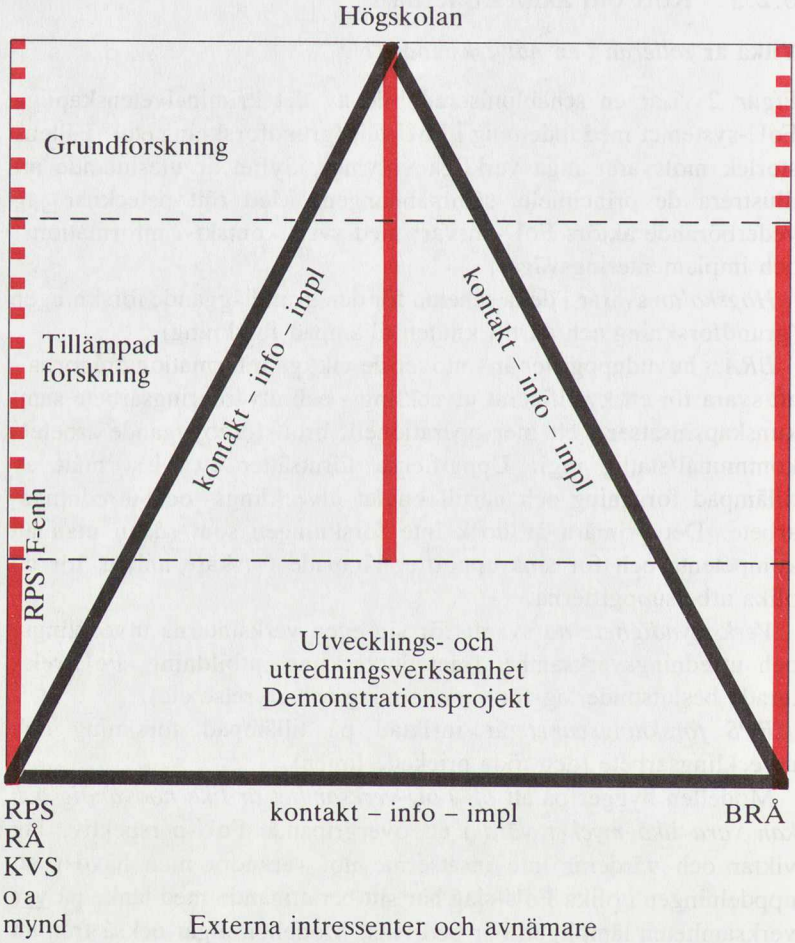

Det övergripande och enhetliga förhållningssättet innebär emellertid ingen friskrivning från ansvaret att ha en uppfattning om fördelningen av tillgängliga resurser på de olika FoU-slagen. Jag återkommer till denna fråga under avsnitt 6.8, men vill redan här ge min mening tillkänna att man *bör sträva efter en balansering (i stort sett en likafördelning) av medlen till högskolans respektive sektorsorganens FoU-verksamheter*. I nuläget föreligger en obalans.

6.2.4 Kunskapsöverföring

Ett naturligt arbetsschema för en FoU-aktör är uppbyggt efter kedjan *söka - samla - utveckla - vårda - sprida/vidarebeforda - utväxla och återföra kunskap*. Det gäller såväl inomvetenskaplig som utomvetenskaplig FoU-verksamhet.

Det inomvetenskapliga kunskapsutbytet ger - tillsammans med den kritiska granskningen - forskningen dess metodologiska utgångspunkter och kvalitativa innehåll. I de utomvetenskapliga sammanhangen spelar praktikernas kontakter, den beprövade erfarenheten och informationsutbytet samma viktiga roll. Den intressanta frågan för vår del - aktualiserad i direktiven - är spörsmålet *hur kunskaper från den grundläggande kriminalvetenskapliga forskningen "bäst kan föras vidare till och tillgodogöras av den tillämpade forskningen och utvecklingsarbetet"*. I bakgrunden vilar den eviga frågan om grundforskningens betydelse visavi den tillämpade forskningen och utvecklingsarbetet för reformarbete, för nya produkter och system etc. Svaret på den frågan, som jag dess bättre inte förväntas fördjupa mig i, beror ofta på den tillfrågades FoU-tillhörighet (se närmare härom bl.a. John Irvine & Ben R. Martin i *"Foresight in Science. Picking the Winners."*, 1984).

Den naturligaste vägen för kunskapsöverföring är ett system där givare och mottagare arbetar under samma tak och organisation med väl utvecklade informationsvägar och fasta rutiner. Bäst kan detta i vårt fall exemplifieras med ett BRÅ som inte bara skulle - som nu delvis varit fallet - täcka in alla FoU-slag, utan också behandla alla för det kriminalvetenskapliga FoU-området centrala ämnen alltifrån kriminologiens fenomen- och orsaksfrågor till kriminalpolitiska teser och åtgärdskataloger. När den typen av organisation (motsvarande Nederländernas heltäckande TNO för ett stort antal forskningsfält) av olika skäl inte anses lämplig får man laga efter lägenhet.

Svårigheten med transformering av grundvetenskapliga resultat ligger - oavsett avståndet mellan upphovsman och tillämpare - i deras ursprungliga inomvetenskapliga karaktär. Meningsfull transformering och vidareutveckling förutsätter ett nära samarbete och väl uppbarbetade kontaktvägar mellan de olika FoU-utförarna i ett system

liknande det som skisseras i *figur 2* ovan.

När det gäller förhållandet *forskning och praktik* är det uppenbart att grundforskningsresultat sällan eller aldrig är direkt tillämpbara i praktikens värld. Flera samstämmiga undersökningar ger belägg härför, t.ex. *Ivar Söderlinds och Lars Höglunds* intervju- och enkätundersökning om kontakter mellan forskning och praktik på miljö- och hälsoskyddsområdet (1989). De fann bl.a. att forskarna liksom praktikerna mest verkade vara inriktade på tillämpad forskning som direkt skulle kunna tillämpas i miljöarbetet. Grundforskningsbetonade resultat angavs av forskarna som sällan eller aldrig direkt tillämpbara i miljöarbetet. Ingenting talar emot antagandet att samma förhållande gäller inom den praktiska hanteringen av brottsfrågorna.

Även om förutsättningarna och FoU-nivåerna skiftar föreligger inom det kriminalvetenskapliga FoU-området sällan några svårigheter med kommunikation och förståelse mellan utövarna. Då det gäller t.ex. förhållandet mellan sociologiska och kriminologiska institutionerna i Stockholm och BRÅ är det dessutom så att forskarna i stor utsträckning växelspelat mellan de två organisationerna, ibland genom att arbeta vid både institutionen och rådet samtidigt. Det framgår med all tydlighet av följande översikt beträffande forskarna Johannes Knutsson, Peter Martens, Leif G.W Persson, Jerzy Sarnecki och Per-Olof Wikström:

	Universitetet	*BRÅ*
Knutsson	1972-79	1981-90
Martens	1971-72, 1974-85	1985-
Persson	1972-83	1980-83
Sarnecki	1979-87	1977-
Wikström	1979-91	1983-

Om den s.k. personkemin fungerar och de olika rollerna inte blockerar naturlig kommunikation (vilket hitintills inte verkar ha varit fallet) föreligger här inga problem. Det bör det inte heller göra mellan andra företrädare för institutionell grundforskning och BRÅ med dess kraftsamling kring tillämpad forskning och utvecklingsarbete. Som ett lämpligt medium kan för övrigt den *vetenskapliga nämnd*, som jag föreslår (6.6.5), fungera.

Ett intressant spörsmål i sammanhanget är vilka *hjälpmedel* som står det kriminalvetenskapliga FoU-området till buds. I första hand tänker jag på näraliggande *biblioteksresurser och databaser*. Utöver de huvud- och specialbibliotek, som återfinns på universitetssidan, har jag noterat att BRÅ:s bibliotek, som tidigare huvudsakligen fungerade som ett mindre internbibliotek, under den senaste tiden utvecklats till ett omfattande specialbibliotek med en heltidsarbetande bibliotekarie. Inom den nya organisationen har vidare utvecklings-

arbetet kommit långt att bygga upp *en egen kriminologisk och kriminalpolitisk databas* för både nationell och internationell användning. Databasen kommer att vara sökbar under innevarande budgetår.

Ambitionerna är högt ställda. Tanken är att BRÅ inte bara skall fungera som ett *informationscentrum* utan också som en *dokumentationscentral* för "såväl den inomvetenskapliga som den utomvetenskapliga världen inom BRÅ:s verksamhetsområde". För närvarande finns ingen sådan databas i Europa med undantag för ICPIN i Nederländerna som är under uppbyggnad. Det förutsätts att det svenska arrangemanget i viss utsträckning skall drivas "under affärsmässiga former".

Tilläggas bör i detta avsnitt att BRÅ - utöver den redannämnda nystartade internationella tidskriften *Studies on Crime & Crime Prevention* - utger tidskriften *Apropå*, ett viktigt och uppskattat forum för artiklar och notiser i kriminologiska och kriminalpolitiska ämnen. Beträffande BRÅ:s omfattande information till bl.a. beslutsfattare, jornalister och praktiker av olika slag, se *bilaga 8*. Bilagan är författad av rådets informationschef *Gunilla Wiklund*, som också redovisar BRÅ:s informationspolicy.

Min bedömning är att kunskapsöverföringen mellan grundforskning och annan kriminalvetenskaplig FoU på det hela taget fungerar bra, främst på grund av BRÅ:s insatser.

En helt annan sak är i vilken utsträckning den överförda kunskapen kommer till användning.

6.3 FoU-miljön

FoU-miljöns betydelse för god forskning och utveckling kan knappast underskattas. Alla erfarenheter och utvärderingar ger detta vid handen. Då det gäller forskningsmiljön ställs speciellt höga krav - liksom på forskningen själv - på förutsättningar som främjar kreativitet och innovationstänkande. Detta innebär traditionellt en kritisk och konkurrensutsatt akademisk miljö. *Alvar Nelson* har i sitt sakkunnigutlåtande beträffande professuren i polisforskning uttryckt saken på följande sätt:

"För egen del ser jag det generellt innebära en risk att specialprofessurer inrättas vid chefsmyndigheter utan att man samtidigt skapar förutsättningar för direkt anknytning till den *forskningsgemenskap*, som skall finnas och finnes vid universiteten och vissa högskolor. När det gäller professuren i polisforskning framträder

... detta behov med särskild tydlighet. Det är icke tillräckligt, att ämnesföreträdaren kan få säte och stämma i en fakultet (eller avdelning i denna). Långt viktigare är den samverkan i projekt och i forskarutbildning, som kan uppnås i gemenskap. Samtidigt får man på så sätt möjlighet att draga nytta av den akademiska tradition och förnyelse, som där vidmakthålles och utvecklas."

Även om forskare utanför de akademiska institutionerna kan skapa en liknande miljö och kritisk massa (inom t ex BRÅ och RPS' forskningsenhet) samt kontinuerligt delta i högre utbildning och ifrågasättande debatt, finns det risk för att inte bara traditionens makt och statustryck utan också ett slags "utanförkänsla" kan hämma möjligheterna till framsteg och kollegial acceptans. I sammanhanget brukar talas om vetenskapssamhällets "Invisible Colleges" och det professionella värdet av att tillhöra denna gemenskap. Dock bör man erinra om att de nämnda förhållandena i första hand avser de forskare som sysslar med *grundforskning*.

I den mån avsikten är att främja den grundläggande och långsiktiga kunskapsuppbyggnaden bör forskningsverksamheten med andra ord förläggas till universitetsmiljö. På den punkten kan man ifrågasätta både den nuvarande *polisprofessurens placering och lämpligheten att bedriva grundforskning inom BRÅ*. I båda fallen - under förutsättning att det skall röra sig om grundforskning - bör funktionerna knytas till Stockholms universitet.

Då det gäller polisprofessuren så föregicks dess inrättande, som ovan redovisats (2.3), av en oreserverad universitetsdeklaration att den borde inrättas vid Stockholms universitet samt att - om så skulle bli fallet - dess bas borde breddas. När professuren ändå lades utanför universitet kan man måhända se detta som ett tecken på att *den primärt skall arbeta med tillämpad forskning och utvecklingsarbete* vid en specialhögskola (Polishögskolan, PHS). Om detta är det huvudsakliga syftet tycker jag inte att man kan ifrågasätta konstruktionen, lika lite som förhållandet att det bedrivs tillämpad forskning och utvecklingsarbete vid BRÅ.

Till frågan om forskningsmiljö hör också spörsmålet om den stimulans och kvalitetshöjande effekt som kan ligga i *konkurrerande universitetsmiljöer*.

Stockholm - med de kriminologiska, sociologiska, psykologiska och rättspsykiatriska institutionerna samt BRÅ och RPS' forskningsenhet - dominerar för närvarande helt. *Endast i Lund* finns löftesrika inslag och förutsättningar för en mycket intressant och hälsosamt konkurrerande miljö. Lund är för övrigt den enda akademiska miljö utanför Stockholm som visat ett verkligt seriöst kriminalvetenskapligt intresse, koncentrerat till universitets samhällsvetenskapliga fakultet, särskilt sociologiska institutionen.

Lundamiljön är av intresse av fler skäl. En av utredningen där arrangerad hearing och uppföljande kontakter har visat ett mycket *brett kriminalvetenskapligt spektrum och forskarresurser* inom universitetet med anknytning till en rad ämnen, allt ifrån straffrätt, rättssociologi, allmän sociologi, socialt arbete, psykologi, psykiatri, rättsmedicin till etnologi, teologi, litteraturvetenskap, arkitektur, rättshistoria och allmän historia.

En av utredningen gjord inventering, *bilaga 3*, visar på inte mindre än 26 *avhandlingar* inom det kriminalvetenskapliga området under perioden 1982-92. För närvarande *doktorerar* 21 personer i kriminalvetenskapligt intressanta ämnen; 1 i juridik, 6 i sociologi, 4 i socialt arbete, 2 i pedagogik, 1 i tillämpad psykologi, 6 i historia och 1 i etnologi. Inom universitetet drivs kontinuerligt en rad *seminarieserier* av kriminalvetenskapligt intresse. Det största nu pågående forskningsprojektet är sociologdocenten *Malin Åkerströms* studie av "Vårdpersonals utsatthet för våld och hot", bekostat av Arbetsmiljöfonden.

Det finns inga direkta planer i Lund - i varje fall inte för närvarande - på att samla/samordna verksamheten i något slags institutionell/institutsinriktad eller lösare centrum/konsortieform. Däremot har alltmer under utredningens gång tankar utvecklats kring ett koncept om *en fastare nätverksbildning*, till vilken jag återkommer i avsnitten 6.4.2 och 6.5.8.

I Stockholm har frågan om *forskningsmiljön vid den kriminologiska institutionen*, som ovan nämnts i 2.1.2, tagit en något egendomlig vändning. Med hänvisning till bl.a. en alltför svag *"kritisk massa"* (och möjligen också, ehuru inte klart utsagt: bristen på externfinansiering samt utbildningens dominans på bekostnad av forskningen) har en arbetsgrupp för översyn av universitetets institutionella organisation (IOR) föreslagit flera alternativ för en degradering av den nu självständiga institutionen till t.ex. en avdelning inom sociologiska eller psykologiska institutionerna eller inom socialhögskolan.

IOR för ett tidstypiskt resonemang om behovet av att på institutionsnivå skapa "större enheter". Det går, menar gruppen, att "i allmänna termer ange viss gräns för när institutionen underskrider en viss *kritisk massa*" för en effektivt fungerande verksamhet". "Rent allmänt och grovt tillyxat", fortsätter gruppen, "vill vi göra gällande att den lämpliga institutionsstorleken ligger i intervallet *mellan 30 och 50 anställda*, om vi väljer detta i många sammanhang relevanta storleksmått." IOR konkluderar att "det ej oväsentliga antalet institutioner och andra enheter som är *mycket små*, med låt säga *mindre än 20 anställda* onekligen ligger i riskzonen, när det gäller deras förutsättningar att själva av egen kraft kunna upprätthålla en effektiv verksamhet." Det framgår inte av rapporten hur man specifikt ser på

relationen mellan institutionsstorlek och *de kvalitativa aspekterna på forskningsmiljön* på annat sätt än att ett storinstitutionssystem allmänt anses förbättra möjligheterna till en ökad samlad kompetens, ett ökat administrativt stöd och ett större personurval för ledarskap (prefekt etc.).

Förslaget, som varit på en bred remiss, har ännu inte behandlats i något beslutande universitetsorgan.

6.4 Samverkan och samordning

6.4.1 Det tvärvetenskapliga angreppssättet

Den kriminalvetenskapliga forskningen är - nästan per definition - *tvärvetenskaplig*, eller i varje fall *flervetenskaplig*. Bredden är betydande. Det framgår inte minst av de redovisningar jag lämnat av kriminalvetenskapligt intressanta projekt, doktorsavhandlingar m.m. Inventeringen i Lund (i avsnittet 6.3) ger syn för sägen. Övergripande programstrukturer, representerat av t.ex. Stockholmsprojektet och dess projektledare *Per-Olof Wikström*, förutsätter ett tvärvetenskapligt angreppssätt och mångvetenskaplig kompetens. Det framträder med stor tydlighet då Wikström i sin promemoria till utredningen "*Svensk kriminologi - problem och utvecklingsmöjligheter", bilaga 11*, beskriver och slår ett slag för programforskning med utgångspunkt från bl.a. behovet av tvärvetenskaplighet i den kriminologiska forskningen, dvs. *"intergrering mellan biologiska, psykologiska, sociologiska och juridiska aspekter på brott"*.

Utan att ta (eller behöva ta) ställning till önskvärd och praktiskt möjlig grad av tvärvetenskaplighet kan det vara av visst intresse att i detta sammanhang redovisa *figur 3* (uppställd av Tord Maunsbach), som ger en bra pedagogisk bild av olika slag av tvärvetenskap, alltifrån mycket lösliga samarbetsformer till i någon mening starkt integrerat samarbete. Vad figuren inte visar - men däremot erfarenheten - är att inte sällan svårlösta metodologiska och forskningsetiska (samt "personkemiska") frågor kantar den tvärvetenskapliga vägen. Detta talar inte mot ett tvärskapligt förhållningssätt utan endast för att inte alltför höga förväntningar skall ställas på snabba och praktiskt användbara program- och projektresultat.

Figur 3

Tvärvetenskapens hierarki		
1.	Program över fakultetsgränserna	teori-integrering
2.	Projekt över fakultetsgränserna	metod-integrering
3.	Projekt över disciplingränser inom en fakultet	samordning
4.	Inkorporera metoder från annan disciplin	lån, utbyte
5.	Kontakt mellan projekt	diskussion
6.	Samma problem, ej kunskapssamordning	samman-läggning
7.	Samma tillämpningsobjekt, ej kunskaps-samordning	plockepinn

Det kan med andra ord vara vanskligt att tala om tvärvetenskap. Säkrare är måhända att använda de mer neutrala och kanske mindre värdeladdade uttrycken "tvärfacklighet" eller "tvärskap". Även här har Maunsbach angivit vad han anser vara "tvärfacklighetens karaktär" enligt följande lista.

- Hur många olika aktörer, bransch, politiker, myndigheter?
- Hur kan tvärskap mellan branschintressenter stärkas?
- Tvärfacklighet omfattar fler skeden än disciplin-FoU.
- Kräver långsiktighet i FoU-planeringen.
- Kräver extra uthållighet i forskningsarbetet.
- Kräver lång tid för att uppnå gemensamma metoder och begrepp och tillämpningar.
- Bör finnas speciell handläggarkompetens.
- Bör ha speciella kontaktgrupper av handläggare.
- Ansökning bör bedömas av kompetenta grupper av forskare och praktiker, ej enskilda referenspersoner.
- Tvärfacklighet är speciellt komplicerat att utvärdera.
- Hur ser en tvärfacklig expert ut?
- Relevans måste bedömas olika på kort och lång sikt.

6.4.2 Modeller för samverkan och samordning

Ovan har refererats till en "*Lundamodell*" för forskningssamverkan i kriminalvetenskapliga frågor. Förslaget har sprungit fram ur diskussioner mellan mig och företrädare för universitetets samhällsvetenskapliga fakultet. Det bygger i sin tur på en genomgång av olika alternativa modeller med i första hand anknytning till Lund, som *Malin Åkerström* gjort för utredningens räkning. Inventeringen - inklusive hennes kommentarer - bedömer jag ha så stort allmänt intresse att den här redovisas in extenso.

"A) MILJÖ- ELLER PROGRAMSTÖD

Olika modeller för sådana verksamheter finns redan vid universitetet och nedan skissas dessa kortfattat:

ACLU

Arbetsvetenskapligt centrum vid Lunds universitet är en relativt nyinrättad organistion bildad för att underlätta samverkan mellan institutioner och forskare. Syftet är att bidra till långsiktig kunskapsuppbyggnad inom det arbetsvetenskapliga fältet. Vidare skall ACLU verka för ett flervetenskapligt samarbete och informationsutbyte, stödja och medverka i forskarutbildning och grundutbildning samt samverka med arbetsliv och organisationer. Den organisatoriska principen för ACLU bygger på Lundamodellen - flervetenskaplig samverkan med förankring i ämnesdiscipliner. Organisationen består av tre enheter: kollegiet, ledningsorganet och kontaktgruppen. Kollegiet består av forskare och doktorander och utgör basen för verksamheten. Här tas initiativ till nya projekt av enskilda forskare, i mindre grupper eller i storforum.

Ledningsgruppen är fakultetsövergripande och består av fem forskare från humanistiska, juridiska, samhällsvetenskapliga, medicinska och tekniska fakulteten samt en representant för de forskarstuderande. Kontaktgruppen skall bestå av forskare samt företrädare för arbetslivet. De skall diskutera inriktningen av ACLU:s verksamhet samt yttra sig till ledningsgruppen.

ACLU administreras av kansliet för samhällsvetenskaplig forskning och utbildning. Ordförande i forskarkollegiet är professor Håkan Hydén. Ordförande i ledningsgruppen är professor Lars Göran Stenelo (dekanus vid samhällsvetenskaplig fakultet).

Seminariet för ungdomsforskning

Ett flervetenskapligt forum för undomsforskare i Lund/Malmöregionen. Seminariet har existerat sidan 1988 och är ett av sex fora i

landet som innehar miljöstöd från Forskningsrådsnämnden.

Seminariet är organiserat dels genom arbetsgrupper, dels genom en ledningsgrupp bestående av representanter från 11 institutioner från fyra fakulteter. Arbetsgrupperna är öppna för forskare och studenter (fr.o.m. 40-60 p nivå) och samlas utifrån innehållsmässiga, teoretiska eller metodologiska perspektiv.

Några exempel på för närvarande verksamma arbetsgrupper: "identitet", "internationell komparation", "invandrarungdom", "ungdomar i historien".

Flera arbetsgrupper har så småningom resulterat i rena forskningsgrupper som ansökt och bifallits medel hos forskningsråden.

Seminariet har vidare hållit allmänna seminarier, konferenser och symposier med inbjudna föreläsare samt producerat en antologi med bidrag från seminariets medlemmar.

Seminariet sorterar direkt under Rektorsämbetet med anslaget förlagt till dess pedagogiska utvecklingsenhet.

En halvtidsanställd samordnare handhar administrativa sysslor.

Social Movements and Strategies in the Third World Development

Sedan 1988 har SAREC anslagit "miljöstödsmedel" till olika institutioner/universitet. I Lund har programmet varit förlagt till sociologiska institutionen; den socialantropologiska avdelningen där har samarbetat med mer "rena" sociologer.

I programmet har givits föreläsningsserier, doktorandkurser och seminarier. Vidare har gästforskare och gästföreläsare bjudits in och doktorander har kunnat erhålla resebidrag för fältstudier. Man har vidare arrangerat olika former av utbyte med andra universitet.

Skrifter inom verksamheten produceras bl.a. inom en "research report" serie.

Delar av de medel man tilldelats har använts till koordinatorstjänster.

*

Ett miljö- eller programstöd kräver intresserade forskare, doktorander och studenter samt en administrativ enhet, som är beredd att hantera budgeten.

B) ÖRONMÄRKTA MEDEL HOS FORSKNINGSRÅD

En annan modell för att uppmuntra grundforskning är att lägga medel som öronmärkta anslag under t ex HSFR eller SFR, varvid ansökningar bedöms efter sedvanlig ganska hård vetenskaplig konkurrens.

Doktorander har emellertid inte stora chanser att erhålla bidrag från sådana råd, vilket är ett problem om syftet med översynen av forsk-

ningsområdet är att uppmuntra nyrekrytering. Vidare är detta inte en form, som uppmuntrar till flervetenskapligt utbyte.

C) PROFESSUR/DOKTORANDTJÄNSTER

Ytterligare en modell är att inrätta en ämnesanknuten professur i kriminalpolitik, t.ex. i statsvetenskap, sociologi, historia etc. med inriktning på kriminalpolitik. Vidare kan doktorandtjänster inom området tillsättas vid högskolan. En professur/doktorandtjänster är ett effektivt sätt att uppmuntra forskning kring området, samt nyrekrytering av doktorander. Om statsmakterna önskar betona vikten av nationell spridning av forskning (forskning har hittills varit koncentrerad till Stockholmsregionen och därvid kommit att bli något likriktad) är det emellertid inte med de nya tankegångarna kring universitetet möjligt att placera en sådan vid något/några speciella lärosäten.

D) UNIVERSITETEN LÄMNAR ANBUD

Vidare kan statsmakterna föreslå ett intresseområde man vill belysa och be universitet eller andra institutioner att inkomma med offerter för sådan forskning.

E) INSTITUT ELLER CENTRUM

Ett mer renodlat centrum eller institut för kriminologisk/kriminalpolitisk forskning kan inrättas, där forskare från olika discipliner kan samlas. Fördelen skulle vara en flervetenskaplig miljö i direkt rumslig mening.

Problemet med denna form är att för det första att sådan närhet inte garanterar forskarutbyte i reell, intellektuell mening. För det andra att en sådan satsning blir permanent - resurser för lokaler, administration och tjänster binds upp (jämför med de olika miljö/programstöden ovan). För det tredje kan sådana miljöer leda till en ganska cementerad forskningstradition, teoretiskt, metodologiskt och innehållsmässigt."

Då det gäller en lämplig *samverkansmodell för Lund* har alltså olika former av nätverksmodell diskuterats. Tanken är att ett nätverkssystem skall växa fram successivt i takt med intresse och resurser. På sikt kan man tänka sig ett mer utvecklat system med högre forskartjänster. Se nedan under finansiering, avsnitt 6.8, (B)3.

För ytterligare exempel på mångvetenskapliga miljöer och samarbetskonstruktioner (nätverk, centra etc.), se SOU 1991:36 (*Utredningen om forskningsprogram för den offentliga sektorn*).

Under mina utredningskontakter i Stockholm har jag efterhört intresset för något slags centrummodell för den regionen. *Per-Olof*

Wikström har reagerat positivt till propån och föreslår i sin PM till utredningen ett *Centrum för kriminologisk forskning*. Han utvecklar sin uppfattning på följande sätt:

"Syftet med centret skulle vara att utgöra ett *forum för kontakter och samarbete* mellan Kriminologiska institutionen, BRÅ och RPS forskningsenhet. Centret skulle också kunna vara en bas *för skapandet av ett nätverk* mellan de tre institutionernas forskare och andra enskilda kriminologiskt inriktade forskare med en inriktning mot kriminalpolitiska och krimiminologiska problemställningar verksamma vid andra institutioner.

Ett redan nämnt exempel på möjligt forskningssamarbete mellan grundforskning och FoU-verksamhet, som kunde organiseras inom ramen för ett center av denna typ, är en programforskning där BRÅ går in och svarar för interventionsforskningsdelen inom ett större grundsforskningsprogram. Detta skulle ha den fördelen att en naturlig kontakt vidmakthölls mellan grund- och tillämpad forskning samtidigt som dessa var institutionellt åtskilda.

Centret skulle förslagsvis vara lokaliserat till BRÅ eftersom BRÅ är den av de tre institutioner som har en utvecklad informationsorganisation, ett kriminologiskt bibliotek (som är Sveriges bästa) och en kriminologisk databas. BRÅ har också stor erfarenhet av att anordna konferenser, och har också en egen förlagsverksamhet. Dessa resurser, som ingen av de andra institutionerna har, kunde genom centrets försorg komma hela den svenska kriminologiska miljön tillgodo. Det blir antagligen nödvändigt att tillföra BRÅ medel för en forskningsadministrativ tjänst för de särskilda arbetsuppgifterna knutna till centret. Centrets styrelse skulle lämpligen bestå av professurerna vid Kriminologiska institutionen och Rikspolisstyrelsens forskningsenhet samt överdirektören vid BRÅ. Styrelsen för centret kunde lämpligen också ta över en del av BRÅs vetenskapliga delegations arbetsuppgifter som då kunde avskaffas."

Syftet med Wikströms modell är detsamma som Lundamodellens. Skillnaden är bl.a. att i Stockholmsfallet finns redan en organisation (BRÅ), som man kan repliera på men som samtidigt har *andra viktiga uppgifter och roller* som måste vägas in i ett resonemang om ett fastare eller lösare närverk. BRÅ:s roll i detta sammanhang bestäms bl.a. av hur man bäst tillgodoser de intressen som enligt rådets instruktion skall tillvaratas av dess vetenskapliga delegation. Till denna fråga återkommer jag bl.a. i avsnittet 6.6.5 om *Vetenskaplig nämnd.*

6.4.3 Bättre med en kontakt för mycket ...

FoU-samverkan är ostridigt A och O för en allsidig belysning och behandling av sektorsintressanta frågor. Syftet är entydigt, medlen kan variera. Den nyligen inrättade *professuren i sociologi med inriktning på våld mot kvinnor* vid sociologiska institutionen vid Uppsala universitet är i det sammanhanget ett illustrativt exempel.

Professuren - med samhällsvetenskaplig anknytning och relationer till makt och våldsfrågor inom kvinno- och jämställdhetsforskningen - föreslogs i 1990 års forskningspolitiska proposition och vann riksdagens gillande. UHÄ gavs senare i uppdrag att närmare utreda inriktning och placeringsort. Varken tidigare eller senare togs någon kontakt med de kriminologer som i landet arbetar med den här typen av forskning (t.ex. BRÅ-forskare med inriktning på våldsfrågor; i ett fall speciellt avseende just våld mot kvinnor). Även i övrigt kan man - ur kontakt- och informationssynpunkt - sätta ett och annat frågetecken i kanten för ärendets handläggning.

Teologiska fakulteten i Uppsala, som under flera år under sitt tak rymt en framstående forskare i ämnet, hemställde till regeringen om professurens placering där. Så blev icke fallet. Regeringen beslutade att den skulle placeras vid samma universitets sociologiska institution med hänvisning till att "tjänsten bör benämnas sociologi, särskilt kvinnoforskning" och "placeras vid universitetet i Uppsala, där det sedan länge bedrivs en aktiv och framgångsrik kvinnoforskning" (prop 1990/91:100, bil. 10, s. 183).

Därom vore kanske inte så mycket att säga om inte det verkliga förhållandet varit att denna typ av forskning inte förekommer inom den ifrågavarande institutionen, som följdriktigt inte heller hade gjort någon hemställan om att professuren skulle placeras där. Däremot förekommer (vilket måste ha föresvävat vederbörande föredragande) en livlig kvinno- och jämställdhetsforskning vid universitets *Centrum för kvinnliga forskare och kvinnoforskning i Uppsala*. Välvilligt skulle propositionens skrivning kunna tolkas som en placering vid just nämnda centrum ("placeras vid universitetet i Uppsala"). Alla tvivel är emellertid undanröjda i och med att universitetet ledigförklarat tjänsten med angivande av dess placering vid sociologiska institutionen.

Professuren är alltså under tillsättning. Under alla förhållanden får den sociologiska institutionen den expertis man tidigare inte hade. Samtidigt kan man inte utesluta att i övrigt mycket meriterade sökanden kan sakna professorskompetens just i sociologi eller att sådana över huvudtaget inte anser sig kunna söka tjänsten. Detta gäller å andra sidan alla vetenskapliga gränsområden.

6.5 Forskningsbehov och tjänsteorganisatoriska modeller med anknytning till högskolan

6.5.1 Uppbyggnaden av en professur

Det svenska kriminalvetenskapliga systemet har en potentiellt inbyggd *arbetsfördelning* mellan de olika aktörerna, baserad på akademisk tradition och den sektoriella FoU-verksamhetens stora kontaktnät och närhet till praktikersidan. Jag har i olika sammanhang hänvisat till den och angett rollernas bredd och begränsningar: *grundforskning och därtill knuten tillämpad forskning* vid universiteten; *tillämpad forskning och utvecklingsverksamhet* vid sektorsorganen (t.ex. BRÅ och RPS' forskningsenhet vid PHS). *Figur 2,* s.114, visar på olika relationssamband i det kriminalvetenskapliga triangelsystemet där högskolans professurer spelar en viktig roll.

Samtidigt har jag under utredningens gång funnit respektive påvisats stora icke tillgodosedda forskningsbehov, främst beroende på brist på forskare och program- och projektstöd. I ett sådant bristläge ligger det nära till hands att massivt rikta in uppmärksamhet och krav på *inrättande av professurer*, inte minst på ett så omfattande område som det kriminalvetenskapliga med för närvarande *endast tre centrala professurer* (allmän kriminologi, rättspsykiatri och polisforskning). Nya professurer förutsätts snabbt ge sektorn ett vetenskapligt nytt liv och bättre underlag för kriminalpolitiska reformer. Härigenom stimuleras och främjas även den viktiga *forskarrekryteringen*. I detta vällovliga syfte har ett antal för framförallt sektorsforskningen intressanta professurer kommit till genom snabba riksdagsbeslut.

Det ligger emellertid *en stor fara* i denna ofta starkt symboliska kraftsamling om man inte samtidigt gör klart för intressenterna att en professor - för att kunna fungera - vid sin sida också måste ha kompetenta medarbetare som tillsammans med honom kan ta hand om de samlade uppgifterna att forska och utbilda. Uppskalat till forskargrupp och institutionsnivå har vi tidigare haft anledning tala om *en kritisk massa*; på enskild professorsnivå fordras ett slags personell *resursbody*, bestående av minst två medarbetande forskare (lektor/forskarassistent), en forskningsassistent samt forskarstuderande och doktorander. Men inte bara detta. Man måste se till att *proportionerna mellan utbildning och forskning* blir rimliga (förhållandena vid den kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet bör stämma till viss eftertanke). Vid de kontakter jag haft med universitet och forskningsråd understryks med emfas

att man måste undvika "nakna professurer",

att högskolan/forskningsråden ogärna medverkar i sådana "smala arrangemang",

att man måste räkna med en årlig budget för en professur - med enbart forskningsassistent och vissa kringkostnader - på omkring 1 mkr, ökad med 1/2 till 1 mkr för en eller två av en lektors- respektive forskarassistenttjänst,

att man bör försöka hålla en så flexibel organisation som möjligt, innebärande bl.a. att ingen uppbindning på lång sikt bör ske beträffande forskartjänsternas karaktär (lektor/forskarassistent) samt

att en professur måste byggas upp underifrån.

6.5.2 Fakultetstillhörighet

Inledningsvis har jag hänvisat till den kriminologiska och kriminalpolitiska forskningens framväxt och hursom de juridiska fakulteterna och straffrättsföreträdarna ofta gått i bräschen och stått fadder för kriminalvetenskapligt nytänkande; i Sverige t.ex. *Stjernberg, Strahl, Agge, Nelson*. Inom de juridiska fakulteterna har också *den kriminalvetenskapliga forskningsanknytningen till utbildningen* varit naturlig och utgjort ett viktigt led för många i en kommande yrkesutövning. I sammanhanget föll det sig naturligt på sin tid att det var den dåvarande straffrättsprofessorn och föreståndaren för den juridiska fakultetens kriminalvetenskapliga institut i Stockholm, *Ivar Agge*, att just "stå fadder" för en forskartjänst och sedermera professur i kriminologi. Forskartjänsten utvecklades så småningom till *en professur med dubbelt huvudmannaskap* (juridisk och samhällsvetenskaplig fakultet). Denna utveckling skedde i takt med kriminologins alltmer flerdisciplinära förankring i samhällsvetenskapliga ämnen och det tedde sig så småningom naturligt att låta den kriminologiska institutionen ingå i samhällsvetenskaplig fakultet.

Den samhällsvetenskapliga fakultetsanknytningen är uppenbar för alla i det kriminologiska forskarsamhället, men utomlands är de traditionella och *formella* banden med juridisk fakultet och juridisk undervisning i många fall fortfarande bestående. Så är t.ex. förhållandet i vår nära omvärld. Både det norska *Institutt for kriminologi* vid universitetet i Oslo och det danska *Kriminalistisk Institut* vid universitetet i Köpenhamn hör till juridisk fakultet.

Under utredningens gång har jag haft flera tillfällen att i olika sammanhang diskutera och överväga huruvida man inte borde knyta an till det viktiga *sambandet mellan forskning och utbildning* och föreslå att *kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet lades in i den juridiska fakulteten*. Frågan har, som nämnts, aktualiserats utifrån helt andra utgångspunkter, nämligen i universitetets institutionsöversyn (IOR). I denna föreslås som ett av flera alternativ en sammanslagning av den kriminologiska och juridiska institutionen

(juridiska fakultetens enda institution) med motiveringen: "Flera anknytningspunkter finns. Professuren i kriminologi är gemensam för samhällsvetenskaplig och juridisk fakultet. Juris studerande kan ha kriminologi som en del av juristexamen."

Även om jag kan se att ett sådant koncept skulle kunna ha vissa fördelar och kanske ge den kriminologiska institutionen en viss nytändning (med fortsatt dubbelt huvudmannaskap för professuren) så har jag med tanke på ämnets *tvär- och flervetenskapliga karaktär* kommit till slutsatsen att ingen ändring bör göras i institutionens fakultetsstatus. Jag har styrkts i min uppfattning när jag har tagit del av den utredning, som de juridiska fakulteterna på uppdrag av regeringen, utfört beträffande de krav och förutsättningar som kan komma att gälla för svensk juridisk vetenskap med anledning av EG- och EES-frågorna (*"Europagemenskap och rättsvetenskap"*, juni 1992). De kriminalvetenskapliga frågorna berörs över huvudtaget inte.

I den av mig tidigare aktualiserade frågan om en professur i kriminalpolitisk forskning utgick jag från - på samma sätt som uppenbarligen *Wikström (bilaga 11*, s. 21) - att "de juridiska aspekterna och i det sammanhanget särskilt det sociala och filosofiska studiet av lagar och påföljder och samhällets åtgärder mot brott i övrigt" med fördel skulle kunna komponeras in i den kriminologiska institutionen med dess nuvarande huvudmannaskap i den samhällsvetenskapliga fakulteten. Jag har inte funnit någon anledning att ändra mening, ytterligare stryrkt i min uppfattning som jag blivit av *Knut Sveris* beskrivning av innehållet i en *professur i kriminalpolitik* vid institutionen, *bilaga 12*.

Följande tjänstefrågor inom det kriminalvetenskapliga FoU-fältet har under utredningen aktualiserats av mig eller andra.

6.5.3 Professur i kriminalpolitik

6.5.4 Professur i kriminologi med inriktning på prevention och evaluering

6.5.5 Professurer med anknytning till psykologiska institutionen vid Stockholms universitet avseende:

(a) "Psykosocial utveckling med särskild inriktning på kriminellt beteende";

(b) "Psykobiologisk forskning med särskild inriktning på kriminellt beteende";

(c) "Forskningsmetodik i kriminologisk forskning, särskilt longitudinell forskningsmetodik"

(d) "Rättspsykologi"

6.5.6 Professuren i polisforskning

6.5.7 Forskartjänst vid social- och rättspsykiatriska institutionen vid Karolinska institutet i Stockholm

6.5.8 Utvecklingsområde

6.5.3 Professur i kriminalpolitik

Under utredningens gång har jag blivit övertygade om att grundforskningen inom det kriminalpolitiska forskningsfältet behöver utvecklas inom universitetssfären. Jag har inte funnit något skäl att ändra min uppfattning att *en professur i kriminalpolitik* bör inrättas vid Stockholms universitet med placering på kriminologiska institutionen. Om kompetensbehovet överensstämmer med behovet att förstärka institutionen på olika sätt - så mycket bättre. Underhandssonderingar har givit vid handen att det på juridisk och samhällsvetenskaplig fakultetsnivå finns ett klart uttalat intresse för en sådan professur.

Professurens närmare inriktning, benämning och finansiering måste närmare utredas i samverkan universitetet, utbildnings- och justitiedepartementen. Här dock några nedslag.

Knut Sveri har för utredningens räkning arbetat fram ett förslag på professurens arbetsuppgifter, *bilaga 12*. Jag gör den bedömningen att hans redovisning är ett viktigt aktstycke och underlag för den fortsatta beredningen av ärendet.

Då det gäller benämningen av professuren har jag gjort följande observation. Det finns inom högskolan en viss tveksamhet att rubricera en professur med användning av politikbegreppet, möjligen därför att man lätt kan få felaktiga associationer om professurens forskningskaraktär och förväxla forskningsarbetet med ett faktiskt utövande av politik. Att forska i och om ett politikområde är annars en traditionell och vanlig uppgift för statsvetarna.

En snabbinventering visar på följande "politikprofessurer" vid Stockholms, Lunds och Umeå universitet (saknas i Göteborg):

Universitet	*Professur i*	*Tillsatt av*
Stockholm	Socialpolitik	Regeringen
	Sociologi med inriktning mot socialpolitik	Universitetet
	Nationalekonomi, särskilt ekonomisk politik	Regeringen
	Arbetsmarknadspolitik	Regeringen
Lund	Forskningspolitik	Universitetet
	Sociologi med inriktning mot socialpolitik	Vakant
Umeå	Sociologi med inriktning på socialpolitisk forskning	Universitetet
	Offentlig förvaltning, särskilt regional politik och förvaltning	Regeringen

Av de åtta redovisade professurerna är hälften professurer i en grunddisciplin (3 i sociologi och 1 i nationalekonomi) med inriktning på ett politikområde, medan av de övriga fyra, 3 är professurer direkt i ett politikområde och den återstående i offentlig förvaltning.

Den slutsats jag drar är att det i och för sig inte finns något som hindrar att man använder benämningen "professur i kriminalpolitik". Om man däremot utgår från ett basalt kunskapsområde som t.ex. sociologi, psykologi, statsvetenskap osv. med kompletteringen "med inriktning på kriminalpolitik", så har man på förhand alltför mycket snävat in ett forskningsområde som till hela sin karaktär är disciplinövergripande (på samma sätt som kriminologin).

Däremot kan man tänka sig att *kvalificera och rikta in begreppet kriminalpolitik på t.ex. brottsprevention*. På den punkten ger Sveris underlagsdokument god vägledning för den fortsatta diskussionen. Med utgångspunkt från ämnets övergripande karaktär kan man naturligtvis också som Wikström föreslår (*bilaga 11*, s. 21-22) tänka sig *en professur i kriminologi med inriktning på kriminalpolitik*, med uppgift för innehavaren att särskilt ägna sig åt de "juridiska aspekterna och i det sammanhanget särskilt det sociala och filosofiska studiet av lagar och påföljder och samhällets åtgärder mot brott i övrigt".

Men återigen - har man inte därmed på förhand begränsat professurens innehåll för mycket? Är det rimligt att t.ex. en professorskompetent straffrättare eller statsvetare eller någon annan kriminalvetenskapligt väl kvalificerad forskare, som inte direkt tillhör kriminologernas skara, av formella skäl skulle hindras från att få tjänsten. I den slutliga bedömningen av professurens inriktning och *formella ämnestillhörighet* bör sålunda - enligt mitt förmenande - vägas in också de värden som andra relevanta erfarenheter och kompetenser kan tillföra professuren och institutionen.

Förutsättningarna för ett fruktbart samarbete mellan professorer i kriminologi respektive kriminalpolitik borde vara de allra bästa. Wikström redovisar ett intressant exempel från *Centre for Criminology and the Social and Philosophical Study of Law* vid juridiska fakulteten vid Edinburghs universitet som bekräftar detta förhållande. Här kan man finna forskare med de mest skiftande kompetenser: straffrätt, psykiatri, socialt arbete, sociologi, rättsmedicin och statskunskap. Såvitt jag kan förstå uppstår emellertid här inget problem med avseende på någon speciell professur med inriktning på kriminalpolitik, utan här rör det sig om en stimulerande och innovativ flervetenskaplig kriminologisk och kriminalpolitisk forskning.

Den föreslagna professuren i kriminalpolitik har sina rötter - som inledningsvis redovisats - i diskussionen om "professurer vid BRÅ". Min ursprungliga tanke var att professuren skulle vara ett slags

"BRÅ-professur" baserad vid universitetet men med vissa uppgifter på BRÅ (löpande vetenskaplig bedömning och kontroll m.m.). Det finns flera goda förebilder inom andra ämnesområden. Tanken var också att *ett visst finansieringsansvar skulle åvila BRÅ för denna professur*.

Utan att föregripa finansieringsfrågorna och de därmed förknippade *integritetsfrågorna* (se nedan 6.8) vill jag redan här nämna att jag under utredningens gång kommit fram till ståndpunkten att eventuellt nya professurer inom det kriminalvetenskapliga forskningsområdet bör ha en mer generell finansieringsgrund i *helheter* som t.ex. rättsväsendet, högskoleväsendet och forskningsrådssystemet, samlade eller i kombinationer med tanke på högskolans primära intresse av en samlad grundforskning och därav betingat huvudmannaskap. Det utesluter naturligtvis inte att sektorsorganen - i varje fall indirekt och som en del i det övergripande systemet - får vara med och betala.

6.5.4 Professur i kriminologi med inriktning på prevention och evaluering

Ett ytterligare sätt att stärka kopplingen mellan grundforskningen på universitetet och BRÅ:s FoU-verksamhet vore - enligt Wikström - att inrätta *en professur i kriminologi vid kriminologiska institutionen med inriktning mot prevention och evaluering*. Den skulle med andra ord komplettera professuren i kriminalpolitik. Innehavaren skulle ha ett särskilt ansvar för att "vaka över BRÅs forskningsverksamhet" och på olika sätt främja rådets vetenskapliga verksamhet.

Jag kan klart se behovet av båda de nu behandlade professurerna (6.5.1-2), men i ett för närvarande nödvändigt val dem emellan prioriterar jag en professur i kriminalpolitik.

6.5.5 Professurer med anknytning till kriminalpsykologisk forskning m.m.

I ett väl underbyggt dokument från psykologiska institutionen vid Stockholms universitet, *bilaga 13*, redovisas ett forskningsprogram för *"individinriktad kriminologisk forskning"* och beskrivs i anslutning härtill behovet av inrättande av fyra professurer. Jag har tidigare i olika sammanhang behandlat institutionens framgångsrika longitudinella forskning (bl.a. i avsnitt 6.1.2) och det nu nämnda forskningsprogrammet som bas och ram för de aktualiserade professurerna (avsnitt 6.7).

Tre av de föreslagna professurerna har direkt anknytning till den longitudinella forskningen.

Den fjärde - en professur i rättspsykologi - har relevans för den

vetenskapliga underbyggnaden av rättsliga ställningstaganden i bl.a. kriminalpolisiära utredningsfrågor och i spörsmål med anknytning till vittnespsykologi och bevisvärdering. Inte minst värdet av s.k. utsageanalyser har under senare tid stått i centrum för ett betydande allmänt intresse genom vissa ur vetenskaplig synpunkt tvivelaktiga utlåtanden/uttalanden i uppmärksammade domstolsprocesser. Så sent som den 9 juli i år ger Högsta domstolen i ett mål om sexualbrott följande beskrivning av den aktuella diskussionen om "Psykologisk expertis" och "bevisvärdering":

> Som hjälpmedel vid bedömningen av trovärdigheten hos utsagor av målsägande och vittnen har domstolarna inte sällan brukat anlita psykologisk expertis. Värdet härav har blivit föremål för diskussion under senare tid ... Kritiker har gjort gällande att psykologiska experter trots sina speciella kunskaper inte kan känna sig säkrare än andra personer i att bedöma om en förhörsperson är trovärdig eller ej. Experterna tillför inte, har det sagts, någon egentlig ny kunskap till domstolen utan förmedlar bara vad som kan kallas sunt förnuft. I debatten har också framhållits att uttalanden om enskilda vittnesuppgifters trovärdighet i s.k. utsageanalyser inte har något med vetenskaplighet att göra.

Det ligger en självklarhet i bedömningen att allt som kan göras för att *trygga den enskildes rättssäkerhet och den allmänna tilltron till vårt rättsväsende* måste göras. Inom psykologiska institutionen (Sthlm) har redan gjorts betydande forskningsinsatser inom området och det är viktigt att den pågående kunskapsuppbyggnaden ges fastare yttre former och en tryggad kontinuitet.

Detsamma gäller utan inskränkning institutionens longitudinella forskning som bygger på ett nära trettioårigt basmaterial av oersättligt värde.

Sett i perspektivet vad kriminaliteten ställer till med och i beaktande av - såvitt jag kan bedöma - *vårt stora beroende på åtgärdssidan av den individinriktade forskningens resultat* är det lätt att instämma i institutionens uttalande:

> I relation till nu tillgängliga resurser kan de redovisade behoven te sig stora. I relation till vad som gäller andra områden av direkt betydelse för medborgarna och samhället är de ytterst blygsamma.
> - - -
> Den alldeles nödvändiga forskning som redovisats ... saknar i stort sett de förutsättningar för systematiskt uppbyggd, långsiktigt planerad forskning som professurer med tillhörande resurser innebär. Som understrukits ... blir de kostsamma socialpolitiska och kriminalpolitiska åtgärder som kan vidtas verkningslösa utan vidgad solid kunskap från sådan forskning.

Vad är då att säga om *finansieringen* och övriga inrättandefrågor?

Generellt förutsätts, som vi tidigare konstaterat, en *förhandlingsprocess* mellan en professurs intressent(er) och högskolan. Medel kan på olika sätt ställas till förfogande, men ytterst ligger avgörandet i högskolans hand. Svårigheten med det kriminalvetenskapliga FoU-området är emellertid, som vi också tidigare observerat, att det *saknas en central kriminalvetenskaplig "FoU-funktion"* genom vilken den här typen av frågor kan processas och drivas, särskilt när det gäller professurer som inte utan vidare kan hänföras till ett speciellt sektors- och myndighetsområde.

Vad vi ytterligare måste konstatera är att de aktualiserade professurerna inte återfinns i någon anslagsframställning. Enligt mina informationer har den bedömningen gjorts av institutionen att tjänsterna - trots de tunga motiven - sannolikt inte skulle ha prioriterats i universitetets samlade petitita. Detta förhållande understryker behovet av en central "FoU-funktion".

Min utgångspunkt för bedömnngen av de aktualiserade professurerna är *riksdagens redan positivt uttalade intresse för att inrätta tre professurer* inom det kriminalvetenskapliga FoU-området. Se härom diskussionen om de s.k. BRÅ-professurerna, s. 20-21. Men hänsyn till mina utredningsdirektiv och förhållandena i övrigt anser jag mig därför nu inte kunna föreslå fler än tre nya professurer. För egen del *prioriterar* jag - utöver professuren i kriminalpolitik - en professur vid psykologiska institutionen vid Stockholms universitet i rättspsykologi med inriktning på bl.a. vittnespsykologi och en ytterligare professur vid samma institution med anknytning till institutionens arbete med longitudinella studier, främst IDA/Örebro-projektet. Jag anser mig inte kompetent att bedöma vilken av de föreslagna professurerna med anknytning till den longitudinella forskningen som bör komma ifråga. Frågan måste under alla förhållanden bli föremål för en uppföljande utredning. Under tiden använder jag mig av benämningen "professur i kriminalpsykologi".

Den föreslagna *professuren i rättspsykologi* bör enligt min mening behandlas i sammanhang med den föreslagna professuren i kriminalpolitik. Båda tjänsterna har anknytning till rättsväsendets och rättsprocessens speciella problem. Då det gäller finansieringen gör jag sålunda samma bedömning för en professur i rättspsykologi som jag ovan gjort beträffande den föreslagna professuren i kriminalpolitik. De bör under kommande budgetår finansieras på basis av den samlade budgeten för våra högskolor och vårt rättsväsende.

6.5.6 Professuren i polisforskning

Som tidigare nämnts har jag övervägt att föreslå att professuren i polisforskning vid Rikspolisstyrelsens forskningsenhet med placering på Polishögskolan (Sörentorp) skall föras till kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet för att där bilda en slagkraftig enhet tillsammans med den befintliga professuren i allmän kriminologi och den föreslagna professuren i kriminalpolitik. Det främsta motivet till förslaget är bedömningen att en sådan förstärkt institution skulle ha betydligt större möjligheter än i nuläget att driva de kriminalvetenskapliga frågorna framåt och ge en bättre plattform för forskarutbildning och forskarrekrytering. Olika företrädare för universitetet och berörda forskningsråd har reagerat positivt till tanken.

En oavvislig förutsättning för arrangemanget är att det verkligen rör sig om *grundläggande forskning*. Det har påpekats för mig, som tidigare nämnts, att universitetet ställde sig frågande till den smala och utomakademiska bas som gavs professuren i polisforskning. Även om, som någon uttryckt det, "det är bättre med en smal bas och en bred professor än tvärtom", så är ett realiserande av mitt förslag i denna del inte utan förutsedda komplikationer. Jag kan föreställa mig att man från såväl fackligt håll som från verksledningen har den förståeliga synpunkten att - om forskningen skall vara grundforskningsbetonad - den i varje fall måste ha en "riktad karaktär" och under rimligt överskådlig tid avkasta praktiskt tillämpbar kunskap. Till saken hör att att det under utredningen *inte gjorts gällande annat än att forskningsenheten företrädesvis bedriver tillämpad forskning och utvecklingsverksamhet.*

Med denna insikt måste man naturligtvis fråga sig om det kan anses ligga i mitt uppdrag att föreslå en ändring av professurens inriktning. Denna fråga är självfallet primär för både universitetet och forskningsenhetens huvudman, RPS. Från universitetshåll brukar alltid framhållas att den tillämpade forskningen endast är supplementär till grundforskningen. Och inom det sektoriella FoU-området har det stora antalet sektorsprofessurer med placering på institut och andra sektorsorgan kommit till just därför att de skall vara inriktade på tillämpad forskning och utvecklingsarbete.

Frågan om behovet av *polisiär grundforskning* och en universitetsprofessur måste alltså tacklas innan man fullföljer mitt tidigare förslag. I avbidan på att så sker finns det dock anledning att överväga hur i övrigt polisforskningsintressena kan tas till vara.

I *Sveris* underlag för en professur i kriminalpolitik ingår också ett inslag, och ett viktigt sådant, om polisverksamhetens kriminalpolitiska roll.

Ett alternativ till att föra in den nuvarande polisprofessuren är med

andra ord att *låta de polisiära grundforskningsfrågorna tas om hand av den föreslagna professuren i kriminalpolitik.* Det är mycket som talar för detta integrerade betraktelsesätt. I finansieringsdelen har jag också tidigare hävdat att rättsväsendet i dess helhet, dvs. också polisverksamheten, bör ha ett samlat finansieringsansvar för professuren i kriminalpolitik. Den insatsen ger med andra ord en värdefull inteckning i en för alla värdefull långsiktig kunskapsuppbyggnad.

Ytterligare ett intressant alternativ kan skönjas därest man skulle finna att den nuvarande polisprofessuren kan flyttas över till kriminologiska institutionen, varvid förutsätts att det sker på det sätt som ovan beskrivits vid "uppbyggnad av en professur", dvs. inkluderande även befintligt högskolelektorat och forskarassistentjänst.

I ett sådant läge - och om man skulle föredra att lägga ned RPS' forskningsenhet - skulle den sektoriellt inriktade FoU-verksamheten allvarligt åderlåtas, såvida den inte kunde få en replipunkt och bas på BRÅ. Så var fallet före tillkomsten av forskningsenheten på polishögskolan. (Se vidare härom avsnitt 6.6.2.)

Härigenom skulle rollerna kunna renodlas:

Den polisiära grundforskningen och den därtill knutna tillämpade forskningen skulle bedrivas vid universitetet.

Den direkt sektoriella FoU-verksamheten skulle bedrivas vid BRÅ, där den smidigt kunde integreras med rådets övriga verksamhet.

Universitetet och BRÅ i god förening skulle svara för en forskningsanknuten undervisning på polishögskolan

Den primärt verksinterna utrednings- och utvecklingsverksamheten skulle på ett naturligt sätt ligga på RPS.

För att komma vidare i denna fråga är det uppenbart att justitiedepartementet och RPS först måste överväga hur man ser på de aktualiserade frågorna. Vilken lösning man än väljer kan jag inte se annat än att resurser och organisation kan anpassas och struktureras på ett sådant sätt att de kan tillgodose högt ställda krav på en rationell polisforskning.

6.5.7 Forskartjänst vid KI:s institution för social- och rättspsykiatri m.m.

I skrivelse från social- och rättspsykiatriska institutionen vid KI har en forskartjänst vid Rättsmedicianalverkets Centrala Arkiv (tidigare Kriminologiska Centralarkivet) aktualiserats, *bilaga 15.* Frågan behandlas i det avsnitt om "rättspsykiatrisk forskning", som ingår i punkt 6.7 nedan om programforskning.

6.5.8 Utvecklingsområden

När jag inventerat behov och personella resurser har det slagit mig att två för kriminalvetenskapen viktiga kunskapsområden saknar helt respektive nästan helt företrädare som arbetar/arbetat kriminalvetenskapligt. Det gäller *de statsvetenskapliga och nationalekonomiska kunskapsfälten.* Jag har inte funnit en enda statsvetare! Detta är desto märkligare som deras ämnesområde nästan per definition omfattar studiet av bl.a. offentliga institutioner och olika politikområden. Men kriminalpolitiken har inte väckt något intresse.

Då det gäller nationalekonomerna är det något, men bara obetydligt bättre. Det är egentligen endast *Göran Skogh*, docent från Lund, som mer helhjärtat ägnat ett intresse åt brottsfrågorna. Jag har i avsnittet om brottslighetens kostnader hänvisat till hans doktorsavhandling "*Straffrätt och samhällsekonomi*" (Lund, 1973). Nämnas bör också *Bernd-Joachim Schullers* doktorsavhandling "*Ekonomi och kriminalitet: en empirisk undersökning av brottsligheten i Sverige*" (Göteborg, 1986).

Även det *pedagogiska* kunskapsområdet verkar vara underrepresenterat.

Den genomgång jag gjort av behovet av nyckeltjänster inom det kriminalvetenskapliga forskningsområdet har med nödvändighet blivit *Stockholmscentrerad.* Man kan inte bortse från att det redan finns utvecklade forskarmiljöer och att fortsatt utveckling och kraftsamling av dessa fortare leder till målet. Det gäller att i ett uppbyggnadsskede inte splittra de resurser som står till buds. Samtidigt är det angeläget att försöka stimulera till konkurrerande innovativa verksamheter i andra universitetsstäder. *Lund* intar i det sammanhanget en alldeles speciell ställning. Se vidare under avsnitt 6.8. I det kriminalvetenskapliga närverk, som där är på väg att etableras, ser jag också en bas för *en framtida professur* i ett samhällsvetenskapligt ämne av kriminalvetenskapligt intresse. Tillsammans med *Uppsala* är Lund dessutom en intressant forskningsmiljö att diskutera då fråga förr eller senare kommer att aktualiseras om en dubblering (som redan skett i Stockholm) av lärosätenas singelprofessurer i straffrätt. När det sker finns det all anledning att i diskussionen om den tillkommande professurens karaktär hävda att den bör ha en inriktning mot kriminalpolitisk forskning.

6.6 Ett "nytt BRÅ"?

Många har uppfattat denna utredning som en "BRÅ-utredning"; en uppföljning av de tidigare BRÅ-utredningarna 1980 och 1988. Det är en sanning med stor modifikation. Direktiven slår fast att utredningen

skall omfatta all kriminologisk och kriminalpolitisk forskning som bedrivs inom justitie- och utbildningsdepartementens (även till viss del socialdepartementets) verksamhetsområden. I det senare fallet görs en hänvisning till den verksamhet "som bedrivs med resurser som fördelas av forskningsråden". Det kan verka som en begränsning av uppdraget, eftersom det förekommer fall där kriminalvetenskaplig forskning bedrivs "i tjänsten" utan forskningsrådmedel eller andra externa bidrag. Jag har emellertid låtit *helhetsintresset* bestämma utredningens uppläggning och försökt inkludera eller hänvisa till *all känd kriminalvetenskaplig verksamhet i landet.* Med denna uppläggning blir BRÅ:s verksamhet - ehuru betydelsefull - endast ett av flera intressanta inslag i det nationella systemet.

Enligt direktiven skall jag "överväga om det finns behov av att göra ändringar i fråga om *rådets roll, uppgifter, sammansättning och organisatoriska ställning".* Jag skall vidare särskilt uppmärksamma rådets anslagsgivning till kriminologisk forskning.

6.6.1 Roller

I bakgrundsavsnittet 2.2 har jag ganska utförligt beskrivit BRÅ:s förhistoria och utveckling på basis av bl.a. de uppgifter som redovisas av *Lisbeth Eklund* i hennes bidrag till utredningen om "Brottsförebyggande rådets utveckling", *bilaga 4.*

Jag har konkluderat att BRÅ för närvarande har fyra huvudroller: *(A) samverkansrollen, (B) utrednings- och* (under senare år mer påtagligt) *utvärderingsrollen, (C) forskningsrollen* och *(D) informationsrollen* (2.2.1).

(A) Samverkansrollen kvarstår oförändrat stark och är det naturliga och från början lagda fundament på vilket BRÅ bör fortsätta att utveckla sin verksamhet.

I sin redogörelse över rådets utveckling gör Lisbeth Eklund följande avslutande kommentar:

> "När man läser de uttalanden, som regering, riksdag och utredare har gjort om BRÅ:s verksamhetsområde under åren, är det slående hur fast det ursprungliga målet för rådet har legat. Den övergripande uppgiften, som den har formulerats i 1874, 1982 respektive 1988 års instruktion för BRÅ, har alltid varit "samordning" av samhällets och enskildas insatser mot brott. Däremot har tonvikten lagts något varierande vid de tre funktionerna forskning, utredning och information, men också för dem har samordningsregeln gällt."

I organisationsavsnittet nedan *(6.6.4)* återkommer jag till formerna och hur man om möjligt skall kunna göra myndighetssamverkan mer operationell och resultatorienterad.

(B) Utvärderingsrollen har kommit att alltmer accentueras. Under de senaste åren har på uppdrag av justitiedepartementet följande utvärderingar av kriminalpolitiska reformer m.m. redovisats:

- Uppföljning av lagen om besöksförbud (1989)
- Utvärdering av förordningen om försöksverksamhet med snabbare utredningar rörande unga lagöverträdare m.m. (1990)
- Utvärdering av lagen om försöksverksamhet med samhällshällstjänst (1991)

Följande utvärderingsuppdrag har lämnats av departementet och pågår:

- Utvärdering av verksamheten med lokala brottsförebyggande organ i Stockholm, Malmö, Linköping, Karlskoga/Degerfors och Östersund (inkluderar även andra BRÅ-uppgifter)
- Utvärdering av ändringar i Besöksförbudslagen
- Utvärdering av 1990 års reform av trafikbrottslagen

Under 1991/92 erhöll rådet 750 000 kr för direkt utvärderingsverksamhet samt 1 000 000 kr för det lokalt brottsförebyggande projektet, i vilket utvärdering ingår som ett betydande inslag.

Jag gör den bedömningen att BRÅ:s FoU-struktur, personsammansättning och breda kontaktnät gör organisationen utomordentligt kvalificerad att göra utvärderingar av kriminalpolitiska reformer och projekt. Ett metodologiskt utvecklingsarbete har också pågått en tid och ger tillsammans med de vunna erfarenheterna rådet en god utvärderingsgrund att arbeta vidare på. Eftersom den allmänna uppfattningen är att utvärderingar i allt större utsträckning kommer att användas i det kriminalpolitiska reformarbetet finns det också all anledning för rådet att stärka och utveckla sin utvärderingsroll, inte minst genom ytterligare satsning på s.k. utvärderingsforskning.

(C) BRÅ:s forskningsroll kommer möjligen framöver att kunna ses på ett något annorlunda sätt än vad som varit fallet. Forskning är en metod och teknik för att spåra och ta fram ny kunskap. Det ligger en självklarhet i att BRÅ som ett kunskapsorgan engagerar sig i forskningsprojekt och använder sig av kvalificerade forskare för sina arbetsuppgifter, inte minst i utvärderingsarbetet.

Som ett sektoriellt FoU-organ måste rådet emellertid i första hand satsa på tillämpad forskning och utvecklingsarbete. Grundforskning, som tar tid, och som ofta behöver de speciella förutsättningar som en akademisk miljö kan ge, bör i första hand bedrivas inom högskolan. Viss sådan forskning bedrivs och har under lång tid bedrivits inom BRÅ. Av olika skäl blir utrymmet härför i framtiden snävare. Det

utesluter inte att forskare vid BRÅ arbetar med grundläggande forskningsfrågor. Tvärtom är det viktigt att så sker för att bevara och förstärka den egna kompetensen och för att ge BRÅ en accepterad ställning i forskarsamhället. När det genom det nyligen avslutade sakkunnigförfarandet för tillsättning av professuren i allmän kriminologi framgår att av de sökandena rådets såväl forskningschef som utredningschef tveklöst anses som professorskompetenta måste detta förhållande väcka respekt i omvärlden - även för den organisation som de företräder.

BRÅ:s nuvarande organisation understryker forskningsrollen genom sin enhetsuppdelning på en forskningsenhet och en utvecklingsenhet. Det är med andra ord fråga om en *metodindelning* snarare än *funktionsindelning* och som sådan knappast - trots många uttalanden och försäkringar om motsatsen - ägnad att att främja tvärfackligt projektsamarbete. Mot den bakgrunden är det tillfredsställande att konstatera att BRÅ:s chef nu lagt förslag på en funktionsinriktad arbetsorganisation, *bilaga 9.* Om förslaget accepteras kan det i varje fall i en formell mening sägas att verksamheten i första hand inte är inriktad på forsknings-, utvecklings- och utredningsverksamhet utan på vissa arbetsuppgifter *som kräver kvalificerade forskare, utvecklare och utredare.*

I sammanhanget bör det konstateras att BRÅ:s motsvarigheter i de nordiska länderna - Det Kriminalpraeventive Råd (DKR) i Danmark, Delegationen för för brottsförebyggande i Finland och Det kriminalitetsforebyggende råd (KRÅD) i Norge - inte själva bedriver någon forskning. Skillnaden med BRÅ i uppbyggnad, inriktning och ekonomiska resurser är emellertid betydande och alla jämförelser blir missvisande och knappast meningsfulla. BRÅ:s närmaste nordiska motsvarighet är det finska Rättspolitiska Forskningsinstitutet (RPFI), ett sektoriellt FoU-organ med en kriminologisk enhet. Även om det är ett justitiedepartementets organ har institutet en betydande självständighet, markerad genom en egen direktion. RPFI leds av *Patrik Törnudd;* en internationellt erfaren och skicklig kriminolog som lämnat betydande bidrag till nordisk såväl praktisk som teoretisk kriminologi.

I ett bidrag till utredningen om kriminologisk och kriminalpolitisk forskning i Finland tar *Törnudd* - med utgångspunkt från skrivningen i mina direktiv att "den grundläggande forskningen självklart skall bedrivas vid högskolan" - upp risken för en strikt reviruppdelning mellan olika forskningsslag och skriver träffande: "Olyckligt vore ... en utveckling mot en strikt reviruppdelning, så att all spännande, nyskapande - och ibland t.o.m. ganska abstrakt orienterande - forskning skulle förväntas äga rum vid högskolan, medan BRÅ enbart skulle tillåtas syssla med mycket konkreta 'problem' jämte olika slags beskrivande forskning etc." Han slutar med att uttrycka den tänkvär-

da förhoppningen att det kanske är möjligt att tolka utredningsuppdraget så att det är frågan om "var tyngdpunkten i forskning skall ligga och inte om en strikt reviruppdelning". För egen del tolkar jag skrivningen i direktiven så att högskolans primära uppgift är att bedriva grundforskning för att utveckla nya teorier, metoder etc. Det utesluter inte att grundläggande forskning även kan bedrivas utanför högskolan, t.ex. vid BRÅ. Där är emellertid syftet i första hand att i ett växelspel mellan olika FoU-slag arbeta fram praktiskt användbar kunskap och praktiskt användbara lösningar. Här föreligger med andra ord - utöver Törnudds rimliga nyansering - ytterligare ett utrymme för tyngdpunktsförskjutning i det förhållnings- och arbetssätt som dikteras av ett *inomvetenskapligt* respektive *utomvetenskapligt perspektiv.*

Intressant är att konstatera den norska diskussionen om ett *eventuellt forskningsråd med anknytning till KRÅD* för finansiering av forskning om brottsförebyggande åtgärder. I justitie- och polisdepartementets "St.meld. nr.23 Om bekjempelse av kriminalitet" (1991-92) föreslås emellertid att ett särskilt finansierat forskningsprogram om brottsförebyggande åtgärder skall läggas in i det norska rådet för tillämpad forskning NORAS med representantskap både för justitiedepartementet och KRÅD i en programkommitté. Därvid har också aktualiserats tanken att ett sådant arrangemang eventuellt skulle kunna kombineras med "en viss mulighet for KRÅD til å kunne finansiere mindre forskningsoppdrag i tilknytning till egne prosjekter".

Även om de nationella förutsättningarna och systemen är olika kan man i alla fall konstatera en stor enighet om forskningens betydelse för praktisk kriminalpolitik.

(D) Den goda informationen uppfattas av många, har jag erfarit under utredningens gång, som BRÅ:s särmärke. Även informationen är ett medel, en samling metoder, för att nå vissa syften snarare än en "roll". Men i praktiska organisationssammanhang känns det ändå naturligt att tala om BRÅ:s informationsroll. Den är hos rådet - liksom hos alla andra sektoriella FoU-organ - en central uppgift.

Av *Lisbeth Eklunds* redogörelse, *bilaga 4*, framgår att rådets informations- och dokumentationsfunktioner intill de allra senaste åren varit "styvmoderligt behandlade". Man kan konstatera att informationschefen genom "det goda exemplets makt" vunnit förståelse och resurser för sitt viktiga fögderi.

Jag har tidigare berört en annan roll med eventuell tillämpning på BRÅ, nämligen den möjliga rollen av en *central "FoU-funktion"* för den kriminalvetenskapliga FoU-sektorn. Ju förtrognare jag blivit med utredningsfrågorna, desto starkare har jag upplevt behovet av ett sådant organ. Att låta BRÅ kreera även denna roll, eller uteslutande

denna roll, innebär emellertid ett så radikalt nytt koncept att det knappast låter sig förenas med de syften som hitintills varit styrande för rådets verksamhet. Jag har också ovan (6.2.2) framhållit risken för att ett BRÅ med centralt forskningsfinansierande uppgifter skulle kunna uppfattas/utnyttjas som ett kriminalpolitiskt styrmedel. Frågan som sådan - behovet av en central "funktion" med de nämnda uppgifterna - bör dock enligt min mening göras till föremål för en separat utredning.

Sammanfattningsvis kan sägas att möjligheterna att framgångsrikt arbeta med de uppgifter som åvilar BRÅ ökar i takt med att rådet ytterligare utvecklar sina samverkans-, utvärderings- och informationsroller och samtidigt ger goda förutsättningar för kompetenshöjande forskning och annat stimulerande utvecklingsarbete.

6.6.2 Uppgifter

Enligt nu gällande instruktion (SFS 1988:1223) gäller följande uppgifter för BRÅ.

1 § Brottsförebyggande rådet skall främja brottsförebyggande insatser inom olika områden av samhällsverksamheten och samordna samhällets och enskildas insatser mot brott.

2 § I den brottsförebyggande verksamheten skall rådet särskilt

1. biträda regeringen i uppgiften att främja och prioritera åtgärder,
2. verka för att statliga myndigheters forsknings-, utrednings- och informationsinsatser samordnas,
3. stödja insatser av kommuner, organisationer och andra enskilda,
4. bedriva eller medverka i forsknings- och utredningsarbete där resultaten kan belysa orsaker till brott,
5. bedriva eller medverka i forsknings- och utredningsarbete som kan ge underlag för åtgärder eller som gäller utvärdering av vidtagna åtgärder,
6. följa och analysera brottsutvecklingen och redovisa det aktuella läget,
7. utge rapporter från forsknings-, utrednings- och informationsprojekt, redovisa resultaten av egna och andras insatser samt även i övrigt ge information som kan ha förebyggande effekter,
8. i övrigt genom initiativ och förslag medverka i det kriminalpolitiska arbetet.

För att bättre anpassa rådets instruktion till de positiva erfarenheter som rådet gjort i rollen som kunskaps- och informationsorgan utarbe-

tades av rådets ledning under 1991 ett förslag till ändring av 1- 2 §§. Förslaget vann styrelsens principiella gillande, men vissa mer redaktionella överarbetningar förutsattes innan det officiellt skulle kunna överlämnas till justitiedepartementet. Med hänsyn till bl.a. min översyn har ärendet vilat.

Min bedömning är att det vilande förslaget harmoniserar både med de roller, som jag ovan beskrivit, och med den övergripande uppgiften för BRÅ att vara *en viktig länk mellan högskolans grundläggande forskning och de kriminalvetenskapliga sektorsorganens (BRÅ, RPS och KVS) egna aktiviteter och nära anknytning till den praktiska yrkesverksamheten*. Det bör med andra ord - efter en slutlig bearbetning inom rådet - kunna läggas till grund för den aktualiserade instruktionsändringen. Jag har redan nu tillåtit mig föreslå den ändringen att förslagets "kunskaps- och informationsmyndighet" ändras till det mer neutrala "informations- och kunskapsorgan". Jag återkommer till denna fråga under avsnitt 6.6.4 (BRÅ:s myndighetsstatus).

Vidare bör begreppet "utredningsarbete" genomgående ändras till "utvecklingsarbete". Ytterligare en ändring av principiell karaktär föreslås med angivande av skäl (nedan).

I nuvarande form - och med mina tre ändringsförslag - har förslaget följande lydelse:

1 § Brottsförebyggande rådet är ett kunskaps- och informations organ. Rådet skall ta fram beslutsunderlag och information som rör det kriminalpolitiska området samt biträda regeringen i dess uppgift att främja, prioritera och utvärdera brottsförebyggande verksamhet.

2 § I sin verksamhet skall rådet särskilt

1. bedriva eller medverka i forsknings- och utredningsarbete där resultaten kan belysa orsaker till brott,
2. bedriva eller medverka i forsknings- och utredningsarbete som kan ge underlag för åtgärder eller som gäller utvärdering av vidtagna åtgärder,
3. utveckla nya och förbättrade brottsförebyggande åtgärder,
4. följa och analysera brottsutvecklingen,
5. tillhandahålla och sprida kunskap om brottslighetens omfattning, karaktär, orsaker och utveckling samt om brottsförebyggande åtgärder och dess verkningar,
6. verka för en samordning av samhällets brottsförebyggande verksamhet samt främja utvecklingen av brottsförebyggande arbete som bedrivs t.ex. lokalt i kommuner och stadsdelar.

Förslagets 2 § har också en 7:e punkt: "i övrigt genom initiativ och förslag medverka i det kriminalpolitiska arbetet". Den överensstäm-

mer med tidigare lydelse. För att undanröja alla tvivel om rådets kriminalpolitiska neutralitet föreslår jag att denna passus utgår. De återstående sex paragraferna ger rådet rimligt utrymme för initiativ och förslag till vetenskapligt grundade åtgärder.

Mot denna bakgrund är det också klart att rådets uppgift enligt första paragrafen - att biträda regeringen med prioriteringar etc - skall baseras på etablerad kunskap och beprövad erfarenhet.

En speciell uppgiftsfråga är spörsmålet om BRÅ:s *eventuella befattning med polisforskningsfrågor* för den händelse polisforskningsprofessuren skulle komma att ingå som en grundforskningsprofessur i den kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet.

BRÅ är på intet sätt främmande för dessa frågor. Docent Johannes Knutson vid RPS' forskningsenhet arbetade fram till 1990 på rådet; professor Leif G W Persson några år i början på 1980-talet.

För den händelse polisforskningsprofessuren blir universitetsbaserad kan det uppstå ett behov av att BRÅ tar på sig uppgiften att svara för viss tillämpad forskning och ett utvecklingsarbete som ligger i gränsområdet mellan universitetets grundläggande forskning och RPS' verksinriktade metod- och utvecklingsarbete.

Polisforskningsuppgifter för BRÅ (□) vid alternativa huvudmannaskap för professurerna i allmän kriminologi ("Krim"), kriminalpolitisk forskning ("Politik") och polisforskning ("Polis")

(1)

Prof.	"Krim"	"Politik"	"Polis"
Univ	x		
RPS			x
BRÅ			-

(2)

Prof.	"Krim"	"Politik"	"Polis"
Univ	x		x
RPS			
BRÅ			□

(3)

Prof.	"Krim"	"Politik"	"Polis"
Univ	x	x	x
RPS			
BRÅ			□

(4)

Prof.	"Krim"	"Politik"	"Polis"
Univ	x	x	
RPS			x
BRÅ			-

6.6.3 Förvaltningsrättslig status

BRÅ är ostridigt en myndighet inom justitiedepartementets verksamhetsområde. Den enda synbara myndighetsutövningen är rådets årliga utdelning av bidrag till kriminologisk forskning (för närvarande cirka 800 000 kr).

Vid rådets tillkomst uttalades vissa farhågor för att rådet i kraft av sin myndighetsstatus och sina samordningsuppgifter skulle komma att inkräkta på andra myndigheters verksamhetsområden och självständiga ställning. Så har inte varit fallet. Rådet har snarare intagit en ganska försiktig och "låg profil" i *samordningsfrågor* och i stället *satsat på samverkan och samverkansprojekt.*

I takt med att rådet alltmer utvecklats mot ett kunskaps- och informationsorgan och på sina håll kommit att betraktas som ett *statligt forskningsinstitut* (så är fallet i Statsrådsberedningens "Svensk sektorsforskning", Ds 1989:3, s. 67 o.f.), har fråga emellertid uppkommit om för- och nackdelar med rådets myndighetsställning.

Till att börja med kan framhållas att det i och för sig inte behöver föreligga ett motsatsförhållande mellan ställningen som ett forskningsinstitut och rådets myndighetsstatus. Näraliggande fall är Arbetsmiljöinstitutet (AI) och Statens institut för byggnadsforskning (SIB) som är att betrakta både som myndigheter och statliga forskningsinstitut. En väsentlig skillnad föreligger. AI och SIB är båda fristående organ med uteslutande egen FoU verksamhet. De har sålunda ingen uppgift att t.ex. fördela forskningsmedel eller någon annan uppgift som kan innebära myndighetsutövning. Likafullt är de att betrakta som myndigheter med de krav som därmed följer.

Orsaken till att fråga uppstår om alternativ förvaltningsform kan sägas ligga på det forskningspsykologiska planet. Talet om "myndighetsforskning" leder inte sällan tankarna till "styrd" och "mindre vetenskaplig forskning". Grundforskningsråden (just på grund av att de stöder grundläggande forskning) är inte benägna att ge projektmedel till "myndighetsforskning" (som regelmässigt består av tillämpad forskning och utvecklingsarbete).

Oavsett hur det förhåller sig med integritets- och kvalitetsfrågan kan det konstateras att ställningen som myndighet i vissa fall kan underlätta forskningsarbetet. Då det gäller BRÅ är det uppenbart att rådets myndighetsstatus förenklar processen att få tillgång till sekretessskyddat material i form av personuppgifter vilka är av vitalt intresse i den kriminologiska forskningen. Samtidigt följer härmed ett offentligt ansvar, informationsförpliktelser och en offentlig kontroll som främjar rättssäkerhet och personligt skydd för de berörda.

Med ställning som myndighet följer också skyldigheten att informera en bred allmänhet och att samverka med myndigheter och andra intressenter i anda av portalbestämmelsen i de gamla verksstad-

gorna att "myndigheterna skola räcka varandra handen".

Under utredningens gång har jag för BRÅ övervägt alternativet *"fritt forskningsinstitut"/stiftelse,* bl.a. med anknytning till högskolan (med möjligt utnyttjande av det befintliga men icke verksamma kriminalvetenskapliga institutet inom Stockholms universitets juridiska fakultet). Jag har inte funnit några skäl som talar för en sådan lösning; ej heller för någon annan förvaltningsform än den nu gällande.

6.6.4 Organisation och sammansättning

I BRÅ-översynen 1986 föreslogs beträffande BRÅ:s styrelse bl.a. *att* antalet ledamöter skulle minskas från (då gällande bestämmelse om) 16 personer till högst tio; och *att* ledamöterna, i stället för i egenskap av myndighets- och organisationsföreträdare, skulle utses efter personlig lämplighet, men efter inhämtande av underlag från politiska partier, folkrörelser och arbetslivsorganisationer m.fl. (Den tidigare myndighetsrepresentationen för t.ex. RPS, RÅ föreslogs upphöra). Regeringen beslutade om instruktionsändring i enlighet med förslaget.

I avsnittet 2.2.2 ovan redovisas styrelsens nuvarande sammansättning. Styrelsen har nio ledamöter, varav tre aktiva och fyra fd riksdagsledamöter. Sex av ledamöterna har juridisk bakgrund; endast en har forskningserfarenheter. Min bedömning är att styrelsen fungerar bra. Möjligen borde strävas efter att i varje fall två av ledamöterna har forskningsbakgrund och/eller erfarenhetet av kvalificerat utvecklingsarbete. Anknytningen till riksdagen känns meningsfull med tanke på BRÅ:s ansvar för de kunskapsunderlag på vilka beslut i kriminalpolitiska frågor kan komma att fattas.

En annan förvaltningsrättslig verksamhetsform skulle möjligen fordra en annan typ av styrelse. Men det spörsmålet kan här förbigås.

Som tidigare nämnts är frågan om *de statliga myndighetsstyrelserna roll och befogenheter* för närvarande föremål för utredning av en av regeringen tillkallad kommitté. Den behandlar bl.a. spörsmålen om ansvarsfördelningen mellan styrelse och verkschef, styrelseledamöternas personliga ansvar, verksledningens sammansättning, ordförandeskapet m.m. Jag finner därför ingen anledning att nu närmare behandla dessa frågor.

Ej heller finns det någon anledning för mig att i denna mer övergripande och principiella utredning behandla rådets *interna organisation - annat än i två avseenden. Generellt konstaterar jag med tillfredsställelse att överdirektören lagt ett förslag (bilaga 9)* på en funktionsinriktad organisation som på ett positivt sätt skiljer sig från den nuvarande, baserad uteslutande på metod och arbetssätt.

De två undantagen avser samverkansdelegationens arbete och

frågan om ersättande av den vetenskapliga delegationen med en vetenskaplig nämnd.

BRÅ:s samverkansdelegation är ett viktigt instrument för BRÅ:s uppgift att "samordna samhällets och enskildas insatser mot brott" (Instr. 1 §). Delegationen har, som nämnts (2.2.1.A), ingen egen budget eller andra resurser utöver dem som rådet och/eller deltagande myndigheter kan ställa till förfogande. Med tanke på den centrala uppgift som delegationen har är detta förhållande ingen tillfredsställande ordning. Det räcker inte med att delegationen är ett viktigt forum för information om vad som är på gång och att man diskuterar intressanta samverkansprojekt. För att komma från ord till handling behövs en viss administrativ och ekonomisk uppstagning.

I ett projekt om en offerbroschyr har delegationen tillsammans med rådets informationsdelegation lyckats komma fram till en viss fördelning mellan ledamöternas huvudmän av kostnaderna för tryckning. Det är bra och broschyren är under utgivning. Men systemet verkar tungrott och delegationens arbete kommer att menligt påverkas om delegationen inte ges *en viss budget* och får *en fast arbetande sekreterare.* I den budgetberedning, som förestår, bör frågan aktualiseras med justitiedepartementet. Ett för ändamålet öronmärkt belopp bör avsättas för delegationen och sekretarfrågan diskuteras. Först när dessa förutsättningar är för handen kan man räkna med att de nu diskuterade projekten om bl.a. *en handbok för lokalt brottsförebyggande arbete, en undersökning om brottslighetens kostnader* och *en attitydundersökning om rättsmedvetandet* kan vidareutvecklas.

Den föreslagna lösningen utesluter inte ekonomiska projektbidrag från ledamöternas huvudmän eller från annat håll. Tvärtom gäller det för framförallt sekreteraren att aktivt arbeta med finansieringsfrågorna. Mot den angivna bakgrunden är det viktigt att vederbörande har *en gedigen forskar- och projektledarkompetens.*

Frågan om inrättande av en vetenskaplig nämnd behandlas i nästa avsnitt.

6.6.5 Vetenskaplig nämnd

Enligt BRÅ:s instruktion 8 § har rådets *vetenskapliga delegation* viktiga och omfattande uppgifter. Delegationen skall behandla frågor om "metodik och vetenskaplig inriktning i nya forsknings- och utrednings(utvecklings)projekt, om etik i projektarbeten och utvärdering m.m. och om bidrag till enskilda för forskning och utredning (utveckling)". Som tidigare nämnts har av olika skäl delegationen i det närmaste helt ägnat sig åt bidragsfrågan. Under det senaste året har visserligen de övriga uppgifterna aktualiserats, men

då denna utredning aviserades beslöt delegationen att bordlägga frågan i avvaktan på utredarens bedömningar och förslag.

Jag anser mig inte ha anledning närmare behandla frågan varför delegationen inte arbetat i enlighet med rådets instruktion, men kan inte underlåta påpeka att så inte har skett. Då det gäller diskussionen om metodik och vetenskaplig kvalitet kan det naturligtvis hävdas att rådets båda enhetschefer besitter sådan kompetens, bekräftad i sakkunnigutlåtanden för den professur i allmän kriminolog som de båda söker, att behovet inte har känts så stort att initiera en sådan diskussion. Allvarligare är att *etik- och utvärderingsfrågorna* inte kommit upp på agendan.

Nu har i viss mån en ny situation uppstått. Allt tyder på att inom en inte alltför avlägsen framtid kommer några av BRÅ:s mer erfarna forskare att lämna rådet för framträdande akademiska tjänster. Detta förhållande jämte en naturlig personalomsättning i övrigt, de allmer krävande utvärderingsuppdragen och de betydelsfulla insatserna i de brottsförebyggande pilotprojekten innebär att *den metodologiska och kunskapsteoretiska debatten* måste hållas levande och utvecklas inom rådet. Härtill kommer att hanteringen av bidrag (som nedan i 6.6.6 föreslås övergå till kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet för finansiering av doktorandtjänster) kommer att upphöra. För egen del gör jag den bedömningen att man bör söka sig fram till en annan verksamhetsform än den som nu gäller.

Mitt förslag är att *en vetenskaplig nämnd* inrättas vid rådet för de nämnda ändamålen.

Inom det sektoriella FoU-området förekommer ett antal *vetenskapliga råd* knutna till sektorsorganen, främst Statistiska Centralbyrån, Socialstyrelsen och Livsmedelsverket. Beslut har nyligen tagit om inrättande av ett råd inom Arbetsmiljöfonden. Dessa råd har primärt karaktär av *konsultativa expertgrupper* under vederbörande verkschef; i de flesta fall utsedda av regeringen. Råden har som regel inga självständiga kollektiva uppgifter av typ granskning, uppföljning, utvärdering eller i övrigt några samlade rådsuppgifter. I princip tas inga rådsbeslut. Denna typ av råd svarar inte mot de krav som uppställts i BRÅ:s instruktion för den vetenskapliga delegationen. En både semantisk och praktisk olägenhet är givetvis också att använda två rådsbegrepp med anknytning till samma organisation (det brottsförebyggande rådet och det vetenskapliga rådet).

Jag har närmast i åtanke konstruktionen *Byggforskningsrådets vetenskapliga nämnd (BVN)*. Den har till uppgift att bl.a. verka för att rådets verksamhet bedrivs på vetenskaplig grund och att den vetenskapliga metodutvecklingen stimuleras på olika sätt. Även om nämnden i övrigt har uppgifter, som är BRÅ främmande (t.ex. att utvärdera stöd som BFR lämnat till högskolan), så är själva *arbetssättet* intressant för BRÅ-situationen. I BVN förväntas ledamöterna

göra vissa insatser i form av smärre uppdrag för utvärderingar, utrednings- och utvecklingsprojekt, diskussionsgrupper, skriftarbete, seminarier och liknande. Ledamöterna har ett årsarvode för sitt arbete. Lång förtrogenhet med vetenskapligt arbete, förståelse för sektorsforskningens problem samt intresse för vetenskapsteoretisk- och forskningspolitisk debatt krävs av nämnden i dess helhet. Som ordförande bör väljas en person, som utöver den nämnda bakgrunden, är van att ta egna initiativ och som också kan sägas stå för självständighet och integritet. Nämnden bör - liksom samverkansdelegationen - ha en *budget* och en *fast sekreterare* (deltid).

Nämnden bör ha en sammansättning (ej överstigande 10 personer) med vetenskapliga företrädare för främst allmän kriminologi, polisforskning, kriminalpolitisk forskning, rättspsykiatri, psykologi, sociologi, straffrätt, alkohol/hälsoforskning, statistik och ekonomi, med rätt att för särskilt ändamål adjungera vetenskaplig expertis inom ett särskilt ämnesområde (t.ex. vittnespsykologi).

Nämnden skulle kunna bli ett forum inte endast för behandlingen av de nämnda frågorna utan också en av många efterfrågad samlingsplats och *ett centrum i ett kriminalvetenskapligt nätverk*, främst lokalt, men i vissa fall även nationellt.

6.6.6 Bidrag till kriminologisk forskning

I avsnittet 2.2.2 har under redovisningen av *BRÅ:s vetenskapliga delegation* beskrivits delegationens befattning med rådets bidrag till enskilda för kriminologisk forskning och utvecklingsverksamhet. Av den av *Lisbeth Eklund* gjorda sammanställningen och analysen framgår att en betydande del av de medel som utdelas kan sägas ha gått till forskningsprojekt, inte sällan till arbeten av grundforskningskaraktär. BRÅ-ansvariga för verksamheten har uttalat att de kunnat märka en markant nedgång under senare år i antalet kompetenta sökande och att starka skäl talar för att medlen skulle göra störst nytta om de oavkortat används för doktorandtjänster.

Jag biträder uppfattningen att medlen i fortsättningen bör användas på detta sätt. Det behöver inte nödvändigtvis innebära att rådet skall avstå från medlen. Man kan t.ex. tänka sig en ordning genom vilken rådet genom den *vetenskapliga nämnd,* som jag föreslår skall ersätta den nuvarande vetenskapliga delegationen, övertar utdelningen med den bestämda inriktningen att medlen skall användas för doktorandtjänster. Man kan utgå från att många doktorander - oavsett varifrån de får sina doktorandmedel - även fortsättningsvis kommer att arbeta på BRÅ, ofta parallellt med både avhandlings- och annat projektarbete.

Jag kan också se att hanteringen av medlen inneburit värdefulla

kontakter för rådet och troligen också bidragit till en viss "good will".

Med tanke på *att* en viss renodling och förstärkning av BRÅ:s roller är av nöden, *att* doktorandtjänster hör hemma inom högskolan samt *att* tjänsterna behövs i den resurs- och kompetensuppbyggnad som förestår för den kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet, gör jag emellertid den bedömningen att medlen (för närvarande cirka 800 000 kr) bör överföras dit.

6.6.7 Utvärdering

I 1990 års forskningspolitiska proposition aviserades specifika krav på att forskningsorganen - såväl de medelstilldelande som de forskningsutförande, oavsett departementstillhörighet - skulle utvärdera relevansen och kvaliteten i övrigt på sin verksamhet. Anslaget har följts upp, bl.a. på det sätt som jag inledningsvis redovisat, med en rad övergripande relevans-, kvalitets- och effektivitetsöversyner av olika sektorsområden (t.ex. bygg- och arbetsmiljö, energi, naturvård, försvars- och transport/trafikområdena). I myndighetsspecifika direktiv har vidare krävts av alla FoU-organ inom den offentliga sektorn att de som ett led i den fördjupade budget- och anslagsprocessen skall redovisa det sätt på vilket man griper/gripit sig an utvärderingsfrågorna. Under innevarande år har sålunda rapporter om utvärdering med angivande av särskilda resultat- och prestationsmått ingivits till regeringskansliet och följts upp i fördjupade anslagsframställningar.

Det har varit en för alla mycket hektisk tid, i många fall *utan förankring i ett metodologiskt utvecklingsarbete.* I högskolevärlden är utvärderingar av den vetenskapliga kvaliteten naturligtvis inget nytt. Forskarsamhället sätter sina standards. Graden av mål- och kravuppfyllelse är under ständig kritisk debatt i disputationer och andra traditionella akademiska former för vetenskaplig granskning och bedömning. De basala forskningsråden (främst Naturvetenskapliga forskningsrådet) och de större sektoriella FoU-organen (t.ex. NUTEK, tidigare STU, och BFR) har en omfattande utvärderingsverksamhet genom *peer reviews* och andra utvärderingsmetoder.

I avsnitt 6.1 har jag närmare behandlat frågan om relevans- och de vetenskapliga kvalitetsbegreppen. Några nedslag har gjorts beträffande dessa spörsmål inom den *kriminalvetenskapliga högskolesektorn.* Jag har bl.a. konstaterat att vi inom landet har ett par mycket intressanta longitudinella forskningsprojekt (IDA/Örebro-projektet och Metropolit), som allmänt anses som utomordentligt gedigna ur vetenskaplig synpunkt och stabilt förankrade i internationell forskning.

Någon för hela det kriminalvetenskapliga FoU-området övergripande utvärdering har inte gjorts, bl.a. beroende på att - vilket jag i flera

sammanhang nödgas konstatera - *det saknas en "sammanhållande kraft" som känner ansvar för området i dess helhet.*

Då det gäller BRÅ:s verksamhet har under senare år *generella* framställningar gjorts till departementet om extra utvärderingsmedel. Departementet har inte vidtagit någon åtgärd i avvaktan på att ett mer *specifikt* utvärderingsprogram utarbetas och har dessutom under senare tid ansett sig böra avvakta resultatet av denna utredning.

Det hade ur många synpunkter varit utomordentligt värdefullt med en relevans- och kvalitetsutvärdering inom ramen för denna översyn. Inte minst av tidsskäl skulle det ha varit ett omöjligt uppdrag. I sin i år avgivna vårrapport till regeringen, *bilaga 16*, har emellertid rådet beskrivit hur det vill gå till väga. I den fördjupande anslagsframställning, som nyligen lämnats, följer rådet upp vårrapporten och gör ett mycket habilt försök att redovisa vissa resultatmått och indikationer beträffande verksamhetens relevans, främst beträffande *informationsfrågor* enligt följande schema:

Resultatmått	**BRÅ:s kommentar**
Läsvärdesundersökningar av BRÅ:s publikation	Utvecklas
Användning av BRÅ:s publikationer i undervisning	Årligen återkommande
Hänvisning till BRÅ i motioner m.m.	Begränsat värde; svårt att analysera
Pressbevakning	Årligen återkommande
Utvärdering av tidskr. APROPÅ	Upprepas med några års mellanrum
Uppföljning av BRÅ:s konferenser	Löpande; internt värde
Telefonmätning	Upprepas under kortare perioder; internt värde
Försäljningsstatistik	Löpande
Relevansbedömning av BRÅ:s projekt, publikationer etc.	Intern bedömning fortlöpande; har sina begränsningar

Det allmänna intrycket jag får, när jag tar del av redovisade resultat, är att BRÅ:s informationsverksamhet fungerar bra, att rådets skrifter

regelmässigt har ett stort läsvärde och att seminarie- och annan kontaktverksamheten är livlig. Däremot är det utan en rejäl utvärdering omöjligt att bedöma materialets och uppgifternas *kriminalpolitiska värde*. Då det gäller de vetenskapliga relevans- och kvalitetsfrågorna är det naturligtvis ännu svårare, för att inte säga omöjligt, att göra några väl underbyggda bedömningar. Generellt kan alltid hänvisas till uppskattande omdömen från rådets omvärld, som - det skall framhållas - ofta har upprepats under mina utredningskontakter. Ett sådant positivt omdöme lämnas av *Patrik Törnudd* i den PM till utredningen som jag tidigare hänvisat till:

> "BRÅ intar en dominerande position i svensk kriminologi.... knappast någonsin har gjorts gällande att BRÅ skulle bedriva vetenskapligt undermålig eller kriminalpolitiskt irrelevant forskning. Jag vågar påstå att en bred forskaropinion i Finland och i andra länder högt uppskattar det arbete BRÅ utför ..."

Det finns all anledning att följa upp de propåer om utvärdering som BRÅ gjort. Den beredvillighet och det intresse, som visats saken, bör dessutom vara en garanti för att utvärderingen kan bedrivas i en avspänd och konstruktiv anda. Som ett *exempel* på hur en utvärdering skulle kunna läggas upp hänvisas i tillämpliga delar till den *BVN-modell med allmänna riktlinjer för utvärdering av sektorsforskning*, som jag tillsammans med medarbetare utvecklat och praktiserat under en tioårsperiod, *bilaga 17*.

6.6.8 Ett "nytt BRÅ"?

Den inledande något provokativa frågan om ett "nytt BRÅ" kan lätt avdramatiseras genom konstaterandet att ingenting framkommit under min utredning som föranleder mig att ifrågasätta rådets existens och dess sektoriella FoU-roller. Däremot är det uppenbart att BRÅ än mer - och i linje med sitt ursprungliga uppdrag - måste kraftsamla sina resurser som ett kunskaps- och informationsorgan dels på *samverkansfrågor och utvärdering av kriminalpolitiska reformer*, dels på att utveckla *strategier och former för lokalt brottsförebyggande arbete*. Det är mot denna FoU-operationella bakgrund som mina påpekanden och förslag skall ses.

6.7 Programforskning

I avsnitt *4.* har beskrivits ambitionerna i slutet av 1950-talet att gripa sig an det vetenskapliga studiet av kriminalitetens orsaker på bred front på basis av ett av grundforskningsråden gemensamt utarbetat forskningsprogram. Jag har inte försökt att närmare spåra orsakerna

till att ett program aldrig realiserades utan endast angivit några tänbara orsaker. En anledning var säkerligen att dåtidens kriminalvetenskapliga experter utan undantag var hårt engagerade i stora forskningsprojekt typ *1956 års klientelundersökning*. Operationellt var man i färd med att arbeta sig igenom ett antal *delprogram* som tillsammans skulle ha kunnat bilda ett övergripande nationellt forskningsprogram.

Det är alldeles speciellt intressant att konstatera att vid en tidpunkt då sektorsforskningen tog fart och de stora nationella forskningsprogrammen började växa fram (t.ex. energiforskningen), för att blomma ut i full kraft under 1960- och 1970-talen, så fortsatte kriminalvetenskapen att arbeta på ett traditionellt ganska fragmentariskt sätt. Retrospektivt kan det möjligen sägas att området härigenom kom att undvika många av de fallgropar och snedsteg och - inte minst - alla de grusade förhoppningar som följde i flera av de stora forskningsprogrammens spår. På minussidan av denna "progressiva passivitet" kan antecknas att man tappade tempo och troligen också en viss bas för god framtida forskning.

I en stark vilja att komma åt och åtgärda samhällsproblemen mobliserades forskningen och integrerades med åtgärder för planering och samordning. I den meningen blev BRÅ ett barn av sin tid. Men för BRÅ:s eller högskolans del gav denna utveckling inte tillräckligt stark motivation för att påbörja ett gemensamt programarbete (på sätt skedde inom andra samhällssektorer). Återigen kan detta ha berott på att BRÅ inte var eller blev det centralt planerande och medelsfördelande sektorsorgan i ett rationellt övergripande system, som man hade för andra sektorer, och som i en anda av *"radikal rationalism"* förväntades kunna ge svar på de många obesvarade samhällsfrågorna.

Det kan säkerligen ligga mycket av berättigad kritik i uppläggningen av de stora forskningsprogrammen under främst 1970- och första hälften av 1980-talet, bl.a. att de ofta var en blandning av många gånger oförenliga intressen: administrativa, vetenskapliga, politiska osv. Till programformens fördelar hör dock den "drag- och lyskraft" som ligger i en ekonomisk kraftsamling och i ett betydande uppbåd av kompetenta forskare. Den tvärsektoriella samverkan blir också ett naturligt inslag i detta sätt att arbeta. Rätt utformad och använd ger programformen goda förutsättningar för vetenskapliga framsteg.

Som exempel på intressanta *programkoncept* har jag hänvisat till fyra programområden: socialekologisk kriminologisk forskning, kriminalpolitisk forskning, individinriktad kriminologisk forskning och rättspsykiatrisk forskning, *bilagorna 11-14*. Program för dessa områden skulle kunna betraktas som *delprogram i ett nationellt kriminalvetenskapligt program*. Anknytande tjänstefrågor har behand-

lats i avsnitt 6.5; finansieringsfrågorna behandlas i nästa avsnitt (6.8).

Min bedömning är att det just för tillfället verkar finnas ett väl underbyggt intresse för kriminalvetenskaplig programforskning och att det gäller att snabbt knyta an till de forskare och forskningsmiljöer som redan nu eller framöver är beredda att satsa på denna typ av forskning. Möjligheterna till framsteg är emellertid helt beroende av *uthålliga och skickliga forskare samt en säker och långsiktig finansiering*.

6.8 Finansiering

Min översyn har i första hand varit inriktad på övergripande och principiella frågor. Jag har inte över hela fältet kunnat följa den pågående fördjupade *budgetprocessen* och tid har heller inte givits att närmare penetrera administrativa och andra *effektivitetsfrågor*. Jag förutsätter att även dessa frågor kommer att ingå i kommande, föreslagna utvärderingar om de kriminalvetenskapliga FoU-verksamheternas *relevans och vetenskapliga kvalitet*.

Däremot har jag haft synpunkter och förslag beträffande *förstärkning av främst den kriminalvetenskapliga grundforskningen* genom inrättande av ett antal professurer och därtill knutna tjänster samt en ökning av program- och projektmedel för kriminalvetenskaplig forskning.

Jag har konkluderat att det kriminalvetenskapliga forskningsfältet är splittrat och ekonomiskt underförsörjt samt att tillgängliga medel inte står i någon som helst rimlig proportion till varesig brottslighetens kostnader, och vad den i övrigt ställer till med, eller till vad andra samhällssektorer satsar på sina motsvarande FoU-verksamheter. Jag är naturligtvis samtidigt medveten om det kärva ekonomiska läget.

Jag behandlar först forskartjänsterna (A); därefter projekt- och programfinansieringen och därtill anknutna frågor (B).

(A) Forskartjänster

I avsnitt *6.5.1* om "uppbyggnaden av en professur" redovisar jag överslagsvisa belopp; för enbart en professur omkr. 1 mkr och för en lektors- eller forskarassistenttjänst ca 1/2 mkr för vardera; alla kringkostnader inräknade. En doktorandtjänst kostar ungefär 250 000 kr per år.

Detta innebär för föreslagna (i mkr)

Professuren i "kriminalpolitik" med två biträdande tjänster (lektor/forskarass.)	2.0
Professuren i "rättspsykologi"	1.0
Professuren i "kriminalpsykologi"	1.0
Forskartjänst vid social- och rättspsykiatriska institutionen vid Karolinska institutet	0,5
Doktorandtjänster (2) och administration av ett kriminalvetenskapligt nätverk vid Lunds universitet	0,75
Sa	5.25

Jag utgår från att polisforskningsprofessuren med anknutna tjänster - oavsett placering - bibehåller sin nuvarande finansiering och att tre doktorandtjänster vid kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet kan finansieras av de BRÅ-medel (ca 800 000 kr) som jag föreslagit skall överflyttas dit.

Generellt har jag redan deklarerat att jag av bl.a. *integritetsskäl* (oberoende ställning och inriktning på grundläggande forskning) anser att de nya forskartjänsterna bör ha en mer generell och *helhetsbaserad finansieringsgrund*. Det utesluter naturligtvis inte att sektorsorganen - i varje fall indirekt och som en del i det övergripande system som de tillhör - får vara med att betala. Men av principiella skäl anser jag det mindre lämpligt att en grundforskningsprofessur direkt finansieras av ett sektorsorgan ingående i den "helhet" eller de "helheter" som vederbörande innehavare måste kunna känna sig *fri och obunden att kritisera* på vetenskaplig grund. Det gäller i första hand *professurerna i kriminalpolitik och rättsspykologi och deras förhållande till rättsväsendet*. Ett visst "respekt- och integritetstavstånd" måste alltid föreligga. I de andra fallen råder inte på samma sätt någon intressekonflikt.

Ett problem i sammanhanget är frågan om *intressentskap och partsförhållanden*. Justitiedepartementet och utbildningsdepartementets roller i fråga om finansiering av högskoletjänster förefaller klara. Frågan hör primärt till utbildningsdepartementets ansvarsområde. Men med det nya systemet med självständiga högskolor: vem "förhandlar" med högskolan; vem känner ett ansvar för "helheten"? Mitt förslag är att regeringen utser *en särskild kontaktperson/förhandlare* som kan tillvarata det övergripande intresset av att frågor om inrättande av tjänster och finansiering tas upp till diskussion med högskolan, forskningsråd, etc.

(B) Projekt- och programfinansiering m.m.

1. Finansiering av programforskning

Först måste konstateras att långsiktiga program- och projektmedel saknas för att kunna utveckla den grundläggande kriminalvetenskapliga forskningen inom landet. Denna typ av medel bör primärt finnas inom forskningsrådssystemet för anslag till sådana innovativa forskare, forskargrupper och forskningsmiljöer som i kvalitetsbefrämjande konkurrens kan svara för en systematisk och långsiktig kunskapsuppbyggnad. Syftet bör därvid bl.a. vara att främja tillkomsten och utvecklingen av svenska "centers of excellens" för kriminalvetenskaplig forskning.

För den kriminologiska programforskningen redovisas ett av *Per-Olof Wikström* utarbetat program på basis det s.k. *MacArtur-programmet* vid Harvard universitetet i USA ("Program on Human Development and Criminal Behavior"). Wikström förutsätter att ett svenskt program skall bedrivas i internationell forskarsamverkan och han har också försäkrat sig om medverkan av flera utländska ledande forskare.

Knut Sveri bidrager till min exempelsamling med ett förslag om kriminalpolitisk programforskning.

Psykologiska institutionen vid Stockholms universitet har lämnat ett förslag till ett forskningsprogram för individinriktad kriminologisk forskning.

Sten Levander har utarbetat ett förslag till rättspsykiatriskt forskningsprogram inom Rättsmedicinalverkets verksamhetsområde.

Jag har utgått från att forskningsråden har ett intresse av att gemensamt utarbeta och finansiera *ett nationellt kriminalvetenskapligt forskningsprogram*. Då det gäller finansieringsfrågan finns det emellertid anledning att också överväga *"löntagarfondsmodellen"*.

Av forskningsråden har *Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond* hitintills svarat för drygt hälften av det samlade forskningsrådsstödet. De riktlinjer som vid fondens bildande (1965) utarbetades för dess stödverksamhet - och som i stort sett i allt väsentligt fortfarande gäller - understryks att fonden speciellt bör stödja "stora och långsiktiga forskningsprojekt" och "främja kontakter med internationell forskning". Som exempel på angelägna forskningsuppgifter nämndes bl.a. "vissa spörsmål rörande kriminaliteten".

RJ har sålunda känt och också tagit ett ansvar för finansieringen av den långsiktiga och internationellt orienterade forskningen inom det kriminalvetenskapliga forskningsfältet. Det är därför enligt min mening naturligt att - för finansiering av övergripande kriminalvetenskapliga forskningsprogram - även fortsättningsvis knyta an till

riktlinjerna för fondens verksamhet och dess stödtraditioner.

Jag gör den bedömningen att den kriminalvetenskapliga programforskningen behöver ett ekonomiskt årligt tillskott på minst 6 miljoner kronor (i 1992 års penningvärde) för att i någon mån kunna motsvara de anspråk som kan ställas på en grundläggande forskning med det dubbla syftet att åstadkomma en habil vetenskaplig grund och en därpå praktiskt inriktad FoU-verksamhet.

Den del av löntagarfondmedel, som kan komma att avdelas för forskningsändamål, kan tänkas bli inriktad på långsiktig, konkurrensutsatt och internationellt gångbar forskning. Den utgångspunkten och Riksbanksfondens centrala finansieringsroll för området och dess status som självständig stiftelse föranleder mig att föreslå att fonden av löntagarfondmedel ges en *donation på 200 miljoner kronor* som - för långsiktig användning med 3 procent årlig avkastning - kan garantera den svenska kriminalvetenskapliga forskningen ett obrutet ekonomiskt basstöd. De närmare formerna får utredas i särskild ordning.

2. *Rättspsykiatrisk forskning och medicinsk kriminologi*

Den bild jag fått av den rättspsykiatriska forskningens och den medicinska kriminologins läge i Sverige är mycket dyster. Givet det stora såväl inom- som utomvetenskapliga behovet av att denna forskning utvecklas måste den aktuella situationen betecknas som mycket allvarlig.

Sten Levander talar i sitt förslag till rättspsykiatrisk forskning inom Rättsmedicinalverket (RMV), *bilaga 14*, om "många års försummelser" och om "ett i stort sett obefintligt samarbete mellan olika aktörer, och en allmänt låg forskningsverksamhet inom ett samhällsområde som omsätter enorma belopp ...". *RMV* hänvisar i sin nyligen ingivna anslagsframställning för budgetåret 1993/94 till att forskningsbasen inom den rättspsykiatriska verksamheten för närvarande är "svag". *Lars Lidberg* och *Henrik Belfrage* redovisar i sitt bidrag till utredningen, *bilaga 15*, att den medicinska kriminologin "idag nästan helt (är) utan resurser".

Oavsett orsakerna till den nuvarande bristsituationen är det alldeles uppenbart - i varje fall i ett kriminalpolitiskt perspektiv och med tanke på de stora förändringar som nyligen genomförts i svensk lagstiftning beträffande psykiskt störda lagöverträdare - att åtgärder snabbt måste vidtagas för att påbörja en upprustning av FoU-området. Det är därför med stor tillfredsställelse jag kunnat konstatera att RMV nu i sin anslagsframställning lägger grunden till en upparbetning av den forsknings- och utvecklingsverksamhet som ligger inom verkets ansvarsområde. Där ingår bl.a. arrangemang och diskussioner med berörda universitetsfakulteter för att vid universite-

ten skapa *adjungerade professurer* för chefsläkare inom den (rätts)-psykiatriska vården på samma sätt som skett inom det rättsmedicinska forskningsområdet. RMV har vidare, som nämnts, säkrat driften vid det tidigare Kriminologiska Centralarkivet (numera benämnt *Rättsmedicinalverkets Centrala Arkiv, RCA*). Jag har också god förhoppning om att en komplettering och förstärkning av RCA som forskningsregister skall kunna komma till stånd genom överförande av visst aktmaterial från socialstyrelsens tidigare "parallellarkiv".

RMV har i sin petitia inte öronmärkt några medel för det utvecklingsarbete och stöd åt forskning "av betydelse för verksamheten", som verket enligt sin instruktion har ett särskilt ansvar för. Det är naturligt med tanke på den berednings- och upparbetningsprocess som nu börjat och där verket knappast ännu kan ha grepp om vad som kommer att hända ute på fältet.

Genom RMV:s tillkomst kan sägas att behovet av en central "FoU-funktion" inom det kriminalvetenskapliga FoU-området i någon mån reducerats. Realiseras planerna på att inom verket inrätta ett forskningsråd så ges också den vägen möjlighet att relativt snabbt göra uppbyggande insatser. Samtidigt aktualiseras den ständigt återkommande frågan om "myndighetsforskning" - och "ren" högskoleforskning.

Av olika skäl har *Medicinska forskningsrådet* under senare år inte utdelat ett enda anslag till den rättspsykiatriska forskningen. Det externa forskningsanslag på 200 000 kr, som rättspsykiatriska institutionen i Stockholm erhöll för 1991/92, kom från Riksbankens Jubileumsfond (se ovan under avsnittet 3.2).

Som jag tidigare redovisat (3.2.4) finns det *inga principiella inskränkningar eller betänkligheter* för MFR att anslå medel till rättspsykiatrisk forskning/medicinsk kriminologi. Det finns också anledning anta att rådet kommer att tillsätta en s.k. *initiativgrupp* (med forskare och företrädare för RMV och den praktiska yrkesverksamheten) med syfte att närmare behandla den grundläggande rättspsykiatriska forskningens behov. Inom ramen för det nuvarande systemet med rådsfinansierade forskartjänster och det nya system med *tidsbegränsade högskolelektorat*, som rådet föreslagit i sin fördjupade anslagsframställning och som förhoppningsvis kommer att accepteras, borde det finnas möjligheter för MFR att tillmötesgå bl.a. det av mig biträdda önskemålet om *en forskartjänst vid social- och rättspsykiatriska institutet vid Karolinska Instiututet i Stockholm* med särskild inriktning på RMC-baserad forskning.

3. Stöd till forskningsmiljö m.m.

Den kriminalvetenskapliga forskningen är Stockholmsdominerad. Vid Lunds universitet finns emellertid många forskare som arbetar med

frågor av direkt eller indirekt kriminalvetenskapligt intresse och som förklarat sig intresserade av att arbeta i ett *informellt nätverk* och i *samarbetsprojekt* under förutsättning att någon institution/person tar på sig uppgiften att svara för de praktiska och programatiska nätverksfunktionerna. Dekanus för samhällsvetenskapliga fakulteten har förklarat sig positiv till tanken. Prefekten för sociologiska institutionen har deklarerat att institutionen är intresserad av och beredd att svara för nätverket.

Min bedömning är att det är angeläget att på olika sätt främja en kvalitetsstimulerande mångfald och konkurrens, inte bara lokalt utan också nationellt. Lund har vid mina hearings och kontakter i övrigt visat ett så stort intresse för ett kriminalvetenskapligt nätverk att möjligheten bör gripas, när den erbjuds, att med olika medel utveckla den lokala forskningsmiljön. Sociologiska institutionens och samhällsvetenskapliga fakultetens intresse borgar för att satsade medel kommer att användas på ett ändamålsenligt sätt. En förutsättning är emellertid att fakulteten/institutionen erhåller ett öronmärkt *medeltillskott i storleksordningen 750 000 kr*. Inom denna ram bör kunna rymmas finansieringen av *två doktorandtjänster* och *administrationen av det kriminalvetenskapliga nätverket*, varvid förutsätts att doktoranderna under en erfaren projektledare kan assistera nätverket på olika sätt. Den närmare utformningen av nätverksprojektet får ankomma på sociologiska institutionen. De tillkommande medlen bör anvisas i *fakultetsanslaget* med angivande i såväl proposition som regleringsbrev att det rör sig om specialdestinerade medel.

IV Slutsatser och förslag

Jag har gjort följande **observationer**.

Det svenska kriminalvetenskapliga forskningsområdet utmärks av

- ett *dualistiskt*, i vissa fall *trefaldigt departementalt huvudmannaskap* (justitie-, utbildnings- och socialdepartmenten),
- *brist på en sammanhållande central funktion* för bl.a. program- och finansieringsfrågor; behovet av en sådan funktion accentuerat i perspektivet av en alltmer självständig och decentraliserad högskola,
- ekonomisk underförsörjning i förhållande till andra FoU-områden,
- *klart otillräckliga ekonomiska resurser,* uppgående endast till bråkdelar av procent av de medel som disponeras av högskolesystemet, rättsväsendet etc.,
- *obalans* mellan högskolans och det sektoriella FoU-systemets ekonomiska resurser,
- *en relativt liten forskarkader* med endast *tre specialprofessorer* (allmän kriminologi, prolisforskning och rättspsykiatri),
- *endast en specialinstitution inom högskolan* (kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet) med dominerande undervisningsverksamhet på forskningens bekostnad och därav föranledd risk för degradering som självständig forskningsinstitution,
- *Stockholmsdominans:* kriminologiska-, sociologiska ("Metropolit") och psykologiska- ("IDA"/"Örebroprojektet") institutionerna vid Stockholms universitet, social- och rättspsykiatriska institutionen vid Karolinska institutet, Brottsförebyggande rådet (BRÅ) och Rikspolisstyrelsens forskningsenhet,
- delvis *oklara FoU-roller* för högskolan och de sektoriella FoU-organen,
- *brist på en heltäckande FoU-policy* och en därav betingad brist på övergripande forskningsprogram.

- ett starkt *behov att förstärka den grundläggande forskningen utan att detta sker på bekostnad av andra betydelsefulla FoU-kategorier.*

Mot denna bakgrund har jag samtidigt kunnat **konstatera**

att det finns ett betydande intresse för kriminalvetenskaplig forskning, att skapa FoU-nätverk och att bredda forskningsfältet,

att svensk longitudinell forskning inom området intar en internationell tätposition,

att området fått en ökande kader av forskarstuderande och doktorander,

att riksdagen redan intagit en positiv hållning till inrättande av tre professurer inom området (diskussionen om "BRÅ-professurer"),

att det kriminalvetenskapliga sektorssystemet (BRÅ etc) har betydande kvaliteter och förutsättningar att bidra med kunskap och information av stort kriminalpolitiskt värde samt

att det verkar finnas en allmän förståelse bland politiska beslutsfattare för behovet av att det kriminalvetenskapliga forsknings- och utveckvecklingsarbetet förstärks.

I min översyn har jag utgått från de i direktiven givna **förutsättningarna**

att professurer endast bör inrättas inom högskolan,

att utredningsområdet bör ses i ett såväl nationellt som internationellt FoU-perspektiv,

att höga krav skall ställas på samhällsrelevans och vetenskaplig kvalitet,

att den kriminalvetenskapliga forskningen skall förstärkas genom bl.a. en bättre samordning av tillgängliga system och resurser,

att en lämplig avvägning mellan grundläggande forskning, tillämpad forskning och utvecklingsarbete skall sökas,

att en väl fungerande kunskapsöverföring skall etablereras mellan de skilda FoU-slagen samt

att BRÅ:s roller mm. skall ses över med syfte att effektivisera rådets arbete och anpassa det till ett nationellt FoU-perspektiv.

Översynen har gett mig anledning göra följande **bedömningar**

- Det måste primärt vara *ett samhällsintresse* och *en samhällelig uppgift* att ha det övergripande ansvaret för den kriminalveten-

skapliga forsknings- och utvecklingsverksamheten.

- Högskoleforskningen bör förstärkas och utvecklas med *forskar- och doktorandtjänster* samt stöd för att främja innovativa och konkurrenskraftiga *FoU-miljöer*.
- Särskilda åtgärder bör vidtas för att behålla *den kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet* som självständig institution. Institutionen bör även i fortsättningen hänföras till den samhällsvetenskapliga fakulteten. Professuren i allmän kriminologi bör som hitintills vara gemensam för juridisk och samhällsvetenskaplig fakultet.
- En kraftsamling bör göras av *forskningsråden* för att främja den kriminalvetenskapliga grundforskningen. Det kan göras genom ett av råden gemensamt utarbetat och finansierat *nationellt kriminalvetenskapligt forskningsprogram*.
- *En central FoU-funktion* bör skapas för att främja en förstärkning av de kriminalvetenskapliga insatserna.
- BRÅ bör utveckla och förstärka sin *samverkansroll* och intensifiera arbetet med att utveckla *modeller för lokalt brottsförebyggande arbete*. Till rådet bör knytas en *vetenskaplig nämnd* med uppgift att behandla bl.a. utvärderings-, FoU-metodologiska och forskningsetiska frågor.
- Planerna på att skapa *krimininalvetenskapliga nätverk, centra och liknande arrangemang* i universitetsstäderna bör på olika sätt uppmuntras.
- Det kriminalvetenskapliga systemet i dess helhet bör - i samverkan mellan huvudmännen och med anlitande av internationell expertis - göras till föremål för en grundlig *kvalitets- och relevansutvärdering*.
- Regering bör - utan bindande utfästelser - förordna en särskild *kontakt- och förhandlingsperson*, som i ett övergångsskede kan tillvarata det övergripande allmänna intresset av att frågor om tjänster och finansiering tas upp till diskussion med högskolor, forskningsråd etc. samt att den aktualiserade kvalitets- och relevansutvärderingen förbereds och genomförs.

Översynens förutsättningar, mina observationer, konstateranden, bedömningar och erfarenheter i övrigt från utredningen ger anledning till följande

Förslag

(A) Anslagsfrågor

1. Följande professurer bör inrättas

- en professur i kriminalpolitik, vid kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet;
- en professur i rättspsykologi med inriktning på bl.a. vittnespsykologi, vid psykologiska institutionen vid Stockholms universitet;
- en professur i kriminalpsykologi, vid psykologiska institutionen vid Stockholms universitet, med anknytning till institutionens arbete med longitudinella studier, särskilt IDA/Örebroprojektet;

2. Följande forskartjänster bör inrättas

- en tjänst som högskolelektor med inriktning på forskning vid kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet (med anknytning till professuren i kriminalpolitik);
- en tjänst som forskarassistent vid kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet (med anknytning till professuren i kriminalpolitik);
- en forskartjänst vid social- och rättspsykiatriska institutionen vid Karolinska institutet (med anknytning till Rättsmedicinalverkets centrala arkiv, RCA);
- Se nedan (under 5.) beträffande tillskott av doktorandtjänster vid Lunds universitet.

3. Brottsförebyggande rådets medel för bidrag till kriminologisk forskning (fn. cirka 800.000 kr.) bör överföras till juridiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna vid Stockholms universitet för att gemensamt användas till doktorandtjänster vid kriminologiska institutionen.
4. För att långsiktigt främja svensk internationellt konkurrenskraftig forskning - bör Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond ges en donation på 200 milj. kr., som med 3 procents årlig avkastning kan garantera den kriminalvetenskapliga forskningen ett obrutet grundstöd.
5. Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet bör erhålla ett med 750.000 kr. förhöjt fakultetsanslag att användas av universitetets sociologiska institution för att främja och utveckla ett kriminalvetenskapligt nätverk.

(B) Övriga frågor

1. Vid Brottsförebyggande rådet bör rådets vetenskapliga delegation ersättas med en vetenskaplig nämnd;
2. Frågan om behovet och formerna för en central funktion för att främja och förstärka den kriminalvetenskapliga FoU-verksamheten bör utredas;
3. En utvärdering bör ske av den kriminalvetenskapliga FoU-verksamhetens vetenskapliga kvalitet och samhällsrelevans;
4. Regeringen bör - utan bindande utfästelser - förordna en särskild kontakt- och förhandlingsperson med uppgift att tillvarata det allmänna intresset av att frågor om tjänster och finansiering inom det kriminalvetenskapliga FoU-området tas upp till diskussion med högskolor, forskningsråd, etc., samt att den föreslagna utvärderingen enligt 3. ovan förbereds och genomförs;
5. I övrigt hänvisas till de bedömningar och därav föranledda förslag som fortlöpande redovisats i detta betänkande.

(C)

Ekonomisk sammanfattning i mkr

Professur i "kriminalpolitik" med två biträdande tjänster (lektor/forskarass.)	2.0
Professur i "rättspsykologi"	1.0
Professur i "kriminalpsykologi"	1.0
Forskartjänst vid social- och rättspsykiatriska institutionen vid Karolinska institutet	0.5
Doktorandtjänster (2) och administration av ett kriminalvetenskapligt nätverk vid Lunds universitet	0.75
Sa.	5.25

JUSTITIE-
DEPARTEMENTET

REGERINGSBESLUT *Bilaga 1*
1992-02-13 91-3371

F.d. statssekreteraren Ola Nyquist
Champinjonvägen 6
756 45 Uppsala

Översyn av behovet av kriminologisk och kriminalpolitisk forskning m.m.

Regeringen uppdrar åt f.d. statssekreteraren, docenten Ola Nyquist, 250725-1516, att - som ett led i förberedelserna inom regeringskansliet inför 1993 års forskningsproposition - se över hur de resurser för kriminologisk/kriminalpolitisk forskning som nu disponeras av bl.a. Brottsförebyggande rådet (BRÅ) bäst kan utnyttjas för en verksamhet av hög vetenskaplig kvalitet och samhällsrelevans. En utgångspunkt för uppdraget skall vara att behovet av kriminologisk och kriminalpolitisk forskning bör ses i ett övergripande nationellt perspektiv och innefatta såväl den forskning som bedrivs vid BRÅ, Kriminalvårdsstyrelsen och Polishögskolan liksom den forskning som bedrivs vid universiteten med resurser som fördelas av forskningsråden inom Utbildningsdepartementets verksamhetsområde. En avsikt med översynen är att belysa hur den aktuella forskningen kan förstärkas, bl.a. genom en bättre samordning.

Översynen bör inledas med en kartläggning av den kriminologiska/kriminalpolitiska forskning som bedrivs vid ovan nämnda myndigheter liksom den forskning inom området och angränsande forskningsområden som bedrivs inom högskolan. Utredaren bör vidare redovisa hur de tillgängliga forskningsresurserna fördelas mellan grundläggande forskning, å den ena sidan, och tillämpad forskning och utvecklingsarbete å den andra. Den kriminologiska/kriminalpolitiska forskningen i Sverige bör också belysas i ett internationellt perspektiv.

Såsom understrukits i 1992 års budgetproposition (prop 1991/92, bil. 3, s. 5 f) är det avgörande för tryggheten i samhället att utvecklingen mot allt fler brott bryts. En långsiktig framgångsrik kriminalpolitik måste bygga på ett väl utvecklat brottsförebyggande arbete. Detta förutsätter i sin tur bl.a. att det bedrivs forsknings- och utvecklingsarbete med inriktning på effektivisering av det brottsförebyggande arbetet, särskilt det på lokal nivå, och uppföljning/utvärdering av sådana åtgärder.

Mot denna bakgrund och på grundval av kartläggningen bör en analys göras av de framtida behoven av kriminologisk/kriminalpolitisk forskning och hur de tillgängliga resurserna bäst kan utnyttjas för en verksamhet av hög vetenskaplig kvalitet och samhällsrelevans.

Postadress: 103 33 STOCKHOLM
Gatuadress: Rosenbad 4, Stockholm
Telefon växel: 08-763 10 00
Telefax: 20 27 34
Telex: 17820 premier S

I det sammanhanget bör utredaren bl.a. belysa behoven av och förutsättningarna för en långsiktig kunskapsuppbyggnad inom grundläggande kriminologisk/kriminalpolitisk forskning. Dessutom bör belysas hur dessa grundläggande kunskaper bäst kan föras vidare till och tillgodogöras av den tillämpade forskningen och utvecklingsarbetet. En självklar utgångspunkt skall därvid vara att den grundläggande forskningen bör bedrivas vid högskolan. Utredaren bör också klargöra den lämpliga avvägningen mellan grundforskning, å den ena sidan, och tillämpad forskning och utvecklingsarbete å den andra.

BRÅ:s forsknings- och utvecklingsverksamhet är primärt inriktad på att ge underlag för kriminalpolitisk problemlösning och brottsförebyggande reformer. En betydande del av denna verksamhet föranleds av regerings- och riksdagsbeslut. I syfte att effektivisera rådets arbete och anpassa det till ett nationellt FoU-perspektiv bör utredaren överväga om det finns behov av att göra ändringar i fråga om *rådets roll, uppgifter, sammansättning och organisatoriska ställning*. Därvid bör utredaren särskilt uppmärksamma rådets befattning med anslagsgivning till olika FoU-projekt och överväga behovet av alternativ till den nuvarande ordningen, speciellt beträffande medelsfördelningen till grundforskning.

För arbetet gäller vad som sägs i regeringens direktiv till samtliga kommittéer och särskilda utredare angående utredningsförslagens inriktning (dir. 1984:5). Översynen skall redovisas senast den 1 september 1992.

Chefen för justitiedepartementet beslutar om experter, sekreterare och annat biträde åt utredaren.

På regeringens vägnar

Gun Hellsvik

Christina Kärvinge

Kopia till

Finansdepartementet (BA)
Utbildningsdepartementet
Rikspolisstyrelsen
Kriminalvårdsstyrelsen
Brottsförebyggande rådet
F 1
F 3
Adm/Ju
Reg/Ju

Bilaga

Kontaktade personer

Ahlberg, Jan, avdelningsdirektör
Brottsförebyggande rådet

Alexandersson, Lars, avdelningsdirektör
Brottsförebyggande rådet

Andenaes, Kristian
Oslo universitet, Institutt för rettssociologi

Andersson, Bengt, doktorand
Lunds universitet, Institutionen för psykiatri och neurokemi

Andersson, Berit, forskarassistent
Lunds universitet, sociologiska institutionen

Andersson, Erika, doktorand
Lund universitet, sociologiska institutionen

Andersson, Jan, fil.dr
Brottsförebyggande rådet

Andersson, Tommy, fil.dr
Brottsförebyggande rådet

Belfrage, Henrik, docent
Karolinska institutet, institutionen för social- och rättspsykiatri

Bishop, Norman, f.d. byråchef
Kriminalvårdsstyrelsen

Björkman, Ulla, högskoleadjunkt
Uppsala universitet, juridiska institutionen

Bladh, Agneta, utbildningsledare/kanslichef
Stockholms universitet, juridiska och samhällsvetenskapliga nämndkansliet

Bödal, Kåre, forskare
Norska Justitiedepartementet

Christiansson, Sven-Åke, docent
Stockholms universitet, psykologiska institutionen

Dahl, Sonja, departementsråd
Utbildningsdepartementet

Dolmén, Lars, 1:e byråsekreterare
Brottsförebyggande rådet

Eklund, Lisbeth, avdelningsdirektör
Brottsförebyggande rådet

Eriksson, Björn, rikspolischef
Rikspolisstyrelsen

Eriksson, Inger, avdelningsdirektör
Brottsförebyggande rådet

Fjärstedt, Stig, byådirektör
Kriminalvårdsstyrelsen, utvecklingsenheten

Fösker, Harald, direktör
Norska Justitiedepartementet

Goldman, Kjell, professor
Stockholms universitet, statsvetenskapliga institutionen

Hammerlin, Yngve, forskare
Norska Justitiedepartementet

Hansen, Marianne L., fuldmaegtig
Danska Justitieministeriet

Hjärne, Lars, forskare
Statens institut för byggnadsforskning

von Hofer, Hanns, forskare
Statistiska centralbyrån

Håkansson, Marianne, överdirektör
Brottsförebyggande rådet

Högne, Doris, polisintendent
Justitiedepartementet

Israelsson, Torbjörn, programchef
Statistiska centralbyrån

Jareborg, Nils, professor
Uppsala universitet, juridiska institutionen

Jansson, Carl-Gunnar, professor
Stockholms universitet, sociologiska institutionen

Jensen, Klaus, vicepolitimester
Det Kriminalpraeventive Råd, Danmark

Jonsson, Torsten, riksåklagare

Klette, Hans, professor
Lund universitet, juridiska institutionen

Knutsson, Johannes, docent
Rikspolisstyrelsen, forskningsenheten

Krantz, Lars, avdelningsdirektör
Kriminalvårdsstyrelsen, utvecklingsenheten

Kring, Claes, departementsråd
Justitiedepartementet

Kringelbotn, Marianne, konsulent
Norska Justitiedepartementet

Kühlhorn, Eckart, professor
Stockholms universitet, sociologiska institutionen

Kyvsgaard, Britta, seniorsstipendiat
Köpenhamns universitet, Kriminalistiskt institut

Kärvinge, Christina, departementsråd
Justitiedepartementet

Lacotte, Christian, avdelningsdirektör
Brottsförebyggande rådet

Lager, Elisabeth, hovrättsassessor
Justitiedepartementet

Lathi, Raimo, professor
Finska Justitieministeriet

Leijonhufvud, Madeleine, professor
Stockholms universitet, juridiska institutionen

Leiksett, Kåre L., kontorschef
Danska Justitieministeriet

Lenke, Leif, forskarassistent
Stockholms universitet, kriminologiska institutionen

Lidberg, Lars, professor
Karolinska institutet, institutionen för social- och rättspsykiatri

Lindencrona, Birgitta, departementessekreterare
Utbildningsdepartementet

Lindencrona Gustaf, professor
Stockholms universitet, juridiska institutionen

Lindgren, S. Åke, huvudsekreterare
Socialvetenskapliga forskningsrådet

Lundberg, Magnus, doktorand
Lunds universitet, sociologiska institutionen

Löfgren, Orvar, professor
Lunds universitet, etnologiska institutionen

Magnusson, Dan, avdelningsdirektör
Brottsförebyggande rådet

Magnusson, David, professor
Stockholms universitet, psykologiska institutionen

Martens, Peter, avdelningsdirektör
Brottsförebyggande rådet

Nelson, Alvar, professor emeritus
Uppsala universitet, juridiska institutionen

Nilheim, Kit
Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet

Nilsson, Alf, professor
Lunds universitet, institutionen för tillämpad psykologi

Olsson, Monika, byrådirektör
Brottsförebyggande rådet,

Petersen, Karsten, politimester
Politiskolens politiforskningssekretariat,
Danska Justitieministeriet

Persson, Leif G. W., professor
Rikspolisstyrelsen, forskningsenheten

Persson, Rune, docent och perfekt
Lunds universitet, sociologiska institutionen

Reimann, Johan, kontorschef
Danska Justitieministeriet

Romanus, Gabriel, generaldirektör

Roos, Hans-Edvard, forskarassistent
Lunds universitet, sociologiska institutionen

Roos, Kurt, överdirektör
Rättsmedicinalverket

Sahlin, Ingrid, forskarassistent
Lunds universitet, sociologiska institutionen

Sarnecki, Jerzy, docent och byråchef
Brottsförebyggande rådet

Schafft, Angelika
Oslo universitet, Institutt för kriminologi

Scherstén, Tore, professor och huvudsekreterare
Medicinska forskningsrådet

Skogh, Göran, docent
Lunds universitet, nationalekonomiska institutionen

Smångs, Britta, doktorand
Lunds universitet, sociologiska institutionen

Solarz, Arthur, forskare
Brottsförebyggande rådet

Squires, John, bibiliotekarie
Brottsförebyggande rådet

Stattin, Håkan, docent
Stockholms universitet, psykologiska institutionen

Stenelo, Lars-Göran, professor
Lund universitet, statsvetenskapliga institutionen

Sterfelt, Ove, avdelningsdirektör
Brottsförebyggande rådet

Sunesson, Sune, professor
Lunds universitet, Socialhögskolan

Svensson, Nils-Eric, direktör
Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond

Svensson, Roger, departementssekreterare
Utbildningsdepartementet

Sveri, Knut, professor emeritus

Sveri, Britt

Särlvik, Bo, professor och huvudsekreterare
Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet

Takala, Hannu
Delegationen för brottsförebyggande,
Finska Justitieministeriet

Tham, Henrik, docent och föreståndare
Stockholms universitet, Institutet för social forskning

Thelin, Krister, statssekreterare
Justitiedepartementet

Tiby, Eva, jur.kand. och fil.kand.
Brottsförebyggande rådet

Tresselt, Marit, sekretariatsleder
KRÅD, Norge

Tunving, Kerstin, docent
Lund universitet, institutionen för psykiatri och neurokemi

Törnqvist, Jan
Finska Justitieministeriet

Törnudd, Patrik, pol. lic. och chef
Rättspolitiska forskningsinstitutet, Finland

Vangstad, Mats, byråchef
Rikspolisstyrelsen

Wiklund, Gunilla, byråchef
Brottsförebyggande Rådet

Wikström, Per-Olof, docent och byråchef
Brottsförebyggande rådet

Åkerström, Malin, docent
Lunds universitet, sociologiska institutionen

Österberg, Eva, professor
Lunds universitet, historiska institutionen

Bilaga 2

Inventering av den kriminologiska och kriminalpolitiska forskningen i Sverige

Lars Dolmén, Brottsförebyggande rådet

Inventeringen har genomförts med hjälp av en enkät skickad till samtliga samhällsvetenskapliga universitets- och högskoleinstitutioner samt övriga universitets- och högskoleinstitutioner som bedömdes bedriva relevant verksamhet (ex historiska och medicinska institutioner). Vidare har enkäten skickats till myndigheter och institutioner som antas bedriva relevant verksamhet. Dessutom har formuläret skickats till forskningsråd och andra myndigheter eller företag som genom forskningsbidrag stödjer och finansierar forskning vid andra institutioner.

Följande universitets- och högskoleinstitutioner m.m. bedriver egen FoU-verksamhet:

STOCKHOLMS UNIVERSITET

Sociologiska institutionen

Eckart Kühlhorn (prof)

1) Varseblivning av straffhotet.
   Intervjuundersökning av häktade samt registerundersökning av brottsbenägenhet.
   Projektbudget: 100 000 kr varav 65 000 är lönekostnader.

2) Attityder till avvikare och moral.
   Analyser av surveyundersökningar från åren 1981 och 1990.
   Projektbudget: 100 000 kr varav 90 000 är lönekostnader.

Carl-Gunnar Janson (prof)

Avvikelseformer.

Analyser av data från "metropolitmaterialet".
"Den undersökningen för vilket anslaget sökes, gäller graden av samband mellan olika former av avvikelse. Tre grundläggande problem analyseras: persistensen hos avvikelsens former,. deras generalitet och avvikarnas egenskaper och tidigare levnad".
Projektets budget: totalt 932 000 kr under åren 1991-1994.
Medel från Riksbankens Jubileumsfond samt Forskningsrådsnämnden (FRN).

Institutet för social forskning, SOFI

Henrik Tham (Doc)

Välfärdsstaten och utvecklingen av avvikande beteende.

I undersökningen analyseras olika former av avvikande beteende däribland vålds- och egendomsbrott samt alkohol- och drogmissbruk. Studien baseras på data från slutet av 1940-talet till idag och omfattar de nordiska länderna.

Projektet har tidigare (88/89-90/91) beviljats medel från Riksbankens Jubileumsfond, sammanlagt 920 000 kr. Projektet fortsätter nu inom ramen för en forskartjänst vid SOFI.

Kriminologiska institutionen

Leif Lenke (FD)

Den alkoholrelaterade våldsbrottslighetens sociala förutsättningar.

Undersökning av varför effekterna i den totala alkoholkonsumtionen är olika starka i de olika nordiska länderna (samt Frankrike). Huvudhypoteserna är om våldstendenserna är kulturellt inlärda eller om de står att finna i ländernas socio-ekonomiska-politiska struktur.

Projektet finansieras av FRN. LL har emellertid begärt att flytta över pengarna till nästa bå.

Projektbudget: 150 000 kr.

Kerstin Nordlöf (JD)

Straffrättens processer för unga lagöverträdare.

Juridisk analys av regelverket vid misstanke om brott av ett barn eller ung person. Frågor som berör rättssäkerhet och legalitet, objektivitet och förutsägbarhet diskuteras.

Projektet bedrivs inom ramen för KNs tjänst som forskarassistent vid institutionen. Dessutom har högskolan i Östersund beviljat 20 000 kr för "kompetensutveckling".

Britt Sveri (FK)

Utlänningars brottslighet. En jämförelse mellan om grövre brott övertygade personer 1967, 1977 och 1987.

Analyser av registeruppgifter för ovanstående år. Jämförelser av utländska medborgare (kyrkobokförda i Sverige), naturaliserade svenska medborgare och svenska dito. Fortsättning av tidigare undersökningar av dessa frågeställningar.

Projektet är förlagt till Kriminologiska institutionen och finansieras av E Cassels stiftelse (3 000 kr), Kriminologiska institutionen (4 900 kr) samt egna medel (BS).

Knut Sveri (prof)

Komparativa analyser av användningen av straffpåföljder.

Syftet med projektet är dels att utarbeta tekniker för komparativa statistiska analyser av olika länders straffanvändning och dels att tillämpa dessa i jämförande analyser.

Projektet utförs inom ramen för tjänsten.

Eva Tiby (FK, JK)

Kvinnors kriminalitet.

Kvinnors brottsdeltagande, andel och tendenser under 1900-talet. Kvinnors kriminalitet i stadsmiljö.

ET är doktorand och erhåller utbildningsbidrag från institutionen (t.o.m. juni 1992). Undersökningen genomförs som avhandlingsprojekt och ingår som en del av Stockholmsprojektet (BRÅ) där projektet även är förlagt.

Projektet finansieras i övrigt av BRÅ (50 000 kr) och Nordiska samarbetsrådet för kriminologi (NSfK) (90 000 kr).

Peter Lindström (FK)

Variationer i ungdomars brottslighet mellan olika skolor.
Avhandlingsprojekt och en del av Stockholmsprojektet (BRÅ).

PL är doktorand vid institutionen och innehar sedan år 1989 en doktorandtjänst vid institutionen. I övrigt inga externa medel.

Mikael Nilsson (forskarstuderande sedan VT -92)

Undersökning av vilka faktorer som styr och påverkar det straffrättsliga systemets utformning vad avser såväl brott som olika verkställighetsåtgärder.

Projektet genomförs som avhandlingsprojekt men inga medel har beviljats. MN innehar heller ingen tjänst vid institutionen.

Hans Andersson

Anlagda bränder, omfattning, motiv och skadornas storlek.

Vidare studeras sambanden mellan bränderna och befolkningstäthet och fördelning mellan stadsdelar av olika karaktär i Stockholm.

Avhandlingsprojekt som finansieras av Brandforskn. och administreras av Sv. Brandförsvarsföreningen.

Projektbudget: 230 000 kr.

Gunnar Grönvall (JK, forskarstuderande)

Straffmätningspraxis mot bakgrund av lagstiftning och lagstiftares uttalanden samt allmänhetens och domares uppfattning i straffmätningsfrågor.

Undersökningen har tre primära syften:

1) Fortsatt kartläggning av svensk straffmätningspraxis.
2) Undersökning av allmänhetens och domares uppfattning av brotts straffvärde.
3) Analyser av väsentliga faktorer som påverkar straffmätning och rättsuppfattning.

Projektet har tidigare beviljats medel från BRÅ och HSFR.

Projektbudget: 295 000 kr.

Karen Leander (JK)

1) Våld mot kvinnor i statistik och rättsapparat. Kartläggning och analys av åklagar- och domstolsbehandling av anmälda kvinnomisshandels- och våldtäktsfall.

Projektet genomförs vid SCBs avdelning för kriminalstatistik.

2) Klassificering av psykiskt störda lagöverträdare. Genomläsning och analys av rättspsykiatriska utlåtanden.

Projektet genomförs vid kriminologiska institutionen (mastersavhandling) 3 månaders medel beviljat tidigare.

3) Intervjuundersökning (utvärdering) av behandlingshem för kvinnor med missbruksproblem (avslutad).

Projektbudget: 75 000 kr.

Margit Komlos (FK, forskarstuderande)

Rättspsykiatriska klienter och brottslighet. Longitudinell uppföljning av 101 män intagna vid rättspsykiatriska kliniker 1980-1981 "case

studies".

Projektet genomförs vid institutionen och bekostas av MK. MK har ingen tjänst vid institutionen.

Anders Rosell (FM, forskarstuderande)

Projektets syfte är att utifrån rättsfilosofiska och moralfilosofiska utgångspunkter försöka att beskriva och förklara hur samhället rättfärdigar användandet av straff, samt analysera några moderna och aktuella straffteorier i ljuset av de grundläggande moralfilosofiska teorierna.

Projektet drivs inom ramen för ARs halvtidstjänst som högskoleadjunkt vid institutionen.

Juridiska institutionen, straffrätt

Madeleine Leijonhufvud (prof)

Ansvarsfrågor i samband med spridande av HIV-smitta, en studie av straffrättsliga ansvarsfrågor. Utföres inom ramen för tjänsten som prof vid institutionen.

Suzanne Wennberg (prof)

Straffmätningens rättspolitiska och moralfilosofiska grund. Utföres inom ramen för tjänsten.

Magnus Billström (JK)

Den straffrättsliga tillräknelighetens grund. Studie av tillräknelighetens grunder i ett moral-/rättsfilosofiskt perspektiv. Avhandlingsarbete. Undersökningen har tidigare beviljats medel från Riksbankens jubileumsfond, år 1991 beviljades 230 000 kr, projektledare Suzanne Wennberg, (prof).

Psykologiska institutionen

David Magnusson (prof)

Forskningsprogrammet: individuell utveckling och anpassning. Det longitudinella forskningsprogrammet startade vid psykologiska institutionen, Stockholms universitet, med en första datainsamling år 1965 och pågår fortfarande. Huvudmålsättningen är att studera den utvecklingsmässiga bakgrunden till individers sätt att fungera som vuxna, med särskild inriktning på problembeteenden i form av kriminalitet, alkoholmissbruk och mentala problem. En fundamental teoretisk utgångspunkt är att en individ utvecklas och fungerar som en totalitet. Det innebär bland annat att vuxenkriminalitet och dess

utvecklingsmässiga bakgrund inte kan studeras på individplanet isolerade från andra indikatorer på problem som alkoholmissbruk och mentala problem. Projektet är inte i första hand en kriminologisk undersökning men inrymmer en mängd kriminologiska frågor.

Projektet har under åren fått forskningsmedel av varierande storlek från bland annat Skolöverstyrelsen, Forskningsrådsnämnden, HSFR, Riksbankens jubileumsfond, DSF och SFR.

För närvarande arbetar med olika grad av insatser 6 forskare och 2 assistenter inom projektet.

Innevarande budgetår disponerar forskningsprogrammet en totalbudget på 1 689 000 kr varav 361 000 kr är administrativa avgifter till universitetet och institutionen.

Håkan Stattin (Doc)

Avvikelsekarriärer. Bakgrundsfaktorer och modifierade krafter.

Forskningsprojektets målsättning är att studera förloppet av den sociala och asociala utvecklingen bland pojkar med tidig brottsdebut. Vidare studeras skillnader i sociala och psykologiska faktorer mellan pojkar med tidig respektive sen brottsdebut samt skillnader mellan de pojkar som fortsätter en brottslig karriär och de som slutar begå brott.

UPPSALA UNIVERSITET

Juridiska institutionen

Nils Jareborg (prof), *Andrew von Hirsch* (prof, Rutgers University)

Principer för bedömning av straffvärde.

Juridisk grundforskningskaraktär. Arbetet bedrivs inom ramen för tjänsten.

Lena Holmkvist (forskarstud)

Straffrättsligt ansvar vid medicinsk behandling.

Avhandlingsarbete som bedrivs inom ramen för studiestöd som forskarstuderande.

Kerstin Berglund (forskarstud och amanuens vid Universitetet i Tromsö)

Våldtäktsbrottet.

Forskningen sker i ett kvinnorättsligt perspektiv och är inriktad på kartläggning och analys av rättspolitisk argumentation. "Rättsdogmatisk studie av gällande rätt". Avhandlingsarbete som bedrivs inom ramen för tjänsten som amanuens samt med visst studiestöd som forskarstuderande.

Håkan Westin (Kurator vid rättspsykiatriska kliniken i Uppsala)

Uppsåt och psykisk abnormitet.

Undersökningen gäller i första hand psykiskt sjuka gärningsmän samt hur domstolen bedömer dessas uppsåt etc. Analys av de individer som under åren 1975-1990 varit åtalade för grova våldsbrott och som genomgått rättspsykiatrisk undersökning vid rättspsykiatriska kliniken i Uppsala samt ett urval av motsvarande individer från andra delar av landet.

Planerat avhandlingsarbete som för tillfället sker på fritid.

Alvar Nelson (prof emeritus)

Kriminalpolitik och påföljder för brott.

I projektet belyses hur kriminalpolitiken i vårt land under det senaste seklet utvecklats under påverkan från utlandet i nära anslutning till ideologiska strömningar i Sverige, samhällsutvecklingen i Sverige och dess beroende av samhällsekonomin och befolkningspyramiden (under de senare åren påverkad av invandringen).

Projektbudget: Forskningsbidrag från institutionen 1 600 kr per månad.

Statistiska institutionen

Stefan Persson (doktorand)

Estimation av kriminella populationer.

Utveckling av statistiska metoder för beräkningar av kriminella populationer samt återfallsmodeller. Tillämpningarna görs på data över rattfyllerister.

Avhandlingsprojekt som genomförs med hjälp av medel från HSFR (doktorandtjänst).

Företagsekonomiska institutionen

Arvidsson P, Carlsson J (doktorander)

Avhandlingsprojekt "planering och budgetering av polisverksamheten". I projektet analyseras möjligheterna för styrning av polisverksamheten samt utveckling av planeringssystem inom polisen samt dessas relation till utförande av polisarbete.

Projektbudget: Inga projektmedel förutom lön såsom doktorand.

Sociologiska institutionen

Britta Smångs (doktorand)

Polisens yrkesroll.

Studie av allmänhetens syn på polisen samt beskrivningar av polisarbetet, vad som skett under arbetspasset, vilka ärenden och situationer som polisen kallats till samt hur polismännen reagerat och handlat. Intervjuundersökning med polismän i olika befattningar och med olika arbetsuppgifter samt deltagande observationer. Vidare studeras polisorganisationens formella struktur och verksamhetsområden.

Projektet utföres inom ramen för en doktorandtjänst. NSfK har tidigare (1987) beviljat projektet 50 000 kr.

Malin Åkerström (Doc)

Vårdpersonals utsatthet för våld och hot.

Empirisk kartläggning av vårdpersonals utsatthet för olika former av våld samt jämförelser mellan olika personalkategoriers upplevelser och tolkningar av våldshändelser. I undersökningen utgår man ifrån våldshändelserna som ett arbetsmiljöproblem.

Projektbudget: bå. 91/92, 985 000 kr från Arbetsmiljöfonden.

Hans-Edvard Roos (FD)

Kunskap som styrmedel.

Syftet med projektet är att studera och analysera förutsättningar och kriterier för aktions- och deltagarorienterat lokalt samarbete mellan forskare och icke-forskare och hur denna kunskapsutveckling kan tillämpas som styrmedel för planerad och social förändring i komplexa kontexter, fallstudier av lokala förändrings- och brottsförebyggande projekt där forskardeltagande, kunskapsutveckling och kunskapsspridning står i fokus. Generella analyser av kunskap och social forskning som styrmedel i genomförandet av samhällsplanering och välfärdspolitik.

Projektbudget: 350 000 kr för bå. 91/92 samt 92/93 (Byggforskningsrådet).

Historiska institutionen

Vid historiska institutionen har man under flera år bedrivit forskning om brott och straff i ett historiskt perspektiv. Projektet fungerar som ram för en mängd delstudier, däribland avhandlingar. Projektet leds av prof Eva Österberg. Projektet har tidigare givits medel från bland annat Riksbankens jubileumsfond (1986-1988). För närvarande finns inga externa medel för detta forskningsprojekt. Planering och internationellt samarbete om brott och straff i historien (ex International Association for the History of Crime and Criminal Justice) pågår emellertid. Den planerade fortsättningen av forskningen kommer att omfatta cirka 7 personer.

LINKÖPINGS UNIVERSITET

Tema kommunikation

Per Linell (prof) m.fl.

Rätten och invandrarna.

Institutionen har under flera år bedrivit forskning om kommunikation i domstolsförhandlingar samt i polisförhör i enklare brottmål. I pågående projekt koncentrerar man sig på hur invandrare i praktiken kan göra sig själva hörda och förstådda i rättsliga sammanhang. Projektet har i första hand kommunikationsteoretiskt intresse men har även relevans för invandrarforskning och förståelse av rättsprocessens praxis.

Projektbudget: Forskargruppen har tilldelats medel sedan bå. 86/87 från i första hand Arbetsmarknadsdepartementet och HSFR, sammanlagt 570 000 kr (bå. 86/87 t.o.m. 90/91). Projektet är inte helt avslutat men inga noteringar om nya medel för bå. 91/92 finns i beskrivningen.

Institutionen för pedagogik och psykologi

Inger Ungmark (doktorand)

Kvinnor under övervakning.

Hur upplever kvinnliga frivårdsklienter sin bakgrund, problematik samt livssituation? Hur upplever kvinnliga frivårdsklienter övervakningssituationen och övervakningsrelationen, samt hur upplever assistenter/övervakare övervakning och övervakningssituationen till kvinnliga klienter?

Projektet har pågått sedan år 1988 och har tidigare beviljats 400 000 kr från Socialvetenskapliga forskningsrådet/Delegationen för social forskning samt mindre summor från Socialstyrelsen och Kriminalvårdsstyrelsen. Innevarande bå. har inga medel givits.

UMEÅ UNIVERSITET

Institutionen för rättsmedicin

Institutionen har under budgetåret haft flera projekt som belyser alkohol och trafik i Sverige.

Alkoholpåverkan hos omkomna trafikanter - en jämförelse mellan officiell statistik och faktisk blodalkoholkoncentration.

Singelolyckor och alkohol.

Jämförelsestudie mellan USA och Sverige gällande alkoholpåverkan i trafiken.

Projekten har finansierats av ett flertal olika institutioner och forskningsråd etc. till en total av cirka 400 000 kr.

Obs. Projekten har forskningskaraktär men studerar "indirekt" kriminologiska frågor. De primära frågeställningarna är alkohol och trafikolyckor.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Sociologiska institutionen

Forskningsprogrammet "Social styrning och faktisk samhällsutveckling" inrymmer för närvarande två projekt med kriminologiskt relevanta frågor.

Sven-Åke Lindgren (doktorand)

Konstruktion av sociala problem.

Den grundläggande frågeställningen för projektet är: Vad är sociala problem, eller vilka egenskaper uppvisar de sociala förhållanden, situationer och individuella beteenden vilka etableras som sociala problem? Vad skiljer dessa sociala fenomen från sådana som trots att de vållar oro, harm och skada inte får status som allmänna problem? I projektet analyseras data i ett processanalytiskt och historiskt-komparativt perspektiv samt utveckling av teoretiska modeller. Projektet är relevant för sociologisk/kriminologisk forskning.

Avhandlingsprojekt som bedrivs med hjälp av forskningsbidrag från BRÅ, anslag bå. 91/92: 150 000 kr. Tidigare har projektet beviljats sammanlagt 233 000 kr från BRÅ. SÅL har även beviljats 162 000 kr som slutanslag för bå. 92/93.

Göran Therborn (prof)

Hundra år av (miss)anpassning.

Projektet är planerat för tre år med start 91-07-01. Här studeras de olika definitioner och åtgärder som kringgärdat sådana avvikare som under vårt sekel på varierande sätt uppfattats som socialt missanpassade. Med utgångspunkt i skiftande uppfattningar om den "normala" uppväxten studeras hur man från politiskt, administrativt och vetenskapligt håll har förklarat och hanterat pojkar som uppfattas som missanpassade, men också under vilka samhälleliga förhållanden man tänker sig att social missanpassning kan undvikas. Data från bl.a. barn- och ungdomsinstitutioner samt rättspsykiatriska undersökningar.

Projektbudget: årligen 285 000 kr (3 år) från Socialvetenskapliga forskningsrådet.

POLISHÖGSKOLAN

I stort sett alla projekt som bedrivs vid PHS har karaktären av

tillämpad forskning eller utvecklingsarbete. Pågående projekt är:

Leif G W Persson (prof)

Uppbyggnad av ett s.k. profilregister för efterspaning av grova seriebrottslingar (SESAM).

Utveckling av datorsystem för polisiär spaningsverksamhet.

Inger Helmius, Annika Noré (forskarstuderande)

Undersökning av polisens laga befogenhet. Rättsdogmatiska studier och empiriska undersökningar av hur polisen arbetar i olika kritiska situationer.

Johannes Knutsson (doc)

Löpande bevakning, analys och beskrivning av brottsutveckling, brottsstruktur och brottsuppklaring.

Longitudinell studie på aggregerad nivå av inkapaciteringssannolikheten vid grövre brott samt samband mellan inkapacitering och brottsnivå.

Lottie Wallin (forskarstud)

Samband mellan drogvanor, brottsbeslut och brottsintensitet inom en grupp av högkriminella traditionella brottslingar. Avhandlingsprojekt.

Marie Torstensson (FD)

Utvärdering av polisens insatser under fotbolls-EM .

Åtgärdsstudier för att minska risken för butiksrån (Stockholmsprojektet, BRÅ).

EKONOMI UNDER B.Å. 1992/1993

Anslag	6 milj kr
Externa bidrag (prognos)	6 milj kr
varav	
från myndigheter inom polisverket och sektorn	2 milj kr
fonder och forskningsråd	2 milj kr
externa intressenter, uppdrag	2 milj kr
Summa intäkt	12 milj kr

KOSTNADER

Anslag	
personalkostnader	3 425 000
övrigt	2 575 000
Projekt	
Personalkostnader	3 500 000
övrigt	2 500 000
Summa kostnader	12 500 000

Personal verksamma vid PHS fr.o.m. sommaren 1992:

4 forskare
6 assistenter/doktorander
1 byråassistent

KAROLINSKA INSTITUTET

Institutionen för social- och rättspsykiatri

Institutionen består av 4 personer som uteslutande sysslar med forskning och utbildning. Forskningen upptar cirka 80 procent av tiden/verksamheten vid institutionen och resterande 20 utgörs av utbildning. Årsbudgeten 1991/92 är 1 071 000 kronor. Till detta kommer externa forskningsrådsmedel, f.n. cirka 200 000 kronor.

Projektförteckning:

Lars Lidberg (prof), *Henrik Belfrage* (FD), *Lars Oreland*

MAO-aktivitet i tromocyter hos psykiskt störda våldsbrottslingar. Projektet stöds av stiftelsen Söderström-Königska sjukhemmet.

Lars Lidberg, Henrik Belfrage

Psykiska störningar och mortalitet.

Lars Lidberg, Henrik Belfrage, Marianne Kristiansson

Koncentration av CSF 5-HIAA hos psykiskt störda våldsbrottslingar.

Lars Lidberg, Henrik Belfrage, Marianne Kristiansson

Noradrenalinpåslag hos psykopatiska brottslingar.
Projektet stöds av MFR.

Margareta Alm, Per Olof Alm

Unga lagöverträdare - 1956 års klientelundersökning rörande ungdomsbrottslingar - en uppföljning av psykofysiologiska karaktäristika och psykosocial utveckling. Projektet stöds av Riksbankens jubileumsfond.

Hans Adler

Barnpsykiatriska kontakter bland ett material av unga rättspsykiatriskt undersökta män.

Henrik Belfrage

Psykiskt störda brottslingar med invandrarbakgrund.

Lars Lidberg, Henrik Belfrage, Eva Barredal

Rättspsykiatriskt undersökta kvinnor.

Henrik Belfrage

Betydelsen av deinstitutionaliseringen av mentalsjukhusen beträffande andelen psykiskt störda i fängelserna.

Övrigt

Hans Adler

Allvarlig ungdomsbrottslighet: våld, asocialitet och tidig psykiatrisk störning.

"Fritidsprojekt" som stöds av Folksam och Skandia, 30 000 kr och 41 000 kr, för i huvudsak materiel, resor m.m.

Institutionen för rättsmedicin (KI)

Bedriver rättsmedicinsk forskning inom ramen för den egna verksamheten samt på fritid. För närvarande pågår 4 projekt vid institutionen, ett av dem har visst externt finansieringsstöd.

Kari Ormstad (doc)

Incest respektive sexuellt våld. Morfologiska, epidemiologiska, kliniska och rättsmedicinska aspekter.

Jovan Rajs (prof)

Styckmord i Sverige under 30 år. Rättsmedicinska, rättspsykiatriska och kriminaltekniska aspekter.

Thore Karlsson

Epidemiologisk kartläggning av mortalitet till följd av skjutvapenanvändning.

Sten Jakobsson

Tortyrskador. Rättsmedicinska och psykiatriska aspekter. Projektet genomförs med visst stöd från Röda Korset och Amnesty International (ej specificerat hur mycket).

RÄTTSPSYKIATRISKA AVDELNINGEN I UPPSALA

Bedriver egentligen ingen egen forskningsverksamhet, saknar egen forskningsbudget m.m. FoU-verksamheten bedrivs inom ramen för den egna verksamheten samt med hjälp av kontakter/samarbete med andra institutioner.

Pågående projekt:

Roma Runeson (leg psykolog)

Rorschach och htp test: En jämförande studie av personlighetsbeskrivningen av rättspsykiatriskt undersökta brottslingar med psykopatiska drag (mest test av Rorschach-metoden).

Kristina Nordström, Roma Runeson (leg psykologer)

Kvinnor som genomgått rättspsykiatrisk undersökning under åren 1985-1991, åtalade för mord alternativt dråp, en studie av personlighetsbeskrivningar enligt Rorschach.

Tommy Hallquist, Rolf Pettersson (leg psykologer)

Rättspsykiatriskt undersökta män dömda för misshandel till kriminalvård alternativt sluten psykiatrisk vård, jämförande studie av personlighetsbeskrivning enligt Rorschach vid respektive påföljd.

CENTRUM FÖR FOLKHÄLSOFORSKNING, LANDSTINGET I VÄRMLAND

Undersökning av personer som utsatts för vålds- eller sexualbrott samt hur dessa på bästa sätt skall kunna hjälpas av vårdpersonal inom landstinget. Studien inleds med en intervjuundersökning med brottsoffer i Karlstads polisdistrikt. Syftet är att få ökade kunskaper om våldsoffrens reaktioner och deras situation. I första hand skall studien belysa våldsoffrens situation ur hälsomässig och psykologisk synvinkel. En specifik frågeställning är huruvida offren själva förmår eller vågar söka hjälp för problem, som kan relateras till våldshändelsen. Fortsatt arbete (åtgärdsförslag m.m.) har planerats men ej finansierats.

Projektbudget: 100 000 kr för den inledande kartläggningen beviljat av Landstingsförbundets FoU-fond. Pengarna skall täcka lönekostnader för en person medan CFF bidrar med medel för materiel etc.

STOCKHOLMS SOCIALTJÄNST, FoU-BYRÅN

Våld och aggressioner inom hemservice.

Analyser av cirka 5 000 arbetsskadeanmälningar och 1 000 arbetsmiljöutredningar. Mer detaljerat är syftet med projektet att:

Beräkna omfattningen av såväl registrerat som oregistrerat våld mot vårdbiträden.

Kategorisera våldssituationer utifrån existerande teorier om aggression.

Identifiera vilka situationer som leder till aggressiva handlingar.

Belysa problemets storlek och dess effekter på vårdbiträdens dagliga arbete.

Analysera om det finns några åtgärder för omhändertagande av våldsoffer och offrets arbetskamrater på lokal nivå.

Forskningsområdet (äldre) har från arbetsmiljöfonden erhållit cirka 3 miljoner kr för forskning under de närmaste åren. I denna grupp ingår ovanstående forskningsprojekt.

Projektbudget: 953 000 kr från Arbetsmiljöfonden (492 000 kr bå. 90/91 och 461 000 kr bå. 91/92).

Uppföljning av ärenden där sexuella övergrepp förekommit.

Fortsättning på tidigare projekt där man undersöker hur ungdomar och familjer utvecklats sedan övergrepp konstaterats och hur det går att relatera olika former av behandling till barnens och ungdomarnas psykosociala status. Undersökningen baseras på uppgifter om 64 ungdomar.

Projektet genomförs av socialinspektör Gunhild Priftakis och socialsekreterare Irene Johansson. Projektet finansieras av socialstyrelsen samt till viss del de inblandade socialdistrikten, totalt cirka 230 000 kr.

Projektet kan med fördel kategoriseras som utvecklingsarbete, huvudsyftet med "grundprojektet" är att utveckla egna arbetsmetoder för socialtjänsten samt att upprätta samarbetskanaler mellan alla de myndigheter etc. som är inblandade i utredningar av sexuella övergrepp mot barn.

NORRBOTTENS LÄNS LANDSTING, SAMHÄLLSMEDICINSKA ENHETEN

Undersökning av unga frivårdsklienter i Luleå. Beskrivning av frivårdsklienter under 20 års ålder i Luleå (cirka 15-20 personer), deras sociala bakgrund, skolgång och kontakter med myndigheter. Vidare undersöks vilka stöd- och hjälpinsatser de har idag samt vad som skulle kunna göras.

Projektet sker i samarbete med Kriminalvården, frivården i Luleå, och ryms inom ramen för befintliga tjänster.

Obs. Ej egentlig forskning, snarare enklare utredning inom eget verksamhetsområde.

LANDSTINGET I BOHUSLÄN, PLANERINGS- OCH UTVECKLINGSENHETEN

Skadeuppkomster vid publika arrangemang. Kartläggning av skador som uppkommer i relation till våld mellan publikgrupper samt mellan dessa och ordningspoliser etc. Vidare skall man utveckla metoder för att förebygga skador och planera adekvata sjukvårdsinsatser. Skador

på polismän som använder skyddsutrustning skall studeras speciellt.

Projektet bedrivs inom ramen för den vanliga verksamheten vid akutmottagningarna vid sjukhusen inom landstinget. Medel för videoinspelningar m.m. har givits av landstingets FoU-grupp, totalt 15 000 kr.

Obs. Gränsfall mellan forskning och en enklare uppföljning/kartläggning av sjukvårdsverksamheten.

STATISTISKA CENTRALBYRÅN, AVD. FÖR KRIMINALSTATISTIK

SCBs primära uppgift är inte forskning utan produktion av statistiska basuppgifter. En person (Hanns von Hofer) har under en lång följd av år haft en friare roll och har då bedrivit "forskningsliknande" verksamhet. I övrigt redovisar SCB inte någon kriminologisk eller kriminalpolitiskt relevant verksamhet.

ÖVRIGA INSTITUTIONER M.M.

Kriminalvårdsstyrelsen, forskningsgruppen

Forskningsgrupp bestående av 3 personer som arbetar med utvärdering, verksamhetsuppföljning och resultatanalys. Huvuduppgiften för gruppen är att kontinuerligt följa och utveckla KVS eget verksamhetsområde. Funktionen skall i tillämpliga delar medverka till att utveckla system för att löpande följa organisationens resultat. Av särskilt intresse är att följa verksamheten och redovisa utfall av behandlingsmetoder och åtgärder riktade mot klienterna. Verksamheten har därmed karaktären av tillämpad forskning och/eller utvecklingsarbete. Kriminalvården förfogar inte över FoU-medel särskilt avsatta för finansiering av externa forskningsprojekt och har inte tillförts något från andra myndigheter etc.

Statens väg- och trafikinstitut

Institutet har under innevarande budgetår två utvärderingar av behandlingsprogram för dömda rattfyllerister, den s.k. rattfällan. Projekten är utpräglade utvärderingar respektive uppföljningar av behandlingsinsatser.

Projektbudget: 92 000 kr från Kriminalvårdsstyrelsen och 360 000 kr från Trafiksäkerhetsverket.

Följande institutioner m.m. uppger att de genom forskningsbidrag etc. stödjer relevant FoU-verksamhet:

HSFR

Håkan Stattin (doc, Psykologiska institutionen, Stockholms universitet).

Den tidiga utvecklingsmässiga bakgrunden till sociala anpassningssvårigheter.

Studera den tidiga utvecklingsmässiga bakgrunden till sociala anpassningssvårigheter, ex typiska utvecklingskarriärer bakom vuxensociala anpassningssvårigheter. Kartläggning av 212 barns kroppsliga, mentala, emotionella och psykosociala utveckling och dessa faktorers betydelse för kriminalitet i olika åldrar. Solnaprojektet.

Beviljat belopp: 275 000 kr.

Socialvetenskapliga forskningsrådet, SFR

Innevarande bå. 91/92 har rådet givit medel till ett kriminologiskt forskningsprojekt.

Håkan Stattin (doc, Psykologiska institutionen, Stockholms Universitet).

Avvikelsekarriärer: Bakgrundsfaktorer och modifierande krafter.

Nordiska Samarbetsrådet för Kriminologi, NSfK

Rådet beviljade år 1991 forskningsmedel för totalt 634 000 Skr och betalade ut 590 000 Skr. Av detta gick drygt 100 000 till Sverige.

Förutom forskningsbidrag beviljar rådet resebidrag för sökande till egna eller andra relevanta forskningsseminarier etc, sammanlagt drygt 40 000 Skr år 1991. Obs, till samtliga sökande i Norden.

Forskningsbidrag:

Sven-Axel Månsson (FD, Socialhögskolan, Lunds Universitet)

Medel för att arrangera arbetsmöten för sju nordiska prostitutionsforskare. Syftet är att diskutera vilka mekanismer som avgör om individen lämnar eller blir kvar i prostitution.

Beviljade medel: 22 400 Skr.

Kauko Aromaa, Jerzy Sarnecki

Delfinansiering av finskt och svenskt deltagande i en internationell undersökning av självrapporterad brottslighet. Undersökningen

planeras f.n. i 12-15 västländer och innehåller framför allt intervjuer med ungdomar i 14-20-årsåldern. Förutom nivå- och strukturjämförelser mellan länderna är en huvudfrågeställning att studera relevanta korrelat till brottsligheten.

Beviljade medel: 90 000 Skr, obs delfinansiering.

Transportforskningsberedningen

Lars Åberg (FD, Psykologiska institutionen, Uppsala Universitet)

Utvärdering av den i Sverige införda 0.2-promillegränsen i trafiken. En enkätundersökning av cirka 2 000 svenska bilförares attityder m.m. till trafikonykterhet samt eget alkoholbeteende i trafiken.

Projektbudget: 208 000 kr för bå. 91/92.

Artur Solarz (Dr.Jur.,BRÅ)

Droger och trafiksäkerhet. Undersökning av framför allt drograttfylleri (andra droger än alkohol). Studien omfattar litteraturstudier, kartläggning av förekomsten av problemet och kliniska tester av preparatens effekter. Projektet genomförs i samarbete mellan forskare från BRÅ, SRL och TSV.

Projektbudget: 380 000 kr för bå. 90/91 t.o.m. 91/92.

Riksbankens Jubileumsfond

(Avser 1990 och 1991 års redovisningar av beviljade forskningsmedel samt ansökningar inför bå. 92/93.)

Lars Bergman (prof, Psykologiska institutionen, Stockholms Universitet)

Problemflicka blir vuxen. Multivariat beskrivning av anpassningsutvecklingen som underlag för teoribildning. Studien avser både faktorer med positiva och negativa effekter på utvecklingen. Projekt av detta slag måste med nödvändighet bli longitudinella varför projektet kommer att fortgå under en följd av år.

Projektbudget (1990): 200 000 kr

Ansökan för 92/93: 355 000 kr

Charles Westin (doc, Centrum för invandringsforskning, Stockholms Universitet)

Internationell migration och brottslighet: Förövare och offer mot bakgrund av etniska relationer, kulturskillnader och livssituationer. Projektet omfattar bl.a. kritisk analys av litteraturen på området, statistiska analyser av svenskt material, översikt och jämförelser

mellan olika västeuropeiska länder samt explorativa fallstudier av rättsfall. Projektet bedrivs i samarbete mellan CEIFO och forskare vid BRÅ.

Projektbudget (1990): 600 000 kr
Ansökan för 92/93: 1 022 000 kr

Carl-Gunnar Janson (prof, Sociologiska institutionen, Stockholms Universitet)

Avvikelseformer. Studie av persistensen i avvikelseformer, deras generalitet och avvikarnas egenskaper och tidigare levnad. Projektet genomförs inom ramen för Metropolitprojektet.

Projektbudget (1990): 300 000 kr

SKANDIA

Har under flera år avsatt medel, egentligen använt avkastningen från en ospecificerad fond, för att stödja olika brottsförebyggande insatser. Målsättningen har varit att stödja projekt som har i syfte att minska våldsbrottsligheten, skapa säkrare trafik och boende. Årligen har man delat ut cirka 600 000-800 000 kr, totalt under cirka 4 år 2.5 miljoner kr. Huvuddelen av detta har gått till praktiska/ideella insatser som t.ex. morsor/farsor på stan, grannsamverkan.

Knappt 150 000 kr har givits till projekt med forskningsanknytning. För närvarande pågår ett projekt som erhållit 40 000 kr från Skandia.

1) *Carina Axelsson* (Krim.insp, Stockholms polisdistrikt)
Ungdomsbrottslighet i Stockholm, kartläggning och åtgärder.
Projektbudget: 40 000 kr för i huvudsak material.

2) *Max Frisk* (Prof, inst för barn- och ungdomspsykiatri, Uppsala Universitet)
Förstudie avseende olika aspekter av problemen med s.k. "värstingar".
Projektbudget: 40 000 kr för förstudien.

ÖVRIGT

Allmänna arvsfonden och Barn- och ungdomsdelegationen

Har enligt senaste tillgängliga underlag inte beviljat medel för kriminologisk forskning. Stöd till föreningsverksamhet inom närliggande områden har emellertid beviljats:

Athena-gruppen, aktion mot droger	7 000 000 kr
Medborgarskolan i Stockholm, film om barnmisshandel	500 000 kr

Rädda barnen, film om sexuella brott mot barn	200 000 kr

Barn- och ungdomsdelegationen har beviljat medel till föreningsverksamhet m.m.:

Non-fighting generation	250 000 kr
Förening kultur mot våld, musikteaterprojekt	325 000 kr

Bilaga A

Myndigheter, institutioner, stiftelser eller företag etc. som uppger att de inte bedriver eller "sponsrar" någon kriminologisk eller kriminalpolitiskt relevant FoU-verksamhet, ej heller att de förvaltar några FoU-medel.

Avd för humanekologi, Göteborgs Universitet
Centralförbundet för socialt arbete
Göteborgs sjukvård
Centrum för arbetslivsutveckling, Högskolan i Halmstad
Landstinget i Skaraborg, samhällsmedicinska enheten
Socialstyrelsen
Stockholms läns landsting, landstingskontoret
Länsstyrelsen i Uppsala
Institutet för freds- och konfliktforskning, Uppsala Universitet
Statens invandrarverk

Socialantropologiska institutionen, Stockholms Universitet
Institutionen för ekonomi och teknik, högskolan i Jönköping
Landstinget i Halland, centralförvaltningen
Sävstaholmsföreningen
Länsstyrelsen i Skaraborgs län
Riksbyggen
Arbetarskyddsstyrelsen
Institutionen för nationalekonomi och internationell ekonomi, Stockholms Universitet
Institutionen för östeuropastudier, Uppsala Universitet
Forskningspolitiska institutionen, Lunds Universitet

Nationalekonomiska institutionen, Stockholms Universitet
Kulturgeografiska institutionen, Stockholms Universitet
Rädda Barnen
Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms Universitet
Länsstyrelsen i Örebro
Arbetsmarknadsstyrelsen
Socialantropologiska institutionen, Göteborgs Universitet
Barn- och ungdomsdelegationen, Allmänna arvsfonden
Centrum för studium av människan och datorn, Uppsala Universitet
Länsstyrelsen i Västmanland
Institutionen för ekonomisk historia, Uppsala Universitet

Landstinget i Gävleborg, kansliet
Ämnesgruppen pedagogik, sociologi och psykologi, Högskolan i Jönköping
Länsstyrelsen i Hallands län, sociala enheten

Expertgruppen för offentlig ekonomi, finansdepartementet
Landstinget i Kristianstads län, utvecklingsenheten
Sveriges advokatsamfund
Länsstyrelsen i Kalmar län
Åhlén-stiftelsen
Högskolan i Östersund
Länsstyrelsen i Blekinge län

BRIS, barnens rätt i samhället
Datainspektionen
Institutionen för humaniora, Högskolan i Eskilstuna/Västerås
Sociologiska institutionen, Uppsala Universitet
Institutionen för matematik, statistik och ADB, Högskolan i Karlstad
Kulturgeografiska institutionen, Göteborgs Universitet
Institutionen för handelsrätt, Lunds Universitet
Landstinget i Östergötland, hälso- och sjukvården
Institutionen för nationalekonomi, Umeå Universitet
Sektionen för arkitektur, Chalmers tekniska högskola
Institutionen för ekonomi, juridik, Högskolan i Växjö

Transportforskningsenheten, Umeå Universitet
Centrum för tjänsteforskning, Högskolan i Karlstad
Nyköpingsfilialen, Högskolan i Eskilstuna/Västerås
Trygg-Hansa, SPP
Stockholmsfonden, Socialtjänsten i Stockholm
Högskolan i Borås
Länsstyrelsen i Kristianstads län, länspolischefen i K län
Avd för internationell rätt, Lunds Universitet
Raoul Wallenberg-institutet
Landstinget i Kronoberg, centralförvaltningen
Företagsekonomiska institutionen, Uppsala Universitet

Landstinget i Dalarna
Svensk Socialmedicinsk förening
Handelshögskolan, Jönköping
Landstinget Västernorrland
Jämställdhetsombudsmannen
Stiftelsen Clas Groschinskys minnesfond
Riksåklagaren
Generaltullstyrelsen
Kungliga Vetenskapsakademien
Domstolsverket
Konjunkturinstitutet

Arbetsmiljöinstitutet
Arbetslivscentrum

Malmö sjukvårdsförvaltning
Konsumentverket
Länsstyrelsen i Gävleborgs län, länspolischefen
Svenska Kommunförbundet
Stiftelsen Lars Hiertas minne
Länsstyrelsen i Stockholms län
Axel och Margaret Ax:son Johnsons stiftelse
Industriförbundet
Statens arbetsgivarverk

Örebro läns landsting, centralförvaltningen
Riksskatteverket
Riksförsäkringsverket
Statens institut för byggnadsforskning
Länsstyrelsen i Västernorrland
Landstinget i Västmanland
Västerbottens läns landsting
Institutionen för företagsekonomi, Umeå Universitet (Handelshögskolan i Umeå)
Institutionen för företagsekonomi, Göteborgs Universitet (Handelshögskolan i Göteborg)
Institutionen för handelsrätt, Uppsala Universitet
Institutionen för tillämpad psykologi, Umeå Universitet

Institutionen för pedagogik-psykologi, Högskolan i Karlstad
Centrum för arbetsmarknadspolitisk forskning (CAFO), Högskolan i Växjö
Institutionen för pedagogik, Göteborgs Universitet
Statsvetenskapliga institutionen, Lunds Universitet
Sociologiska institutionen, Högskolan i Örebro
Pedagogiska institutionen, Stockholms Universitet
Nationalekonomiska institutionen, Uppsala Universitet
Skolverket
Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms Universitet
Statistiska institutionen, Stockholms Universitet

Företagsekonomiska institutionen, Stockholms Universitet
Birger Ekbergs fond
Institutionen för pedagogik, lärarhögskolan
Landstinget i Uppsala län
Stockholms stads kammarkontor
Psykologiska institutionen, Umeå Universitet
Sociologiska institutionen, Umeå Universitet
Statistiska institutionen, Göteborgs Universitet
Högskolan i Skövde
Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala Universitet

Helge Ax:son Johnsons stiftelse
Kollegiet för samhällsforskning, Uppsala
Länsstyrelsen i Kronobergs län
Svenska arbetsgivareföreningen
Sektionen för arkitektur, KTH, Stockholm
Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN
Centrum för forensisk vetenskap, Linköpings Universitet

Medel ejukvårdsförvaltning
Kommuncentralen
Länsstyrelsen i Gävleborgs län
Svenska Kommunförbundet
Stiftelsen Lars Hierta minne
Länsstyrelsen i Stockholms län
Arvid Carlsson Institutet
Industriförbundet
Statens arbetsgivarverk

Östra Göta landsting, centralförvaltningen
Riksrevisionsverket
Riksförsäkringsverket
Statens institut för byggnadsforskning
Länsstyrelsen i Västernorrland
Landstinget i Västmanland
Västerbottens läns landsting
Institutionen för företagsekonomi, Umeå Universitet (Handelshögskolan i Umeå)
Institutionen för företagsekonomi, Göteborgs Universitet (Handelshögskolan i Göteborg)
Institutionen för bankkunskap, Uppsala Universitet
Institutionen för tillämpad psykologi, Umeå Universitet

Institutionen för pedagogik-psykologi, Högskolan i Karlstad
Centrum för arbetsterapeutisk forskning (CAF), Högskolan i Växjö
Institutionen för pedagogik, Göteborgs Universitet
Statsvetenskapliga institutionen, Lunds Universitet
Sociologiska institutionen, Högskolan i Gävle
Pedagogiska institutionen, Stockholms Universitet
Nationalekonomiska institutionen, Uppsala Universitet
Stolverket
Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms Universitet
Statistiska institutionen, Stockholms Universitet

Företagsekonomiska institutionen, Stockholms Universitet
Birger Ekbergs stiftelse
Institutionen för pedagogik, Linköpings universitet
Landstinget i Uppsala län
Stockholms stads kansliförvaltning
Psykologiska institutionen, Umeå Universitet
Sociologiska institutionen, Lunds Universitet
Statistiska institutionen, Göteborgs Universitet
Högskolan i Skövde
Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala Universitet

Bilaga 3

Avhandlingar inom det kriminalvetenskapliga området, Lunds universitet

Annika Eriksson

Juridisk fakultet

Juridik

Alexander Peczenik, 1983
The basis of legal justification.

Gösta Westerlund, 1984
Våld mot tjänstemän och andra närbesläktade brott enligt 17 kap. 1-5 §§ brottsbalken.

Göte Appelberg, 1985
Barnet och rätten. En undersökning om barns processrättsliga ställning i omhändertagandemål, vårdnadsmål och verkställande mål.

Carsten Lyhagen, 1986
Oriktig uppgift vid skattebrott, skattetillägg och eftertaxering.

Rättshistoria

Christian Häthén, 1990
Straffrättsvetenskap och kriminalpolitik: de europeiska straffteorierna och deras betydelse för svensk strafflagstiftning 1906-1931; tre studier.

Samhällsvetenskaplig fakultet

Sociologi

Malin Åkerström, 1983
Crooks and Squares. Lifestyles of Thieves and Addicts in Comparison to Conventional People.

Stig Larsson, 1983
Könshandeln. Om prostituerades villkor.

Hans-Edvard Roos, 1986
Vandalism i storstad och glesbygd. Den registrerade skadegörelsebrottslighetens utbredning och förändring i Malmö och Arvika.

Mats Hilte, 1991
Droger och disciplin: en fallstudie av narkomanvård i Malmö.

Berit Andersson, 1992
Att förstå missbruk: praktiken, situationen, processen.

Eva Kärfve, 1992
Den stora ondskan i Valais: den första häxförföljelsen i Europa.

Pawel Chylicki, 1992
Att upphöra med brott: vägar ut ur den kriminella karriären.

Psykologi

Jan Erik Rhendal, 1992
Arbetets drivkrafter - existentiellt värde och auktoritetsorienteringen. Två dimensioner som belyser arbetets mening för de anställda i kriminalvården.

Institutionen för socialt arbete

Lena Lenke, 1989
Alcohol and criminal violence: time series analyses in a comparative perspective.

Fakulteten för humaniora och teologi

Historia

Per Jonsson, 1984
Finntorparna i Mången: jord, människor och rättsuppfattning i förproletär bergslagsmiljö.

Bengt Sandin, 1986
Hemmet, gatan, fabriken eller skolan.

Tomas Söderblom, 1992
Horan och batongen: prostitution och repression i folkhemmet.

Teologi

Bo Frense, 1982
Religion och rätt. En studie till belysning av relationen religon-rätt i förkristen nordisk kultur.

Åke Viberg, 1992
Symbols of Law.

Litteraturvetenskap

Birger Hedén, 1983
Individ, våld och samhälle.

Anne-Marie Alvén-Eriksson, 1986
Brottslingen - villebråd eller medmänniska? Bilden av brottslingen i svensk barn- och ungodomslitteratur mellan åren 1945-1975.

Medicinsk fakultet

Psykiatri

Kerstin Tunving, 1986
Carees in alcoholism and drug addiction. Clinical and epidemiological studies.

Agneta Öjehagen, 1988
Long-term outpatient treatment in alcholism: model, process and outcome.

Arne Dalteg, 1990
Avancerade unga lagöverträdare.

Rättsmedicin

Leif Öjesjö, 1983
Alkoholism i ett longitudinellt perspektiv. En epidemiologisk undersökning.

Lunds tekniska högskola

Arkitektur

Mats Lieberg, 1992
Att ta staden i besittning.

Bland *doktorander* inom området kan nämnas:

Juridisk fakultet

Håkan Jalldung: Om effektivitet och rättssäkerhet vid polisens bekämpning vid trafiknykterhetsbrott genom alkoholinandningsprov.

Samhällsvetenskaplig fakultet

Sociologi

Bengt Andersson: Narkomaners livsstilar.

Erika Andersson: Om det svenska samhällets möte med rasism.

Ulf Dahlquist: Filmvåld, filmcensur och rättshistoria.

Ingrid Sahlin: Socialtjänsten, fastighetsägarna och de underkända hyresgästerna.

Scott Baretta: Borderline crime: fiddles at work.

Britta Smångs: Polisens yrkesroll.

Institutionen för socialt arbete

Karin Trulsson: Missbrukande kvinnor i behandling.

Bengt Svensson: Narkotikamissbrukarnas vardagsliv.

Hans Swärd: "Vanartade" ungdomar, 1900-1960.

Lars Ohlsson: "Värstingar", deras sociala problem m.m.

Pedagogik

Leif Liljegren: Vård eller pedagogik? - En studie av personlighetsformande inslag i förskolebarns institutionella fostran.

Marianne Thullner: Invandrarbarn i Sverige och Österrike. En tvärkulturell jämförelse av skillnader i social anpassning, aggressionstendenser m.m.

Instutionen för tillämpad psykologi

Björn Lagerbäck: Brottsoffer.

Fakulteten för humaniora

Historiska institutionen

Kenneth Johansson: Brott och straff i Allbo härad i Småland ca 1600-1850.

Mattias Hallin: Straff i doktrin och praxis i Sverige ca 1600-1750.

Marie Lindstedt: Ogifta mödrar och oäkta barn i svensk landsbygdsmiljö. En socioekonomisk och rättslig studie av 1700- och 1800-talen.

Göran Kristiansson: Brott i Skåne mot slutet av 1600-talet.

Malin Lennartsson: Kvinnor i och inför rätta i Växjö ca 1600-1800.

Dick Sträng: Rättsforum för **knektar** - krigsrätten i funktion under 1700-talet.

Etnologi

Birgitta Svensson: Tattares behandling inom rättsapparaten under olika perioder.

Bilaga 4

Brottsförebyggande rådets utveckling

Lisbeth Eklund, Brottsförebyggande rådet

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) startade sin verksamhet som kommitté under Justitiedepartementet den 1 juli 1973 och omvandlades till en fristående myndighet den 1 juli 1974. Rådet har tidigare varit föremål för två översyner. Dessa avslutades år 1980 respektive 1987, och båda ledde till nya instruktioner för myndigheten. Denna redogörelse är avsedd att visa vilka förändringar vad gäller mål och resurser, som BRÅ hittills har genomgått under åren.

Bakgrunden

I slutet av 1960- och början av 1970-talet framhölls från olika håll behovet av ett centralt, samordnande organ på det kriminalpolitiska området. För ett par delområden fanns då redan särskilda samarbetsorgan, tillsatta av regeringen (då Kungl. Maj:t). Så hade år 1965 *Samarbetsorganet för åtgärder mot ungdomsbrottsligheten* påbörjat sitt arbete, formellt som en kommitté under Justitiedepartementet. I direktiven sades:

> I samarbetsorganet torde böra vara representerade riksåklagarämbetet, fångvårdsstyrelsen, socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, rikspolisstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, skolöverstyrelsen och statens ungdomsråd. Även företrädare för domstolsväsendet samt för den kommunala barna- och ungdomsvården synes böra ingå i organet. (Statsrådsprotokollet den 2 oktober 1964)

Samarbetsorganets huvudsakliga uppgift var att samordna de administrativa åtgärderna mot ungdomsbrottsligheten och att ta initiativ till sådana åtgärder som de samverkande myndigheterna inte självmant kunde genomföra. Organet skulle vidare följa brottslighetsutvecklingen och resultaten av samhällets åtgärder mot lagöverträdare.

Samarbetsorganet för bekämpande av narkotikamissbruk startade sitt arbete år 1970. Organet sorterade under Socialdepartementet och dess uppgift var att noga följa utvecklingen på narkotikaområdet, samordna myndigheternas insatser och ta initiativ till behövliga

åtgärder. Enligt direktiven borde organet bestå av

> en tjänsteman i Kungl. Maj:ts kansli som ordförande, riksåklagaren, cheferna för kriminalvårdsstyrelsen, rikspolisstyrelsen, socialstyrelsen, generaltullstyrelsen och skolöverstyrelsen, universitetskanslern samt representanter för Svenska kommunförbundet och Svenska landstingsförbundet. (Statsrådsprotokollet den 3 januari 1969)

I båda samarbetsorganen var således till större delen samma myndigheter representerade.

Samtidigt arbetade också några offentliga utredningar med kriminalpolitiska frågor. *1968 års brottmålsutredning*, vars huvuduppgift gällde beivrandet av de mindre förmögenhetsbrotten, utkom med betänkandet (SOU 1971:10) Snatteri. I detta framhöll utredningen vikten av att den brottsförebyggande verksamheten i stort gavs mer utrymme i det kriminalpolitiska handlingsprogrammet. Utredningen föreslog därför bl.a. att ett centralt råd skulle inrättas under Justitiedepartementet, med deltagande av företrädare för samhällets högsta beslutande organ och centrala myndigheter, rättsväsendet, näringslivet, folkrörelserna och den kriminologiska forskningen. Till rådet skulle knytas ett institut för planering, utredning och verkställande av brottsförebyggande åtgärder och med särskild inriktning på det kriminalpolitiska utvecklingsarbetet.

Vid *1972 års socialdemokratiska partikongress* förordades att ett centralt samrådsorgan skulle inrättas för att bekämpa brottsligheten. Uppgiften skulle vara att samordna de samhälleliga ansträngningarna att nedbringa brottsligheten och att sammanföra företrädare för riksdag och folkrörelser med representanter för departement, polis, åklagare, kriminalvård, skola och sociala myndigheter.

Samma år hemställde *Moderata samlingspartiet* i en riksdagsmotion att en kriminalpolitisk utredning skulle tillsättas med uppgift att utarbeta förslag till ett långsiktigt program för brottsskadebekämpningen. Alla faktorer i samhället som kunde ha samband med kriminalitetsutvecklingen behövde behandlas. Även *Folkpartiet* motionerade om en kriminalpolitisk utredning. Denna skulle gälla utarbetandet av förslag till brottsförebyggande åtgärder.

Det fanns således ett jämförelsevis brett politiskt intresse av att skapa samlade resurser för brottsbekämpning och förebyggande åtgärder. I samband med behandlingen av motionerna i 1972 års riksdag bedömde *Justitieutskottet* de föreslagna uppgifterna vara allt för vittomfattande för att ges till en kommitté eller utredning. Utskottet hänvisade också till att det aktuellt pågick ett omfattande reformarbete inom ett antal offentliga utredningar, som t.ex. inom Kommittén för kriminologisk behandlingsforskning, Åtalsrättskommittén, Kriminalvårdsberedningen och Socialutredningen.

Justitieutskottet ansåg emellertid att det kunde finnas skäl att överväga inrättandet av ett centralt organ för att få ett mer samlat grepp på det kriminalpolitiska utvecklingsarbetet. Ett centralt råd borde enligt utskottet ha den övergripande uppgiften att samordna, planera och prioritera reformverksamheten och fungera som ett komplement till utredningar eller kommittéer av traditionellt slag.

Utredningen om ett centralt råd för samordning av samhällets insatser mot brott

Genom beslut den 3 januari 1973 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för Justitiedepartementet att tillkalla en sakkunnig för att lägga fram förslag till uppgifter för och organisation av ett centralt råd för samordning av samhällets insatser mot brott. Under sitt arbete höll utredaren fortlöpande kontakt med Kommittén för kriminologisk behandlingsforskning och sammanträffade även med de tidigare nämnda samarbetsorganen.

I mars 1973 kom *Brottskommissionens* betänkande (Ds Ju 1973:5), Åtgärder för att bekämpa brottsligheten och förbättra den allmänna ordningen. I betänkandet framhölls bl.a. (s.39):

> Behovet av mera långsiktiga insatser för att komma till rätta med bakomliggande sociala problem har starkt framträtt under kommissionens arbete. Den begränsning som har legat i kommissionens kortfristiga mandat har särskilt på denna punkt upplevts som mycket besvärande. Det är angeläget att det centrala råd för en mera långsiktig brottsbekämpning som avses bli upprättat får erforderliga resurser och snabbt kommer i arbete.

Betänkandet (Ds Ju 1973:6) Det brottsförebyggande rådet avlämnades i april 1973. Enligt utredarens förslag skulle rådet vara en fristående myndighet direkt under Kungl. Maj:t. Den övergripande uppgiften skulle vara att samordna samhällets och enskildas insatser mot brott. Rådet skulle vidare genom utredningar och initiativ medverka i det kriminalpolitiska utvecklingsarbetet. Utredaren gav begreppet brottsförebyggande en vidare innebörd än vad som tidigare hade varit vanligt. Han påpekade bl.a. att det knappast fanns någon samhällsfråga, som inte direkt eller indirekt kunde ha betydelse för brottslighetens utveckling.

Utredaren sammanfattade förslagen enligt följande (s.8 f.):

> Det åligger rådet särskilt att
>
> följa och analysera brottsutvecklingen, informera om de förändringar som sker och göra prognoser om den framtida utvecklingen,

verka för att erfarenhet och rön från den forskning som bedrivs på kriminalitetens område förs ut till berörda myndigheter och allmänheten,

verka för att lagstiftningen inom rådets verksamhetsområde håller jämna steg med samhällsutvecklingen,

ägna särskild uppmärksamhet åt den internationella utvecklingen på kriminalpolitikens område,

samordna olika samhällsorgans insatser mot brott,

samverka med andra myndigheter och organisationer i syfte att åstadkomma en medverkan av alla i det brottsförebyggande arbetet,

lämna information om principerna för rättsväsendets uppbyggnad och uppgifter i ett demokratiskt samhälle.

Rådet skulle ledas av en styrelse på 15 personer, varav fem skulle representera de i riksdagen företrädda politiska partierna. Ett verkställande utskott skulle ansvara för det löpande arbetet. Vidare skulle experter från bl.a. olika verk och departement knytas till rådet. Utredaren föreslog att det därtill skulle finnas ett särskilt samrådsorgan med kontaktmän från ett mycket stort antal myndigheter och organisationer. Rådets arbete skulle huvudsakligen utföras i olika arbetsgrupper.

Rådets kansli föreslogs inrymma en utredningsenhet och en forskningsenhet. Beträffande forskningsenhetens utformning skulle Kommittén för kriminologisk behandlingsforskning senare avge ett mer preciserat förslag.

Ett nytt centralt råd skulle av budgetskäl inte kunna inrättas som myndighet förrän tidigast den 1 juli 1974. Utredaren föreslog därför att en kommitté skulle tillsättas redan från den 1 juli 1973. Bortsett från den planerade forskningsenheten, skulle kommittén kunna ges i huvudsak samma personsammansättning och arbetsuppgifter som rådet kunde förväntas få.

I juni 1973 bemyndigades chefen för Justitiedepartementet att tillkalla högst 16 sakkunniga med de uppgifter som hade föreslagits i betänkandet Det brottsförebyggande rådet. De sakkunniga, som antog namnet Brottsförebyggande rådet, fick även i uppdrag att utarbeta en instruktion för rådet. I avvaktan på behandlingen av förslagen från Kommittén för kriminologisk behandlingsforskning, fick denna i sin tur uppdraget att biträda rådet i frågor av vetenskaplig karaktär. Samtidigt avslutades verksamheten i de två tidigare nämnda samarbetsorganen.

Kommittén för kriminologisk behandlingsforskning

I augusti 1973 kom *betänkandet (SOU 1973:35) Kriminologisk forskning*. Förslagen begränsades inte, vilket kommitténs namn kunde antyda, till åtgärdsforskning inom anstalts- och frivården, utan syftade till att täcka behoven av allsidig kriminologisk forskning inom hela det kriminalpolitiska området (s.95):

> Kommittén har i sina överväganden utgått från att de kriminalpolitiska beslutsfattarna har behov av kunskap som underlag för planering och förändring av verksamheten inom rättsväsendet. Kriminologisk forskning kan och bör medverka till att ge beslutsfattarna ett empiriskt och teoretiskt fundament. Det bör dock understrykas att forskningsresultat i sig själva inte löser kriminalpolitiska problem, utan endast är vägledande för politiska beslut. Vidare kan forskningen tillhandahålla instrument för att på olika sätt kartlägga faktiska effekter av kriminalpolitiska beslut och kan på så sätt visa om insatta åtgärder eller reformer ger avsedda resultat.
>
> Den organisation som föreslås är avsedd att täcka behovet av dokumentations-,informations-,utrednings- och forskningsuppgifter inom rättsväsendet. Sådana funktioner ingår i eller är väsentliga för forsknings- och utvecklingsarbete (FoU).

Kommittén konstaterade vidare (s.96):

> Gränsen mellan utredning och forskning är givetvis flytande. Två typer av utredning och forskning har direkt relevans för det kriminalpolitiska beslutsfattandet. Det gäller för det första kartläggningar av en verksamhetssektors läge och specifika problem, t.ex. hur allvarlig en brottstyp är, hur samarbetet polis - barnavård fungerar, hur farliga rymmare från anstalter är, hur frivården arbetar etc. För det andra är det fråga om undersökningar av effekterna av ett kriminalpolitiskt program eller en reform. För att få bättre faktiskt underlag för kriminalpolitiska beslut krävs en organisation som kan utföra undersökningar både av utredningskaraktär och av mer omfattande art.

Utöver den föreslagna FoU-enheten knuten till BRÅ, ansåg kommittén att forskningsresurser dels borde tillföras Rikspolisstyrelsen, dels behövde förstärkas vid Kriminalvårdsstyrelsen. Därtill måste särskilda medel ställas till förfogande för kriminologisk forskning över huvud taget.

Uppgifterna för en FoU-enhet vid BRÅ skulle vara (s.97):

att följa forskningen, utvärdera och sprida forskningsresultat och medverka till att forskningen används i det praktiska arbetet,

att utföra erforderliga utredningar,

att utforma förslag och planer för hur man skall empiriskt studera effekten av de beslut som fattas samt

att administrera forskningsprojekt.

FoU-enheten skulle således, utöver att fungera som forskningsenhet inom BRÅ:s kansli, svara för dokumentations- och informationsverksamheten på det kriminologiska området.

Kommittén betonade själv de risker som den föreslagna organisationen kunde innebära beträffande fördelningen av de tillgängliga kriminologiska forskningsresurserna (s.97):

> Forskning av kritisk karaktär kan bli eftersatt, grundforskning och vetenskaplig metodutveckling kan komma att försummas och projekt av mera långsiktig karaktär kan åsidosättas till förmån för kortsiktiga, omedelbart praktiska sådana. Dessa risker, som ej får underskattas, kan lämpligast motverkas genom förstärkning av universitets- och högskoleforskningen och genom kontakt och samarbete mellan utomstående forskare och innehavare av de föreslagna tjänsterna. Kommittén anser följaktligen att de medel som ställs till förfogande för kriminologisk forskning skall kunna utnyttjas även av forskare vid universitet och högskolor.

Kommittén föreslog vidare att en vetenskaplig referensgrupp skulle knytas till BRÅ. Gruppen skulle biträda rådet bl.a. i frågor som rörde samordning, planering och prioritering av forsknings- och utredningsverksamhet och yttra sig beträffande fördelningen av de av kommittén föreslagna särskilda forskningsmedlen. Den skulle vidare främja tvärvetenskapligt samarbete och hålla kontakt med nordisk och internationell kriminologisk forskning.

BRÅ inrättas som myndighet

BRÅ hade alltså börjat sin verksamhet den 1 juli 1973 som kommitté under Justitiedepartementet. Under detta första verksamhetsår utformades riktlinjerna för rådets arbete och ett antal arbetsgrupper tillsattes.

I *1974 års statsverksproposition* (prop. 1974:1, bil.4) föreslogs att BRÅ fr.o.m. den 1 juli 1974 skulle omvandlas till en fristående myndighet direkt under Kungl. Maj:t. Departementschefen framhöll som angeläget att rådet kunde arbeta offensivt och ge förslag till

åtgärder på ett vidsträckt socialt område. Inom ramen för sina resurser borde rådet vara oförhindrat att självt avgöra vilka frågor av brottsförebyggande vikt som borde utredas närmare. BRÅ:s samordnande och rådgivande roll framhölls. Någon direktivrätt gentemot andra organ skulle rådet inte ges. Det förutsattes dock att rådet, för undvikande av dubbelarbete, informerade andra myndigheter och organ om sin verksamhetsplanering.

Departementschefen instämde i förslaget från Kommittén för kriminologisk forskning om att inrätta en central forsknings- och utvecklingsenhet vid BRÅ. Han delade även kommitténs uppfattning att särskilda medel skulle ställas till rådets förfogande för finansiering av olika forskningsprojekt på det sätt som föreslagits. Däremot biträdde han inte de delar i kommitteförslagen som gällde uppbyggnad av FoU-verksamhet vid Rikspolisstyrelsen respektive förstärkning av verksamheten vid Kriminalvårdsstyrelsen.

Riksdagen följde i sitt beslut departementschefens förslag.

BRÅ:s instruktion

I Kungl. Maj:ts instruktion (SFS 1974:400) gavs BRÅ följande *uppgifter* (2 §):

> Rådet har till uppgift att främja brottsförebyggande insatser inom olika områden av samhällsverksamheten samt att verka för en samordning av samhällets och enskildas insatser mot brott.
>
> Därvid skall rådet bl.a.
>
> följa och analysera brottsutvecklingen samt göra prognoser om brottsutvecklingen,
>
> följa, stödja och initiera forsknings- och utvecklingsarbete rörande kriminalitetens orsaker och hur den skall förebyggas samt utvärdera och sprida resultaten av sådant arbete,
>
> verka för samordning av forsknings- och utvecklingsarbete på det kriminalpolitiska området,
>
> genom utredningar och initiativ medverka i det kriminalpolitiska arbetet.

Organisatoriskt byggdes BRÅ upp på följande sätt:

- En *styrelse,* med 16 ledamöter (inklusive ordföranden) utsedda av Kungl. Maj:t, skulle bestämma rådets inriktning i stora och mer principiella frågor. - I BRÅ:s första styrelse ingick företrädare för de fem riksdagspartierna, statssekreterarna i Justitie-, Social- och

Utbildningsdepartementen, företrädare för arbetsmarknadens organisationer och de båda kommunförbunden samt för försäkringsbolagen och den kriminologiska forskningen.

- Ett *verkställande utskott,* VU, skulle ansvara för den löpande verksamheten. VU bestod av fyra styrelseledamöter och BRÅ:s kanslichef (som alltså inte var styrelseledamot).

- En *vetenskaplig grupp* med sju ledamöter - företrädare för de viktigaste disciplinerna av betydelse för det kriminologiska forskningsfältet, däribland chefen för rådets utvecklingsenhet - skulle biträda rådet i frågor av vetenskaplig karaktär, bl.a. vad gällde fördelning och prioritering av forsknings- och utvecklingsanslag.

- *Experter*, utsedda av Kungl. Maj:t, skulle kunna anlitas av BRÅ.
- Till ledamöter i BRÅ:s första expertgrupp utsågs rikspolischefen, riksåklagaren och generaldirektörerna i Kriminalvårdsstyrelsen, Skolöverstyrelsen och Socialstyrelsen. (I praktiken kom denna grupp att fungera huvudsakligen som ett organ för information, främst från BRÅ:s sida.)

- För frågor inom BRÅ:s verksamhetsområde fick *arbetsgrupper* inrättas av styrelsen.

- Rådets *kansli* skulle inrymma en *utrednings-* och en *utvecklingsenhet*. En av enhetscheferna utsågs av Kungl. Maj.t till ställföreträdare för kanslichefen.

Med myndigheten BRÅ avsågs således styrelsen, som till sitt förfogande hade ett kansli. Kansliet tilldelades vid BRÅ:s start 14 fasta tjänster: Tre chefstjänster (en som kanslichef, två som byråchef - en för vardera enheten), sju handläggartjänster (tre per enhet, en för administrativa/ekonomiska uppgifter) och fyra tjänster för administrativ service (kontoristtjänster). Lokaler och expeditionsvaktstjänst delades till en början med Datainspektionen (nyinrättad som myndighet år 1973).

I *Justitiedepartementets förhandlingsuppdrag* till Statens avtalsverk (departementsprotokoll 1974-05-20) angavs de föreslagna tjänsternas innehåll. - Utredningsenhetens handläggare skulle bl.a., liksom under kommittétiden, vara sekreterare i en eller flera av rådets arbetsgrupper, planlägga utredningsverksamheten, utarbeta rapporter och svara för överläggningar med de myndigheter och organisationer som berördes av gruppernas arbete.

Inom utvecklingsenheten skulle en av handläggarna främst bereda ärenden om samordning, planering, prioritering, utvärdering och tillämpning av utvecklingsarbete inom rådets verksamhetsfält samt svara för beredningen av ansökningar om bidrag från utvecklingsanslaget. - En handläggare skulle ägna sig åt planeringen av rådets

utvecklingsarbete och undersöka vilka projekt om brottslighet och samhällets åtgärder mot brott som borde drivas inom rådets verksamhetsområde. Till arbetet hörde också att medverka vid utvärdering och tillämpning av forskningsresultat. - Till den tredje handläggarens uppgifter hörde att biträda enhetschefen i fråga om att sammanställa och sprida forskningsresultat, att planlägga BRÅ:s vetenskapliga dokumentations- och informationsverksamhet och att svara för sekreterarfunktionen i anslutning till den vetenskapliga gruppens verksamhet.

Anledningen till den låga bemanningen var att statsmakterna hade räknat med att en stor del av utredningsuppgifterna skulle skötas av utlånad departements- eller kommittépersonal. Vidare hade det förutsatts att personal vid statliga myndigheter, allt efter ämnesområde, skulle kunna utföra visst BRÅ-arbete såsom ingående i sin ordinarie tjänstgöring. Ledamöterna i de olika arbetsgrupperna skulle också bidra reellt i BRÅ:s arbete. - För utvecklingsenhetens del inräknades inte något egentligt utrymme för egen forskning. Vid behov skulle dock projektanställda kunna anlitas. Notervärt är att ansvaret för såväl dokumentation som information fördes till denna enhet.

De första verksamhetsåren

För BRÅ:s första myndighetsår (bå 1974/75) biföll riksdagen 1 550 000 kr till förvaltningskostnader (förslagsanslag) och 2 150 000 kr till utvecklingskostnader (reservationsanslag). I det senare anslaget inräknades dels kostnaderna för BRÅ:s eget utvecklings- och informationsarbete, dels forskningsbidragen till utomstående (enskilda forskare; myndigheterna inom rättsväsendet). Dessutom var två stora belopp redan intecknade - ca 500 000 kr skulle gå till narkotikafrekvensundersökningar och likaså ca 500 000 kr till projektet Frivårdsförstärkning, ett projekt som hade initierats av Kommittén för kriminologisk behandlingsforskning och nu knutits till BRÅ.

Utredningsenhetens arbete hade kunnat påbörjas redan under BRÅ:s år som kommitté. Styrelsen hade då tillsatt nio arbetsgrupper. Dessa hade betydande möjligheter att arbeta självständigt inom ramen för de direktiv som styrelsen fastställt. Ordförandeposterna innehades företrädesvis av styrelseledamöter. Som sekreterare fungerade dels enhetens handläggare, dels tjänstemän från några andra myndigheter med uppgifter inom rådets verksamhetsområde. Gruppledamöterna representerade de myndigheter och organisationer, som hade ansvar för eller särskilt intresse av respektive ämnesområde. De rapporter, som arbetsgrupperna lade fram, skulle först behandlas inom BRÅ:s kansli. Därefter skulle styrelsen eller VU besluta vilka eventuella

åtgärder som rådet skulle vidta med anledning av dem.

De ämnen, som uppdrogs åt arbetsgrupperna att behandla, gällde - i den ordning som grupperna hade inrättats - (1) *brottsskyddande åtgärder;* (2) *analys av och prognos över brottsutvecklingen;* (3) *informationsinsatser;* (4) *narkotikautvecklingen;* (5) *samarbetet mellan socialvård, skola och polis;* (6) *brottsförebyggande verksamhet bland barn och ungdom i skolåldern;* (7) *anpassningsstöd åt straffade;* (8) *skolundervisningen i lag och rätt och* (9) *långsiktigt kriminalpolitiskt arbete.*

Eftersom arbetsgrupperna hade startats under BRÅ:s tid som kommitté, kom samtliga att under de första myndighetsåren räknas till utredningsenheten.

En del uppgifter hade, som framgår av ämnena, "ärvts" efter de två ursprungliga samarbetsorganen (mot ungdomsbrottslighet respektive narkotikamissbruk). Narkotikagruppen skulle därtill fungera som svenskt samordningsorgan när det gällde det internationella samarbetet på området. Studierna av brottsutvecklingen hade tidigare utförts inom Justitiedepartementet av en särskild arbetsgrupp för kriminalitetsprognoser, och BRÅ-gruppens uppgift blev nu att vidareutveckla detta arbete.

I enlighet med intentionerna i betänkandet om ett brottsförebyggande råd, knöts en *krets av kontaktmän* till informationsverksamheten. De företrädde ett stort antal myndigheter och organisationer m.m. (I februari 1975 kunde ett drygt femtiotal intressenter redovisas.)

Redan i BRÅ:s första verksamhetsberättelse (Dnr 158/75) återfinns emellertid följande notering beträffande utredningsenhetens arbetssituation (s.8):

> Arbetstakten i grupperna är avhängig av tillgängliga personalresurser. Vid BRÅs tillkomst förutsattes att det skulle vara möjligt för enskilda ledamöter i arbetsgrupper att aktivt medverka i arbetsgruppens arbete. Detta har emellertid endast i begränsad utsträckning visat sig möjligt...
>
> Det har också visat sig svårt att förena ett ordinarie arbete i annan myndighet än BRÅ med effektiva sekreterarinsatser i arbetsgrupp.

För *utvecklingsenhetens* del utgjorde den första hösten en uppbyggnadsperiod. Chefstjänst och kontoristtjänst var bemannade fr.o.m. den 1 juli 1974. Däremot ansågs det både rimligt och länpligt att utvecklingsschefen fick möjlighet att själv bedöma sökandena till enhetens handläggartjänster. Arbetet inom enheten kan sägas ha kommit i gång i full utsträckning först omkring årsskiftet 1974/75.

Till de första uppgifterna hörde att strukturera rutiner för hand-

läggningen av frågorna beträffande bidrag från utvecklingsanslaget till myndigheter och enskilda forskare, att knyta kontaktmän från universiteten till BRÅ och att planera det kommande arbetet. I december 1974 hade VU, efter vetenskapliga gruppens hörande, dock kunnat dela ut närmare 250 000 kr till enskilda forskare för sammantaget tolv olika projekt.

BRÅ hade vidare fått överta visst undersökningsmaterial för arkivering och eventuell uppföljning, som t.ex. materialet från 1956 års klientelundersökning rörande ungdomsbrottslingar. Just denna undersökning låg till grund för ett BRÅ-symposium (september 1974) om vilka kriminal- och socialpolitiska slutsatser som kunde dras av resultaten och vilka angelägna praktiska åtgärder dessa kunde föranleda. Vidare påbörjades vid årsskiftet 1974/75 förberedelser för ett par mindre utvärderingsuppdrag, dels beträffande polisens fritidsverksamhet i Farsta och Skärholmen, dels om polisens och socialvårdens samarbete vid tillämpningen av LTO (lagen om tillfälligt omhändertagande; 1973:558).

BRÅ:s *informationsuppgift* kom att hanteras något annorlunda än förarbetena hade angett. Inom utvecklingsenheten fanns under etableringstiden inget egentligt utrymme för detta arbete. Den arbetsgrupp, som under kommittéåret hade tillsatts särskilt för informationsfrågorna, skulle enligt sina direktiv närmast fungera som en permanent *referensgrupp* för den externa informationsverksamheten. Ledamöterna utgjordes av informatörer vid närmast berörda departement och myndigheter. Den tjänsteman från Justitiedepartementet, som redan fungerade som sekreterare i gruppen, gavs det fortsatta ansvaret för uppbyggnadsarbetet, dock utan att funktionen formellt överfördes från utredningsenhetens till utvecklingsenhetens ansvarsområde.

Redan under det första verksamhetsåret visade det sig att de resurser, som hade tilldelats BRÅ:s informationsverksamhet, inte räckte till för de uttalade ambitionerna. I Kansli-PM 1975:7 (1975-03-10), Informationsfrågor vid Brottsförebyggande rådet, redogjorde BRÅ:s kanslichef och Informationsgruppens ordförande, tillika styrelse- och VU-ledamot, för problemen. Bland annat föreslogs att ett informationssekretariat skulle läggas som en stabsfunktion direkt under kanslichefen. För uppgifterna behövdes ett tillskott av tjänster. Följande arbetsfördelning föreslogs (s.27):

Handläggare (samhällsvetenskaplig utbildning)

Arbetar med den långsiktiga planeringen av rådets informationsaktiviteter. Sekreterare i rådets informationsgrupp och medverkar i där aktuella utredningar. Sköter projekt med anknytning till rådets utvecklingsenhet. Medverkar i en kontinuerlig arkivering av

erfarenheterna från rådets informationsinsatser.

Handläggare (journalist)

Handhar den löpande bevakningen och informationen om aktiviteter vid rådet. Handhar rådets kvartalsmeddelande. Ordnar information till/och ev kurser för massmedia. Sköter informationen om skrifter, rapporter, pocketböcker, utställningar etc, som produceras vid rådet. Sköter kontakterna med folkrörelser.

Handläggare (samhällsvetenskaplig utbildning)

Handhar bidragsfrågor till organisationer, myndigheter etc. Handhar produktionen av rådets rapporter och promemorior samt faktaskrifter från rådet. Handhar svenska och utländska besök. Handhar närmast under kanslisekretariatet bokföringen av rådets informationsanslag. Medverkar även i övrigt i budgetplaneringen.

I promemorian konstaterades att den förordade organisationen inte rymdes inom BRÅ:s givna personalstat; att det inte var möjligt att överföra någon tjänst från utvecklings- eller utredningsenheten till informationssekretariatet; att uppbyggnaden borde ske successivt (s.27):

Vi kan därför ej redan nu förorda en full utbyggnad av informationssekretariatet i enlighet med den plan som här tidigare rekommenderats. Vi anser därför att rådet i sin petitaframställning för budgetåret 1976/77 bör begära medel för 1 1/2 handläggare vid informationssekretariatet. Halvtidstjänsten bör avses för person med journalistisk utbildning och erfarenhet. Vi förutsätter att justitiedepartementet även i fortsättningen håller rådet med en handläggare, som väsentligen ägnar sin tid åt informationsfrågor. Den föreslagna omorganisationen är så nödvändig och angelägen att rådet bör tillgodose arbetskraftsbehovet genom tillfällig arvodesanställning av personal. Medel härför bör tas av vikariatsmedel och informationsanslag.

Det nämnda kvartalsmeddelandet, som skulle vara en uppgift tillhörig den föreslagna journalisttjänsten, hade förut utformats inom kansliet såsom information riktad främst till BRÅ:s kontaktmän. Under våren 1975 arvoderades en journalist för att tillsammans med informationssekretariatet framställa tidningen BRÅ-apropå. Mottagarkretsen kunde därmed också vidgas. Tidningens första nummer utgavs i juni 1975 och innehöll en presentation av BRÅ och en beskrivning av arbetet sedan rådets tillkomst den 1 juli 1974.

Våren 1975 bestod BRÅ:s kansli, utöver de två givna enheterna, av ett kanslisekretariat (för administrativa, ekonomiska och personal-

frågor) och ett informationssekretariat (för främst den externa informationen). Sekretariaten löd närmast under kanslichefen. Utöver de fasta tjänsterna hade informationssekretariatet och utredningsenheten, genom inrättandet av extratjänster, kunnat förstärkas med en handläggare och en kontorist vardera och utvecklingsenheten med en handläggare. BRÅ hade i sin anslagsframställning för budgetåret 1975/76 begärt personalförstärkning med två biträdestjänster och en tjänst som expeditionsvakt. En biträdestjänst hade vid budgetbehandlingen bifallits av riksdagen.

Åren närmast efter etableringsåret innebar på sitt sätt stora förändringar för rådet. Den 1 juli 1976 fick styrelsen en ny ordförande, och tidigt samma höst lämnade såväl kanslichef som utredningschef BRÅ för andra uppgifter. Nya chefstjänstemän kunde tillträda sina poster i mitten av november 1976.

I januari 1977 påbörjades en intern översyn av *utredningsenheten*, vilken utfördes av de två enhetscheferna. Förändringarna fastställdes av styrelsen i maj samma år. Översynen utgick från befintliga resurser och innebar att enhetens arbete indelades i tre block: (I) Sociala åtgärder, (II) Rättsväsendet och (III) Brottsskydd. Personalen vid block I var anställd av BRÅ. För block II disponerades personal, som ställts till förfogande av regeringen för speciella uppgifter, och för block III räknades med Rikspolisstyrelsens fortsatta tjänsteplacering av en för området intresserad polischefsaspirant.

Översynen innebar vidare att två arbetsgrupper överfördes till utvecklingsenhetens ansvarsområde, nämligen Analys- och prognosgruppen och Narkotikagruppen. Samtidigt knöts, nu också formellt, Informationsgruppen centralt till kansliet.

Inom utredningsenheten avslutade under perioden de tre "barnarbetsgrupperna" sina uppgifter och nya kunde tillsättas - som t.ex. den s.k. Värdetransportgruppen och en ny Barn- och ungdomsgrupp. Härtill kom att BRÅ i december 1977 hade fått regeringens uppdrag att göra en översyn av lagstiftningen mot den organiserade brottsligheten och den ekonomiska kriminaliteten. Uppdraget innebar att en särskild styrgrupp (utsedd av regeringen) och ytterligare tre arbetsgrupper hade inrättats för ändamålet, vilka knutits till utredningsenheten. Sekreteraruppgifterna utfördes av personal, anställd av Justitiedepartementet med placering vid BRÅ.

Utvecklingsenheten i sin tur slutredovisade sina två första utvärderingsprojekt och startade nya - som projekten Polisforskning, Samhället och de unga lagöverträdarna och Konkurser och ekonomisk brottslighet. Samtidigt gick arbetet inom projektet Frivårdsförstärkning in i sin slutfas. Därtill kom den årliga redovisningen av brottsutvecklingen.

Informationssekretariatet hade i början av år 1976 fått förstärkning genom att en journalist från Rikspolisstyrelsen lånats ut för att ta över arbetet med BRÅ-apropå. Rådets flera gånger framförda äskande om inrättandet av en tjänst som informationschef hade däremot inte givit något resultat. Det fanns fortfarande inte någon fast BRÅ-tjänst för arbetet inom sekretariatet.

I februari 1978 beslutade VU om en översyn av BRÅ:s informationsverksamhet. Några veckor senare meddelade Justitiedepartementet sin avsikt att med BRÅ diskutera en översyn av hela myndigheten. Det interna översynsarbetet utfördes emellertid under våren 1978.

BRÅ-utredningen (1978)

Den 20 juli 1978 beslutades vid regeringssammanträde att en kommitté skulle tillkallas med uppdrag att göra en översyn av BRÅ. I direktiven (Dir. 1978:73) anförde föredragande statsrådet bl.a.:

> Det är enligt min mening klart att det behövs ett särskilt organ som har till uppgift att samordna samhällets insatser mot brott. Olika organisatoriska lösningar kan här komma i fråga. En rad alternativ diskuterades också innan regering och riksdag stannade för att inrätta BRÅ. Rådet har nu anmält att erfarenheterna av de gångna åren ger anledning till förändring i den hittillsvarande verksamheten. Även jag anser att det är lämpligt att BRÅ:s organisation och verksamhet ses över.

Kommittén, som antog namnet BRÅ-utredningen, skulle inleda sitt arbete med en kartläggning och analys av BRÅ:s dittillsvarande verksamhet. Mot bakgrund av kartläggningen skulle den bilda sig en uppfattning om hur rådet hade förmått uppfylla de förväntningar som ställts vid dess tillkomst och om rådets betydelse för det brottsförebyggande arbetet i stort. Kommitténs förslag skulle avse såväl BRÅ:s framtida ställning som dess organisation och verksamhet inom det brottsförebyggande arbetet, allt med utgångspunkt i att verksamheten skulle fortgå inom redan given kostnadsram.

I direktiven sades avslutningsvis:

> Jag vill dock peka på att den brottsförebyggande verksamheten inom BRÅ bör bedrivas på ett sådant sätt att den fortlöpande kan anpassas till de nya krav som ställs på den genom de ständiga och snabba förändringarna i samhället och av kriminaliteten. Det är angeläget att organisationen är skickad både för sådana insatser som kan beräknas ge resultat först i ett längre perspektiv och för punktinsatser i frågor med särskild aktualitet där snabba resultat kan förväntas. Härvid får den konkreta inriktningen av arbetet inte

komma i bakgrunden.

Betänkandet (Ds Ju 1980:7) Utveckling av BRÅ lades fram i augusti 1980. Kommittén konstaterade inledningsvis att det alltjämt fanns behov av ett centralt organ för samordning av samhällets brottsförebyggande insatser. Någon anledning att föreslå förändringar av det allmänna målet för BRÅ:s verksamhet ansågs inte föreligga.

BRÅ:s mål och uppgifter gavs följande formulering (s.125):

Det övergripande målet för BRÅ:s verksamhet bör vara att ta initiativ till och främja brottsförebyggande insatser inom olika områden och på olika nivåer av samhällsverksamheten samt att verka för en samordning av samhällets insatser mot brott.

Inom ramen för målsättningen bör BRÅ

- i samråd med andra myndigheter och organisationer såsom centralt organ för brottsförebyggande verksamhet verka för att samhällets insatser planeras, utformas och samordnas på ett sådant sätt, att de blir så framgångsrika som möjligt,

- bevaka förändringar i samhället som, på kort eller lång sikt, kan påverka brottsligheten och framlägga förslag så att insatser kan göras där de är mest påkallade,

- samla in, dokumentera och förmedla kunskap och erfarenheter beträffande brottsförebyggande verksamhet samt fungera som kunskapsbank för andra samhällsorgan, organisationer och enskilda,

- genom egna insatser och olika former av stöd öppna möjlighet för kriminologisk forskning av betydelse för den brottsförebyggande verksamheten,

- tillhandahålla politiska och andra beslutsfattare underlag för ställningstaganden i frågor om åtgärder för att förebygga brott, samt

- bedriva upplysnings- och informationsverksamhet för att, i vid mening, stödja rådets arbete.

Verksamheten skulle i princip omfatta samhället i stort och innefatta följande huvuduppgifter (s.127):

- samordnande, organiserande och beredande uppgifter
- forskning
- utredning
- information
- dokumentation
- administration.

Vad beträffade verksamhetsmål och uppgifter hade förslagen således stora likheter med dem som låg till grund för BRÅ:s inrättande. Tyngdpunkten i verksamheten skulle dock förskjutas, vilket tydligast framgick av kommitténs organisationsförslag.

I korthet innebar de förslagna förändringarna *att* antalet ledamöter i styrelsen skulle minskas till nio; *att* ett s.k. samhällsråd med företrädare för ett drygt fyrtiotal myndigheter och organisationer skulle inrättas för att garantera BRÅ:s samhällsförankring; *att* regionala och lokala brottsförebyggande nämnder skulle inrättas på försök för att öka BRÅ:s möjligheter till bevakning, överblick och kunskaper om brottslighetens variationer över områden och tid; *att* rådets informations- och dokumentationsuppgift skulle tydliggöras.

De förändringar av BRÅ:s kansli som föreslogs innebar att

- *kanslisekretariatet* liksom förut skulle svara för administrationen och vara direkt underställt kanslichefen,

- *utvecklingsenheten* skulle benämnas *forskningsenhet* och svara för BRÅ:s forskningsrådsverksamhet, viss handledning av enskilda forskare, bistå beslutsfattare och andra samhällsorgan med råd och kunskap i frågor av vetenskaplig karaktär, bistå rådets övriga enheter i metod- och dokumentationsfrågor, svara för uppföljningen av BRÅ:s verksamhet och för att vunna erfarenheter fördes ut och tillförsäkrades organisationen,

- även *utredningsenheten* skulle byta benämning, till *samordnings- och organisationsenheten*, och ansvara för administrationen av de egna projekt- och arbetsgruppernas verksamheter samt beredningen av förslag inför beslut i styrelsen, utarbeta direktiv och ramar för enhetens nya projekt, svara för det löpande samarbetet med olika företrädare för samhällsintressen, bl.a. för samarbetet med olika organisationer samt också ansvara för kontakten med de regionala och lokala brottsförebyggande nämnderna,

- *informationssekretariatet* skulle utökas till en *informations- och dokumentationsenhet* och, utöver tidigare ordinarie uppgifter (upplysningsverksamhet, framställning av rådets publikationer, pressmeddelanden, handläggning av konferenser och seminarier etc.), svara för upprättandet av en samlad dokumentation över vetenskapligt och annat faktamaterial, pågående studier och verksamheter samt de erfarenheter som vunnits av dem. I arbetet skulle enheten biträdas av BRÅ:s forskare och vetenskapliga grupp och dess chef borde (på sikt) få byråchefs ställning.

Antalet fasta tjänster vid BRÅ hade visserligen, räknat från rådets start, utökats med sammanlagt fem - en expeditionsvaktstjänst och fyra assistenttjänster, men staben av "fasta" handläggare var

fortfarande oförändrad (sju tjänster). Kommittén var väl medveten om BRÅ:s begränsade resurser för de nya uppgifter som den föreslagit, i synnerhet vad gällde informationsarbetet. Den föreslog därför att en handläggartjänst från vardera utrednings- och utvecklingsenheten skulle överföras till den nya informationsenheten.

Avslutningsvis konstaterades i betänkandet (s.143):

> Utredningen anser emellertid att BRÅ:s kansli, även förutsatt att det skall tjäna som stomme i en rörlig organisation, bör förstärkas. Vad utredningen tidigare anfört om en successiv utbyggnad av de föreslagna regionala och lokala organisationerna berör även brottsförebyggande rådets kansli. Vid förbättrat budgetläge eller när resurser på annat sätt kan frigöras för att förstärka kampen mot brottsligheten anser utredningen sålunda att BRÅ:s organisation, i betydelsen fasta tjänster, bör utökas. Vid en sådan förstärkning bör till en början samordnings- och organisationsenheten samt informations- och dokumentationsenheten tillföras nya tjänster. I den mån BRÅ, utöver de fasta tjänsterna, kan bibehålla övrig personal som nu avlönas med särskilda medel, bör denna personal fördelas i enlighet med de riktlinjer som utredningen utvecklat.

Flera *remissinstanser* påpekade att BRÅ:s befintliga budget inte gav utrymme för de föreslagna arbetsuppgifterna, som därtill var alltför vagt formulerade i olika avseenden. Vidare konstaterades att forskningsfunktionen hade tonats ned till förmån för dokumentationsarbetet och samarbetet med ett stort antal myndigheter och organisationer. BRÅ:s behov av samhällsförankring ifrågasattes inte i och för sig, men ansågs kunna tillgodoses genom rådets konferens- och hearingverksamhet, arbetet i projekt-, arbets- och referensgrupper och genom en breddning av styrelsens sammansättning.

Beträffande kansliets organisation konstaterade ett par remissinstanser även att kommittén i sina förslag inte tagit tillräcklig hänsyn till BRÅ:s totala personaluppsättning, utan endast till de 19 fasta tjänsterna. I realiteten fanns därtill ungefär lika många extratjänster (hel- eller deltid), varav huvudparten för handläggare.

I *budgetpropositionen* (prop. 1981/82:100, bilaga 5) anförde föredragande statsrådet (s.104 f.):

> I likhet med flertalet remissinstanser anser jag att BRÅ fullgjort sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt. Mot bakgrund av den brottsutveckling som jag tidigare har beskrivit ökar behovet av brottsförebyggande insatser inom olika områden av samhällsverksamheten liksom av en samordning av samhällets och enskildas insatser mot brott. Jag anser att BRÅ i fortsättningen bör bedriva sin verksamhet i stort sett som hittills. Såsom har slagits fast av riksdagen vid behandlingen av 1981 års budgetproposition i fråga

om den brottsförebyggande verksamhet som faller inom justitiedepartementets område bör arbetet inom rådet utföras med önskemålet att nedbringa kriminaliteten som en mera omedelbar utgångspunkt och inte utvidgas till allmänt syftande insatser av social natur.

– – –

I fråga om kansliorganisationen anser jag att den nuvarande organisationen kan kvarstå i stort sett oförändrad. De tjänster som f.n. ingår i denna organisation bör behållas.

Den särskilda styrgrupp inom BRÅ, som regeringen inrättat för lagstiftning om den ekonomiska och den organiserade brottsligheten, har nu varit verksam i fyra år och tillsammans med anknutna arbetsgrupper utfört ett värdefullt arbete. Avsikten har emellertid inte varit att lagstiftningsarbetet på området permanent skulle bedrivas i dessa organisatoriska former. När nu BRÅ delvis får en ändrad organisation, synes tidpunkten vara inne att avveckla styrgruppen.

BRÅ:s nya instruktion

Flera smärre, huvudsakligen administrativa, förändringar i BRÅ:s instruktion hade förekommit under åren. Redan i oktober 1974 hade den givits ett tillägg (SFS 1974:68) med innebörden att rådets (VU) beslut om forskningsbidrag inte kunde överklagas och att beslut om bidrag på mer än 300 000 kr skulle underställas Kungl. Maj:t för godkännande. Genom SFS 1975:1282 hade VU tillförts besluten om disciplinansvar m.m. och året därefter hade antalet styrelseledamöter utökats genom att instruktionens tredje paragraf omformulerats (SFS 1977:587). Styrelsen hade förut bestått av sexton ledamöter. I den skulle nu "minst" sexton ledamöter ingå. År 1978 slutligen hade antalet VU-ledamöter ökats från fem till sex (SFS 1978:8).

Den nya instruktionen (SFS 1982:787) trädde i kraft den 15 augusti 1982 och innebar följande reella förändringar:

- BRÅ:s uppgift att främja brottsförebyggande insatser osv. ändrades till ett åliggande, samma ordval som i ursprungsbetänkandets förslag.

- Rådets VU togs bort, i stället infördes möjlighet för styrelsen att inrätta ett arbetsutskott.

- VU:s tidigare ansvarsområden fördes över till styrelsen.

- Kanslichefen blev styrelseledamot.

- Antalet ledamöter i rådets vetenskapliga grupp utökades från sju till

nio.

- Kanslichefens förordnandetid begränsades till sex år.

- Benämningen utvecklingsenhet ändrades till forskningsenhet.

För styrelsens del innebar ändringen att den tillfördes ytterligare en ledamot (kanslichefen). I samband med det nya förordnandet av styrelseledamöter, byttes vidare företrädarna för Justitie-, Social- och Utbildningsdepartementen ut mot företrädare för Rikspolisstyrelsen, Kriminalvårdsstyrelsen och Riksåklagaren.

BRÅ:s fortsatta utrednings- och forskningsarbete kunde i stort sett bedrivas efter samma riktlinjer som tidigare, med oförändrad organisation. Till informationssekretariatet överfördes inte någon tjänst eller gavs annat utrymme för den angelägna dokumentationsuppgiften.

BRÅ-översynen (1986)

De närmaste åren efter BRÅ-utredningen innebar för rådets del inga egentliga arbets- eller metodmässiga förändringar. Utrednings-, forsknings- och informationsprojekt avlöste varandra. BRÅ:s behov av förstärkning, bl.a. inom informationssekretariatet, kunde inte tillgodoses.

Under dessa år pågick en generell översyn av de statliga myndigheternas ledning och ställning. För BRÅ:s del beslutade regeringen att ge i uppdrag åt en särskild utredningsman att se över frågorna om hur styrelsen lämpligen borde vara sammansatt och vilka uppgifter som borde ankomma på den. I uppdraget ingick vidare (regeringsbeslut 1986-10-16):

> att se över BRÅ:s funktion och arbetssätt samt dess organisatoriska ställning visavi regeringen. Därvid är det av särskilt intresse att få belyst gränsdragningsproblem gentemot den reguljära högskoleforskningen. Utredningsmannen bör vidare belysa hur särskilda uppdrag åt rådet som beslutas av regeringen kan fullgöras inom ramen för den löpande verksamheten.

I april 1987 lämnade utredningsmannen *delbetänkandet (Ds Ju 1987:6) BRÅ:s uppgifter och ledning*. Beträffande rådets ställning ansåg han att det också fortsättningsvis borde vara en under regeringen fristående instans. Uppgifterna sammanfattades enligt följande (s.10):

BRÅ skall i det brottsförebyggande arbetet

- o biträda regeringen i uppgiften att främja och prioritera åtgärder
- o samordna utrednings- och forskningsinsatser
- o stödja enskildas och enskilda organisationers insatser och ge service i dessa sammanhang
- o bedriva eller medverka i utredningsarbete som kan ge underlag till åtgärder
- o stödja, bedriva eller medverka i forskningsarbete där resultatet kan förklara orsaker till brott eller på annat sätt ha förebyggande effekt
- o redovisa resultaten av olika insatser och i övrigt ge information som kan ha förebyggande effekter.

På styrelsen skulle ankomma att besluta om viktiga policyfrågor, som (s.57 f.):

1. förslag till årlig plan över angelägna brottsförebyggande åtgärder,
2. förslag till åtgärder i anledning av egen utrednings- och forskningsverksamhet,
3. anslagsframställning för rådet,
4. verksamhetsberättelse med redogörelse för utvärdering av viktigare brottsförebyggande åtgärder,
5. större organisationsfrågor för rådet,
6. inriktning av rådets verksamhet och fördelning på olika huvudområden av medel som ställts till rådets förfogande.

Övriga frågor skulle avgöras av BRÅ:s chef, som föreslogs få överdirektörs ställning.

Beträffande styrelsen föreslog utredaren bl.a. också *att* antalet ledamöter skulle minskas från minst 16 personer till högst tio; *att* ledamöterna, i stället för i egenskap av myndighets- och organisationsföreträdare, skulle utses efter personlig lämplighet, men efter inhämtande av underlag från politiska partier, folkrörelser och arbetslivsorganisationer m.fl. (myndighetsrepresentationen skulle alltså upphöra); *att* styrelsen själv inom sig skulle utse vice ordförande; *att* personalföreträdare skulle ha närvaro- och yttranderätt, men inte få delta i besluten.

Den 3 december 1987 beslutade regeringen att *BRÅ:s instruktion* skulle ändras vad gällde antalet styrelseledamöter och att möjligheten att utse ersättare för dem inte längre skulle kvarstå (SFS 1987:1112, 3 och 20 §§). Från och med den 1 januari 1988 får nu antalet

styrelseledamöter vara högst tio, inklusive kansliets chef.

Utredningsmannens *slutbetänkande (Ds 1988:21), Brottsförebyggande arbete i samverkan*, avlämnades i april 1988.

I fråga om BRÅ:s *uppgifter* innebar förslagen i korthet:

- För att förstärka BRÅ:s uppgift som samordnare av brottsförebyggande verksamhet föreslog utredaren en särskild *samverkansförordning*. Denna skulle förplikta myndigheterna under Justitiedepartementet att samråda med BRÅ.

- I stället för genom företrädarskap i styrelsen, borde ansvariga hos Rikspolisstyrelsen, Domstolsverket, Kriminalvårdsstyrelsen och Riksåklagaren ingå i en särskild *samverkansdelegation*, med uppgift att utveckla myndigheternas samarbete. Rådets chef föreslogs stå för ordförandeskapet i delegationen.

- Den *informerande och rådgivande funktionen* skulle ges en förstärkt ställning, med bred medverkan av rådets sakkunniga personal. För att stödja utvecklingen skulle en *informationsdelegation*, med informationssakkunniga från olika instanser, fortsätta samt vidareutveckla den tidigare Informationsgruppens aktiviteter.

- Frågan om en *samordnad dokumentation* behövde enligt utredaren åter tas upp. En sådan service borde snarast byggas upp i samverkan med Justitiedepartementet och övriga rättsvårdande instanser. Inom BRÅ skulle detta också lämpligen leda till att biblioteksverksamheten inrymdes i informationsfunktionen.

- Beträffande BRÅ:s *forskning* uttalade utredaren att den borde bedrivas i syfte att ge sådana kunskaper som behövdes för just brottsförebyggande insatser, medan kriminologisk grundforskning, som hör hemma inom universitetet, kunde ha vidare och även mindre nyttoinriktade mål. Vidare borde arbetet med *utvärderingar* ägnas mer uppmärksamhet, både i fråga om gällande regler samt deras tillämpning och vad gäller olika förslag till förändringar.

- *Bidragsgivningen till enskilda forskare* borde upphöra. Medlen (under senare år totalt ca 800 000 kr) borde i stället i huvudsak utnyttjas för projektanställningar och för att erbjuda i första hand yngre forskare möjlighet att medverka med specialuppgifter i angelägna BRÅ-projekt.

Vidare rekommenderades att en mindre del av bidragssumman (ca 200 000 kr) skulle överföras till Stockholms universitets kriminologiska institution som stöd till institutionens forskning. I detta sammanhang fann utredaren det "angeläget att understryka, att bl.a. den *kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet behöver få tillräckliga resurser* för sin verksamhet" (s.62).

- En rådgivande *vetenskaplig delegation* skulle i viss utsträckning fortsätta den tidigare Vetenskapliga gruppens verksamhet. Där skulle frågor om olika studier, utrednings- och forskningsprojekt behandlas. Utredaren framhöll bl.a. det angelägna i att det "inom detta område finns ett forum, där företrädare för myndighetsforskning - vilka utöver BRÅ kan vara rikspolisstyrelsen och kriminalvårdsstyrelsen - och forskning inom universitet och högskolor kan mötas och samråda med varandra..." (s.82).

- För *utredningsverksamheten* skulle en viktig del vara "att bevaka de eventuella brottsförebyggande inslag som kan finnas i insatserna inom social- och familjepolitiken, arbets- och kulturlivet, i utbildningen, miljöarbetet och i samhällsplaneringen. Här bör BRÅ genom analyser och metodutveckling kunna medverka till att dessa inslag blir effektiva medel. Särskild uppmärksamhet måste ägnas insatserna för barn och ungdom" (s.48).

I fråga om rådets *organisation* och *ekonomi* föreslogs bl.a.:

- *Ledningen av BRÅ* skulle utövas enligt riktlinjerna i verksförordningen (1987:1100), dvs. rådets chef skulle ensam vara ansvarig inför regeringen för myndighetens verksamhet. För rådets chef borde en ordinarie tjänst finnas som överdirektör, med förordnande för viss tid.

- Den *interna organisationen*, med två enheter och två sekretariat, skulle brytas upp och arbetet skulle i stället utföras i projektform inom olika program.

- Som närmaste medarbetare till överdirektören skulle - i stället för enhets- och sekretariatschefer - finnas *fyra chefer med funktionsansvar*. Dessa skulle ha hand om beredning, samordning och stöd för projektarbete och övrig verksamhet för områdena forskning, utredning, information respektive planering (inklusive administration).

- För varje projekt borde en *projektledare* utses, som skulle vara ansvarig för att arbetet hölls inom givna budget- och tidsramar. Med ansvaret skulle också följa rätten att besluta om utgifter och genomförande.

- BRÅ borde lämpligen få ta emot *ekonomiskt projektstöd från sam- eller branschorganisationer*. En förutsättning skulle då vara att rådet ensamt beslutade om ett projekts mål, genomförande och resultatanvändning.

En fråga som hade diskuterats inom rådet gällde eventuella professurer vid BRÅ, bl.a. från den synpunkten att ytterligare professurer i kriminologi skulle bidra till ämnets utveckling och främja nyrekryteringen av forskare. Utredaren konstaterade (s.90):

> När det tillkommer en professur vid rikspolisstyrelsen under nästa år, föreligger egentligen starka skäl att t.ex. forsknings- och utredningscheferna är professorer. Kvalifikationskraven är på samma nivå. Jag är tveksam av två skäl.
>
> Det ena skälet är den omständliga procedur som i allmänhet krävs för tillsättning av en professorstjänst och som kan leda till att sådana tjänster är vakanta under lång tid. Det andra skälet är att även andra än rent vetenskapliga kvalifikationer, som t.ex. långvarig praktisk erfarenhet och kunskaper inom berörda fackområden och inom utrednings- och analysverksamhet, kan vara lika meriterande. Om tjänsterna ges benämningen professor utan att detta medför långvarigt tillsättningsförfarande och begränsade vetenskapliga kompetenskrav, så är detta motiverat. Nuvarande innehavare av de båda byråchefstjänsterna torde utan vidare kunna tilläggas en sådan benämning.

Vid *remissbehandlingen* fick förslagen ett övervägande positivt mottagande. Dock framfördes viss kritik, framför allt mot utredarens förslag om en särskild samverkansförordning. Förslaget kunde misstolkas som att avsikten vore att ge BRÅ någon form av direktivrätt gentemot sina samarbetsparter. Beträffande den föreslagna tjänsten som planeringschef framhölls från några håll att rådets organisation inte var större än att överdirektören kunde ansvara för funktionen. Från forskarhåll kritiserades förslaget att BRÅ:s forskningsrådsverksamhet skulle upphöra, vilket ansågs innebära en försämring för den kriminologiska forskningen i Sverige.

BRÅ:s nu gällande instruktion

En ny instruktion för BRÅ (SFS 1988:1223) beslutades den 24 november 1988. I regeringens förordningsmotiv (1988:6) framhöll föredragande statsrådet bl.a.:

> Innan jag går in på de olika delfrågor som utredningen har behandlat vill jag göra följande allmänna kommentar till förslagen. Dessa är till största delen sådana som rör planeringen av det interna arbetet vid BRÅ och som inte direkt bör styras av instruktionen. Det faller på rådets styrelse att ta ställning till sådana förslag. Jag har därför inte för avsikt att uttala mig om utredarens samtliga förslag utan endast i den utsträckning som jag anser behövligt med hänsyn till den styrning som regeringen bör ha av verksamheten vid BRÅ.

Den nya instruktionen trädde i kraft den 1 januari 1989 och BRÅ:s

uppgifter formuleras nu på följande sätt:

1 § Brottsförebyggande rådet skall främja brottsförebyggande insatser inom olika områden av samhällsverksamheten och samordna samhällets och enskildas insatser mot brott.

Samordningsfunktionen förstärktes således. Rådets uppgift var tidigare att "verka" för en samordning av de brottsförebyggande insatserna (jfr dock 2 § andra punkten, varav framgår att BRÅ inte har någon direktivrätt gentemot övriga myndigheter).

2 § I den brottsförebyggande verksamheten skall rådet särskilt

1. biträda regeringen i uppgiften att främja och prioritera åtgärder,
2. verka för att statliga myndigheters forsknings-, utrednings- och informationsinsatser samordnas,
3. stödja insatser av kommuner, organisationer och andra enskilda,
4. bedriva eller medverka i forsknings- och utredningsarbete där resultaten kan belysa orsaker till brott,
5. bedriva eller medverka i forsknings- och utredningsarbete som kan ge underlag för åtgärder eller som gäller utvärdering av vidtagna åtgärder,
6. följa och analysera brottsutvecklingen och redovisa det aktuella läget,
7. utge rapporter från forsknings-, utrednings- och informationsprojekt, redovisa resultaten av egna och andras insatser samt även i övrigt ge information som kan ha förebyggande effekter,
8. i övrigt genom initiativ och förslag medverka i det kriminalpolitiska arbetet.

Punkten 1 är nytillförd och innebär ett förtydligande av vad som i realiteten tidigare har gällt för statliga myndigheter, nämligen att regeringen biträds av myndigheterna i frågor som rör deras respektive sakområden.

Punkterna 2-5 innebär en viss uppstramning gentemot tidigare formuleringar. Dessutom har informationsinsatserna givits förstärkt position genom att de har skrivits in som tillhöriga rådets samordnande uppgifter.

BRÅ:s tidigare uppgift att "göra prognoser om brottsutvecklingen" har fått utgå. Uppgiften hade visat sig mycket svårgenomförbar. I stället har instruktionen erhållit tillägget att BRÅ skall "redovisa det aktuella läget" (punkt 6).

I punkt 7 slutligen har instruktionen tillagts BRÅ:s från starten bedrivna informationsaktiviteter - utgivningen av rapporter osv.

De *organisatoriska förändringar* som följde av regeringsbeslutet innebar att

- kanslichefstjänsten ersattes av en överdirektörstjänst och att överdirektören blev chef för myndigheten (dvs. BRÅ "ledes" inte längre av styrelsen),

- de föreslagna rådgivande delegationerna knöts till rådet,

- bestämmelsen om enhetsindelning togs bort och ställningstagandet till enheternas vara eller inte hänsköts till BRÅ:s eget avgörande,

- informationsfunktionen förstärktes genom att också chefen för informationen erhöll byråchefs ställning.

Statsrådet uttalade avslutningsvis att "BRÅ bäst fyller sin funktion i det brottsförebyggande arbetet genom att fungera som kontaktpunkt mellan forskning och administration samt som informatör och förslagsställare mot myndigheter och regering, men även som inspiratör till nya vägar för det brottsförebyggande arbetet".

I *1989 års budgetproposition* (prop. 1988/89:100, bilaga 4) redovisades de överväganden, som regeringen hade gjort i samband med sitt beslut om ny instruktion för BRÅ. Föredragande statsrådet framhöll vidare (s.89):

> Tyngdpunkten i arbetet har enligt BRÅ hittills främst legat på insamling och analys av brottsdata samt på utformning av brottsförebyggande strategier. Endast en mindre del av verksamheten har ägnats åt praktisk tillämpning och utvärdering av sådana strategier. BRÅ bör även i fortsättningen ägna sig åt breda insatser inom det kriminalpolitiska fältet. Det är emellertid angeläget att verksamheten vidareutvecklas så att BRÅ:s kunskaper i större utsträckning än vad som hittills varit fallet kan användas som underlag för prioriteringar i det brottsförebyggande arbetet liksom för tillämpning och utvärdering av brottsförebyggande åtgärder. Det finns ett särskilt stort behov av modeller som kan ligga till grund för brottsförebyggande åtgärdsprogram på lokal nivå.

Statsrådet underströk också behovet av utvärderingar i fråga om kriminalpolitiska reformer och betonade informationsarbetets betydelse (s.90): "BRÅ bör fungera som informationscentrum och ge upplysning och vägledning inom det brottsförebyggande området." - Någon resursförstärkning i form av tjänster till informationsarbetet gavs emellertid inte.

BRÅ:s ställning i dag

I och med den nya instruktionen hade rådet alltså fått vidgade uppgifter, särskilt vad gällde informationsverksamheten. Det hade också blivit allt mer tydligt att BRÅ:s arbete borde definieras som

forsknings- och utvecklingsarbete och därför hänföras till FoU-området. I samband med 1990 års budgetberedning inom regeringskansliet flyttades därför förslagen beträffande anslagen till BRÅ över från den ordinarie budgetpropositionen till *regeringens forskningsproposition* (prop. 1989/90:90).

I propositionen redovisades regeringens syn på BRÅ:s framtida arbete (s.104):

> Ett framgångsrikt brottsförebyggande arbete förutsätter att kunskaper och erfarenheter på området kan utvecklas och spridas. BRÅ har en central roll i det sammanhanget. Genom den nya instruktionen markeras BRÅ:s ställning som centralt organ för bl.a. samordning, forskning, utvärdering och information på det brottsförebyggande området. Regeringen anser att det är angeläget att BRÅ:s verksamhet tillförs utökade resurser.
>
> Regeringen delar i huvudsak BRÅ:s bedömning av behovet av forskning, utredning och information på de områden som anges i verksamhetsplanen. Ett större utrymme bör således ges åt bl.a. utvärdering av brottspreventiva åtgärder och kriminalpolitiska reformer.

Regeringen angav också vilka projektområden i den av rådet ingivna treåriga verksamhetsplanen, som BRÅ särskilt borde uppmärksamma:

- Åtgärder mot brott i storstad
- Brottslighet bland invandrare
- Privata initiativ inom rättsväsendet
- Drogpåverkan och trafiksäkerhet
- Ekonomisk brottslighet och
- Narkotika och våldsbrott

Informationsverksamheten fick nu för första gången en välbehövlig förstärkning med 1,5 tjänster. Vidare avsattes särskilda medel till en informationsdatabas samt till personalutbildning i utvärderingsmetodik.

Ett förslag, som hade framförts i BRÅ-översynen, var att BRÅ skulle ha rätt att ta emot stöd från olika branschorganisationer. Detta behandlades också i propositionen (s.108):

> Ekonomiskt stöd bör också kunna lämnas från organisationer inom t.ex. bankväsendet, försäkringsbranschen, bilbranschen eller fastighetsägare o.s.v., dock under två förutsättningar. Bidrag bör i första hand tas emot från sam- eller branschorganisationer. Vidare är det endast BRÅ som skall besluta om ett projekts mål, genomförande och resultat.

Beträffande bidragen till enskilda forskare rekommenderades BRÅ att fortsättningsvis avdela hälften av summan för bidrag till avhandlingsarbeten som utförs av doktorander i kriminologi.

I sin anslagsframställning för budgetåret 1991/92 framförde BRÅ förslaget att tre professurer skulle inrättas vid rådet. Frågan behandlades inte särskilt av regeringen i den då aktuella budgetpropositionen (prop. 1990/91:100, bilaga 4). Fördragande statsrådet framhöll att det inte fanns skäl att föreslå några avvikelser från de riktlinjer för BRÅ:s arbete under treårsperioden 1990/91-1992/92, som året innan hade givits i forskningspropositionen.

Inför innevarande budgetår (1992/93) återkom BRÅ med förslaget om professurer. Denna gång konstaterades vid budgetbehandlingen att BRÅ tillhör de myndigheter, som skall lämna en fördjupad anslagsframställning för perioden 1993/94-1995/96, och att den framställningen kommer att utgöra ett av regeringens underlag, bl.a. i fråga om vilka prioriteringar som bör göras under den aktuella treårsperioden. Föredraganden framhöll också (prop. 1991/92:100, bilaga 3, s.145):

> Som ett led i förberedelserna inför 1993 års forskningsproposition kommer inom regeringskansliet att analyseras bl.a. hur de resurser för forskning som nu disponeras av BRÅ bäst kan utnyttjas för en verksamhet av hög vetenskaplig kvalitet. En utgångspunkt för det beredningsarbetet är att behovet av kriminologisk och kriminalpolitisk forskning bör ses i ett övergripande nationellt perspektiv och innefatta såväl den forskning som bedrivs vid BRÅ, kriminalvårdsstyrelsen och polishögskolan liksom den forskning som bedrivs vid universiteten med resurser som fördelas av forskningsråden inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde. En avsikt med översynen är att belysa hur den aktuella forskningen kan förstärkas, bl.a. genom en bättre samordning.

BRÅ är nu föremål för sin tredje översyn sedan inrättandet, denna gång med tyngdpunkten lagd på forskningsverksamheten - men med samordningsfrågan alltfort aktuell.

Avslutande kommentarer

När man läser de uttalanden, som regering, riksdag och utredare har gjort om BRÅ:s verksamhetsområde under åren, är det slående hur fast det ursprungliga målet för rådet har legat. Den övergripande uppgiften, som den har formulerats i 1974, 1982 respektive 1988 års instruktion för BRÅ, har alltid varit "samordning" av samhällets och enskildas insatser mot brott. Däremot har tonvikten lagts något varierande vid de tre funktionerna forskning, utredning och informa-

tion, men också för dem har samordningsregeln gällt.

Utredningsfunktionen är den, som instruktionsmässigt har förändrats minst genom åren. I alla tre versionerna står tydligt uttalat att BRÅ skall bedriva utredningsarbete.

Vad gäller *forskningsfunktionen* har instruktionsförändringar däremot gjorts. Såväl förarbetena som Justitiedepartementets förhandlingsuppdrag och BRÅ:s första instruktion visar, att uppgifterna för vad som då benämndes utvecklingsenheten skulle vara att "följa, stödja och initiera" forsknings- och utvecklingsarbete, "utvärdera och sprida resultaten" samt "verka för samordning" av sådant arbete. Någon egen forskning gavs knappast något utrymme för.

Emellertid behövdes kvalificerade forskare för att sköta uppgiften att bedöma olika forskningsprojekt och -resultat. Det stod från början klart att sådana inte skulle kunna rekryteras, såvida de inte finge möjlighet att forska själva. Inom BRÅ har därför forskningsarbete bedrivits alltifrån starten. 1978 års BRÅ-utredning behandlade frågan, och även om forskningsverksamheten inte togs in under BRÅ:s uppgifter (2 §) i 1982 års instruktion, så framgår det av den ändrade enhetsbenämningen att forskningen nu blev en etablerad verksamhet. I BRÅ:s tredje instruktion (1988) skrevs sedan funktionen in också under rubriken Uppgifter.

Informations- och dokumentationsfunktionen har intill de allra senaste åren varit närmast styvmoderligt behandlad. Från början var funktionen planerad att tillhöra forskarnas arbetsområde. Det visade sig snabbt att den inte fick plats bland de övriga uppgifterna. Ett särskilt informationssekretariat inrättades, och med hjälp av en inlånad handläggare från Justitiedepartementet - som därefter fick bli stationär hos BRÅ - och en handläggare på en inrättad extratjänst kunde den externa informationen byggas upp.

Önskemålet om utrymme för vetenskaplig dokumentation togs från början upp av Kommittén för kriminologisk behandlingsforskning (1973) och framfördes därefter åter av BRÅ-utredningen (1980). Också i BRÅ-översynen (1988) påpekades behovet. För två år sedan fick BRÅ medel för att tillsätta bl.a. en bibliotekarie och påbörja uppbyggnaden av en informationsdatabas.

BRÅ:s verksamhet räknas således i dag till det FoU-område, som rådet alltifrån sin start har haft mer eller mindre stark anknytning till. Utredningsenhetens verksamhet har allt mer övergått från utredningsarbete i arbetsgrupper till utvecklingsarbete i projektform, med samhällsförankring genom projektanknutna styr- eller referensgrupper. Den dokumentationsverksamhet, som från första början ansågs vara en angelägen uppgift för rådet, har slutligen fått ett givet utrymme. Man skulle kunna säga att det är först i dag, som BRÅ har förutsättningar att nå upp till de ambitioner som rådets "skapare" ställde upp.

Bilaga 5

Förteckning över uppdrag/projekt, som BRÅ utfört fr.o.m. år 1987

Lisbeth Eklund, Brottsförebyggande rådet

Socialdepartementet

1. Projekt:

Sexuella övergrepp mot barn (B 2-100/85) - (Projektet initierades av Socialdepartementet. Sedan BRÅ tagit fram projektbeskrivning inklusive kostnadsberäkning, erhölls anslag från allmänna arvsfonden 1985-08-22: 475 000 kr + 1987-09-17: 88 000 kr.)

Redovisning:

- Sexualbrott mot barn. En kartläggning utifrån kriminalstatistiken - Kansli PM 1986:12
- Sexualbrott mot barn. Presentation och diskussion av några centrala teman inom forskningsområdet - BRÅ-rapport 1989:1
- Polisanmälda sexualbrott mot barn. Presentation av en empirisk undersökning - BRÅ-PM 1990:3
- Sexualbrott mot barn. Beskrivning av de misstänkta brotten - BRÅ-rapport 1990:6
- När man misstänker sexualbrott mot barn. Redovisning och rekommendationer - BRÅ-rapport 1990:8
- Sexualbrott mot barn. De misstänkta förövarna - BRÅ-rapport 1991:1
- Sexualbrott mot barn - Broschyr 1992

Projektet låg också till grund för två BRÅ-konferenser, i Stockholm (1991-04-16) respektive Malmö (1991-11-27, då i samarbete med Samverkan för folkhälsa, Malmö). Konferenserna har dokumenterats och en rapport kommer att utges hösten 1992.

Justitiedepartementet

2. *Projekt:*
Ordningsproblem och brottslighet i samband med större helger och andra allmänna festdagar (F 212-88/87) - (Kostnaderna belastade BRÅ:s ordinarie budget.)

Redovisning:
- Midsommarfirandet på Öland 1987 - I: APROPÅ nr 4-87
- Midsommarfirandet i Borgholm år 1987 speglat med registerdata - Kansli PM 1988:2
- Midsommarfirandet i Borgholm år 1988 - I: APROPÅ nr 4-88

(Delstudierna rapporterades till Justitiedepartementet den 17 september 1987 respektive den 26 september 1988.)

3. **Projekt:**
Uppföljning av lagen om besöksförbud (E 39-154/88) - (Kostnaderna belastade BRÅ:s ordinarie budget.)

Redovisning:
Lagen om besöksförbud. En uppföljning - BRÅ-PM 1989:2

(Promemorian överlämnad till regeringen den 5 juni 1989.)

4. **Projekt:**
Utvärdering av förordningen (SFS 1988:217) om försöksverksamhet med snabbare utredningar rörande unga lagöverträdare och lagen (1988:822) om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (E 32-68/88) - (Medel från Justitiedepartementet bå 1988/89: 300 000 kr; bå 1989/90: 300 000 kr, från Socialdepartementet bå 1989/90: 90 000 kr.)

Redovisning:
Unga lagöverträdare. Utvärdering av lagstiftningen och försöksverksamheten med åtgärder mot unga lagöverträdare - BRÅ den 2 juli 1990, stencil.

(Utförlig slutrapport lämnades till regeringen den 29 juni 1990. - Ett manus för tryckning i BRÅ:s rapportserie är under arbete.)

5. **Projekt:**
Utvärdering av lagen (1989:928) om försöksverksamhet med samhällstjänst (E 31-154/89) - (Medel från Justitiedepartementet bå 1989/90: 300 000 kr.)

Redovisning:
Delredovisning till regeringen (1991-08-14). Uppdraget skall slutredovisas senast den 1 juli 1994.

6. Projekt:
Kartläggning av våldtäktsbrottens utveckling (B 2-119/89) - (Medel från Justitiedepartementet: 60 000 kr för BRÅ-medarbetares medverkan i en arbetsgrupp inom Justitiedepartementet.)

Redovisning:
BRÅ:s arbete ingår i arbetsgruppens betänkande Kartläggning av våldtäktsbrotten - analys av den aktuella situationen, förslag till åtgärder - Ds 1990:3.

Anm:
Arbetsgruppen föreslog bl.a. att BRÅ skulle göra en *specialundersökning av de utländska gärningsmännens betydelse för våldtäktsbrotten*. Något formellt uppdrag har inte BRÅ fått. Studien påbörjades emellertid år 1991 och beräknas vara slutförd hösten 1992.

7. Projekt:
Lokala brottsförebyggande organ i Stockholm, Malmö, Linköping, Karlskoga/Degerfors och Östersund (E 5-84/91) - (Uppdraget i de fem delprojekten avser främst utbildning/kunskapsförmedling vad gäller kartläggning, analys, projektplanering och projektutvärdering. Medel från Justitiedepartementet: 1 000 000 kr.

Polismyndigheterna i Karlskoga och Linköping har därtill våren 1992 beviljats 350 000 kr respektive 330 000 kr från RPS medel för narkotikabekämpning. I Karlskoga kommer bl.a. Statistiska centralbyrån (SCB) att göra en intervjuundersökning om invånarnas kontakter med och erfarenheter av kriminalitet och drogmissbruk. BRÅ skall svara för bearbetning och analys av materialet samt avge en resultatrapport. I Linköping skall en modell utvecklas för kartläggning av narkotikamissbrukets omfattning, utbredning och rekryteringsvägar. Uppgiften genomförs där av sociologiska institutionen vid Linköpings universitet i samråd med BRÅ.)

Redovisning:
Preliminär utvärdering görs per den 1 juli 1992 av Justitiedepartementets arbetsgrupp för projektet. Slutlig utvärdering skall lämnas av BRÅ senast år 1994.

8. Projekt:
Bilbrottslighet - kartläggning, analys och åtgärder (E 5-84/91) - (Kostnaderna belastar BRÅ:s egen budget.)

Redovisning:
Projektet kommer att redovisas hösten 1992.

9. Projekt:
Besöksförbudslagen - en studie av effekterna av den ändrade lagstiftningen (E 5-84/91) - (Medel från Justitiedepartementet: 200 000 kr.)

Redovisning:
Uppdraget har överlämnats till BRÅ:s ena "våldsarbetsgrupp" (Våld inom familjen). Studien kommer att redovisas hösten 1992.

10. Projekt:
1990 års reform av trafikbrottslagen - en utvärdering (F 31-89/91) - (Medel från Justitiedepartementet: 550 000 kr för särskilda projektinsatser.)

Redovisning:
Uppdraget skall slutredovisas senast den 1 april 1994.

Statsrådsberedningen

11. Projekt:
Medverkan i Storstadsutredningens arbete (B 2-40/89) - (Statsrådsberedningen gav Storstadsutredningen tillstånd att anlita BRÅ för visst arbete. Medel därifrån: 200 000 kr, varav 100 000 kr avsåg databearbetning vid SCB.)

Redovisning:
BRÅ:s arbetspensum ingår i delbetänkandet (SOU 1989:110) Storstadskriminalitet.

Nordiska ministerrådet

12. Projekt:
Miljökriminalitet i Norden (B 2-70/88) - (Medel från Justitiedepartementet och Miljödepartementet: 175 000 kr.)

Redovisning:
Forurensning og straff - et nordisk studium - Nord 1991:2

Anm:
Den svenska arbetsinsatsen gav också upphov till en separat redovisning, *Ambitioner och flaskhalsar* - BRÅ-rapport 1990:10.

13. Projekt:
Ekonomisk brottslighet i samband med export/import (F 26-89/86) - (Medel från ministerrådet: 103 000 kr.)

Redovisning:
Fel, oegentligheter och ekonomisk brottslighet vid import och export i Norden - BRÅ-PM 1991:1

Försvarets forskningsanstalt

14. Projekt:
Brottsligheten i krig och andra kristillstånd (E 32-15/87) - (Medel från FOA: 115 000 kr.)

Redovisning:
Brottslighet under krig och andra kristillstånd - Kansli PM 1988:1

Statens invandrarverk

15. Projekt:
Brottsliga subkulturer (E 18-81/87) - (Medel från SIV: 60 000 kr, från Stockholms kommun: 60 000 kr.)

Redovisning:
Enligt beslut av BRÅ:s styrelse skall projektet ingå i BRÅ:s "stora" invandrarprojekt (se projekt nr 21).

Projekt med annan huvudansvarig, där Justitiedepartementet har föreskrivit samverkan med BRÅ

16. Projekt:
Viss försöksverksamhet med livvaktsskydd för hotade kvinnor (E 29-73/92) - (Uppdraget har givits till Rikspolisstyrelsen och länsstyrelserna i O, M och Y län, samråd skall ske med BRÅ.)

Redovisning:
RPS redovisning skall ske senast den 1 oktober 1993.

17. Projekt:
Vissa frågor om åtgärder mot rån o. likn. (E 29-65/92) - (Uppdraget har givits till Rikspolisstyrelsen, samråd skall ske med BRÅ. En BRÅ-medarbetare tjänstgör på deltid i projektet.)

Redovisning:
RPS redovisning skall ske senast den 31 oktober 1992.

Internationell projektsamverkan

18. Projekt:
Deltagande i 1992 års offerundersökning (E 39-123/90) - (Medel från Justitiedepartementet bå 1991/92: 400 000 kr.)

Redovisning:
Rapport till Hollands Justitiedepartements samordnare, redovisad i tryck: Victims of Crime Survey 1991. Preliminary Tables Report Sweden. I: Interview, Amsterdam, Holland, May 1992. (En "jämförande" sammanställning av deltagande länders resultat kommer därefter att göras i bokform.)

19. Projekt:
Undersökning av självrapporterad brottslighet (B 2-4/91) - (Medel från Nordiska samarbetsrådet för kriminologi: 90 000 kr.)

Redovisning:
Rapport till Hollands Justitiedepartements samordnare. Vetenskaplig slutrapport beräknas vara klar för rapportering till NSfK senast den 1 juli 1993.

Samarbetsprojekt som BRÅ tillsammans med andra har initierat och erhållit bidrag till

20. Projekt:
Droger och trafiksäkerhet (F 25-32/90) - (Tillsammans med Statens rättskemiska laboratorium, Trafiksäkerhetsverket och Statens väg- och trafikinstitut har BRÅ fått medel från Transportforskningsberedningen, för bå 1990/91: 110 000 kr och för bå 1991/92: 253 000 kr.)

Redovisning:
Projektet är uppdelat på sju delprojekt: 1) Kunskapsläge. 2) Förekomst av drogpåverkan hos bilförare. 3) Riskgrupper hos drograttfyllerister. 4) Förekomst av drogpåverkan hos förare inblandade i trafikolyckor. 5) Kritisk utvärdering av tillämpningen av bestämmelsen om drograttfylleri. 6) Förebyggande åtgärder, och - om möjligt - 7) En experimentell undersökning med hjälp av VTI:s simulator.

Del 1) är i princip avslutad (frågan om separat tryckning eller ej har man ännu inte tagit ställning till). Övriga delar pågår parallellt, eventuell avslutning år 1993.

21. Projekt:
Internationell migration och brottslighet: förövare och offer mot bakgrund av etniska relationer, kulturskillnader och livssituationer (F 29-4/90) - (Medel från Arbetsmarknadsdepartementet till BRÅ via Centrum för invandringsforskning (CEIFO), Stockholms universitet (Regeringsbeslut 1990-11-08): 280 000 + 280 000 kr. Från Socialforskningsrådet via CEIFO bå 1990/91: 127 000 kr, bå 1991/92: 252 000 kr.)

Redovisning:
Kontrakt om fördelningen av uppgifter och personella och ekonomiska resurser har slutits mellan BRÅ och CEIFO. Projektet beräknas pågå t.o.m. juni 1995.

22. Projekt:
Stockholmsprojektet (F 28-85/89) - (Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet, Rikspolisstyrelsen och Stockholmspolisen bidrar till projektet med vissa personella resurser. Därtill kommer medel från Stockholms stad år 1990: 575 000 kr + 75 000 kr.)

Redovisning:
I projektet studeras åtta förortsområden särskilt. Arbetet är indelat i nio delprojekt: 1) Brottsligheten i city, lokala centrum och på allmänna kommunikationer. 2) Grannskap, socialisation och brottsbenägenhet. 3) Skolor, boende och ungdomsbrottslighet. 4) Brottsligheten hos personer med utländsk bakgrund, med särskild inriktning på ungdomsbrottsligheten i invandrartäta bostadsområden. 5) Social instabi-litet i bostadsområden och ungdomsbrottslighet. 6) Bostadsområdens fysiska utformning och brottslighet. 7) Brottsstruktur och polisens arbetssätt i olika typer av stadsmiljöer. 8) Kvinnor, brott och storstadsmiljö. 9) Brottslighet och socialt arbete i olika stadsmiljöer. Beräknad sluttid för projektet är år 1994. Följande rapporter har

lämnats:

- Brott och åtgärder mot brott i stadsmiljön - BRÅ-rapport 1990:5
- Skola, livsstil och brott - BRÅ-rapport 1991:3
- Sociala problem, brott och trygghet - BRÅ-rapport 1991:5
- Familj, uppväxt och brott - BRÅ-rapport 1992:1 (under tryckning juni 1992)

23. Projekt:
Kvinnor och brott (C 7-53/89) - Heldagskonferens i Stockholm (1989-04-20) i samarbete med Civildepartementet och Delegationen för jämställdhetsforskning (JÄMFO - som dock ej bidrog med medel). Konferensens överskott, 8 000 kr, användes till dokumentationen.

Redovisning:
- Kvinnor och brott - BRÅ-rapport 1990:1

24. Projekt:
Brottsofferskrift - BRÅ:s Samverkansdelegation har uppdragit åt Informationsdelegationen att sammanställa skriften. Kostnaderna, ca 120 000 kr, fördelas enligt följande; Brottsskadenämnden: 5 000 kr; BRÅ, Domstolsverket, Justitiedepartementet, Kriminalvårdsstyrelsen, Riksåklagaren och Socialstyrelsen: 15 000 kr vardera; Rikspolisstyrelsen: 25 000 kr.

Redovisning:
Arbetet beräknas vara avslutat i augusti 1992.

25. Projekt:
Nordiska kriminologer om 90-talets kriminalpolitik - (C 2-92/89) - En antologi (tolv författare) i samarbete med Sober Förlag, där förlaget bekostade royalties, tryckning och distribution (ca 90 000 kr) och BRÅ stod för redaktörskapet.

Redovisning:
- Nordiska kriminologer om 90-talets kriminalpolitik (1990), Sober Förlags AB, Stockholm.

Kommentarer:

Som exempel på projekt, där bidrag har givits av flera samarbetsparter, kan nämnas det s.k. *Fisksätraprojektet* (E 5-156/86). För uppföljning av en tidigare genomförd brottsofferundersökning anlitades SCB. Intervjuer med lokalbefolkningen gjordes omkring

årsskiftet 1991/92. BRÅ stod sedan för bearbetning och analys av materialet. Kostnaderna för SCB:s engagemang delades mellan BRÅ, Nacka kommun (18 000 kr), Polismyndigheten i Nacka (5 000 kr) och det kommunala bostadsföretaget Nackahem (18 000 kr). - (Arbetet med projektrapporteringen pågår f.n.)

Förutom för direkt projektarbete har BRÅ-tjänstemän även anlitats som experter i offentliga utredningar och som "arbetande" konsulter åt myndighets- eller organisationssammansatta arbetsgrupper.

Bilaga

Projektmedel som tillförts BRÅ budgetåret 1991/92

För budgetåret 1991/92 fick BRÅ sammanlagt 2 826 000 kr i projektbidrag utifrån. Medlen avsåg åtta olika uppdrags-/samarbetsprojekt. Bidrags- och uppdragsgivare var i första hand Justitiedepartementet. För endast ett av projekten (nr 20 nedan), där medel tilldelats för mer än ett år, hade ett högstbelopp per år avtalats.

Till följande projekt fick BRÅ bidrag (numren hänvisar till tidigare redovisad förteckning över uppdrag/projekt):

Projekt	*Bidragsgivare*	*Belopp*
Lokala brottsförebyggande organ i Stockholm, Malmö, Linköping, Karlskoga/Degerfors och Östersund *(7)*	Justitiedepartementet	1 000 000 kr Engångsbidr. (utbetalat: 714 297 kr)
Besöksförbudslagen - en studie av effekterna av den ändrade lagstiftningen *(9)*	Justitiedepartementet	200 000 kr Engångsbidr. (utbetalat: 113 113 kr)
1990 års reform av trafikbrottslagen - en utvärdering *(10)*	Justitiedepartementet	550 000 kr Engångsbidr. (utbetalat: 107 807 kr)
Deltagande i 1992 års offerundersökning *(18)*	Justitiedepartementet	400 000 kr Engångsbidr. (utbetalat: 400 000 kr + 13 476,42 kr av BRÅ:s medel /felberäkn. moms/)

Undersökning av självrapporterad brottslighet *(19)*	Nordiska samarbetsrådet för kriminologi (NSfK) och Stiftelsen forskning i Malmö	90 000 kr + 40 000 kr Engångsbidr. (utbetalat: 120 669 kr, varav 45 000 kr till en finsk del av studien)
Droger och trafiksäkerhet (samarbetsprojekt) *(20)*	Transportforskningsberedningen	253 000 kr Flerårsbidr. *högstbelopp* (utbetalat: 104 569 kr)
Internationell migration och brottslighet *(21)*	Socialforskningsrådet (via Centrum för invandringsforskning)	252 000 kr /bå 1990/91: 127 000 kr./ (utbetalat: 262 431 kr) /bå 1990/91: 95 236 kr/
Fisksätraprojektet *(under Kommentarer)*	Nacka kommun Nackahem Polismyndigheten i Nacka	18 000 kr 18 000 kr 5 000 kr Engångsbidr. (utbetalat: 41 000 kr)

Bilaga 6

BRÅ:s FoU-projekt 1989-01-01--1992-06-30

Lisbeth Eklund, Brottsförebyggande rådet

Årligen återkommande

1.	"Brottsutvecklingen"	Sedan år 1974 en utgåva/år i serien BRÅ-rapporter
2.	"Studies on Crime and Crime Prevention"	Internationell vetenskaplig publikation. Projektet startat febr. 1991. Skall utkomma med ett ex./år. Nr 1 utkom i juni 1992.

Påbörjade före den 1 januari 1989

Projekt	*Påbörjat*	*Avslutat*	*Kommentarer*
3. Utvärdering av GRUT-projektet i Visby	Sept. 1983 resp. juli 1989	BRÅ-rapport 1991:4	"GRUT-projektet i Visby - en utvärdering" - Uttagning av elev/kontrollgrupper 1983. Under genomförande- och uppföljningsperiod var projektet vilande för BRÅ:s del, därefter utvärderingsarbetet.
4. Tillgreppsbrottslighet	Nov. 1984	Apr. 1989	En *delrapport*, "Butiksrån", Kansli-PM 1988:3, har redovisats. Projektet ingår sedan år 1989 i Stockholmsprojektet

5.	Kampen mot Ekobrotten. Åklagarnas insatser	Dec. 1984 Vilande fr. 1988. Återupptaget sept. 1990	Dec. 1991	Rapporterat till BRÅ:s styrelse genom en arbets-PM. Projektet var en fortsättning på Leif G.W. Perssons utvärderingar av EKO-brotten
6.	Ekonomisk brottslighet utifrån ett företags/ organisations perspektiv	Dec. 1984	BRÅ-rapport 1990:2	"Den brottslige företagaren - myt eller sanning?"
7.	En samhällsekonomisk analys av den ekonomiska brottsligheten	Dec. 1984	BRÅ-PM 1990:2	"Samhällsekonomiska aspekter på ekonomisk brottslighet"
8.	Säkerhet inom handeln	Juni 1985	BRÅ-rapport 1989:4	"Ökad säkerhet inom handeln"
9.	Sexuella övergrepp mot barn (forskn.del)	Sept. 1985	BRÅ-rapport 1991:1	"Sexualbrott mot barn - De misstänkta förövarna" *Tidigare delredovisningar:* Kansli-PM 1986:12 BRÅ-rapport 1989:1 BRÅ-PM 1990:3 BRÅ-rapport 1990:6
10.	Sexuella övergrepp mot barn (utredn.del)	Okt. 1985	BRÅ-rapport 1990:8	"När man misstänker sexualbrott mot barn"
11.	De nordiska tullmyndigheternas kontrollverksamhet	Febr. 1986	BRÅ-PM 1991:1	"Fel, oegentligheter och ekonomisk brottslighet vid import och export i Norden" (Ett NSfK-projekt)
12.	Ekonomisk brottslighet. - Nordisk antologi	Hösten 1986	Aug. 1990	Avslutat för Sveriges del. (Ett NSfK-projekt)
13.	Ordningsproblem och brottslighet i samband med större helger och andra festdagar	Apr. 1987	APROPÅ nr 4-87; Kansli-PM 1988:2; APROPÅ nr 4-88	"Midsommarfirandet på Öland 1987"; "Midsommarfirandet i Borgholm år 1987 speglat med registerdata"; "Midsommarfirandet i Borgholm år 1988"

14. Vårdnadshavares ansvar för barns brottsliga handlingar	Dec. 1987	BRÅ-PM 1990:1	"Barnens brott och föräldrarnas ansvar"
15. Unga lagöverträdare - en utvärdering	Juni 1988	Juli 1990	"Unga lagöverträdare. Utvärdering av lagstiftningen och försöksverksamheten med åtgärder mot unga lagöverträdare" (Stencil)
16. Besöksförbud	Okt. 1988	BRÅ-PM 1989:2	"Lagen om besöksförbud. En uppföljning"
17. Samarbete skola - socialtjänst m.fl.	Okt. 1988	BRÅ-PM 1992:1	"Ungdomsprojekt. Retorik och praktik"
18. Narkotika och rättstillämpning	Jan. 1982	-	Projektet vilande sedan tjänstemannen som arbetat med det slutat sin anställning
19. Skatteundandragande inom datorbranschen	Nov. 1985	-	Förstudier pågår tillsammans med skattemyndigheten för att söka möjliga områden för empiriska undersökningar
20. Ekonomisk brottslighet i vissa branscher	Dec. 1986	-	*Delrapport*: "Skatterevision i sju branscher", BRÅ-PM 1992:3. Redovisning av utvärderingen av den vidgade vandelsprövningen beräknas föreligga bå. 1992/93
21. Brottsförebyggande åtgärder i en förort	Jan. 1987	-	Slutredovisas hösten 1992
22. Tidiga brottsförebyggande åtgärder	Planerades jan. 1987	-	Projektet har vilat p.g.a. andra, större projekt. Återupptaget bå. 1991/92

23. Droger, kriminalitet och kontroll	Apr. 1987	-	*Delrapport 1*: "Vem blir drogmissbrukare", BRÅ-rapport 1990:3. - Delrapport 2, om droger och kriminalitet, föreligger i manus juni 1992.
24. Inkapacitering - en antologi	Febr. 1988	-	*Delrapport:* "Inkapacitering - Effekter vid förändrade strafftider" (BRÅ-rapport 1990:7; ett delavsnitt för den planerade antologin som publicerats separat)

Påbörjade efter den 1 januari 1989

25. Uppföljning av 1956 års klientelundersökning, Etapp 2	Jan. 1989	BRÅ-rapport 1990:4	"Social anpassning och samhällssyn"
26. Kontrollen och tillsynen över miljöfarlig verksamhet	Apr. 1990	BRÅ-rapport 1990:10	"Ambitioner och flaskhalsar" - En utvidgad version av det svenska bidraget till Nordiska Ministerrådets miljöprojekt
27. Privat säkerhet och kriminalpolitik	Sept. 1990	Nov. 1991	En förstudie har avrapporterats. Skall redigeras och ingå i den för projekt nr 38 planerade antologin
28. Den första internationella offerundersökningen	Sept. 1990	APROPÅ nr 1-2, 1991	"Brottsstatistik kan inte jämföras"
29. Eko-brott inom hyres- och fastighetsbranschen	Juli 1991	Febr. 1992	Avrapporterat genom en arbets-PM till BRÅ:s styrelse. En antologi skall planeras
30. Brottsförebyggande åtgärder inom detaljhandeln	Aug. 1991	Dec. 1991	Planering av utvärderingsprojekt (Arbetsgrupps-PM 1991-12-17)

31. Stockholmsprojektet Brott och åtgärder mot brott i stadsmiljön	Apr. 1989	-	*Delrapporter*: BRÅ-rapport 1990:5, 1991:3, 1991:5 resp. 1992:1 - Beräknas pågå till bå. 1994/95
32. Brott mot barn	Förplanering gjord aug. 1989	-	Projektet vilande p.g.a. arbetet i Stockholmsprojektet (nr 31)
33. En bok om det brottsförebyggande arbetet i teori och praktik	Sept. 1989	-	Beräknas vara klar bå. 1992/93
34. Drograttfylleri och trafiksäkerhet	Dec. 1989	-	Ett samarbetsprojekt. Beräknas avslutat år 1993
35. Utvärdering av försöksverksamhet med samhällstjänst	Dec. 1989	-	Skall slutredovisas senast den 1 juli 1994
36. Miljöbrott	Apr. 1990	-	Projektet har måst vila p.g.a. annat arbete
37. Åtgärder för att minska våldsbrott	Juli 1990	-	*Delrapporter*: "Våld i butik, post och bank", BRÅ-PM 1992:3. - Ytterligare tre delrapporter är under slutförande - Våld inom familjen; Våld mot befattningshavare inom rättsväsendet och vårdsektorn; Våld med anknytning till nöjeslivet.
38. Privatisering inom rättsväsendet	Förplanerat juli 1990	-	Skall tillsammans med projekt nr 27 "nyplaneras" till en antologi
39. Unga lagöverträdare. Teori och sammanfattning i bokform	Aug. 1990	-	Bokversionen vilande
40. Internationell undersökning om självrapporterad brottslighet	Sept. 1990	-	Skall slutrapporteras till NSfK senast juli 1993

41. Pojkar på uppfostringsanstalt - Hur har det gått för deras barn och barnbarn?	Sept. 1990	-	Uppföljning av en avhandling från år 1918. - Projektarbetet utförs vid sidan av andra uppgifter och beräknas pågå till bå 1993/94
42. Invandrares överrepresentation i statistiken över anmälda våldtäkter	Sept. 1990	-	Kommer att avrapporteras bå. 1992/93
43. Brottslighet bland invandrare i Sverige	Nov. 1990	-	Arbetet utförs i samarbete med CEIFO, Stockholms universitet, och beräknas pågå till den 1 juli 1995
44. Dödligt våld	Jan. 1991	-	Redovisas bl.a. i artikelform, t.ex. i "Studies on Crime and Crime Prevention" nr 1, 1992
45. Lokalt brottsförebyggande arbete i fem kommuner	Juli 1991	-	Skall redovisas senast år 1994
46. Besöksförbudslagen	Juli 1991		Uppföljning av en lagändring. Skall redovisas hösten 1992
47. Utvärdering av 1990 års reform av trafikbrottslagen	Juli 1991		Skall slutredovisas senast den 1 apr. 1994
48. Kartläggning, analys och åtgärder mot bilbrottslighet	Juli 1991		Skall redovisas hösten 1992
49. 1992 års internationella offerundersökning	Okt. 1991		Undersökningen samordnas av det holländska justitiedepartementet. Publiceringen beräknas kunna göras bå. 1993/94

50. Elektronisk övervakning	Jan. 1992	Rapporterat bl.a. i BRÅ:s tidskrift APROPÅ nr 2-92 och kommer i faktabladsserien "Kort om" hösten 1992
51. Kriminella karriärer - de karriärkriminellas liv och leverne	Jan. 1992	Skall avrapporteras bå. 1992/93

Bilaga 7

BRÅ:s bidrag till enskilda forskare

Lisbeth Eklund, Brottsförebyggande rådet

Inför BRÅ:s start som bidragsgivare till enskilda forskare, sammanställde den dåvarande vetenskapliga gruppen (VG) särskilda riktlinjer för arbetet (PM 1974-09-04). VG:s förslag byggde på de synpunkter, som inför inrättandet av BRÅ hade framförts om rådets arbete och önskvärd inriktning på forskningen (utredningar, remissyttranden, riksdagsmotioner samt vid det kriminalpolitiska symposium som BRÅ hållit i januari 1974, under sitt år som kommitté). Riktlinjerna antogs därefter av verkställande utskottet (VU) och av rådets styrelse.

I riktlinjerna angavs, att en prioritering av forskningsområden skulle göras, vilken sedan förutsattes bli periodiskt omprövad och justerad i belysningen av praktiska behov, forskningssituation och debattläge. Prioriteringen skulle inte vara bindande i detalj. Genomgående måste gälla, att projekten också skulle bedömas efter sådana kriterier som möjlig effekt på ett handlingsprogram eller reform av en institution, liksom självklart efter genomförbarhet och vetenskapligt värde. Vidare borde ingen snäv avgränsning göras gentemot grundforskningen. Genom samarbete med berörda forskningsråd (motsvarande) skulle det kunna ses till, att grundforskningen inte bleve sämre ställd än tidigare.

Prioriteringsordning

Den första prioriteringen gjordes således hösten 1974 och gällde följande tre områden:

1. *Allmänprevention och laglydnad.*
2. *Ungdom och kriminalitet.*
3. *Åtgärdsforskning och studier av institutioner.*

Inför 1979 års fördelning av forskningsbidrag omprövades prioriteringen. Någon ändring av ämnen och rangordning gjordes inte. Däremot lades ytterligare ett forskningsområde till de tre tidigare, nämligen forskning om

4. *Ekonomisk brottslighet.*

En något större ändring beslutades av BRÅ:s styrelse i december 1982. I informationsbroschyren om forskningsbidragen angavs:

Under den närmaste treårsperioden, d.v.s. till utgången av juni 1986, är rådet särskilt intresserat av

- *forskning kring ekonomisk brottslighet, liksom av*
- *forskning kring narkotika och kriminalitet.*

Men också ansökningar om bidrag till forskning inom andra områden av rådets verksamhetsfält är välkomna. Det kan exempelvis gälla

- allmänprevention och laglydnad
- ungdom och kriminalitet
- alkohol och kriminalitet
- åtgärder mot brott
- institutionell behandling av lagförda.

För budgetåren 1986/87-1988/89 angav styrelsen följande prioritering:

- *Forskning rörande modern brottslighet såsom ekonomisk brottslighet, narkotikarelaterad brottslighet samt datorbrottslighet.*
- *Forskning rörande offer för brottslighet.*

Bland de tidigare intresseområdena togs "alkohol och kriminalitet" bort, medan *"åtgärder mot brott"* gavs tillägget *"och utvärdering av sådana åtgärder"*.

Nästa omprövning gjordes i februari 1989. Styrelsen beslutade då att *"organiserad brottslighet" skulle nämnas tillsammans med ekonomisk brottslighet.* Vidare betonades särskilt vikten av *forskning och utredning om ungdomsbrottslighet och möjligheterna att studera kriminalitet hos dem som är yngre än 15 år.*

Redan i december 1989 fastställdes en ny prioriteringsordning:

- *utvärdering av åtgärder mot brott inklusive behandlingsforskning*
- *storstadskriminalitet*
- *modern brottslighet, såsom drogrelaterad brottslighet, ekonomisk och organiserad brottslighet, miljöbrottslighet samt datorbrottslighet*
- *brottslingskarriärer*
- *åtgärder mot ungdomsbrottslighet*
- *kvinnor och brott*

Dessutom utlyste BRÅ för första gången ett *forskningsbidrag för en doktorand inom det kriminalpolitiska fältet.* Bidraget gällde i första

hand ett år, men med möjlighet till förlängning i ytterligare tre år. Det första doktorandprojektet behandlar ämnet "Olaga hot, dess betydelse och konsekvenser för privatlivet, yrkeslivet och rättsväsendet" och är anknutet till den kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet.

Prioriteringsordningen har därefter bestått. Dock utlystes en ny doktorandtjänst för budgetåret 1991/92, denna gång i ämnet *stadsplanering/arkitektur och brottslighet*.

Det nya doktorandämnet lockade ingen sökande. Däremot förlängdes den första doktorandtjänsten med ytterligare ett år. I 1992 års information om forskningsbidrag - doktorandbidrag (för budgetåret 1992/93) anges nu inte något specifikt ämnesområde.

Fördelningen av bidrag

Redan första gången som BRÅ delade ut forskningsbidrag (VU:s sammanträde 1974-12-02) beslutades, att ett av dem skulle utgå i form av ett belopp som motsvarade ett tvåårigt doktorandstipendium, då en summa på sammanlagt 24 800 kronor. Ansökan återkallades emellertid, och något "rent" doktorandbidrag har därefter inte varit aktuellt förrän budgetåret 1990/91. En doktorandlön är i dag 12 500 kronor/ månad, och årskostnaden inklusive lönekostnadspålägg m.m. uppgår till drygt 200 000 kronor.

Att BRÅ inte har delat ut doktorandbidrag under åren innebär emellertid inte att doktorander skulle ha åsidosatts. Av de sammanlagt 142 namngivna personer (huvudsökande och medsökande till projektmedel), som sedan år 1974 har beviljats och accepterat forskningsbidrag, tillhörde omkring en tredjedel doktorandkategorin när de första gången erhöll projektanslag. (Eftersom uppgift om eventuella doktorandstudier inte obligatoriskt behöver lämnas i ansökningshandlingarna, kan någon exaktare andel inte anges.) I många fall var doktoranderna då medsökande till någon mera erfaren forskare (professor, docent).

En sammanställning av bidragsmottagarnas utbildningsnivåer, så som de framgår av deras första (ibland enda) anslagsansökan, visar följande:

Professor/bitr.professor	21	(15%)
Docentkompetens	14	(10%)
Doktorsexamen (fil./jur./med.)	11	(8%)
Licentiatexamen (fil./med./pol.)	12	(8%)
Doktorandstudier (olika ämnen och nivåer)	47	(33%)

Akademisk grundexamen (fil.mag./fil.kand./ jur.kand./samhälls-,beteendevet.ex./ socionomex.)	24	(17%)
Arkitekt	2	(1%)
Arkivarie	2	(1%)
Fil./jur.stud.	2	(1%)
Ej angivet	7	(5%)

Redovisningen ovan gäller således det antal personer som - ensamma eller tillsammans med medsökande - någon gång under åren 1974-1991 har tagit emot bidrag till ett (eller flera) forsknings- eller utvecklingsprojekt. Bidrag till person för enbart databearbetnings- eller tryckkostnader har här undantagits, liksom bidrag till tre "institutioner" - Malmö sociala centralnämnd (1975; 1977), Stockholms läns landstings sociala nämnd (1978) och en arbetsgrupp med företrädare för Svenska röda korset, Röda korsets Ungdomsförbund och Riksförbundet för Hjälp åt Läkemedelsmissbrukare (1975; 1976).

Det sammanlagda antalet projekt under åren (förutom de redovisade undantagen) uppgår till 131. De har alla varit mer eller mindre fast knutna till universitetens och högskolornas olika ämnesinstitutioner, eftersom det administrativa ansvaret för medlen har lagts på respektive kansli. I de flesta fall har professor eller universitetslektor fungerat som handledare, när han/hon inte själv direkt har svarat för och medverkat i projektarbetet.

Inte oväntat dominerar projekt med anknytning till institutionerna för kriminologi och sociologi vid Stockholms universitet. Spridningen i övrigt har varit relativt god, såväl ämnesmässigt som geografiskt. Följande sammanställning visar bäst bredden.

Ämne (universitets-/högskoleort)	*Antal projekt*
Kriminologi (Stockholm 25, BRÅ 4)	29
Sociologi (Stockholm 14, Göteborg 1, Uppsala 2, Lund 10, Östersund 1, Köpenhamn 2, USA 1, Storbritannien 1)	32
Juridik (Uppsala 5, Lund 3)	8
Rättsvetenskap (Umeå 1)	1
Statsvetenskap (Uppsala 1)	1
Socialhögskola (Stockholm 4)	4
Socialantropologi (Stockholm 1)	1
Statistik (Stockholm 3)	3
Nationalekonomi (Stockholm 2, Göteborg 2, USA 3)	7
Företagsekonomi (Stockholm 1, Göteborg 1, Umeå 1)	3

Pedagogik (Stockholm 2, Uppsala 1, Lund/Malmö 2) 5
Psykologi (Stockholm 2, Göteborg 1, Uppsala 2, Lund 3, Örebro 1) 9
Historia (Stockholm 1, Umeå 3) 4
Rättspsykiatri (Stockholm 3, Lund 1, Umeå 2) . . . 6
Rättskemi (Stockholm 3) 3
Rättsmedicin (Linköping 1, Umeå 1) 2
Rättsodontologi (Stockholm 1) 1
Medicin (Stockholm 1, Umeå 1) 2
Vuxenpsykiatri (Lund 1, Linköping 1) 2
Barnpsykiatri (Stockholm 1, Göteborg 1, Umeå 2, Linköping 1, Bergen 1) 6
Teknisk högskola (Stockholm 1, Lund 1) 2

Särskilt om doktoranderna

Att cirka en tredjedel av bidragsmottagarna har varit doktorander innebär inte, att de erhållna medlen regelmässigt skulle ha använts till just avhandlingsarbete. I några fall har bidrag lämnats för utarbetande av större, vetenskapliga projektplaner. I andra fall kan bidragen ha gällt delavsnitt inom ramen för pågående avhandlingsarbete. Vidare har ett antal projekt visserligen kunnat vara relevanta för pågående doktorandutbildning, men saknat direkt anknytning till aktuellt avhandlingsämne.

Via BRÅ:s beslutsprotokoll, ansöknings- och kontraktshandlingar har det gått att ta fram vissa uppgifter om bidragsmottagarna. Däremot har det i allmänhet inte gått att från arkivet hämta några uppgifter om eventuella akademiska meriter efter avslutad projektredovisning.I en del fall har doktorsavhandlingar sänts in till BRÅ. Därtill kommer ett antal disputationer, som BRÅ har kunskap om genom direkt personlig kännedom. Vad som kan redovisas är, att åtminstone 22 personer har slutfört sina doktorsarbeten efter det att de fått ett första (ibland enda) forskningsbidrag från BRÅ.

Projektredovisningarna

Av de 131 projekten har hittills endast åtta (6%) inte kunnat fullföljas och de har därför avskrivits av BRÅ. Som skäl har då redovisats t.ex. långvarig sjukdom, inbrottsstöld med förkommet grundmaterial eller nya arbetsuppgifter som inte givit utrymme för fortsatt forskning. I den mån forskningsmedlen har varit outnyttjade, har de återförts till BRÅ:s utvecklingsanslag (reservationsanslag).

Som nämnts har några projektredovisningar lämnats i form av doktorsavhandlingar. Andra åter utgörs av särtryck ur vetenskapliga

tidskrifter (företrädesvis medicinska). Vanligast är dock redogörelser i stencilform, i synnerhet när projekten har varit av mindre omfattning eller ingått som en del i större arbeten.

Projekt, som bedömts vara av mera allmänt intresse, har tidigare kunnat presenteras i artikelform i BRÅ:s rapportserie Brottsutvecklingen. I tidskriften APROPÅ har också givits, och ges, utrymme för "populariserade" projektredogörelser.

Ett annat sätt som BRÅ har nyttjat för att ta till sig kunskap från projekten är att inbjuda projektarbetare till seminarier. Projekten presenteras då för och diskuteras tillsammans med rådets personal och särskilt inbjudna intressenter.

De anslagna medlen

Från reservationsanslaget Utvecklingskostnader avsätts varje år ett särskilt belopp för bidragen till enskilda forskare. Under BRÅ:s första fem verksamhetsår kunde denna summa ökas, såväl krontalsmässigt som reellt. Sedan år 1980 har utvecklingen emellertid gått i negativ riktning. Räknat på kronans värde har anslaget nu i realiteten drygt halverats. Det belopp som i dag skulle motsvara 1974 års bidragssumma - 435 000 kronor - uppgår till hela 1,8 miljoner kronor. I praktiken kunde BRÅ budgetåret 1991/92 avsätta 810 000 kronor för ändamålet.

Utvecklingen av anslagna medel för bidrag till enskilda forskare åren 1974-1991 (Kronans värde år 1974 = 100)

År	Anslaget belopp	Indextal	1974 års värde
1974	435 000	100	435 000
1975	515 000	91	468 650
1976	587 000	83	487 210
1977	625 000	74	462 500
1978	700 000	67	469 000
1979	725 000	63	456 750
1980	725 000	55	398 750
1981	760 000	49	372 400
1982	830 000	45	373 500
1983	756 000	42	317 520
1984	800 000	39	312 000
1985	810 000	36	291 600
1986	790 000	35	276 500
1987	790 000	33	260 700
1988	790 000	31	244 900

År	Anslaget belopp	Indextal	1974 års värde
1989	800 000	29	232 000
1990	775 000	26	201 500
1991	810 000	24	194 400

Sammanfattande synpunkter

Som framgått av redogörelsen för forskningsprojektens anknytning till de olika institutionerna vid högskolorna, har bidragen till enskilda forskare kunnat tillföras projekt inom flera olika discipliner. Detta har enligt BRÅ:s mening direkt medverkat till en breddning av kunskaperna inom det kriminalpolitiska området. Även om - naturligt nog - sociologiska och kriminologiska studier har dominerat i bidragsgivningen, så skulle t.ex. knappast någon forskning om ekonomisk brottslighet ha kommit till stånd utan BRÅ:s tillskyndan. Genom den årliga annonseringen av prioriterade forskningsområden, vilken främst riktar sig till universiteten och högskolorna, har BRÅ kunnat aktualisera sådana ämnen som behövt belysas ytterligare.

BRÅ:s erfarenheter av bidragsgivningen är goda. Vad som i viss mån har saknats tidigare är möjligheterna att sprida också de utomståendes forskningsresultat till vidare kretsar än forskningsvärldens. BRÅ:s informationsresurser har förut varit synnerligen begränsade. I och med att dessa nu är förstärkta, och då arbetet med att bygga upp en kriminologisk/kriminalpolitisk informationsdatabas har kunnat påbörjas, kan informationsstödet på sikt komma fler till godo.

Bilaga 8

Informationsverksamheten vid BRÅ i teori och praktik

Gunilla Wiklund, Brottsförebyggande rådet

På BRÅ samlas och tas kontinuerligt fram kunskap inom det kriminalpolitiska området, om brottslighet, brottslingar och om åtgärder mot brott. Forskning, såväl egen som annan svensk och utländsk, bildar grunden för det utvecklingsarbete som BRÅ bedriver, för de ställningstaganden BRÅ tar i olika kriminalpolitiska frågor, för de åtgärder mot brott som BRÅ föreslår och för de texter BRÅ producerar i populärvetenskaplig form, i kunskapsöversikter, i den egna tidskriften APROPÅ, i broschyrer, på utställningsskärmar etc.

Om den kunskap som FoU-arbetet genererar blir kvar inom BRÅ:s väggar har BRÅ inte någon samhällelig funktion att fylla. Men varje forskare vet att det är först när den vetenskapliga gemenskapen informerats om, och kritiskt tagit ställning till resultaten, som verksamheten får karaktär av forskning. Det som inte utsätts för sådan kvalificerad granskning, utan förblir personlig egendom, räknas inte.

Även om en forskningsrapport sprids och läses inom den vetenskapliga gemenskapen har resultaten endast nått en mycket väl avgränsad - och begränsad - intressegrupp. För BRÅ som sektorsorgan, är huvudsyftet med forskningen att den kommer eller kan komma till praktisk användning. Det är därför nödvändigt att nå ut med resultaten till olika intressegrupper som t.ex. politiker och andra beslutsfattare, studerande, lärare, journalister, poliser, socialarbetare, andra utredare och forskare.

Allmänheten finner sig inte heller i att mötas av en sluten och isolerad forskarvärld. När man tidigare vände sig till kyrkan för att få svar på de stora och svåra frågorna, vänder man sig i dag till vetenskapens folk och institutioner. Forskningsinformationen som utvecklats kraftigt sedan 1970-talet (vetenskapsjournalister, vetenskapssidor i dagstidningar, populärvetenskapliga tidskrifter, universitetskurser i forskningsinformation för forskare m.m.) har här spelat en viktig roll och gett forskaren en ny status.

Vid en europeisk konferens om forskningsinformation i Amsterdam

1991, Communicating Science in Europe - New Roads in Science Popularization, konstaterade Forskningsrådsnämndens (FRN) representant att "Sverige ligger i forskningsinformationens frontlinje. Vi satsar målinriktat på att få forskare och allmänhet att mötas. Vi undviker jippobetonade satsningar". Vidare, "man kan inte nöja sig med att bara ha aktiviteter... under särskilda vetenskapsveckor. Forskningen måste synas i skolor, på arbetsplatser, vid köpcentrum och på gator och torg där människor finns".

Den första kursen i ämnet information vid Stockholms universitet hölls i början av 1970-talet. År 1977 inskrevs i Högskoleförordningen att högskolan hade skyldighet att informera om forskning, inte bara till forskare utan också till praktiker och allmänhet (ändring SFS 1985:702). Denna uppgift var - och är - gigantisk för högskolor och universitet med dess mångfald av institutioner och forskare och det, proportionellt sett, fåtal informatörer som är satta att sköta uppgiften på ett professionellt sätt. Det verkar som om många har löst uppgiften så att informatörerna huvudsakligen informerar om universitetet/högskolan och dess roll i samhället samt som utbildningsanstalt. Själva forskningsinformationen förmedlas av informatörerna huvudsakligen med hjälp av bredare satsningar som Öppna Hus, Vetenskapens vecka etc.

Ett litet sektorsorgan som BRÅ däremot har helt andra möjligheter än ett stort universitet att nå ut med sin information. Bl.a för att varje forskare och utredare kan erbjudas näst intill "personlig service" när det blir dags att redovisa resultat. Efter sedvanlig vetenskaplig genomgång med seminarier och opposition görs en språkgranskning. Målsättningen är att texten ska vara begriplig för envar - även för den som inte är insatt i ämnet. Fackuttryck tas bort eller förklaras, omständliga bakgrundsbeskrivningar samlas i bilagor. Därefter görs en bedömning av huruvida materialet lämpar sig för utgivning. Men då måste informatören ansvara för att slutprodukten verkligen går att sälja på öppna marknaden.

En forskningsrapport måste trots allt innehålla vissa avsnitt om problemformulering, metod etc, vilka huvudsakligen är av intresse för den inomvetenskapliga världen. Det gör texten tung och - även för den vane läsaren - svårläst.

En viktig fråga är därför hur man kan göra resultaten mer lättillgängliga. Kan de förenklas ytterligare till handbok, till kunskapsöversikt eller broschyr? Kan resultaten användas på andra sätt? Ska det ordnas konferens, skickas pressmeddelande etc? Och vem/vilka är i så fall intresserade? Finns det någon annan myndighet eller organisation som arbetar med samma ämnesområde? Kan det bli aktuellt med ett samarbete kring en antologi?

Att varje forskare själv skulle klara att ta ställning till dessa frågor är väl mycket begärt - även om jag tror att det på sina håll kan finnas

sådana föreställningar. Att varje forskare däremot ska kunna, och vara beredd på att, berätta om sin forskning på ett begripligt sätt även för den utomvetenskapliga världen, är ett krav. Men han ska inte behöva planera och utföra olika informationsåtgärder. Det är informatörens uppgift. Forskaren har vare sig utbildning eller möjlighet till det.

Fr.o.m. juli 1991 har myndigheter fått möjlighet att i viss utsträckning ta ut ersättning för tjänster och publikationer. När materialet inte längre är gratis kräver kunderna en prisvärd produkt. Det betyder olika krav från olika grupper, eller som Ottar Brox uttrycker det i boken Praktisk vetenskapsteori: "I stedet for den konvensjonelle "multipurpose"-rapporten trenger vi *differentierte rapporteringsformer*, tilpasset de svaert ulike intressegruppene: de ulike formål og lesergrupper som rapporteringa tar sikte på".

I boken slås också fast att en bra forskningsrapport bör vara:

1. Etisk acceptabel

Forskningsrapporten bör skrivas på ett sådant sätt att ingen materiell, fysisk eller psykisk skada (inklusive kränkning, förödmjukelse, olägenhet och obehag) uppstår i samband med - eller till följd av - publiceringen.

2. Tillgänglig

Forskningsrapporten bör skrivas och publiceras på ett sådant sätt att den blir tillgänglig för intresserade och berörda, samt möjlig att granska och bedöma av fackexperter.

Forskningsrapporter av hög kvalitet, men som för de aktuella målgrupperna är otillgängliga, är i normalfallet värdelösa.

3. Relevant

Forskningsrapporten bör behandla frågor som på kort eller lång sikt rimligen kan förväntas ge nya idéer och kunskaper som är värdefulla för samhället och dess medborgare.

Här förutsätts både förtrogenhet med forskningen inom det aktuella problemområdet och förmåga att koppla resultaten till detta område. För den tillämpade forskningen, dvs för *utomvetenskaplig relevans*, krävs dessutom goda kunskaper om problemsituationen inom det aktuella tillämpningsområdet.

Av hög kvalitet

Forskningsrapporten bör uppfylla allmänt vedertagna krav på explicit problemformulering, redovisning av premisser, material och metod samt presentation av resultat och argument.

Tillgänglighetskravet, och i viss mån relevanskravet, talar för "differentierade rapporteringsformer". Här är därför ett nära samarbete med professionella informatörer nödvändigt. Förutom att göra forskningsrapporten så tillgänglig som möjligt för de olika intressegrupperna bör samarbetet och diskussionerna utmynna i en målgruppsanalys och förslag till sätt att kommunicera med omvärlden och de olika intressegrupper som kan vara aktuella för varje separat rapport. Intressegrupperna kan se mycket olika ut beroende på ämnesområde (t.ex. Sexualbrott mot barn, Miljöbrott och Ekonomisk brottslighet).

Enligt forskarna Grunig och Hunt finns fyra olika modeller för information (eller public relation som är ett vidare begrepp), se figur nedan.

Kännetecken	Publicitets-modellen	Informations-modellen	Tvåvägs-kommunikation asymmetrisk	Tvåvägs-kommunikation symmetrisk
typ av kommunikation	enkelriktad, sanning ej nödvändig	enkelriktad, sanning, saklighet	dubbelriktad, icke jämlik	dubbelriktad jämlik
parternas relation	sändare → mott.	sändare → mott.	sändare → ← mott. *feedback*	sändare → ← mot. *jämlika*
analys	nästan obefintlig, uppmärksamhets-mätningar	nästan obefintlig, läsbarhet, upplaga	formativa, evaluativa studier på attityder	formativa, evaluativa studier på förståelse
organisations-struktur	centraliserad och hierarkisk	centraliserad och hierarkisk	decentraliserad och icke-hierarkisk	decentraliserad och icke-hierarkisk
historiskt ursprung	storhetstid 1850-1900	början av 1900-t vanligast idag	utvecklades efter 1945	på frammarsch sedan 1960-t
ledande figurer	P.T Barnum	Ivy Lee	Edward Bernays	Edward Bernays
förekommer oftast	film & teater, föreningar	näringsliv, förvaltning, organisationer	konkurrerande företag organisationer	hårt reglerade konkurrerande företag

Figur 1. Grunig och Hunts fyra modeller för public relations (1984)

Den teoretiska modellen för BRÅ:s informationsarbete kan sägas vara en kombination av modellerna 2 och 4, dvs informationsmodellen och den tvåvägskommunikations-symmetriska modellen. Utmärkande för *informationsmodellen* är att

. sprida information (inte nödvändigtvis för att påverka attityder och beteenden)

. vara ärlig och öppen

. ge korrekt och fullständig information.

Informationen i denna modell är enkelriktad dvs man "talar om för andra hur det är".

Utmärkande för den *tvåvägssymmetriska kommunikationsmodellen* är att

. upprätta ett förtroende mellan myndighet och omvärld

. skapa ömsesidig förståelse mellan myndighet och omvärld (båda parter är jämlika)

. ta initiativ till meningsutbyte.

Idealet är att båda parter (här myndighet och omvärld) i någon bemärkelse förändras efter en informationsåtgärd och kommer varandra närmare. Om en informationsåtgärd skapar ömsesidig förståelse, kan den betraktas som lyckad.

I denna modell analyserar man resultatet av informationsarbetet, vilket skiljer modellen från andra modeller. Man tar bl.a. reda på hur omgivningen uppfattar myndigheten och dess policies och man analyserar informationsåtgärder och andra åtgärder för att ta reda på om man lyckats öka förståelsen mellan myndigheten och omgivningen.

Modellen sammanfaller med ett systemteoretiskt tänkande där begreppet jämvikt är mycket centralt. Systemteoretiker anser att ett system alltid befinner sig i något slags växelspel mellan jämvikt - icke jämvikt - återupprättad jämvikt. Systemet anstränger sig med andra ord för att upprätthålla ett jämviktstillstånd - i högre eller mindre grad beroende på om systemet är öppet eller slutet.

Grunigs och Hunts modell för hur man ska lösa ett informationsproblem (en Public relations uppgift) enligt ett systemteoretiskt synsätt i ett relevant öppet system (som BRÅ) består av sju olika stadier som i stort beskriver en slags tankeprocess:

1. Detect
2. Construct
3. Define
4. Select
5. Confirm
6. Behave
7. Detect

Kortfattat innehåller de olika stadierna följande:

Detect

Problem upptäcks via input till myndigheten eller egen analys.

Construct

Man analyserar problemet och olika alternativa lösningar:

. Problemet definieras
. Målsättning formuleras
. Alternativa lösningar formuleras

Define

Hur ska de olika alternativen omsättas i praktiken (dvs arbetsfördelning, tid, kostnad).

. Handlingsplan görs för varje föreslaget alternativ.

Select

Man väljer handlingsplan och informationsåtgärd/er

Confirm

Här stannar man upp ett tag och försäkrar sig om att man verkligen valt den mest effektiva informationsåtgärden. Man bör då fråga sig vilka de mest negativa konsekvenserna är.

Behave

Den informationsåtgärd man beslutat sig för att omsätta i praktiken utförs (skriva pressmeddelande, hålla presskonferens, kontakta politiker, arrangera seminarium, ge ut bok/kunskapsöversikt/broschyr, delta i mässa etc).

Detect

Uppföljning av informationsåtgärderna. Har uppställda mål uppnåtts? Uppföljning/utvärdering av feed-back till myndigheten-informations-

enheten.

Enligt Grunig och Hunt har den informationsverksamhet som tillämpar alla stadier i modellen (se fig nedan) störst möjligheter att lyckas - eftersom den klarar av att både anpassa sig efter - och kontrollera - sin omgivning. Den omgivning man har förutsatt är dynamisk och föränderlig.

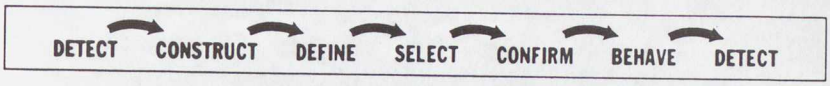

Figur 2. Behavioral molecule-modellen (fritt efter Grunig och Hunt, 1984)

I dag följer informationsverksamheten vid BRÅ i stort ovanstående modell även om punkt 7 hittills har varit svår att fullfölja bl.a. beroende på att BRÅ "säljer" kunskap och inte produkter och på att BRÅ hittills inte har "sålt" denna kunskap utan "gett bort" den till höger och vänster i stället för till bestämda intressegrupper. Förutsättningarna har dock förändrats i och med statsmakternas ökade krav på resultatanalys och ersättningsförordningens tillkomst (1991:354).

Forskarna Grunig och Hunt anser att informationsmodellen (modell 2 ovan) som arbetsmodell är dömd att dö. BRÅ har dock som myndighet en rent informerande och upplysande uppgift gentemot såväl allmänhet som särskilda intressegrupper och då fyller modellen en funktion. En tvåvägskommunikation bör eftersträvas, där så är möjligt, av flera anledningar, bl.a. för att underlätta omprövning och för en nyanserad och trovärdig debatt. Den är också nödvändig för en omvärldsanalys inför olika informationsåtgärder.

För BRÅ:s del tror jag därför att en fortsatt kombination av informationsmodellen och den symmetriska kommunikationsmodellen är den mest framkomliga vägen, med tonvikt på tvåvägskommunikation. Det vill säga en utvidgning av intressegruppernas möjligheter till direktkontakt med BRÅ genom fler konferenser, deltagande i mässor, skolkontakter etc. Ett annat sätt att åstadkomma direktkontakt med olika intressegrupper är att inrätta någon formaliserad form av "konsumentkontakt" dit allmänheten kunde ringa och fråga om och ge synpunkter på brottslighet och brottsförebyggande åtgärder. En sådan konsumentkontakt finns i dag i mera begränsad omfattning.

Nödvändigt är självklart också att följa upp och utvärdera olika informationsåtgärder - ett arbete som vi redan har påbörjat.

Inom den närmaste framtiden byggs också en kriminalpolitisk databas upp vid BRÅ. BRÅ kan då fungera inte bara som informationscentrum utan också som dokumentationscentrum för såväl den

inomvetenskapliga som den utomvetenskapliga världen inom BRÅ:s verksamhetsområde. För närvarande finns inte en sådan databas i hela Europa, med undantag för ICPIN i Nederländerna som är under uppbyggnad. Sverige och BRÅ har dock här stora möjligheter att på sikt bygga upp en servicefunktion som också kan ge BRÅ mycket av den feedback som är så nödvändig. Verksamheten kommer antagligen också att i viss utsträckning kunna drivas under affärsmässiga former.

Bakgrundslitteratur

Mårtensson, B & Nilstun, T (1988). Praktisk vetenskapsteori. Stockholm: Studentlitteratur

Huthman, D (1992). På upptäcktsfärd i public relations. Göteborg: Brink & co.

Sistnämnda bok bygger i sin tur till stor del på:

Grunig, JE & Hunt, T (1984). Managing Public Relations

Cutlip, S & Center, A & Bromm, G (1985). Effective Public Relations. New Jersey: Prentice-Hall International

Bilaga

Ur verksamhetsberättelsen bå. 1990/91

INFORMATION

Målet för informationsverksamheten är att stödja BRÅ:sövergripande strategi. Därför utarbetades en informationspolicy (bilaga 3) när arbetet med BRÅ:sverksamhetspolicy var färdig.

BRÅ skall sprida resultatet av eget och andras arbete inom verksamhetsområdet. Information om brottslighet och åtgärder mot brott samt vägledning inom det brottsförebyggande området är därför ett viktigt led i rådets verksamhet. Målgrupperna är politiker och andra beslutsfattare samt opinionsbildare och allmänhet. Personer eller grupper av personer t ex lärare, poliser, journalister m fl som i sin yrkesutövning fungerar som vidareförmedlare av information, är också viktiga målgrupper.

Informationsdelegationen

I BRÅ:sinstruktion föreskrivs att BRÅ ska verka för att statliga myndigheters forsknings-, utrednings- och informationsinsatser samordnas. Bland annat därför finns en informationsdelegation med brottsskadenämnden, domstolsverket, justitiedepartementet, kriminalvårdsstyrelsen, rikspolisstyrelsen, riksåklagaren och socialstyrelsen som medverkande myndigheter.

Informationsdelegationen ska bereda frågor som är gemensamma för flera myndigheter, utvärdera informationsprojekt, samarbeta med folkrörelser m fl och utföra annat som hänskjuts till den. Delegationen höll fyra sammanträden under året.

Tidigare har delegationen arrangerat en konferens om rädslan för brott. vilken också dokumenterades under året. Detta ledde till ett samarbete med utbildningsförlaget Brevskolan för att framställa ett studiematerial om rädslan för brott.

Delegationen arrangerade också en konferens på temat Sexuella övergrepp mot barn, som samlade drygt 300 deltagare. Arbetet med att dokumentera konferensen påbörjades. På initiativ av och i samarbete med Samverkan för folkhälsa påbörjades planeringen av en ny konferens med samma uppläggning i Malmö under hösten 1991.

Delegationen fick också i uppdrag av samverkansdelegationen att framställa en kunskapsskrift om brottsoffer. Arbetet med att ta fram underlagsmaterial påbörjades.

Publikationer

Den som ska fatta beslut ska få sitt kunskapsunderlag på ett sätt som går lätt att förstå och snabbt att sätta sig in i. Materialet måste med andra ord anpassas med hänsyn till användning.

Resultatet av BRÅ:sforsknings- och utvecklingsarbete publiceras antingen som bok eller PM. För varje bok som trycks framställs ett sammanfattningsblad/säljblad på svenska och engelska. Sammanfattningsbladen distribueras till en fast stock av prenumeranter samt därutöver till de målgrupper som är relevanta för respektive publikation.

Böckerna trycks genom Allmänna Förlagets försorg och distribueras av BRÅ enligt en fastställd frilista. En mindre del av upplagan säljs genom förlaget. Av intäkterna från försäljningen behåller Allmänna Förlaget halva summan, resten går till statsverket.

I broschyrer och andra enklare skrifter publiceras populärvetenskapliga resultat liksom lättillgängliga förklaringar och råd som bedöms kunna komma till nytta i det brottsförebyggande arbetet. Sådana skrifter tillhandahåller BRÅ gratis.

Allt som publiceras språkgranskas. Särskild vikt läggs vid redigering och språkbehandling av material som vänder sig till större målgrupper. Viktigt är också att tryckt material får en tilltalande grafisk utformning.

Sexton titlar gavs ut under verksamhetsåret; elva svenska och två engelska böcker, två PM och en broschyr.

I samarbete med justitiedepartementet gjordes dessutom en engelsk översättning och tryckning av narkotikastrafflagen och brottsbalken.

Inför utgivningen av en skrift om statistikens fallgropar tog en referensgrupp med representanter från BRÅ och statistiska centralbyrån fram underlag som ska bearbetas vidare av BRÅ.

För att få en uppfattning om i vilken omfattning BRÅ:s publikationer används i undervisningen vid universitet och högskolor, gjordes en förfrågan till 122 institutioner som bedömdes ligga inom BRÅ:s intresseområde. Av de 66 svar som kom in använde 25 BRÅ-publikationer i undervisningen eller som bredvidläsningslitteratur. (Siffran är antagligen i underkant eftersom det inte fanns någon fråga om bredvidläsningslitteratur, varför endast en del uppgav den uppgiften.)

För att få en uppfattning om hur olika målgrupper får tag i BRÅ-publikationer och vad de tycker om dem, bifogades en enkel enkät med böckerna Ambitioner och flaskhalsar (miljöbrott) och Sexuella övergrepp mot barn. Svarsfrekvensen blev dock så låg att det är svårt att dra några mer djupgående slutsatser av dem. Man kan dock konstatera att svaren i stort överensstämmer med varandra, trots att målgrupperna torde vara helt olika. Huvudsakligen används böckerna

i arbetet (statliga myndigheter) och man har också fått/köpt dem genom arbetets försorg. Texterna och tabellerna uppfattas som lättillgängliga. Man uppskattar att varje bok kommer att läsas av två till tre personer.

I vad mån hänvisar riksdagsledamöter till BRÅ och BRÅ-litteratur? Av de totalt 162 motioner som avgavs under den allmänna motionstiden nämndes BRÅ i 26, varav de flesta behandlade ekonomisk brottslighet.

Tidskrift

BRÅ:stidskrift APROPÅ kommer ut med sex nummer per år i cirka 13 000 exemplar. APROPÅ distribueras gratis (efter prenumeration) till politiker, myndigheter inom rättsväsendet, socialtjänsten, skolor, universitet och bibliotek samt till en kriminalpolitiskt intresserad allmänhet.

APROPÅ innehåller, förutom artiklar som redogör för BRÅ:segen verksamhet, bl a nyheter inom det kriminalpolitiska området. Tidskriften ska föra en kriminalpolitisk debatt och även rapportera om utländska erfarenheter inom verksamhetsområdet. Av de totalt 16 artiklar som skrevs av anställda på BRÅ under året skrevs nio av redaktören och sju av andra BRÅ-medarbetare. Cirka 15 artiklar skrevs av utomstående.

APROPÅ produceras av redaktören med hjälp av desktop-teknik och lämnas till tryckeriet på diskett.

Prenumerationsregistret sköts av informationsenheten, som levererar etiketter till tryckeriet för adressering.

En utvärdering av tidskriften gjordes av studerande vid Stockholms universitet, institutionen för journalistik, medier och kommunikation. För de prenumeranter som får APROPÅ i eget namn var bortfallet 20 procent, för dem som går direkt till myndigheter, organisationer etc var bortfallet 55 procent. Med hänsyn till det stora bortfallet i den senare gruppen startades en översyn av den delen av registret som, förutom att användas för utskick av APROPÅ, även används för alla de olika utskick BRÅ i övrigt gör.

Föreläsningar och studiebesök

En omfattande verksamhet utgör BRÅ-personalens medverkan som föreläsare vid konferenser, seminarier, studiebesök etc. Ämnen som presenterades i sådana sammanhang var bl a ungdomsbrottslighet, lokalt brottsförebyggande arbete, brottsutvecklingen och Stockholmsprojektet.

BRÅ arrangerade under verksamhetsåret ett flertal studiebesök. De svenska besökarna var huvudsakligen studerande vid gymnasieskolor samt universitet och högskolor. De fem officiella utländska studie-

besöken var grupper av forskare och administratörer från Canada, Egypten, Rumänien, Spanien och USA.

Presskontakter

BRÅ nämndes eller personer från BRÅ medverkade under verksamhetsåret i radio och TV drygt två gånger varje månad. De flesta inslagen var i lokalradions nyhetsprogram och handlade om miljöbrott, ungdomsbrott, straffpåföljder och ekonomisk brottslighet.

Pressen skrev cirka 12 artiklar i veckan om BRÅ:s verksamhet. Cirka hälften av artiklarna skrevs i samband med publiceringen av någon rapport, PM eller annan skrift. I cirka 180 artiklar intervjuades överdirektören, andra anställda på BRÅ eller styrelseledamöter. 15 artiklar skrevs med anledning av ett seminarium eller en konferens som arrangerats av BRÅ (ej presskonferens). övriga artiklar refererade till BRÅ i allmänhet (98) eller till tidskriften APROPÅ (22).

Två *presskonferenser* arrangerades för presentation av nya rapporter.

Femton *pressmeddelanden* sändes ut och resulterade i följande antal artiklar i pressen:

BRÅ:s forskningsbidrag (14)

Nordiska kriminologer om 90-talets kriminalpolitik (48)

Den brottslige företagaren. Myt eller sanning? (11)

Vem blir drogmissbrukare? (3)

Unikt projekt utreder brott i storstadsmiljö (Stockholmsprojektet) (16)

Fängelsestraffets längd påverkar brottsligheten (Inkapacitering) (70)

Sexualbrott mot barn (6)

Social anpassning och samhällssyn (7)

Brottsutvecklingen (89)

När man misstänker sexulabrott mot barn (3)

Ambitioner och Flaskhalsar (Miljöbrott) (85)

BRÅ om samhällstjänst. Ännu för tidigt för slutsatser (4)

Brottsstatistik mellan länder kan inte jämföras (artikel i APROPÅ) (8)

Sexualbrott mot barn. De misstänkta förövarna (5)

Fel, oegentligheter och ekonomisk brottslighet vid import och export i Norden (10).

Konferenser, utställningar m m

Tre konferenser/seminarier arrangerades under året.

Under hösten arrangerades ett journalistseminarium i Nynäshamn. Seminariet samlade 16 journalister.

Konferensen Sexualbrott mot barn hölls under våren i BRÅ:s informationsdelegations regi. Närmare 300 deltagare från socialtjänsten, rättsväsendet och skolan deltog. Konferensen fick ett mycket positivt gensvar. Av de 238 deltagare som svarade på uppföljningen tyckte 220 att konferensen som helhet varit bra.

På styrelsens uppdrag hölls också en kontaktkonferens med företrädare för universitet och högskolor. Avsikten var att bana väg för ett utökat samarbete mellan högskolan och BRÅ.

Dessutom deltog BRÅ med en utställningsmonter under de båda mässorna Bok & Bibliotek i Göteborg och Polis 91 i Sollentuna. Bokmässan besöktes av drygt 50 000 personer från huvudsakligen biblioteks- och utbildningsområdet. Polismässan besöktes av drygt 17 000 personer, huvudsakligen poliser.

Bibliotek

BRÅ ska fungera som ett informationscentrum och ge upplysning och vägledning inom det brottsförebyggande området. BRÅ har fr.o.m. budgetåret 1990/91 erhållit medel för en förstärkning av informationsverksamheten liksom för uppbyggnaden av en kriminologisk/kriminalpolitisk informationsdatabas. Den 1 september 1990 tillsattes en nyinrättad tjänst som bibliotekarie.

Samlad information från den breda kunskapsbas som byggts upp under åren måste gå lätt att återfinna och vara lättillgänglig. För att biblioteket ska kunna fylla denna funktion genomfördes en ombyggnad som bl a gav en bättre överblick över beståndet. Bokbeståndet under året uppgick till cirka 5 000 titlar, varav cirka 200 var nyförvärv. Antalet svenska och utländska tidskrifter uppgick till cirka 90.

Biblioteket bör i framtiden kunna bli en viktig extern resurs för institutioner, företag och myndigheter. För att förbättra och utöka sök- och lånemöjligheterna tecknades fem abonnemang med olika litteraturdatabaser och datoriserade fjärrlånesystem. I ett längre perspektiv ska BRÅ bygga upp en egen litteraturdatabas med referenser till litteratur inom det kriminologiska/kriminalpolitiska ämnesområdet. För det ändamålet studerades olika databassystem och påbörjades utarbetandet av en kravspecifikation inför val av system.

Bilaga 9

BRÅ:s nya organisation

Marianne Håkansson, Brottsförebyggande rådet

Utgångspunkter

BRÅ:s funktion

BRÅ fungerade de närmaste åren efter sin tillkomst (år 1974) närmast som ett kriminalpolitiskt utrednings- och aktionsorgan. Verksamheten ändrade emellertid successivt karaktär och har under många år haft sin tyngdpunkt i mer grundläggande kriminologisk forskning. Under senare år har BRÅ utvecklats till ett FoU-organ genom att den tillämpade forskningen och utvecklingsarbetet efter hand givits allt större utrymme. Inom BRÅ bedrivs viss kontinuerlig basforskning inom angelägna områden som annars inte skulle tillgodoses. Som sektorsforskningsorgan ska BRÅ tillgodose sin sektors behov av tillämpad forskning och utvecklingsarbete.

I sin egenskap av myndighet har BRÅ därutöver ett särskilt ansvar som kunskapsbank och informatör på det kriminologiska/kriminalpolitiska området - ett ansvar som accentuerats under senare år. BRÅ ska snabbt kunna tillhandahålla kunskapsöversikter och annan information till såväl politiker och andra beslutsfattare som till journalister och allmänhet i aktuella samhällsfrågor inom sitt verksamhetsområde.

Brottsligheten fortsätter att öka

Brottsligheten är ett tilltagande samhällsproblem i hela västvärlden. Sedan år 1950 har antalet anmälda brott i Sverige ökat från cirka 200 000 till f.n. cirka 1,2 miljoner. Den prognos som gjorts inom BRÅ pekar på en fortsatt konstant ökning av brottsligheten med cirka 200 000 ytterligare brott i anmälningsstatistiken vid sekelskiftet, om inte kraftfulla åtgärder vidtas eller stora samhällsförändringar som påverkar brottsligheten ändå sker. En fortsatt ökning av brottsligheten innebär att allt fler människor drabbas. Ett flertal opinionsundersök-

ningar visar också att människors oro för brottsligheten är stor. Många upplever brottsligheten som ett av de största samhällsproblemen. Kraven på politiker och andra beslutsfattare att vidta åtgärder kommer att öka. Rättsväsendet kommer att få påtagliga svårigheter att klara det ökande trycket.

Orealistiska förväntningar på rättsväsendet

Rättsväsendet spelar en kriminalpolitiskt viktig roll. Förväntningarna när det gäller brottsprevention är emellertid ofta orealistiska. Möjligheterna att inom ramen för rättsväsendet över huvud taget bryta brottsutvecklingen är mycket begränsade. Så t.ex. kan en så pass omfattande reform som den kommande återgången till villkorlig frigivning efter avtjänande av två tredjedelar av flertalet fängelsestraff förväntas endast kunna påverka den anmälda brottsligheten med några få procent.

Möjligheterna att påverka brottsutvecklingen genom en förstärkning av poliskåren torde också vara små beroende på bl.a. att polisen i huvudsak har ett reaktivt förhållningssätt till brottsligheten.

Som en reaktion på bl.a. en ökande fängelsepopulation diskuteras internationellt sedan flera år tillbaka alternativa påföljder till fängelsestraff. I Sverige har den diskussionen framför allt gällt kontraktsvård, samhällstjänst och under senare tid även elektronisk övervakning. Dessa påföljders brottsförebyggande effekt vet man ännu mycket litet om. När det gäller andra påföljder och behandlingsinsatser inom kriminalvårdens ram finns fortfarande ett behov av ytterligare kunskap om effekterna. Återfallsbenägenheten tycks dock hittills, generellt sett, inte ha påverkats i nämnvärd utsträckning genom påföljdsval.

Mobilisering av lokalsamhället i det brottsförebyggande arbetet - en internationell trend

Experter i Sverige och flera andra länder där det bedrivs en målmedveten verksamhet för att utveckla och effektivisera det brottsförebyggande arbetet är eniga om att alla som kan påverka orsaker och tillfällen till brott måste medverka i arbetet. Det brottsförebyggande arbetet måste vara allas angelägenhet och kräver ett väl utvecklat samarbete mellan myndigheter, organisationer, företag och enskilda. Man är också enig om att det brottsförebyggande arbetet framför allt bör bedrivas på ett lokalt plan, i en kommun eller stadsdel, för att man ska kunna uppnå konkreta resultat på kort sikt. En stor del av de faktorer som kan verka brottsförebyggande är av lokal karaktär, t.ex. förändringar av tillfällesstrukturen, normbildning och social kontroll.

Myndigheternas brottsförebyggande resurser, som huvudsakligen är lokalt organiserade, måste tas i anspråk i större utsträckning än hittills liksom motsvarande resurser hos företag, organisationer och enskilda.

Ökad satsning på samverkan i det brottsförebyggande arbetet

Cirka 10,5 miljarder kr används för åtgärder mot brott inom Justitiedepartementets verksamhetsområde. Endast knappt en procent av dessa medel används för förebyggande åtgärder.

Med rättsväsendets mycket begränsade möjligheter att utan andra aktörers medverkan bromsa brottsutvecklingen, står det klart att samhället i väsentligt högre grad än hittills måste satsa på brottsförebyggande åtgärder utanför rättsväsendet. Det behövs ett brottsförebyggande arbete i bred samverkan mellan alla som kan påverka orsaker och tillfällen till brott om brottsutvecklingen ska kunna brytas. Detta innebär att det bör ske en viss omfördelning av resurser från traditionell, reaktiv, brottsbekämpning till utveckling av ett proaktivt förhållningssätt och ett brottsförebyggande arbete med sin tyngdpunkt utanför rättsväsendets ram.

BRÅ:s roll

Ett FoU-organs funktion inom det kriminologiska/kriminalpolitiska området

BRÅ kan betecknas som en kunskaps- och informationsmyndighet och ett forsknings- och utvecklings- (FoU-) organ inom det kriminologiska/kriminalpolitiska området. Som sådant har BRÅ två huvudfunktioner.

Den ena är att förse den kriminalpolitiska debatten, enskilda och beslutsfattare med baskunskap. Denna funktion är viktig för att tillgodose förutsättningarna för en saklig kriminalpolitisk debatt och för att bevara förtroendet för det kriminalpolitiska systemet.

Den andra funktionen är att bedriva forskning, utvecklingsarbete och utredningar som kontinuerligt kan tillgodose behov av kunskapsöversikter och annat beslutsunderlag när det gäller aktuella frågor inom sektorn.

Myndighetsformen är särskilt lämpad för en organisation med dessa huvudfunktioner med hänsyn till de krav som denna ställer, t.ex. på objektivitet och behandlingen av integritetskänsligt material.

BRÅ:s verksamhet

BRÅ:s forsknings-, utvecklings- och utredningsverksamhet kan, som den har utvecklats under senare år, i huvudsak sorteras in under tre större ämnesområden, nämligen 1) Brottsstatistik samt analys av brottslighetens omfattning, karaktär, orsaker och utveckling, 2) Brottsprevention och 3) Studier inom det kriminalpolitiska området.

För att så effektivt som möjligt sprida resultatet av det egna och andras arbete inom verksamhetsområdet finns hos BRÅ ett fjärde område, informations- och förlagsverksamheten.

Brottsstatistik och analys

Brottsstatistiken utgör ett viktigt underlag för BRÅ:s forsknings- och utvecklingsarbete. Som en av huvudanvändarna av den officiella brottsstatistiken är det nödvändigt att BRÅ kan påverka såväl vilken typ av uppgifter som bör ingå i statistiken som kvaliteten på uppgifterna. Att följa och analysera brottsutvecklingen och undersöka dess orsaker har under många år varit en av BRÅ:s huvuduppgifter och kommer även framdeles vara en oundgänglig bas för övrigt forsknings- och utvecklingsarbete.

Till brottsstatistikområdet hör också utveckling av olika metoder för mätning och analys av den faktiska brottsligheten och dess utveckling. Denna metodutveckling är nödvändig, eftersom den officiella statistiken endast belyser en viss del av brottsligheten.

Hit hör också utveckling av metoder för att göra internationella jämförelser av brottslighet. Så t.ex. bygger olika länders brottsstatistik på helt olika grunder och kan därför inte utgöra underlag för jämförelser. Inte heller offerundersökningar eller självdeklarationsstudier från olika länder kan utan ingående analyser användas för jämförelser.

Här i landet är det hittills främst BRÅ som fortlöpande analyserat brottsutvecklingen och dess orsaker. BRÅ har byggt upp en stor kompetens på området.

Brottsprevention

Forsknings- och utvecklingsarbete inom det brottspreventiva området utgör tyngdpunkten i BRÅ:s verksamhet.

Den prognos om brottsutvecklingen under 1990-talet, som gjorts av BRÅ, visar som nämnts att brottsligheten kommer att fortsätta att öka om inte kraftfulla insatser görs för att bryta utvecklingen. Det står helt klart att om brottsutvecklingen ska kunna brytas, måste det brottsförebyggande arbetet utvecklas och intensifieras. BRÅ har en viktig roll att fylla härvidlag, bl.a. genom sin medverkan vid

utveckling av modeller för lokalt brottsförebyggande arbete och för utvärdering av brottsförebyggande åtgärder. BRÅ medverkar också till kunskapsuppbyggnaden på området genom utvärderingar av olika insatser som har ett brottsförebyggande syfte. Det torde vara ställt utom alla tvivel att stora samhälleliga och enskilda resurser läggs ned på projekt som avses ha en brottsförebyggande effekt men som inte har några sådana effekter. En utvidgad utvärderingsverksamhet torde kunna bidra till en avsevärt effektivare resursanvändning än som nu är fallet på detta område.

Studier inom det kriminalpolitiska området

Till det kriminalpolitiska området räknar BRÅ här främst utvärderingar av kriminalpolitiska reformer, studier rörande påföljdssystemet och andra områden inom rättsväsendet och kunskapsöversikter som rör aktuella kriminalpolitiska frågor.

Såsom nämns i framtidsanalysen kan det förutses att behovet av undersökningar om olika, framför allt nya, påföljders effekter kommer att öka liksom behovet av utvärdering av behandlingsinsatser på grund av brott och/eller drogmissbruk.

Härutöver finns behov av återkommande undersökningar om hur moral och rättsmedvetande förändras över tid liksom hur attityderna till rättsväsendet och dess verksamhet förändras.

Andra angelägna områden är undersökningar om brottslighetens kostnader och konsekvenserna av den pågående privatiseringen inom rättsväsendet.

Informations- och förlagsverksamhet

BRÅ ska fungera som informationscentrum och framför allt ge upplysning och vägledning inom det brottsförebyggande området.

Till informations- och förlagsverksamheten är knutna ett bibliotek med en kriminologisk/kriminalpolitisk databas (under uppbyggnad).

När det gäller målsättningen att öka den kriminologiska/kriminalpolitiska kunskapen fyller BRÅ:s informations- och förlagsverksamhet en viktig funktion genom spridningen av BRÅ:s och andra organs nationella och internationella FoU-resultat.

BRÅ:s framtida organisation och behov

BRÅ:s roll som FoU-organ innebär att verksamheten ska tillgodose sektorns behov av forskning, utvecklingsarbete och utredningar, vilket i sin tur innebär att höga krav måste ställas på framförhållning, aktualitet och kvalitet i verksamheten. En sådan verksamhet kräver

en flexibel organisation, som kan anpassas efter aktuell verksamhet och personaluppsättning. Organisationen måste anpassas till pågående projekt och till hur personalen disponeras för tillfället. De växlande arbetsuppgifterna kräver också möjligheter att för begränsad tid och avgränsade arbetsuppgifter kunna knyta sådan expertis som inte finns i organisationen.

För att understödja kreativitet och främja en god FoU-miljö bör BRÅ:s organisation göras mer flexibel och mindre hierarkisk.

Med den expertdominans som BRÅ har är en matrisorganisation mer naturlig än den nuvarande. En matrisorganisation innebär bl.a. att så stor del som möjligt av verksamheten organiseras i projekt med medverkan av expertis inom olika områden samt avsaknad av chefer på mellannivå. Projektledarna får ökat ansvar för personal och projektmedel. En sådan utveckling har redan påbörjats.

För att säkra kunskapsuppbyggnaden och utvecklingen inom BRÅ:s fyra huvudsakliga arbetsområden (Brottsstatistik och analys, Brottsprevention, Studier inom det kriminalpolitiska området samt Informations- och förlagsverksamhet) kommer huvudansvariga att utses. Dessa ska, såvitt avser de tre förstnämnda områdena, främst ansvara för att utvecklingen nationellt och internationellt inom sakområdet följs. De ska också var och en inom sitt ansvarsområde vara handledare eller på annat sätt bistå övriga anställda.

Den nuvarande enhetsindelningen bör alltså slopas. Den har visat sig mindre ändamålsenlig, framför allt när det gäller uppdelning av FoU-verksamheten i en forsknings- och en utvecklings- (tidigare utrednings-) enhet.

Det har också visat sig att administrativa arbetsuppgifter kommit att bli alltför betungande för de nuvarande enhetscheferna. Det är självfallet angeläget att i högre utsträckning än f.n. är fallet kunna utnyttja dessa för arbete inom de områden där de är experter.

För all FoU-verksamhet är det nödvändigt med möjligheter till kontinuerlig kompetensutveckling för att den professionella kompetensen ska kunna upprätthållas. Detta behov kommer att bli accentuerat, bl.a. på grund av den internationella utvecklingen inom verksamhetsområdet och de ökade kraven på utveckling inom det brottspreventiva området.

De skisserade organisatoriska förändringarna torde kunna innebära vissa effektivitetsvinster och viss minskning av de fasta kostnaderna.

Slutsatser

Såsom framgår av resultatanalysen är BRÅ en liten men produktiv organisaton. Verksamheten är relevant för sektorn och håller en hög kvalitet enligt de resultatmått som analyserats. BRÅ:s tillgänglighet

och synlighet måste betraktas som god.

Kraven på organisationen kommer dock att öka. För att den pågående brottsutvecklingen ska kunna brytas krävs ett intensifierat brottsförebyggande arbete, vilket i sin tur kräver en intensifiering av forsknings- och utvecklingsarbetet på det brottsförebyggande området. Här kan BRP fylla en viktig funktion.

En framgångsrik kriminalpolitik måste bygga på kunskap. Här är analyser av brottsligheten och dess utveckling och orsaker av grundläggande betydelse. Ökade kunskaper om effekter av kriminalpolitiska reformer och konsekvenser av utvecklingen inom rättsväsendet är också av stor betydelse. Också här kan BRÅ fylla en viktig funktion.

BRÅ:s huvudsakliga resurs är personalens kompetens. Samtidigt som kraven på samtliga funktioner inom BRÅ:s verksamhet kommer att öka kommer BRÅ, såvitt nu kan bedömas, att förlora två av sina mest kvalificerade forskare. BRÅ måste ha möjlighet att ersätta denna kompetens.

Samhällsutvecklingen kräver att BRÅ kan bredda sin kompetens genom att bedriva fler projekt med tvärvetenskaplig karaktär. Ett sätt att tillföra BRÅ ytterligare kompetens och tvärvetenskaplig inriktning skulle kunna vara att ge den nuvarande vetenskapliga delegationen en mer uttalad funktion som vetenskaplig rådgivare med möjligheter för de enskilda ledamöterna att, åtminstone i någon utsträckning, medverka i rådets projekt.

Det är en oundgänglig förutsättning för en verksamhet med BRÅ:s inriktning att kunna garantera hög kvalitet, hög produktivitet och stor flexibilitet. Om BRÅ ska kunna motsvara sektorns ökade krav med bibehållen ambitionsnivå på verksamheten måste den nuvarande budgetramen räknas upp i storleksordningen 3 miljoner kronor totalt för de tre kommande budgetåren.

Bilaga 10

Prognos för brottsutvecklingen till år 2000

Jan Ahlberg

År 1975 anmäldes 750 000 brott till polisen. Sexton år senare, år 1991, var detta antal 1,2 miljoner polisanmälda brott. Den fråga som ställs här är hur många brott som kommer att anmälas under åren fram till och med år 2000. För att besvara frågan görs prognoser för samtliga anmälda brott, för anmälda brottsbalksbrott, samt för anmälda stöldbrott (8 kap. BrB exkl. butikstöld) och misshandelsbrott (3 kap. BrB).

Prognoser bygger på att den variabel man vill göra framtidsförutsägelser om, i detta fall de anmälda brotten, uppvisar någon form av lagbundenhet. Inledningsvis studerar man därför data för förfluten tid för att på så sätt finna lagbundenheter, t ex att utvecklingen följer en rät linje. Sedan antar man att den närmaste framtiden uppvisar samma typ av lagbundenhet. Man kan aldrig med säkerhet påstå att så blir fallet, eftersom det kan inträffa förändringar som inte kunnat förutses. Man kan därför framför allt se prognoser som en beskrivning av hur framtiden kommer att se ut om ingenting inträffar som bryter det hittillsvarande mönstret.

Sökandet efter lagbundenheter kan beskrivas som att man söker beskriva utvecklingen av den beroende variabeln (i detta fall de anmälda brotten) som en matematisk funktion av tiden (åren som går) och/eller som en matematisk funktion av ett antal oberoende variabler som påverkar (har ett kausalt samband med) den beroende variabeln.

Utvecklingen av de anmälda brotten

Prognoser bygger alltså på data från förfluten tid. Nedanstående figur visar utvecklingen för antalet anmälda brott sedan år 1950.

Figur 1. Anmälda brott 1950-1991

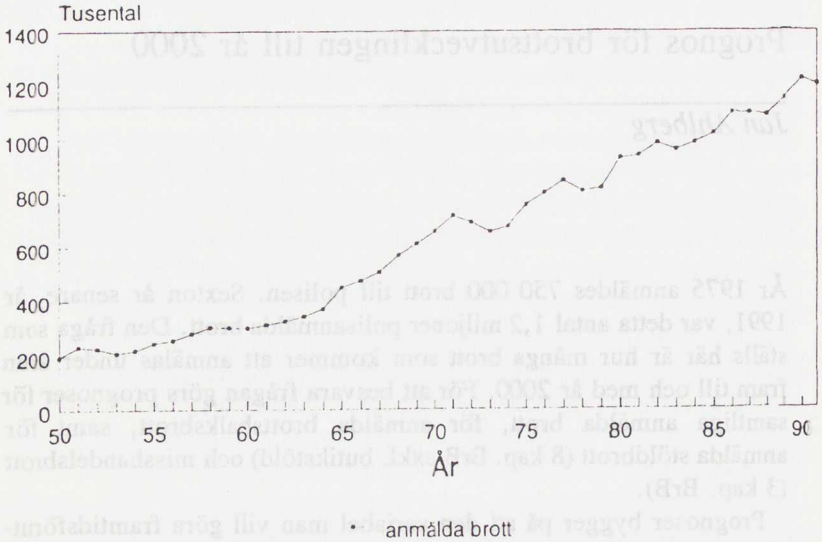

Av figuren framgår att kurvans utveckling kan beskrivas som fluktuationer kring en lineärt uppåtriktad trend. Studerar man utvecklingen mer ingående kan man dock se att det snarare handlar om en kombination av flera trendlinjer med olika lutning. Fram till mitten av 1960-talet har linjen en viss lutning, mellan åren 1968 och 1975 en annan och till sist från år 1975 en tredje lutning. Dessa förändringar beror med stor sannolikhet främst på förändringar i statistikrutinerna. År 1968 infördes det sk RI-systemet (rättsväsendets informationssystem) vilket medförde att inrapporteringsrutinerna förändrades. År 1975 infördes en systemomläggning som bl a medförde vissa förändringar av antalsräkningen av brott.

Oberoende variabler

Brottsutvecklingen i landet har alltså sedan år 1950 präglats av en konstant ökning av den anmälda brottsligheten. Kunskapen om vilka faktorer som bidragit till detta utvecklingsmönster är idag begränsad. Förklaringsansatserna är många; arbetslöshet, alkoholkonsumtion, tillgången på objekt, minskad social kontroll osv. En rimlig gissning är att den konstanta ökningen beror på ett stort antal faktorer, av olika dignitet, som tillsammans genererat utvecklingen.

Ett krav på de oberoende variablerna (de variabler som styr eller påverkar utvecklingen för den beroende variabeln) förutom att de kausalt bör påverka prognosvariabeln är att det finns relativt hållfasta

framtidsprognoser även för dessa. Prognosers osäkerhet ökar betydligt om man baserar dem på oberoende variabler vars framtidsprognoser är osäkra.

Den vanligaste prognosmetoden är att beskriva utvecklingen av den beroende variabeln (de anmälda brotten) som en funktion av tiden. Det innebär att man söker den matematiska funktion som bäst beskriver utvecklingen för förfluten tid och sedan antar att utvecklingen kommer att fortsätta på samma sätt ytterligare en tid. För att återgå till figur 1 kan man utan vidare konstatera att åtminstone sedan statistikomläggningen år 1968, alltså cirka 25 år tillbaka i tiden, kan utvecklingen sammanfattas som att antalet anmälda brott fluktuerar kring en rät linje (även om det egentligen handlar om två linjer med något olika lutning). Det innebär att landet fått ett årligt tillskott av brott som varje år är ungefär lika stort - cirka 25 000 brott per år -. Fluktuationerna beror sedan på slumpmässiga faktorer som väder och vind, tillfälliga ökningar av typiska seriebrott osv.

Utvecklingen med ett konstant årligt tillskott innebär att tillskottet procentuellt sett blir mindre och mindre. I SCB's publikation "Rättsstatistisk årsbok" presenteras ibland brottsutvecklingen i en sk logaritmisk skala, vilket ger en beskrivning av utvecklingen av den procentuella ökningstakten. För prognossyfte är det emellertid viktigt att veta att den successiva minskningen av det procentuella tillskottet inte är tecken på någon avmattning av utvecklingen av de anmälda brotten. Det karakteristiska för utvecklingen av dessa är att Sverige generellt sett fått ett lika stort tillskott av anmälda brott varje år. Att sedan den procentuella ökningen därigenom successivt avtar beror på att bastalet hela tiden ökar. Man dividerar det konstanta tillskottet med ett större och större tal.

Ett rimligt krav vid prognoser där den beroende variabeln enbart uttrycks som en matematisk funktion av tiden är att man bör försöka förklara varför utvecklingen följer just det matematiska mönster den gör. I detta fall med ett konstant årligt tillkott, är det svårt att hitta förklaringar till varför just detta mönster uppstått.

Med hjälp av den sk rutinaktivitetsteorin (se Cohen & Felson, 1979) är det möjligt att göra prognoser som vilar på en teoretiskt underbyggd modell. Rutinaktivitetsteorin kan betecknas som det hittills mest fruktbara försöket att analysera och systematisera förklaringar till brottsutvecklingen. Teorin bygger på att det krävs att två saker sammanfaller för att ett brott skall komma till stånd, nämligen *ett lämpligt, tillräckligt obevakat objekt* och *en motiverad gärningsman*.

På grundval av denna teori kan man alltså säga att brottsutvecklingen, i detta fall den tilltagande brottsligheten, primärt styrs av att utbudet av lämpliga och tillräckligt obevakade objekt successivt har

ökat och/eller att antalet motiverade gärningsmän (egentligen gärningsmannatillfällen) ökat. Dessa faktorer är inte oberoende av varandra. En rimlig hypotes är att det ökade antalet objekt i sig genererar fler motiverade gärningsmän. Fler och fler lockas att begå brott när brottstillfällena ökar.

Fördelen med denna teori är att den vilar på axiom. Det är otvetydigt så att det basala kravet för att ett brott skall komma till stånd är att de två förutsättningarna är uppfyllda. Det innebär att teorin utgör en stabil grund för att bygga modeller som i matematisk form beskriver brottsutvecklingen vilka sedan kan användas för prognoser.

Det förhåller sig utan tvivel så att antalet lämpliga objekt i samhället hela tiden ökar. Detta gäller även våldsbrott. Det ökande nöjeslivsutbudet medför alltfler möjliga personkollisioner som kan leda till bråk.

Vad beträffar den andra förutsättningen för att brott skall komma till stånd så tyder också det mesta på att det blir fler och fler motiverade gärningsmän (gärningsmannatillfällen) i samhället. Utvecklingen sedan 1975 av antalet misstänkta personer ger en svag ökning. Denna ökning skall ses i ljuset av att risken att "åka fast" och bli misstänkt för ett begånget brott har minskat under denna period. För exempelvis den dominerande brottskategorin, stöldbrotten, har risken att "åka fast" halverats sedan år 1975. En svag succesiv ökning av antalet misstänkta samtidigt som dessa alltså utgör en allt mindre andel av dem som begår brott innebär att antalet gärningsmän med säkerhet har ökat.

Som mått på antalet lämpliga objekt finns ett flertal tänkbara, t.ex BNP, offentlig och privat konsumtion. För den andra faktorn i rutinaktivitetsteorin, antalet motiverade gärningsmän, är befolkningens storlek i åldrarna 10-50 år samt antalet ungdomar i åldern 15-24 år de mått som ligger närmast till hands.

Studerar man utvecklingen för samtliga anmälda brott och för anmälda brottsbalksbrott tillsammans med utvecklingen för befolkningen (10-50 år), antalet ungdomar (15-24 år) och BNP visar det sig att samtliga dessa kurvor följer samma mönster, en konstant ökning utefter en rät linje. Som framgår av korrelationskoefficienterna i tabellen nedan så är de lineära sambanden mycket höga.

Tabell. Korrelationskoefficienter mellan å ena sidan samtliga anmälda brott och anmälda brottsbalksbrott samt å andra sidan antal innevånare (10-50 år), antalet ungdomar (15-24 år) och BNP

	Samtliga anmälda brott	Anmälda brotts-balksbrott
Antal invånare	0,96	0,96
Antal ungdomar	0,87	0,86
BNP	0,95	0,97

Dessa siffror, dvs de mycket höga lineära sambanden, säger ingenting om styrkan i kausaliteten mellan de anmälda brotten och de olika oberoende variablerna. Siffrorna anger i princip bara att samtliga kurvor har utvecklats efter ungefär samma mönster.

Sambandet mellan befolkningsvariablerna och BNP är också mycket högt. Det starka inbördes sambandet mellan de oberoende variablerna innebär att det inte tillför något att ta med mer än en av de oberoende variablerna för att i matematisk form beskriva utvecklingen av anmälda brott. Precisionen i resultatet ökar alltså inte genom att fler av dessa variabler tas med.

Modell

Ett krav för att kunna använda de oberoende variablerna i prognossyfte är som nämnts att det finns tillförlitliga framtidsprognoser för dessa. Det innebär att de variabler som indikerar antalet "lämpliga objekt", dvs BNP osv, är direkt olämpliga att använda i prognoser. Framtidsprognoser för nationalekonomiska variabler är behäftade med en stor osäkerhet. Det vore därför äventyrligt att basera framtidsprognoser för brottsutvecklingen på dessa. Samma förhållande gäller andra tänkbara oberoende variabler som arbetslöshet, alkoholkonsumtion osv. Däremot finns relativt säkra prognoser för den framtida befolkningsutvecklingen.

Beträffande befolkningsvariablerna kan konstateras att landets befolkning hela tiden ökat successivt under hela 1900-talet. Befolkningsstorleken måste påverka brottsutvecklingen, om inte *andelen* individer som någon gång begår brott minskar. Att så inte är fallet är tämligen klarlagt (se t ex von Hofer m fl, 1979). Det är också otvetydigt att antingen *ökar* andelen motiverade gärningsmän i befolkningen successivt eller så ökar dessa hela tiden sin aktivitet. Enbart befolkningsökningen räcker inte på långt när till för att förklara den utveckling som varit. För prognosmodellens syfte krävs inte någon utredning om det faktiska förhållandet, dvs huruvida det handlar om en successiv ökning av andelen som begår brott eller om de som begår brott blivit aktivare. Det troliga är dock att sanningen

är en blandning av båda dessa faktorer.

En naturlig modell för att prognostisera brottsutvecklingen blir därmed följande:

$$y = a \cdot bef \cdot (c \cdot t + d) + f \cdot ung + k + e \qquad \text{eller}$$

$$y = a \cdot bef \cdot t + b \cdot bef + c \cdot ung + d + e$$

där

y = anmälda brott

bef = befolkning 10-50 år

t = tiden

a,b,c,d = konstanter (siffervärden)

ung = andelen ungdomar 15-24 år

e = slumpvariation t ex genererad av väder och vind

Prognosmodellen kan översättas till att befolkningens storlek (åldrarna 10-50 år) och andelen ungdomar förutsätts påverka brottsligheten. Modellen tar dessutom hänsyn till att en ökande andel personer är motiverade att begå brott och/eller att aktiviteten bland de aktiva ökar (termen $a \cdot bef \cdot (c \cdot t + d)$ i den första modellen). Den ökande tillgången på objekt kan antas vara en starkt bidragande orsak till dessa ökningar. Antagandet är här att tillväxten i andelen personer som är motiverade att begå brott och/eller den ökande aktiviteten sker lineärt. Som framgår av nedanstående analyser får också detta antagande kraftigt stöd i data för den förflutna tid som observeras.

Första steget i prognosbyggandet är att testa modellen på förfluten tid. Den metod som används för detta ändamål är den sk minsta kvadratmetoden. Konstanterna a, b, c och d skattas med hjälp av data för de anmälda brotten under observationsperioden 1976-1991 och modellens anpassning till den observerade verkligheten mäts. Att enbart perioden från år 1976 använts beror på att data för de olika åren under tidsperioden är helt jämförbara. Data är inte infekterade av förändrade statistikrutiner. Eftersom utvecklingen ända sedan början av 1960-talet följt nästan exakt samma mönster med fluktuationer kring en lineär trend så ligger mycket liten informationsförlust i begränsningen av perioden. Man skulle i och för sig kunna försöka att korrigera för effekterna av de förändrade statistikrutinerna under perioden före år 1975 (en del analyser av dessa förändringars effekter har gjorts). Ett sådant förfarande skulle dock knappast öka säkerheten i prognosen.

Resultat av stegvis multivariat regression med samtliga anmälda brott, enbart brottsbalksbrotten, enbart stöldbrott (BrB kap. 8 exkl

butikstöld) samt enbart misshandelsbrott (BrB kap. 3) ges i följande tabell:

	BROTTSKATEGORI							
	Samtliga brott		Brotts-balksbrott		Stöldbrott		Våldsbrott	
Steg	variabel	R2	variabel	R2	variabel	R2	variabel	R2
1	BEF·T	96%	BEF·T	96%	BEF·T	88%	BEF·T	97%
2	**********		BEF	96%	UNG	91%	**********	
3	**********		**********		BEF	92%	**********	

Av tabellen framgår att för samtliga beroende variabler (anmälda brott inom olika brottskategorier) är det faktorn (den oberoende variabeln) "befolkning·tid" som förklarar mest av den variation som observerats under perioden 1976-1991. Förklaringsvärdena med enbart denna faktor som oberoende variabel är så höga som 96, 96, 88 resp 97 procent, vilket innebär att modellen i det närmaste perfekt anpassar till data för observationsperioden. För utvecklingen av brottsbalksbrotten tillkommer faktorn "befolkning" utan att dock ge något tillskott i förklaringshänseende. För stöldbrottens del ger både faktorn "andel ungdomar" och "befolkning" ett signifikant tillskott dock av liten storleksordning. Andel ungdomar ger i detta fall ett negativt tillskott.

Resultaten innebär att prognoserna enbart bör baseras på prognosvariabeln "befolkning·tid". Det marginella tillskottet i förklaringsvärde som erhålls genom de två andra faktorerna motiverar inte att dessa tas med. Det finns alltid en risk att en prognosmodell urartar om faktorer med så låga tillskottsvärden får ingå, något som exempelvis ungdomsvariabelns negativa tillskott antyder.
Följande modell för de anmälda brottens utveckling kommer således att användas:

$$y = a \cdot bef \cdot t + b$$

där
y = anmälda brott
bef = befolkning 10-50 år
t = tid
a,b = konstanter

Resultat

Modellen används för prognoser för perioden 1992-2000, dvs nio år

framåt i tiden. Vid tolkning av dessa prognoser är det viktigt att såsom nämnts tidigare ha i åtanke att förutsättningen är att utvecklingen av anmälda brott den närmaste framtiden kommer att följa samma lagbundenhet som den gjort tidigare. Man kan inte med säkerhet påstå att så blir fallet. Det är dock ett rimligt antagande att samma utvecklingsmönster kommer att fortsätta i ytterligare nio år.

Prognoserna presenteras i form av en punktskattning omgiven av ett osäkerhetsintervall. Punktskattningen är det mest sannolika värdet, dvs det förväntade värdet vid ett "normalår" avseende slumpmässiga faktorer som väder och vind och annat som genererar tillfälliga årsvisa fluktuationer. Intervallet tar hänsyn till de variationer i brottsligheten som dessa slumpfaktorer kan generera.

Samtliga anmälda brott

Utvecklingen av samtliga anmälda brott under perioden 1975-1991 samt prognosen för tiden fram till år 2000 framgår av nedanstående figur. År 1976 anmäldes alltså 800 000 brott. År 1991 är denna siffra uppe i 1 200 000 anmälda brott. Prognosen säger att år 2000 kommer mellan 1 350 000 och 1 530 000 brott att anmälas.

Figur 2. Samtliga anmälda brott

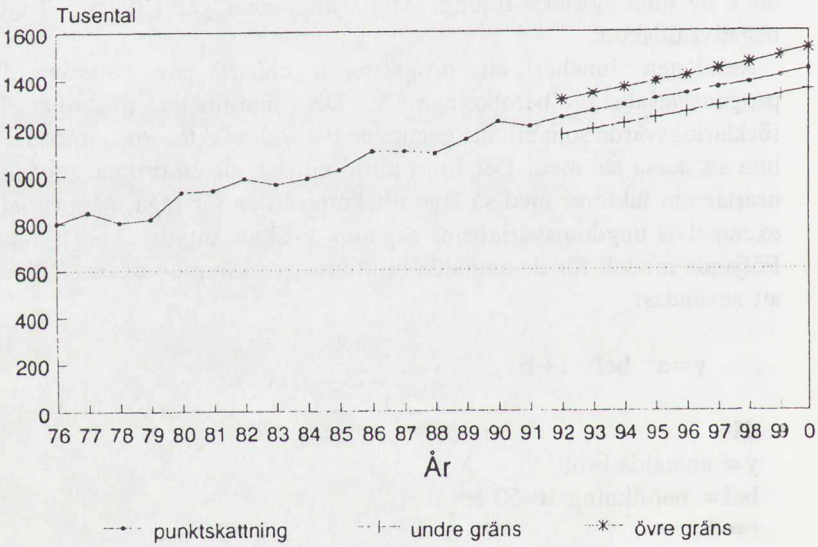

Brottsbalksbrotten

Den tidigare och den prognosticerade utvecklingen för de anmälda brottsbalksbrotten framgår av figur 3. År 1975 anmäldes 680 000

brottsbalksbrott. År 1991 är antalet uppe i drygt 1 miljon anmälda brott. Prognosen för år 2000 ligger mellan 1,2 miljoner och drygt 1,3 miljoner brott.

Figur 3. Anmälda brottsbalksbrott

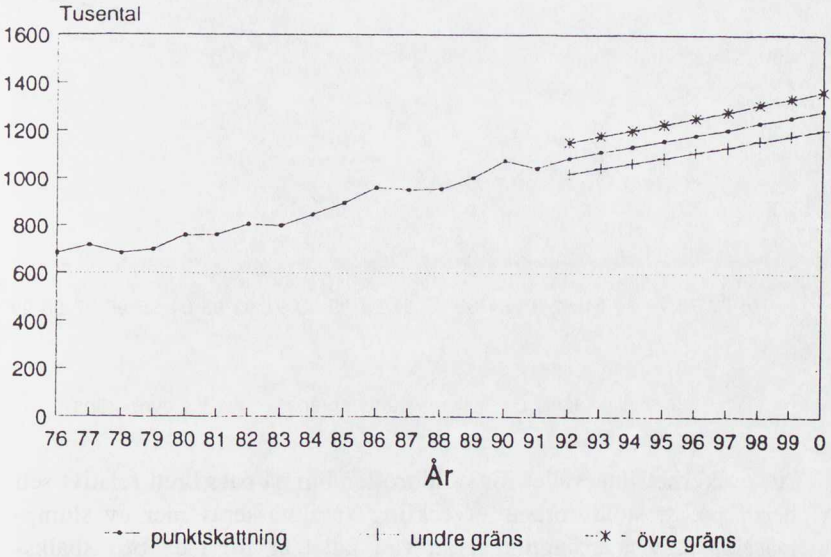

Stöldbrott (exkl. butikstöld)

Prognosen för stöldbrotten framgår av figur 4. År 1976 anmäldes 477 000 stöldbrott i landet. År 1991 är antalet uppe i 663 000. Prognosen för år 2000 (punktskattningen) pekar på 772 000 anmälda stöldbrott (intervallet är 677 000 - 869 000 anmälda brott).

Figur 4. Anmälda stöldbrott

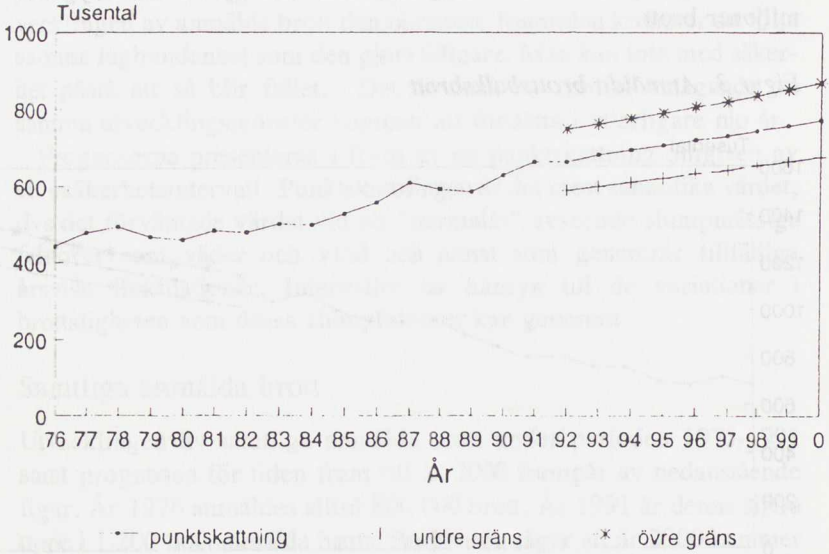

Att osäkerhetsintervallet för stöldbrotten blir så pass brett relativt sett beror på att stöldbrottens utveckling karakteriseras mer av slumpmässiga årsvisa svängningar än vad fallet är för t ex brottsbalksbrotten totalt sett.

Prognoserna i denna rapport bygger på att det inte inom prognosperioden inträffar några samhällsförändringar som ger stora effekter på brottsligheten. En idag känd framtida förändring är att vid halvårsskiftet 1993 skall den obligatoriska haltidsfrigivningen ersättas med en fakultativ frigivning efter två tredjedelar av den utdömda strafftiden enligt huvudregeln. De beräkningar av denna reforms effekter på stöldbrottsligheten som kan göras tyder dock på att effekterna på brottsligheten blir relativt små (Ahlberg, 1991). Det handlar om storleksordningen 1-2 procent färre anmälda stöldbrott än den annars förväntade utvecklingen. Dessa effekter är inte medtagna i prognoserna. Om de förväntade effekterna av reformen, som förslaget ser ut, tagits med skulle prognoskurvan hamnat på en 1-2 procent lägre nivå än den som redovisas ovan.

Våldsbrott (3 kap. BrB)

Prognos och observationsperiod för våldsbrotten framgår av figur 5 nedan. År 1976 anmäldes 23 000 våldsbrott till polisen. En siffra som år 1991 är uppe i 43 000. Enligt prognosen kommer det år 2000 att anmälas 51 000 till 57 000 våldsbrott.

Figur 5 Anmälda våldsbrott

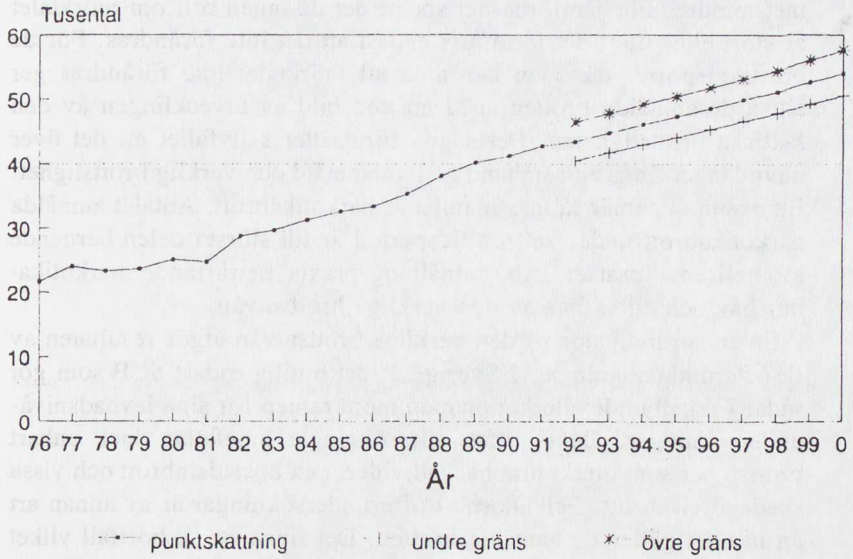

Även ifråga om våldsbrott kan man göra vissa beräkningar av effekterna av övergången från obligatorisk halvtidsfrigivning till fakultativ frigivning. Om reformen genomförs enligt nu gällande förslag kommer antalet våldsbrott att pga den ökade inkapaciteringen att minska med cirka 1 procent jämfört med om nuvarande regler bibehålls. Prognoskurvorna i figur 5 skulle alltså om dessa effekter tagits med ligga på en 1 procent lägre nivå än i figur 5.

Faktisk brottslighet

Det faktiska antalet brott i samhället är delvis okänt. Av de brott som begås kommer en viss del att anmälas till polisen och därmed ingå i statistiken över anmälda brott. Diskrepansen mellan det faktiska antalet brott och antalet anmälda brott utgör det sk mörktalet. Brottskategorier där anmälningsbenägenheten är hög har ett litet mörktal medan det motsatta gäller för brottskategorier med låg anmälningsbenägenhet.

De anmälda brotten är en indikator på den faktiska brottsnivån. Hur relevant denna är beror framför allt på mörktalet. För vissa typer av brott - brott med litet mörktal - är således de anmälda brotten en god indikator, t ex biltillgrepp och bostadsinbrott. För andra brott - brott med större mörktal - är de anmälda brotten en sämre indikator, t ex för misshandel. För brott som t ex narkotikabrott och rattfylleri, där mörktalet är mycket stort, blir de anmälda brotten en dålig indikator

på den verkliga brottsligheten.

Vid analys av brottens utveckling över tid blir dock mörktalsproblemet mindre. För jämförbarhet spelar det då ingen roll om mörktalet är stort eller litet; det förutsätts endast att det inte förändras. För de brottskategorier där man kan anta att mörktalet inte förändras ger alltså de anmälda brotten ändå en god bild av utvecklingen av den faktiska brottsligheten. Det sagda förutsätter självfallet att det över huvud taget finns ett samband mellan anmäld och verklig brottslighet. Ett exempel på när så inte är fallet är narkotikabrott. Antalet anmälda narkotikabrott under en viss tidsperiod är till största delen beroende av polisens insatser och anmälningspraxis beträffande narkotikainnehav och alltså inte av den verkliga brottsnivån.

En annan indikator på den verkliga brottsnivån utgör resultaten av sk offerundersökningar. I Sverige är det hittills endast SCB som gör sådana regelbundet återkommande inom ramen för sina levnadsnivåundersökningar. Dessa offerundersökningar innefattar dock enbart brottstyper som direkt drabbar individer, t ex bostadsinbrott och vissa skadegörelsebrott. Felkällorna i offerundersökningar är av annan art än när det gäller de anmälda brotten. Det finns ett sk bortfall vilket i SCB's offerundersökningar uppgår till 20 procent. Det finns risk att detta kan vara "styrt", dvs att en oproportionerligt stor del av de personer som drabbas av olika brott återfinns i bortfallet. Man får i så fall en systematisk underskattning av det man vill mäta, dvs den faktiska brottsligheten. Dessutom tillkommer andra felkällor som sk mätfel (folk överdriver, missförstår, har glömt osv) och statistisk osäkerhet (man frågar ju bara en liten del av befolkningen).

Sammanfattning

Med stor sannolikhet kommer nivån för de anmälda brotten år 2000 att ligga i de intervall som prognoserna förutsäger, dvs mellan 1,35 och 1,53 miljoner anmälda brott totalt, 1,2 till 1,3 miljoner anmälda brottsbalksbrott, 670 000 till 870 000 anmälda stöldbrott och 51 000 till 57 000 våldsbrott. Vad som kan jäva dessa prognoser är om det i samhället sker någon förändring som påverkar brottsnivån. Det största värdet i prognoserna ligger därför i att de visar vilken nivå den anmälda brottsligheten kommer att ligga på år 2000 om brottsutvecklingen fortsätter enligt det mönster den hittills gjort. Man kan också av prognoserna sluta sig till att det krävs kraftfulla ingrepp för att bryta utvecklingen. För att kunna kontatera ett trendbrott i mönstret sedan år 1975 krävs att den anmälda brottsligheten under en följd av år hamnar utanför angivna intervall.

Referenser:

Ahlberg, J (1990): Inkapacitering. Effekter vid förändrade strafftider. BRÅ Forskning 1990:7. Brottsförebyggande rådet. Allmänna förlaget, Stockholm.

Cohen, L E & Felson, M (1979): Social Change and Crime Rate Trends. A Routine activity approach. American Sociological Rewiew.

Von Hofer H & Lenke L & Thorsson U: Kriminalitetsutveckling och belastning belyst genom födelsekohortstatistik. Födda 1951-67. Statistiska Centralbyrån, promemoria 1987:12, Stockholm.

Bilaga

Prognoser för anmälda brott till och med år 2000.

Samtliga anmälda brott

År	**Punktskattning**	**Intervall**
1992	1 236 000	1 163 000 - 1 308 000
1993	1 262 000	1 188 000 - 1 336 000
1994	1 286 000	1 210 000 - 1 362 000
1995	1 310 000	1 233 000 - 1 388 000
1996	1 335 000	1 256 000 - 1 414 000
1997	1 360 000	1 279 000 - 1 441 000
1998	1 386 000	1 302 000 - 1 469 000
1999	1 413 000	1 327 000 - 1 498 000
2000	1 441 000	1 354 000 - 1 529 000

Anmälda brottsbalksbrott

År	**Punktskattning**	**Intervall**
1992	1 087 000	1 021 000 - 1 153 000
1993	1 112 000	1 045 000 - 1 179 000
1994	1 136 000	1 068 000 - 1 205 000
1995	1 159 000	1 089 000 - 1 229 000
1996	1 184 000	1 112 000 - 1 255 000
1997	1 208 000	1 134 000 - 1 281 000
1998	1 233 000	1 157 000 - 1 308 000
1999	1 259 000	1 182 000 - 1 337 000
2000	1 287 000	1 208 000 - 1 366 000

Anmälda stöldbrott (BrB kap.8 exkl. butikstöld)

År	Punktskattning	Intervall
1992	669 000	590 000 - 749 000
1993	682 000	601 000 - 763 000
1994	694 000	611 000 - 777 000
1995	706 000	622 000 - 791 000
1996	719 000	632 000 - 806 000
1997	731 000	642 000 - 821 000
1998	744 000	653 000 - 836 000
1999	758 000	664 000 - 852 000
2000	772 000	676 000 - 869 000

Anmälda våldsbrott (BrB kap.3)

År	Punktskattning	Intervall
1992	43 500	40 500 - 46 400
1993	44 800	41 800 - 47 800
1994	46 000	43 000 - 49 100
1995	47 300	44 100 - 50 400
1996	48 600	45 400 - 51 800
1997	49 900	46 600 - 53 200
1998	51 200	47 800 - 54 600

Bilaga 11

På uppdrag för Ola Nyquists utredning;
Översyn av behovet av kriminologisk
och kriminalpolitisk forskning m.m.

SVENSK KRIMINOLOGI - PROBLEM OCH UTVECKLINGSMÖJLIGHETER

av

PER-OLOF H WIKSTRÖM*

* Docent i kriminologi, Forskningschef på BRÅ

Juli 1992

Innehåll

Inledning

Kriminologisk forskning har grovt räknat bedrivits i 100 år. Kriminologi kan beskrivas som ett tvärvetenskapligt ämne som fokuserar kring centrala problemområden i samhällsvetenskaperna (den sociala ordningens problem) och beteendevetenskaperna (avvikande beteende). De flesta kriminologiska teorierna har sina rötter i sociologisk och psykologisk teoribildning. De flesta kriminologiska forskare som inte har en direkt utbildning i kriminologi har sin bakgrund i sociologi, psykologi eller juridik.

Kriminologi har kommit att bli ett väletablerat ämne vid många europeiska och nordamerikanska universitet. I Europa och Kanada tycks institutioner respektive centrum/institut vara den vanligaste organisationsformen, medan kriminologin vid universiteten i USA oftare är organiserad i programform.[1] Det finns ett livaktigt internationellt kriminologiskt samfund. Detta illustreras bl a av att det varje år anordnas ett stort antal internationella kriminologiska konferenser och arbetsgruppsmöten. Det har också utvecklats ett rikt internationellt samarbete mellan kriminologiska forskare och forskargrupper i olika länder.

Kriminologin har inte bara etablerat sig som akademiskt ämne utan under senare årtionden också som tillämpad vetenskap. I många länder har inrättats kriminologiska FoU-organ med syfte att (genom tillämpad forskning) omvandla den kriminologiska kunskapen (teori och grundforskning) till praktiskt användbara åtgärder och att utvärdera samhällets åtgärder mot brott. Konstruktionen av dessa FoU-organ är lite olika beroende på land. Det förekommer allt ifrån fristående myndigheter till avdelningar inom justiedepartementen (motsvarande). Det finns också, framförallt i nordamerika, exempel på privata FoU-organ på kriminologins område som finansierar sin verksamhet genom att sälja tjänster till myndigheter, kommuner och företag, men även genom att söka forskningsanslag från olika forskningsråd.

Man kan konstatera att kriminologin, även om den som vetenskap betraktad är ung, i många europeiska länder och nordamerika (USA, Kanada) är väletablerad både som akademiskt ämne och som tillämpat FoU-område.

Man kan vidare konstatera att i takt med att brottsproblemet

[1] Jag återkommer längre ned till att särskilt diskutera programformen.

uppfattas som ett allt större samhällsproblem[2] har intresset för att stärka den kriminologiska grundforskningen och FoU-verksamheten i många länder ökat. Detta intresse avspeglas inte bara i uttalanden som görs av myndigheter, kommuner och intresseorganisationer i enskilda länder utan också i uttalanden från olika internationella organ t.ex. inom EG och FN.

I den här rapporten kommer jag att diskutera den svenska kriminologins problem och utvecklingsmöjligheter utifrån min bakgrund som lärare och forskare i kriminologi vid Stockholms universitetet och som forskare och forskningschef vid Brottsförebyggande rådet. Jag kommer särskilt att föra diskussionen om svensk kriminologis problem och utvecklingsmöjligheter mot bakgrund av mina kunskaper om den anglo-amerikanska (USA, Kanada, Storbritannien) kriminologin.[3] Det blir inte fråga om någon redogörelse för hur kriminologin är organiserad i dessa länder utan jag har snarare försökt se vilka former för kriminologi som fungerar bra och i vad mån man kan ta tillvara goda erfarenheter från de anglo-amerikanska länderna i utvecklandet av den svenska kriminologin. De anglo-amerikanska länderna tillhör (tillsammans med länder som Holland och Tyskland) de länder utanför Skandinavien som är ledande vad beträffar kriminologisk forskning och utvecklingsarbete.

Utgångspunkter

Den kriminologiska verksamheten kan indelas i fyra huvudområden;

- grundforskning
- tillämpad forskning och utvecklingsarbete (FoU-verksamhet)
- information
- utbildning

Dessa olika verksamheter kan sägas ha olika *huvudmål*;

- grundforskningsmålet; beskriva, förklara och förstå brottsligheten och dess orsaker.

[2] Som regel hamnar brottsligheten i Europeiska och nordamerikanska opinionsundersökningar - där de tillfrågade får rangordna vilka samhällsproblem de upplever som störst - bland de tre till fem största problemen.

[3] Dessa kunskaper bygger på mina erfarenheter som gästforskare vid olika brittiska universitet, mina erfarenheter genom internationellt forskningssamarbete med brittiska och nordamerikanska forskare, samt särskilda intervjuer jag gjort med företrädare för universitetsforskning och FoU-verksamhet i de anglo-amerikanska länderna.

- FoU-målen; (a) bedriva kriminologisk forskning som direkt syftar till praktisk tillämpning, (b) omvandla kriminologisk grundforskning till praktisk användbar kunskap (t.ex. formulera åtgärdspropgram), (c) utvärdera åtgärder mot brott.
- informationsmålet; sprida kunskaper i kriminologi till beslutsfattare, praktiker och andra intresserade (dvs höja den kriminologiska kunskapsnivån i samhället) .
- utbildningsmålen; (a) ge kriminologiska grundkunskaper till praktiker, t.ex. de verksamma inom rättsväsendet, och andra som i sitt yrke kommer i kontakt med kriminalitet (t.ex. journalister som skriver om brottslighet), (b) utbilda kvalificerade utredare och forskare.

I Sverige finns tre *institutioner* som primärt är kriminologiskt inriktade[4]

- Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet,
- Brottsförebyggande rådet, f.n. med en forsknings-, en utvecklings-, och en informationsenhet.
- Rikspolisstyrelsens forskningsenhet vid polishögskolan.

Brottsförebyggande rådet är den dominerande institutionen vad gäller grundforskning, tillämpad forskning, utvecklingsarbete och information. Det är också den institution som har de största personella och ekonomiska resurserna.

Rikspolisstyrelsens forskningsenhet är nystartad och befinner sig ännu i ett uppbyggnadsskede men har redan passerat den kriminologiska institutionen vad beträffar personella och ekonomiska resurser för forskning. Huvudinriktningen på den hitillsvarande forskning tycks vara tillämpad.

Av de tre institutionerna har den kriminologiska institutionen de minsta personella och ekonomiska resurserna och är huvudsakligen inriktad på grundutbildningsverksamhet (och viss forskarutbildning) medan forskningsverksamheten är svag.

Det finns f.n. två *professurer* inom det kriminologiska ämnesområdet;

[4] Det finns ett antal ytterligare institutioner (t ex rättspyskiatri) som sysslar med kriminologisk relevant forskning, men jag har valt att koncentrera mig på de nämnda tre institutionerna eftersom det enligt min uppfattning är kring dessa en diskussion om den svenska kriminologins problem och utvecklingsmöjligheter naturligt kommer att fokuseras.

- en professur i allmän kriminologi vid Stockholms universitet (under tillsättning)
- en professur i polisforskning vid RPS forskningsenhet, (L G W Persson)

Förutom de två professurerna finns det totalt ett tiotal *disputerade forskare* vid BRÅ (7 st), Kriminologiska inst. (1 st,[5]) och RPS forskningsenhet (3 st). Det finns också (grovt räknat) tio till femton disputerade forskare verksamma inom andra ämnesområden och vid andra institutioner som - från tid till annan och i varierande grad - ägnar sig åt kriminologiskt orienterad forskning. Här kan särskilt nämnas att det finns två större forskningsprojekt av hög kriminologisk relevans; det sk *Metropolitprojektet* vid sociologiska institutionen, och det s.k. *Örebroprojektet* vid psykologiska institutionen, båda vid Stockholms universitet.

Grovt räknat har RPS forskningsenhet en *budget* på 6 miljoner, BRÅ en budget på 18 miljoner, och Kriminologiska inst. en budget på 3 miljoner [Observera att detta är totalbudget inklusive administration o dyl, för kriminologiska inst. dessutom kostnaderna för grund- och forskarutbildning, för BRÅ dessutom kostnaderna för informationsverksamheten).

Sammanfattningsvis finns det alltså en universitetsinstitution och två FoU-institutioner (BRÅ, RPS forskningsenhet). Vid dessa är två professurer och ett tiotal forskare (disputerade) verksamma. Tillsammans med forskningsassistenter och doktorander (och forskare verksamma vid andra institutioner) är det i huvudsak dessa personer som skall klara av fylla grundforsknings-, FoU-, och utbildningsmålen. Tillsammans har BRÅ, RPS forskningsenhet och kriminologiska institutionen en budget på 27 miljoner i vilken administration, utbildning och informationsverksamhet inkluderas. Till detta kommer det en del externa medel vilka dock inte annat än marginellt förändrar situationen.

En liten forskningsmiljö med små resurser

I jämförelse med de nationer som är ledande på kriminologins område är den svenska kriminologiska forskningsmiljön liten och har mycket små ekonomiska resurser. Som exempel kan nämnas att den årliga amerikanska kriminologikonferensen samlar runt 1500 deltagare, och den brittiska kriminologikonferensen (som hålls vartannat år) runt 800 deltagare. I sammanhanget kan också nämnas att

[5] Dessutom en forskartjänst under tillsättning.

ett nordamerikanskt kriminologiskt forskningsprojekt kan ha en årsbudget som är större än den som den kriminologiska institutionen har. Som en särskild illustration ska jag närmare redogöra för förhållandena i Kanada.

I Kanada finns fyra universitet med kriminologiska institutioner (Montreal, Toronto, Ottawa, Vancover) och vidare fyra universitet som har kriminologiska forskningsprogram (Winnipeg, Regina, Edmonton, Halifax) . Enligt uppgift är det sammanlagt ett 100-tal forskare verksamma inom kriminologins fält vid dessa åtta olika universitet.

Förutom den kriminologiska forskningen vid universiten har man i Kanada också ett antal FoU-organ med kriminologisk inriktning, dels vid den federala regeringen (I Ottawa), dels vid lokalregeringen i den fransktalande delen av Kanada (Quebec). Enligt uppgift rör det sig lågt räknat om ett 100-tal forskare som är verksamma inom FOU-sidan.

Det kan vara intressant att se närmare på resursförhållandena i Quebec eftersom Quebec i befolkning räknat är ungefär lika stort som Sverige. Universitetsforskningen i Quebec har enligt uppgift 23 disputerade forskare vid universitetet i Montreal (man har dessutom ett internationellt institut för kriminologi) . Dessutom har man ett 20-tal deltidsanställda forskare. Till detta kommer ett antal forskare verksamma vid andra universitetsinstitutioner än den kriminologiska som sysslar med kriminologisk forskning. På FoU-sidan har man i Quebec ett 40-tal forskare verksamma inom lokalregeringens FoU-organ.

Den svenska kriminologiska forskningsmiljön är liten och har små ekonomiska resurser. I det perspektivet kan man nog med fog hävda att svensk kriminologi, åtminstone på vissa forskningsområden, håller sig väl framme internationellt. Svenska kriminologer har, framförallt under senare år, i ökande utsträckning publicerat sig internationellt både i bokform och i artiklar i ledande internationella kriminologiska tidskrifter. Av än större betydelse är dock att det finns ett aktivt pågående forskningssamarbete mellan framstående utländska kriminologiska forskare och svenska kriminologer. Som jag ser det, och som jag ska återkomma till nedan, finns det en god grund för ett ytterligare stärkande av det internationella samarbetet samtidigt som enligt min uppfattning en sådan utveckling är av vital betydelse för den svenska kriminologins framtid.

En nationell strategi för ett litet land

I det här avsnittet ska jag skissa på en nationell strategi för svensk kriminologi. Jag kommer att särskilt fördjupa mig i några av de mer

centrala aspekterna medan andra kommer att beröras översiktligt.

Man kan konstatera att de resurser som satsas i Sverige på forskning, utvecklingsarbete, information och utbildning kring kriminaliteten är mycket små. Även med en för svenska förhållanden kraftig resursförstärkning (vilken är nödvändig om kriminologin som grundforsknings- och FoU- område ska utvecklas) kan man, eftersom Sverige är ett litet land, realistiskt ändå inte räkna med att vi kan klara av att hålla en forskning av hög kvalitet på kriminologins alla områden. Som jag ser det får detta vissa strategiska konsekvenser.

Enligt min uppfattning bör vi koncentrera oss till områden som vi är bra på (dvs internationellt konkurrenskraftiga) och dessutom, för att hänga med i forskningsfronten på de områden vi redan är bra på, och tillgodose kunskapsbehovet på andra områden, ordentligt satsa på en internationalisering.

Sammanfattningsvis tror jag alltså att som litet land behöver vi en nationell strategi för att tillvarata våra resurser på bästa sätt och centralt för den strategin är

- att koncentrera personella och ekonomiska resurser
- att satsa kraftfullt på en internationalisering.

Satsning på stora långsiktiga projekt

Ser man på svensk kriminologi i dag kännetecknas den av en mängd små kortsiktiga projekt. Oftast löper projekten endast över ett eller ett par år och de består av en forskare, i bästa fall också en forskningsassistent, och lite data- och kringkostnader. Det är min fasta övertygelse att om den typen av projekt fortsätter att dominera kommer den svenska kriminologin inte att utvecklas särskilt mycket. Vi behöver rejäla satsningar på ett mindre antal större långsiktiga projekt än på många små kortsiktiga projekt.

Stora resurssatsningar har naturligtvis inte ett värde i sig men stora projekt (i termer av resurser) gör det möjligt att skapa långsiktiga forskningsprogram med en kontinuitet och systematik i kunskapsuppbyggnaden. Fördelarna med programforskning är många, och det gäller framförallt grundforskningen.

Programforskning

Programforskning kan beskrivas som en *organisationsform* för forskning. Utgångspunkten är identifierandet av en för ämnet grundläggande frågeställning kring vilken forskningen organiseras. Programet fungerar som ett paraply inom vilket en mängd olika delforskningsprojekt (t.ex. teoriutvecklings-, metodutvecklings- och

empiriska projekt) kan rymmas. Poängen är dock att de olika delprojekten är integrerade i helheten och ytterst syftar till att belysa programmets centrala frågeställning. Kärnan i paraplyet är ofta, men behöver inte vara, insamlandet av ett större empiriskt datamaterial.

För svensk kriminologis utveckling vore det förmodligen av stort värde om man skulle kunna samla resurserna (forskare och pengar) kring ett mindre antal breda forskningsprogram. Som två av de mest angelägna programmen framstår ett grundforskningsprogram, och ett brottsförebyggande FoU-program. Det förra lämpligen lokaliserat till universitetet och det senare till BRÅ. Det är också av största vikt att de två programmen integreras (jag återkommer till detta längre fram i texten).

Grundforskningsprogrammet kunde förslagsvis organiseras kring en av kriminologins centrala grundforskningsfrågor d.v.s. vilka är de individuella faktorer och vilka är de miljöfaktorer som påverkar människors brottsbenägenhet och brottshändelsers uppkomst. Det brottsförebyggande FoU-programmet organiseras naturligen kring frågan hur man kan förebygga brottsliga handlingar.

Man kan kanske tycka att det är naturligt att den kriminologiska forskningen är organiserad kring dessa två grundfrågor, men i dag är stora delar av forskningen splittrad och inriktad enbart på att besvara begränsade frågeställningar där dessa ofta inte relateras till de mer grundläggande frågeställningarna. Jag tror att om den kriminologiska forskningen i större utsträckning var organiserad i programform, skulle kunskapstillväxten blir mer kumulativ än vad den för närvarande är.

Exempel på programforskning - MacArthur-programmet

Ett av de mest genomarbetade forskningsprogrammen på kriminologins område är det s.k. MacArthur programmet, eller som det egentligen heter; *Program on Human Development and Criminal Behavior.* Programmet är förlagt till Harvard-universitetet men omfattar också forskare från många andra universitet i USA samt en Europeisk forskare. Jag ska översiktligt redogöra för detta programs uppläggning. Min uppfattning är att det är ett program av detta slag som skulle kunna stå modell för det föreslagna svenska grundforskningsprogramet.

MacArthur-programmet tar sin utgångspunkt i en analys av den kriminologiska forskning som hittills bedrivits och man kommer fram till att den brister på tre viktiga punkter som man hävdar är väsentliga om den kriminologiska kunskapen skall kunna avancera. Dessa tre punkter är; brist på tvärvetenskaplighet (integrering mellan biologiska, psykologiska, sociologiska och juridisk aspekter på brott),

avsaknad av ett utvecklingsperspektiv och brist på utvärderingar av de interventioner som vidtas för att förebygga eller förhindra brott.

Med den utgångspunkten bygger man ett forskningsprogram som kännetecknas av;

- tvärvetenskaplighet
- utvecklingsperspektiv
- interventioner följda av utvärderingar.

Programmets mål har formulerats på följande sätt,

(1) att kartlägga utvecklingsvägarna, både för män och kvinnor, som leder till tidig aggression, beteendeproblem, ungdomsbrott och vuxenkriminalitet.

(2) Att undersöka sambanden mellan individuella egenskaper, familje- och skolmiljö, och grannskapsmiljö, vad beträffar hur de samverkar och bidrar till utvecklingen av kriminellt beteende.

(3) Att använda sig av en accelererad longitudinell design för att undersöka beteendeproblem, ungdomsbrottslighet och vuxenkriminalitet från födseln till 31 års ålder (nio överlappande kohorter).

(4) Att identifiera vilka förebyggande åtgärder i barn- och ungdomsperioden (under vilka interventioner sannolikt kan ha störst påverkan) som är effektiva, och utveckla strategier för experimentella interventioner.

MacArthur-programmet startade 1988 och finansieras gemensamt av John D. and Catherine T. MacArthurs fond och National Institute of Justice. Programmet är planerat att sträcka sig över en 15 års period och är uppdelat i fyra faser;

(1) *Kunskapsöversikt*. En genomgång och sammanfattning av kunskapsläget inom beteende- och samhällsvetenskaperna vad beträffar individuell utveckling och antisocialt beteende från födseln till 25 års ålder. (1 år)

(2) *Forskningsprogram*. Utarbetande av ett heltäckande, integrerat, tvärvetenskapligt forskningsprogram för studiet av orsakerna till brottslighet och annan antisocialt beteende. (1 år)

(3) *Pilotstudier och förberedande arbete*. Metodiskt utvecklingsarbete, utveckling av mätinstrument, planering av administration och datainsamling, val av område för undersökning, och val av forskargrupp. (3 år)

(4) *Fältarbete*. Åtta års datainsamling följt av två års analys av data (10 år).

I arbetet med fas 1 till 2 har man samlat en imponerande grupp av ledande forskare där arbetet är organiserat i en central programledningsgrupp, ett vetenskapligt råd och fem olika arbetsgrupper. Dessa olika grupper och deras olika medlemmar redovisas i tablån nedan;

Forskare	Universitet motsv.	Ämne
	Programledning	
David P Farrington (Forskningsledare)	Cambridge	Psykologi, Kriminologi
Lloyd E, Ohlin (bitr programledare)	Harvard Law SchoolSociologi	
Michael Tonry (bitr programledare)	Castine Research corp.	Juridik
Kenneth Adams (bitr programledare)	Castine Research corp.	Kriminologi
	Vetenskapligt råd	
Alfred Blumstein	Carneige-Mellon	Statistik
Felton Earls	Harvard school of public health	Psykiatri
David P Farrington	Cambridge	Psykologi, Kriminologi
Malcolm W Klein	Southern Carlifornia	Sociologi
Norval Morris	Chicago	Juridik
Lloyd E. Ohlin	Harvard Law School	Sociologi
Albert J Reiss jr. (ordförande)	Yale	Sociologi
Lee N Robins	Washington	Psykiatri
Michael Tonry	Castine Research corp.	Juridik
James Q Wilson	UCLA	Statskunskap

Arbetsgrupp 1 (Pathways)

Forrest Bennet	Washington	Pediatrik
Felton Earls (ordförande)	Harvard School of public Health	Psykiatri
Jerome Kagan	Harvard	Barnpsykologi
Mark Lipsey	Claremont	Utvärderingsforsk.
Terrie E Moffit	Wisconsin	Neuropsykologi
Lee N Robins	Washington	Psykiatri
James Q Wilson	UCLA	Statskunskap

Arbetsgrupp 2 (Onset)

Delbert S Elliot	Colorado	Sociologi
David P Farrington (Ordförande)	Cambridge	Psykologi, Kriminologi
David Hawkins	Washington	Pedagogik
Denise Kandel	Columbia	Sociologi
Malcolm W Klein	Southern Carlifornia	Sociologi
Rolf Loeber	Pittsburgh	Psykologi
Joan McCord	Temple	Sociologi
David Rowe	Arizona	Genetik
Richard Trembly	Montreal	Psykologi

Arbetsgrupp 3 (Desistence)

Kenneth Adams	Castine Research corp.	Kriminologi
M Douglas Anglin	UCLA	Psykologi
Arnold Barnett	M.I.T.	Statistik
Alfred Blumstein	Carneige-Mellon	Statistik
Peter Greenwood	RAND corp.	Utvärderingsforsk.
Lloyd E. Ohlin (ordförande)	Harvard Law School	Sociologi
Albert J Reiss	Yale	Sociologi
Lawrence Sherman	Maryland	Kriminologi

Arbetsgrupp 4 (Research organization))

Robert Boruch	Northwestern	Statistik
Alfred Blumstein	Carneige-Mellon	Statistik

Albert J Reiss (Ordförande)	Yale	Sociologi
Lee N Robins	Washington	Psykiatri
Michael Tonry	Castine Research corp.	Juridik

Arbetsgrupp 5 (Research design)

Kenneth Adams	Castine Research corp.	Kriminologi
Felton Earls (bitr ordf)	Harvard School of Public Health	Psykiatri
David P Farrington (bitr ordf)	Cambridge	Psykologi, Kriminologi
Lloyd E Ohlin (bitr ordf)	Harvard Law School	Sociologi
David C Rowe	Arizona	Genetik
Robert J Sampson	Chicago	Sociologi
Richard Tremblay	Montreal	Psykologi

MacArthur-programmet befinner sig för närvarande i fas tre (se ovan). Forskningsprogrammet har publicerats som bok ; "Human Development and Criminal Behavior. New Ways of Advancing Knowledge" (Tonry, Ohlin & Farrington, 1991). Det ligger naturligtvis utanför ramen för detta arbete att i detalj redovisa programmets uppläggning, men det kan ändå nämnas att man strävat efter att skapa en forskningsdesign som integrerar den empiriska kriminologins två huvudinriktningar; den ekologiska respektive den individuella traditionen. Dessa två traditioner har länge utvecklas separat och många framträdande kriminologer (t.ex. Reiss, 1986) har påpekat att en integrering av dessa två forskningstraditioner är den utveckling som har störst potential att föra den kriminologiska kunskapen framåt.

Enligt uppgift har MacArthur-programmet hittills haft en budget i storleksordningen 6 miljoner kronor per år[6]. Man har ännu inte inträtt i fältarbetsfasen. Men eftersom man föreslagit en s.k. accelerad kohort design med nio olika kohorter som alla följs under

[6] Det bör i sammanhanget nämnas att detta inte omfattar lönekostnader för medlemmar i arbetsgrupper etc som är avlönade på annat håll (vanligtvis genom universitetspositioner).

åtta år kan man räkna med att årskostnaderna i fältarbetsfasen kommer att väsentligt överstiga de hitillsvarande[7].

Det finns dock ett mindre antal forskningsprojekt i USA som i princip arbetar efter MacArthur-modellen om än inte lika ambitiösa i omfattningen av datainsamling. Ett av dessa projekt är Pittsburgh-studien som är en accelererad kohortdesign med ett färre antal kohorter (fyra stycken). Pittsburgh-projektet fick 18 miljoner i anslag för den första femårsperioden 1986-1991 (dvs 3.6 miljoner kronor per år) och har för sexårsperioden 1992-1997 erhållit ytterligare 18 miljoner (dvs 3 miljoner kronor per år). Anslagen omfattar inte lönekostnader för projektets huvudforskare som alla är avlönade genom universitetspositioner. Anslagsgivare för perioden 1986-1991 var Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. För perioden 1992-1997 är National Institute of Mental Health huvudanslagsgivare men större anslag har också erhållits från Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention och Pew Charitable Trusts.

Forskarmiljöer

Det är viktigt för kriminologins utveckling att det skapas bra forskarmiljöer. En bra och livaktig forskarmiljö är också en stor resurs för ett ämnes forskar- och grundutbildning. Programforskning är ett sätt att skapa en naturlig forskarmiljö, dvs en grupp forskare (med fördel från olika discipliner och inkluderande utländska ledande forskare) samlas kring en större långsiktig forskningsuppgift. En sådan konstruktion har sannolikt också stor betydelse för forskarutbildningen. Doktorander kan erbjudas att utföra sina avhandlingsarbeten inom ramen för programmet och de får därigenom en naturliga kontakt och samarbete med etablerade forskare och andra doktorander kring en gemensam uppgift. Samtidigt innebär programformen att doktoranderna lättare får tillgång till kvalificerade handledningsresurser (jag återkommer längre fram till grund- och forskarutbildningen i kriminologi).

Grundforskning och FoU-verksamhet

En central utgångspunkt för den pågående översynen av svensk kriminologi (Nyquists utredning) är att den kriminologiska grundforskningen bör bedrivas vid högskolan. I dagsläget är BRÅ den institution som dominerar den kriminologiska grundforskningen.

[7] Den senaste beräkning jag tagit del av översteg 200 miljoner kr per år.

Genom att flytta grundforskningsverksamheten till kriminologiska institutionen renodlas grundforsknings- och FoU-verksamheten (se tabell nedan). Det är dock viktigt att den tillämpade forskningen inte tappar kontakt med grundforskningen. Vidare bör man uppmärksamma konsekvenserna av att det kan vara svårt för den tillämpade forskningen att behålla och rekrytera kvalificerade forskare (i en situation med en resursförstärkt grundforskning) och särskilt i en situation där det råder en brist på kriminologiska forskare.

Varför kan man då inte bara slå ihop grund- och tillämpad forskning ? Varför kan man inte lägga all forskning på högskolan eller all forskning t.ex. på BRÅ ?

Institution	Dagsläge	Framtid
BRÅ	Grundforskning Tillämpad forskning Utvecklingsarbete Information	Tillämpad forskning Utvecklingsarbete Information
RPS forsk	Tillämpad forskning Utvecklingsarbete	Tillämpad forskning Utvecklingsarbete
Kriminologiska inst.	Grundutbildning (forskarutbildning) Forskarutbildning	Grundforskning Grundutbildning

Kriminologiprofessorn vid Cambridge universitetet i England Anthony E. Bottoms (1987) anger minst tre viktiga skäl varför vi behöver en stark kriminologi på högskolan;

(1) Vi behöver en institution som kan bedriva långsiktig och systematisk kriminologisk kunskapsuppbyggnad orelaterad till dagsaktuella kriminalpolitiska behov hos statsmakterna.

(2) Vi behöver en institution som har resurser att forska kring viktiga kriminalpolitiska frågor även om statsmakterna inte vill ha dessa frågor belysta.

(3) Eftersom kriminalpolitiken oundvikligen innehåller en rad värderingsval är det av vitalt intresse att dessa kan diskuteras och ifrågasättas i ett från politiker, intresseorganisationer etc helt fristående akademiskt forum.

Förutom en resursstark grundforskning är det viktigt att också ha en stark FoU-verksamhet på kriminologins område. Eftersom grundforskning och FoU-verksamhet till karaktären är väldigt olika finns det ett särskilt värde i att ha separata organisationer för dessa två områden. FoU-verksamheten är till sin natur, och ska så vara, mer praktikernära än grundforskningen. Det finns också ett legitimt behov för praktiker att kunna ställa önskemål på bedrivande av forskning som är relevant för deras dagliga arbete och utvecklingen av detta. Det är därför viktigt att en FoU-organisation är så organiserad att den har väl utvecklade kanaler till beslutsfattare och praktiker så att FoU-verksamheten kan utformas för att tillgodose behoven av tillämpad forskning.

En sådan forskning kallas ibland *användarnära forskning* (dvs forskning som upplevs som relevant av en användare). En extrem position beträffande detta återfinns hos Home Office Research and Planning Unit (England) som har ett krav att all såväl intern forskning som den man finansierar externt ska ha en "beställare" inom Home Office, dvs vara relevant för någon verksamhet inom Home Office område. Man kallar detta "kund-kontrakt principen".

Det är viktigt att FoU-verksamheten är vetenskapligt självständig. Detta garanteras bäst av att FoU-verksamheten utförs av ett självständigt organ (som BRÅ och inte inryms inom t.ex. ett departements organisation) och att man har möjlighet att ha en nära kontakt och utbyte med grundforskningen samtidigt som man själv har tillgång till egna kvalificerade forskare.

Ett centralt område för ett FoU-organ på kriminalpolitikens område är utvärderingar av kriminalpolitiska reformer och åtgärder. Även om sådana utvärderingar lika väl kan läggas på högskolan, och ibland gör det, tror jag att det finns ett särskilt värde i att man har en särskild organisation med stor kompetens på *utvärderingsforskning*. Det råder i Sverige en skriande brist på vetenskapliga utvärderingar av social- och kriminalpolitiska reformer och åtgärder. Det är självfallet att också i detta perspektiv är det viktigt att FoU-organen har en vetenskaplig självständighet gentemot sina uppdragsgivare.

Ytterligare ett centralt område för ett FoU-organ inom det kriminalpolitiska fältet som skulle kunna ligga till grund för ett programforskningsområde är utveckling av *brottsförebyggande program*. Det finns ett otal föreslagna brottsförebyggande åtgärder, vars effekter är mer eller mindre okända, och där dessa inte på något systematiskt sätt är organiserade i ett teoretiskt sammanhang. Vi saknar också tillräcklig kunskap om implementeringen av olika typer av åtgärder. Här finns ett naturligt område för ett FoU-organ inom kriminalpolitikens område att satsa på, som också har en direkt koppling till utvärderingsforskningen. Detta skulle ge en möjlighet att inom ramen för ett tillämpat koncept bygga en mer grundläggande

kunskap om olika slags interventioners betydelse för det brottsliga beteendet. Det här är också ett område som lämpar sig väl för ett samarbete med högskolans grundforskning. BRÅ skulle t.ex. kunna delta i ett grundforskningsprogram av MacArthur-typen och fokusera på interventionsaspekterna som har ett mer direkt tillämpningsvärde än övriga aspekter av programmet (jfr ovan punkt 4 i MacArthur-programmets mål).

BRÅ är i dagsläget ett mycket väl fungerande FoU-organ (med starka inslag av grundforskning) med ett gott internationellt anseende. Det finns all anledning att slå vakt om BRÅ och att inom BRÅ utveckla den tillämpade forskningen och utvecklingsarbetet. Det är inte realistisk att anta att högskolan skulle kunna ersätta det jobb som BRÅ gör vad beträffar den tillämpade forskningen och utvecklingsarbetet inom det kriminalpolitiska området. Vad jag förstår är det inte heller önskvärt. Man måste dock noga beakta de risker för BRÅ:s forskningsverksamhet som kan bli följden av om grundforskningen koncentreras till universitetet. Ett sätt att försöka lösa detta problemet är att skapa ett forum för samarbete och kontakter mellan olika kriminologiska institutioner.

Skapa ett centrum för kriminologisk forskning

Kriminologin är Stockholmscentrerad. Kriminologiska institutionen, BRÅ och RPS forskningsenhet ligger alla i Stockholm. Även om koncentration generellt sett kan anses mindre önskvärd kan den i det här sammanhanget ha vissa fördelar.

Jag har tidigare konstaterat att den kriminologiska miljön är liten och har små ekonomiska resurser. Även med en ordentlig resursförstärkning kommer det att ta tid innan miljön har tillväxt så pass mycket att det kan vara vettigt att ha den utspridd över landet d.v.s. att den är tillräckligt stor för att möjliggöra ett större antal forskningsmiljöer med en "kritisk massa" av kvalificerade forskare. Det är vidare administrativt lättare att skapa ett samarbete mellan forskare vid olika institutioner om de har en geografisk närhet.

Syftet med centret skulle vara att utgöra ett *forum för kontakter och samarbete* mellan Kriminologiska institutionen, BRÅ och RPS forskningsenhet. Centret skulle också kunna vara en *bas för skapandet av ett nätverk* mellan de tre institutionernas forskare och andra enskilda kriminologiskt inriktade forskare med en inriktning mot kriminalpolitiska och kriminologiska problemställningar verksamma vid andra institutioner.

Ett redan nämnt exempel på möjligt forskningssamarbete mellan grundforskning och FoU-verksamhet, som kunde organiseras inom ramen för ett center av denna typ, är en programforskning där BRÅ

går in och svarar för interventionsforskningsdelen inom ett större grundforskningsprogram (jfr ovan). Detta skulle ha den fördelen att en naturlig kontakt vidmakthölls mellan grund- och tillämpad forskning samtidigt som dessa var institutionellt åtskilda.

Centret skulle förslagsvis vara lokaliserat till BRÅ eftersom BRÅ är den av de tre institutionerna som har en utvecklad informationsorganisation, ett kriminologiskt bibliotek (som är Sveriges bästa) och en kriminologisk databas. BRÅ har också stor erfarenhet av att anordna konferenser, och har också en egen förlagsverksamhet. Dessa resurser, som ingen av de andra institutionerna har, kunde genom centrets försorg komma hela den svenska kriminologiska miljön tillgodo. Det blir antagligen nödvändigt att tillföra BRÅ medel för en forskningsadministrativ tjänst för de särskilda arbetsuppgifterna knutna till centret. Centrets styrelse skulle lämpligen bestå av professorerna vid Kriminologiska institutionen och Rikspolisstyrelsens forskningsenhet samt överdirektören vid BRÅ. Styrelsen för centret kunde lämpligen också ta över en del av BRÅ:s vetenskapliga delegations arbetsuppgifter som då kunde avskaffas.

Professur i kriminologi med inriktning mot prevention och evaluering

Ett ytterligare sätt att stärka kopplingen mellan grundforskningen på högskolan och BRÅ:s forskningsverksamhet vore inrättandet av en professur i kriminologi med inriktning mot prevention och evaluering. Genom att förlägga professuren till kriminologiska institutionen men med arbetsuppgifter på BRÅ och ett särskilt ansvar för att vaka över BRÅ:s forskningsverksamhet får man härigenom ytterligare en "naturlig" koppling för BRÅ till grundforskningen och också en professur med "särskilt ansvar" för BRÅ:s vetenskapliga verksamhet.

Professur i kriminologi med inriktning mot kriminalpolitik

Kriminologi är ett ämne som har sina rötter både i juridik och i samhälls- och beteendevetenskap. Kriminologin, som jag hittills beskrivit den, och den föreslagna typen av grundforskningsprogram, har haft en inriktning på kriminologins samhälls- och beteendevetenskapliga aspekter. Minst lika viktiga är dock de juridiska aspekterna och i det sammanhanget särskilt det sociala och filosofiska studiet av lagar och påföljder och samhällets åtgärder mot brott i övrigt. Jag tror därför att det vore av stort värde om det vid kriminologiska institutionen också inrättades en professur i kriminologi med inriktning mot kriminalpolitik. Kring den professuren skulle ett

kriminalpolitiskt forskningsprogram kunna byggas. I komplement till ett grundforskningsprogram med inriktning på brottslighetens fenomenologi och orsaker behövs också ett program inriktat på att analysera samhällets kriminalpolitik. Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet har i detta sammanhang den fördelen att tillhöra både samhällsvetenskaplig och juridisk fakultet.

Ett utländskt exempel på att det kan vara fruktbart med en institution som kombinerar kriminologisk och kriminalpolitisk forskning är (med det något omständliga namnet);" *Centre for Criminology and the Social and Philosophical Study of Law*" vid juridiska fakulteten vid Edinburghs universitet. Centret i Edinburgh, som har högt internationellt renommé, har professurer både med rättsfilosofisk och kriminologisk inriktning. Till centret har man förutom de forskare som är verksamma där också knutit forskare tillhöriga andra institutioner som arbetar med kriminologiska och kriminalpolitiska frågor. Dessa forskare är placerade vid centret under en bestämd tidsperiod (t.ex. tre år). Det har varit forskare t.ex. från straffrätt, psykiatri, socialt arbete, sociologi, rättsmedicin och statskunskap. Centret har som regel också utländska gästforskare.

Grund- och forskarutbildningen i kriminologi

För kriminologins framtida utveckling är det alldeles nödvändigt att man slår vakt om och stärker grund- och forskarutbildningen i allmän kriminologi.

Grundutbildningen i kriminologi har, enligt mitt sett att se det, tre viktiga huvudmål;

- att erbjuda kunskaper i kriminologi till intresserade verksamma inom rättsväsendet (jurister, poliser, skyddskonsulenter, kriminalvårdare etc) och andra sektorer som ofta kommer i kontakt med brottslighet (t.ex. socialtjänsten),
- att utbilda kvalificerade utredare på kriminologins och kriminalpolitikens område,
- att intressera och rekrytera lämpliga personer till forskarutbildningen i kriminologi.

I sin förlängning kan man säga att den kriminologiska utbildningen syftar till att komma kriminalpolitiken till godo, dels genom att tillhandahålla kvalificerade personer, utredare och forskare, som arbetar med frågor av relevans för samhällets kriminalpolitik, dels genom att höja den kriminologiska kunskapsnivån bland allmänhet och de verksamma inom rättsväsende och närstående sektorer. Jag har illustrerat systemet i figuren nedan.

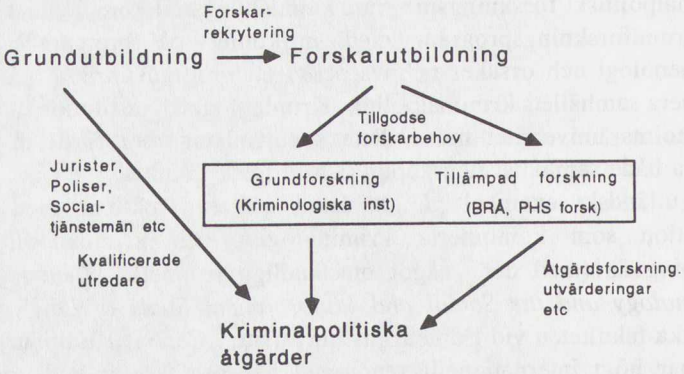

Det finns ett stor intresse för högskoleutbildningen i kriminologi. Kriminologiska institutionen har många studenter. Däremot är det inte många som fortsätter till forskarutbildningen och ännu färre som genomför denna. Detta kan troligen till del förklaras av brist på personella och ekonomisk resurser vid institutionen. Men det beror säkerligen också på att själva utbildningens innehåll behöver förbättras.

Kriminologiska institutionen har små resurser för grundutbildningen (endast en lektorstjänst) och för att höja kvaliteten på grundutbildningen är det önskvärt med åtminstone *tre lektorstjänster* (en vardera för 20-, 40 och 60-poängsnivåerna). Grundutbildningen är f.n. inte tillräcklig för att studenterna efter 60 poäng i allmän kriminologi är rustade för en forskarutbildning. Det krävs, enligt mina erfarenheter, en förstärkning av framförallt uppsatsskrivandet och metodinslaget i grundutbildningen. Alternativt, och troligen bättre, kan man införa en 80-poängskurs som tillsammans med 60-poängskursen utformas för att vara forskarutbildningsförberedande.

Med den utgångspunkten kan det vara lämpligt att överväga att differentiera kriminologiutbildningen i ett grundläggande block om 40 poäng (20- + 40-poängskurserna) och ett forskarförberedande block om 40 poäng (60- + 80- poängskurserna), det sistnämnda blocket med en starkare inriktning på kriminologisk metod och uppsatsskrivande. De sistnämnda 40 poängen kan dock utformas så att de kan vara värdefulla även för de som inte tänker fortsätta till forskarutbildningen.

Det finns helt klart ett behov av personer utbildade i kriminologi på en kvalificerad nivå som dock inte behöver vara på doktorsnivå. Jag tänker t.ex. på utredare av olika slag inom kriminologins och kriminalpolitikens fält. Ett annat exempel som faller i tankarna är det latenta behov som t.ex. finns inom polisen av personer utbildade i analys och planering. Utbildningen kan utformas så att de som läser

80 poäng kriminologi har tillräckliga kvalifikationer att bli kvalificerade utredare och samtidigt, om de så önskar, har en tillräcklig grund för att kunna tillgodogöra sig en forskarutbildning i ämnet.

Det är av största vikt med en förstärkning av forskarutbildningen i kriminologi särskilt eftersom det finns en stor brist på disputerade forskare (jfr ovan avsnittet utgångspunkter). För närvarande är handledningsresurserna vid institutionen mycket små. (En professur och en tjänst som s.k. forskardocent, båda under tillsättning). En välkommen förstärkning av forskarutbildningen vore naturligtvis inrättandet av ytterligare professurer enligt förslaget ovan. Om man därtill kunde knyta professuren i polisforskning till institutionen så skulle genast handledarsituationen se helt annorlunda ut. Institutionen skulle också till skillnad mot i dag ha möjlighet att ge ett brett utbud av forskarkurser.

Allmän kriminologi är ett ämne i vilket man kan doktorera både vid juridisk fakultet och samhällsvetenskaplig fakultet. Eftersom reglerna är olika vid de två fakulteterna vad beträffar kurser i forskarutbildningen är det viktigt att två forskarutbildningsvägar formuleras; en som leder fram till filosofie doktor och en till juris doktor. Under förutsättning att en professur i kriminalpolitik kan inrättas förefaller en lämplig arbetsfördelning vara att professorn i allmän kriminologi har huvudansvaret för forskarutbildningen som leder fram till fil. dr., medan professorn i kriminalpolitik har huvudansvaret för forskarutbildningen som leder fram till jur. dr. Idealt, och under förutsättning att resurser för respektive program kan skapas, kan då också de doktorander som så önskar naturligt knytas till det kriminologiska grundforskningsprogrammet respektive det kriminalpolitiska programmet. En sådan knytning ger enligt mitt förmenande uppenbara pedagogiska fördelar (jfr ovan tidigare diskussion under rubriken forskarmiljöer).

Ett ytterligare sätt att stärka den kriminologiska forskarutbildningen är att vid institutionen inrätta permanenta *doktorandtjänster*. Medel till detta kan tas genom att man avskaffar BRÅ:s forskningsbidrag och omvandlar dessa medel (800 000 kr) till tre doktorandtjänster som förläggs till kriminologiska institutionen. Det har konstaterats inom BRÅ att det framförallt är som utbildning av doktorander som forskningsmedlen gjort nytta. Något som lett till att BRÅ på senare år övergått till att använda delar av forskningsmedlen till doktorandtjänster.

Satsa på internationalisering

Svensk kriminologi har stora möjligheter att utvecklas till ett internationellt starkt forskningsområde. Redan i dag håller i ett

internationellt perspektiv svensk kriminologi på flera områden hög kvalitet. Det finns, som jag bedömer det, goda möjligheter - om de rätta satsningarna vad beträffar organisation och resurser görs - att svensk kriminologi inom en fem- till tioårsperiod kan etablera sig bland de ledande nationerna på kriminologins område.

Förutom en nationell strategi, där det centrala är en koncentration av personal och resurser kring ett mindre antal breda forskningsprogram, är också en strategi för ökad internationalisering av den svenska kriminologin av vital betydelse. En sådan strategi bör enligt min åsikt koncentreras kring följande punkter;

- Satsning på internationellt forskningssamarbete och internationella komparativa projekt
- Anordnandet av internationella kriminologikonferenser i Sverige.
- Utländska gästprofessurer.
- Svensk internationell kriminologisk tidskrift.
- Satsa på publicering av svensk kriminologi i internationella tidskrifter och böcker.

Man bör dessutom överväga att inrätta

- ett internationellt kriminologiskt institut.

Det kunde t.ex. inrättas med det internationella kriminologiska institutet förlagt till kriminologiska institutionen i Montreal som förebild.

Vissa av ovan nämnda punkter har under senare tid redan uppfyllts. Detta mycket tack vare en medveten strategi från BRÅ:s sida att verka för en internationalisering av den svenska kriminologin.

BRÅ har startat en internationell kriminologisk tidskrift; *Studies on Crime and Crime Prevention*, som utkom med sitt första nummer maj 1992. Tidskriften har ett redaktionsråd sammansatt av ett stort antal ledande kriminologisk forskare från hela världen (se förteckning i tablå nedan). Tidskriftens första nummer innehöll också bidrag från många ledande utländska kriminologer.

BRÅ anordnar dessutom en kombinerad konferens och arbetsgruppsmöte på temat: "*Integrationen av individuella och ekologiska aspekter på brott*". Som jag bedömer det är detta en av de viktigaste händelserna för svensk kriminologi på många år eftersom vid denna konferens samlas ett stort antal ledande anglo-amerikanska forskare kring en fråga som ligger i kriminologins absoluta forskningsfront. Flera av de deltagande forskarna har en ledande roll inom det s.k. MacArthur-programmet (jfr presentationen av MacArthur-programmet ovan). Ett särskilt syfte med konferensen och det efterföljande

Studies on Crime and Crime Prevention.
Redaktionsråd.

Amir M	Hebrew University of Jerusalem.	Israel
Bottoms A E	Cambridge University	England
Chappell D	Australian Institute of Criminology	Australien
Ekblom P	Home Office RPU	England
Farrington D P	Cambridge University	England
Felson M	University of Southern Carlifornia	USA
Harries K	University of Maryland	USA
Janson C-G	Stockholms universitet	Sverige
Kaiser G	Max Planck Institute	Tyskland
Killias M	University of Lausanne	Schewiz
Lahti R	Helsingfors universitet	Finland
LeBlanc M	Universite de Montreal	Kanada
Loeber R	University of Pittsburgh	USA
McClintock F H	Edinburgh university	Skottland
Reiss jr A J	Yale University	USA
Sampson R	University of Chicago	USA
Schneider H J	University of Westfalia	Tyskland
Stouthamer -Loeber H	University of Pittsburgh	USA
Wikström P-O	BRÅ	Sverige
Yokoyama M	Kokugakun university	Japan

arbetsgruppsmötet är att dokumentationen och diskussionerna ska bilda utgångspunkt för formulerandet av ett svenskt kriminologiskt grundforskningsprogram i den absoluta forskningsfronten. Ett ytterligare syfte är att vidmakthålla och stärka kontakterna med internationellt ledande forskare inom programområdet. Konferensen/-arbetsgruppsmötets deltagare presenteras i tablån nedan;

A E Bottoms	Cambridge University	England
R J Bursik	University of Oklahoma	USA
D P Farrington	Cambridge University	England
C-G Janson	Stockholms universitet	Sverige
M Leblanc	Universite de Montreal	Kanada
R Loeber	University of Pittsburgh	USA
P L Martens	BRÅ	Sverige
K Pease	University of Manchester	England
S W Raudenbush	Harvard School of Public Health	USA
A J Reiss jr	Yale University	USA
M Stouthamer-Loeber	University of Pittsburgh	USA
R J Sampson	University of Chicago	USA
P-O Wikström	BRÅ	Sverige

Förhoppningsvis kan arbetet med att utforma ett förslag till ett svenskt grundforskningsprogram av MacArthur-typen vara klart någon gång under 1993. Det finns ett intresse från framträdande utländska kriminologer att delta i ett sådant projekt. MacArthur-programmets forskningsledare (fas 1 & 2) professor David P Farrington har redan samtyckt att ingå i en planerad forskargrupp för det svenska grundforskningsprogrammet.

Avslutning - behåll det som är bra och satsa på att förbättra det det som inte fungerar så bra

BRÅ är en väl fungerande FoU-institution som det finns all anledning att slå vakt om. BRÅ har inlett en utveckling mot en starkare inriktning på tillämpad forskning och utvärderingar av samhällets åtgärder mot brott. Om rådet genom personalrekryteringar på dessa kompetensområden (särskilt utvärderingsforskning) och ytterligare anpassar organisationen i den riktningen kan man förvänta sig att BRÅ ska utveckla och hålla sin position som en av de främsta FoU-institutionerna på kriminologin och kriminalpolitikens område i Europa.

Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet (den enda i sitt slag i Sverige) bedriver i dag en god grundutbildning i kriminologi. Däremot är forskarutbildningen och forskningen vid institutionen svag. Det krävs en rejäl resurssatsning för att få fart på den

kriminologiska grundforskningen vid universitetet. Det blir särskilt viktigt om man bestämmer sig för att renodla BRÅ som FoU-organ eftersom en stor del av den svenska grundforskningen i kriminologi hitills bedrivits på BRÅ. Om en sådan resurssatsning inte kommer till stånd riskerar den svenska kriminologiska grundforskningen att förfalla. Om en sådan resurssatsning kommer tillstånd tror jag att svensk kriminologi inom fem till tio år kan tillhöra den mer internationellt framträdande.

Utan att ta ställning till hur en sådan satsning skall finansieras tror jag att kriminologiska institutionen i ett första steg minimum behöver ett årsresurstillskott i följande storleksordning;

2 lektorer	0,8 miljoner
1 ny professur (Kriminalpolitik)	1,0 miljoner
3 Doktorandtjänster	0,8 miljoner
Grundforskningsprogram	3,0 miljoner
TOTALT	5,6 miljoner

Ett bibehållet BRÅ och en resursförstärkt kriminologisk institution vid Stockholms universitet skulle tillsammans (och med RPS forskningsenhet) kunna bilda den institutionella utgångspunkten för ett bra samspel mellan grundforskning och FoU-verksamhet där det föreslagna centrumet för kriminologisk forskning skulle kunna vara motor för ett samarbete (t.ex. inom ramen för programformen) mellan den tillämpade forskningen och grundforskningen.

Bilaga 12

Professur i kriminalpolitik

Knut Sveri, professor emeritus i kriminologi

1. Inledning - utredningens syfte.

Syftet med föreliggande utredning är att argumentera för inrättandet av *en professur i kriminalpolitik*. Så som de vetenskapliga discipliner som sysslar med brottsproblemet har utvecklats under de senaste åren lämnar de den kriminalpolitiske beslutsfattaren i sticket inom mycket väsentliga områden - speciellt vad angår vetenskapliga informationer om rättssystemets funktion i samhället och om effekterna av de straff- och socialrättsliga åtgärderna. En professur i kriminalpolitik skulle ha till uppgift att syssla med praktisk, tillämpad forskning i syfte att ge de kriminalpolitiska beslutsfattarna informationer av direkt betydelse för utformningen av en human, rationell kriminalpolitik.

2. Kriminalvetenskap - en översikt.

Brott och straff är föremål för många vetenskapers intresse. De flesta av dessa vetenskaper tillhör det traditionella juridiska området. Inom *straffrätten* undersöker man de normativa rättsreglernas logiska innehåll och söker tolka dem utifrån givna tolkningsprinciper. Inom *processrätten* studerar man regelverkets innebörd i syfte att rekommendera tolkningar som ger en effektiv rättsapparat och rättvisa beslut. *Rättshistorien* ger historiska perspektiv och lärdomar av intresse om hur rättssystemet tidigare var uppbyggt och fungerade. *Komparativa rättsstudier* ökar förståelsen för alternativa synsätt och lösningar på de rättsliga problemen och är - i en expanderande värld - av fundamental betydelse för vår kommunikation med utlandet. *Rättsfilosofin* ger oss insikter om och granskar de ideologiska principer som utgör grunden för hela vårt rättssystem, och granskar det logiska innehållet i systemets regelvärld.

Dessa traditionella rättsvetenskapliga discipliner producerar en väldig mängd av vetenskapliga arbeten som genom sina kritiska analyser är av värde för lagstiftaren och genom sina systematiska

analyser av intresse för det praktiska rättslivet och för rättsstudiet. Det kan dock inte förnekas att en del rättsvetenskaplig verksamhet - hur intellektuellt stimulerande den än kan vara - rör petitesser sedd ur en allmänt mänsklig synvinkel. Man kan förstås undra om all denna möda är värd besväret när - som det har sagts av en tysk rättsvetenskapsman - ett pennstreck av lagstiftaren kan leda till att "hela bibliotek" av forskarmödor "blir makulatur".

Större delen av de straffrättsliga undersökningarna rör vad vi kallar "gällande rätt", dvs den rätt som idag läggs till grund (eller som enligt den juridiske forskaren bör läggas till grund) för rättsliga beslut av domstolar och myndigheter. Karakteristiskt för straffrätten är emellertid dess strikta lagbundenhet vilket leder till att straffrättsliga undersökningar är koncentrerade till undersökelser av lagparagrafer och begrepp som förekommer i dessa paragrafer. Straffrättens forskningsobjekt är "brottet" uppfattat såsom en *abstrakt företeelse*, och de flesta straffrättsforskare i Sverige idag tycks ha valt att principiellt icke intressera sig för reglernas samhälleliga funktion eller deras psykologiska effekt på människorna. Detta skall inte uppfattas som någon kritik av dessa forskares vetenskapliga tillvägagångssätt, utan endast som ett konstaterande. Under normala förhållanden tjänar säkert denna "rena" rättsvetenskapliga metod som garant för objektivitet och politisk neutralitet inom vetenskapen och medverkar därmed till att höja förtroendet för rätt och rättsväsende. Det kan dock sägas, att det bland tidigare generationers akademiska lärare och forskare inom straff- och processrätt fanns ett betydligt större intresse för kriminologi och kriminalpolitik. En beklaglig konsekvens av dagens situation är att de blivande juristerna inte får kriminalpolitiska och kriminologiska synpunkter integrerade i undervisningen.

Själva det fenomen vi kallar "brottslighet" har emellertid en påtagligt konkret sida, som karaktäriseras av att de handlingar som definieras som brottsliga medför skador - eller riskerar att medföra skador - för samhället eller enskilda. Den vetenskapliga disciplin som studerar själva brottsligheten som ett konkret socialt och psykologiskt fenomen är *kriminologin*. För den är syftet att systematiskt införskaffa och analysera informationer om brottsligheten i samhället (deskriptiv kriminologi) samt att söka förklara brottslighetens uppkomst (teoretisk kriminologi eller "orsaksforskning").

Vilka metoder och material man använder sig av inom kriminologin beror givetvis på undersökningarnas frågeställningar. En viss föreställning om hur olika angreppsvinklarna kan vara får man när man begrundar den inom kriminologin klassiska indelningen av orsaksforskningen i "kriminalbiologi", "kriminalpsykologi" och "kriminalsociologi". Biologiskt orienterade kriminologer hävdar att det hos vissa individer finns genetiska förutsättningar som kan förklara deras brottslighet och söker visa detta med studier av t ex. tvillingar och

adoptivbarn. Psykologerna (och vissa psykiater) å sin sida har ett betydligt bredare spektrum av teorier - från traumatiska barndomsupplevelser eller olämpliga uppfostringsmetoder till individuella abnormreaktioner, pubertetsreaktioner eller abnormt känsloliv - och deras utbud av metoder varierar därmed från att vara psykoanalytiskt orienterade till longitudinella studier av stora stickprov individer. Och vad beträffar kriminalsociologin söker man där efter samband mellan å ena sidan brottsligheten och å andra sidan sådana förhållanden som människornas levnadsförhållanden, sociala anpassning, kulturkonflikter, geografisk rörlighet och storstadsslum. Många av de kriminalsociologiska frågeställningarna belyses bäst genom historiska eller komparativa studier.

Det kan här finnas anledning att göra två påpekanden - ett rörande kriminologins metodologi och syfte och ett rörande svensk akademisk kriminologi.

Metodiskt sett är kriminologin en bastard, vilket torde framgå av ovan påvisade förhållande att man kan anlägga "kriminologiska" synpunkter med utgångspunkt i så många vetenskapliga discipliner. Vad som förenar är själva det praktiska problemet, nämlig "brottsligheten". Kriminologin är en praktisk - eller som det brukar heta - "tillämpad" vetenskap. Syftet med kriminologin är att tillämpa vetenskapliga metoder och tankesätt på ett fundamentalt viktigt socialt och mänskligt problem, och därmed söka bidra till att detta problem blir analyserat och belyst från olika synvinklar.

De olika vetenskapliga discipliner som omnämnts ovan är i själva verket kriminologins grundvetenskaper. För att man skall kunna tala om något specifikt kriminologiskt måste detta rimligen vara något annat än var och en av dessa grundvetenskaper. Detta specifikt kriminologiska bildas genom att man söker integrera hela perspektivet av teorier och forskningsresultat från samtliga anförda discipliner, dvs att anlägga vad som brukar kallas ett "tvärvetenskapligt" perspektiv. Det är just genom detta tvärvetenskapliga synsätt som kriminologin kan bidra till att brottsproblemet får en mångsidig belysning och kriminologin därigenom kan bli maximalt intressant för de kriminalpolitiska beslutsfattarna.

Tvärvetenskapliga och tillämpade vetenskaper är emellertid sällan särskilt omtyckta - det talas i olika akademiska förbindelser ofta och högljutt om värdet och nyttan av dem, men i själva verket negligeras eller motarbetas de. Orsakerna till detta är flera, men i allmänhet torde det helt enkelt vara så att den enskilde forskaren inte vill gå utanför de cirklar inom vilken han utbildats och verkar. Det skall sålunda en viss intellektuell rörlighet till innan en sociolog erkänner att människors beteende även har en bio-psykologisk sida utanför det sociala nätverket, eller innan en psykofysiskt inriktad medicinare

erkänner att även Freud kan ha något att lära honom om mänskliga reaktioner. Kriminologin - som ju ofta sysslar med emotionellt och politiskt laddade problem - har alltid varit föremål för olika "skolbildningar". Dessa har inom den akademiska världen oftast följt gränserna mellan ämnen och institutioner, men även till vissa tider varit ideologiskt betingade - vilket man såg exempel på under 60- och 70-talen. Sådana skolbildningar och strider mellan dem kan vara skadliga om de leder till en kamp om resurserna eller till personliga motsatsförhållanden mellan företrädarna för de olika riktningarna, men nyttiga om de leder till formulering av nya teorier och till nya uppslag för forskningen. För kriminalpolitikerna kan emellertid dessa skolbildningars inbördes stridigheter vara tämligen förvirrande. Men de kan förstås även utnyttjas för politiska syften - det kan ju alltid tänkas finnas någon kriminologisk skola som kan ge stöd för ett kriminalpolitiskt program (hur extremt detta än är) och därmed kan politikerna åberopa sig "vetenskapliga bevis" för sina förslag till lösningar.

Allmänt kan man emellertid säga, att det idag finns betydande kunskaper om brottsligheten samtidigt som kriminologerna är betydligt mer ödmjuka inför uppgiften att "lösa" brottsproblemet. De ökade kunskaperna har medfört en insikt om att problemet är långt mer mångfacetterat än man i sin optimism trodde för 50 år sedan, då den dominerande föreställningen var att man med eugeniska ingrepp hos den delen av befolkningen som var ärftliga bärare av de "dåliga arvsfaktorerna" skulle få bort all allvarligare brottslighet eller att man med tvångsfostran av vanartig ungdom skulle kunna förhindra att barn och ungdomar utvecklades i kriminell riktning. Det är dock uppenbart, att orsaksforskningen har en lång väg att gå innan den kan presentera sådana resultat att dessa kan få väsentlig betydelse för kriminalpolitiken i stort.

Man kan därför säga, att av den kriminologiska forskning som idag bedrivs i Sverige är det de deskriptiva undersökningarna som är av störst värde för kriminalpolitikernas beslutfattande. Den föreliggande utredning syftar till att förstärka och aktivera ytterligare just denna inriktning på forskningen.

4. Kriminalpolitik.

Den definition på begreppet "kriminalpolitik" som nu kommer att presenteras, är betydligt vidare än den som vanligtvis tillämpas, t ex inom straffrätten. Där använder man begreppet om statsmaktens beslut i fråga om vilka reaktioner som skall användas mot de personer som är förklarade skyldiga till brott. Vad man kan säga är, att *kriminalpolitik enligt detta synsätt rör sig om att välja och besluta*

vilka typer av repressiva åtgärder staten skall hota med och använda sig av. De principer som bör vara bestämmande för utformningen av påföljdssystemet brukar i Sverige i allmänhet vila på rationella önskemål vad beträffar syftet med åtgärderna, men inslag av metafysiska föreställningar förekommer. Den officiella ståndpunkten torde dock vara, att *åtgärderna skall syfta till att påverka människor till att följa strafflagarnas regler.*

Definierar man kriminalpolitik på detta sätt blir den stora frågan hur man med ett minimum av kostnader skall uppnå en maximal effekt. Det säger sig själv, att i begreppet "kostnader" inkluderas här inte enbart ekonomiska kostnader, utan även mänskligt lidande och förstörda humanitära ideal.

Som jag ser det, omfattar studiet av själva det repressiva påföljdssystemet endast en del av det jag vill kalla kriminalpolitik. Riktignog en mycket väsentlig och viktig del - och dessutom en del som är föremål för mycket politiskt bekymmer. Men det finns även andra delar av betydande intresse. En enkel rättssociologisk modell som täcker hela fältet, kan ha följande utseende. Modellen innehåller två huvudkomponenter, nämligen dels en *beslutskomponent* och dels en *verkställighetskomponent.*

Kriminalpolitik omfattar statens (riksdagens) beslut i alla frågor som rör brottslighet samt myndigheternas tillämpning och verkställighet av dessa beslut. Besluten omfattar följande huvudområden:

a. Beslut om vilka handlingar och beteenden som skall vara kriminaliserade,
b. beslut om hur man skall förebygga dessa handlingar,
c. beslut om repression - straff,
b. beslut om reparation för skadelidande, och
c. beslut om hur systemet skall administreras.

Jag skall i det följande presentera en kortfattad diskussion av vart och ett av dessa områden.

A. Kriminalisering.

När juristerna använder sin begränsade definition på begreppet "kriminalpolitik" syftar de i allmänhet uteslutande till straffbelagda handlingar som tillhör de s.k. "brottsbalksbrotten" - dvs handlingar som finns intagna i brottsbalken - vår centrala strafflag. Det som kallas "specialstraffrätten" - dvs handlingar straffbelagda utanför brottsbalken - berörs mycket sällan och anses (med några få undantag som rattfylleri och narkotikabrott) inte som "riktiga" brott. Och dock är det så att den mest omfattande kontrollen av människorna i det moderna samhället från statens sida sker just genom den snabbt

föränderliga och detaljerade reglering som finns i specialstraffrätten. Bortser man emellertid från specialstraffrätten upptäcker man inte dessa snabba förändringar i statens kontroll. De kriminaliseringar vi finner i dagens brottsbalk är till större delen desamma som dem vi återfinner i strafflagen från 1864 och i 1734 års lag. De huvudsakliga ändringar som kommit till stånd under hela denna långa tidsperiod är att lagen har rensats på s.k. moraliska brott, dvs sedlighets- och religionsbrott. De senaste 50 åren har endast en verkligt kvantitativt betydelsefull ändring skett, nämligen avkriminaliseringen av fylleriet år 1977, vilket ledde till omkring 70 000 färre lagförda per år.

Det förhållandet att så få har intresserat sig för specialstraffrättens regler har medfört att vi vet mycket litet om hur dessa brott efterlevs, hur myndigheterna tillämpar dem och hur medborgarna reagerar på myndigheternas ingripanden. Det finns här ett betydelsefullt forskningsområde - förhållandet är ju nämligen det, att det stora och ökade antalet kriminaliserade områden inom specialstraffrätten medför att stora delar av befolkningen - som innan dessa kriminaliseringar kom till stånd var otänkbara som lagöverträdare - nu ständigt löper risken att överträda olika bestämmelser och bli stämplade som lagöverträdare. Speciellt tydligt är detta inom trafikområdet. Som jag ser det, är dessa kontakter med rättsväsendet utomordentligt betydelsefulla för den enskildes uppfattning om hur rättvist samhället är och om hur fair behandling man får av statens representanter.

Allmänt kan man säga, att det finns mycket litet forskat omkring själva kriminaliseringsprocessen - vilken roll grundläggande politiska ideologier spelar, hur opportunistiska de politiska partierna är, vilka föreställningar lagstiftarna har om syftet och effekten av lagstiftningen, hur stor påverkan som sker från och via massmedia, etc. Ett särskilt intressant problem i dessa dagar är förstås möjligheterna till ett förenhetligande av strafflagstiftningen i Europa - inför detta scenario finns givetvis ett stort behov av olika undersökningar där länder med olika system jämförs - hur fungerar t.ex. det tyska systemet där större delen av det vi kallar specialstraffrätt inte alls är kriminaliserad men endast "avgiftsbelagt".

Svensk kriminalvetenskap torde dessutom ha stora förutsättningar för att kunna vara till nytta vid reformeringen av strafflagarna i de forna kommunistiska regimerna. Att det här inte enbart är en fråga om att kopiera lagar och förordningar, torde vara självklart. Dels måste lagarna anpassas till de förhållanden som finns i vederbörande stat och region, och dels måste man ta hänsyn till de kunskaper man har om hur bra bestämmelserna faktiskt fungerar i vårt land - och eventuellt i andra västliga länder.

B. Prevention - förebyggande av brott.

I och med att brottslighet per definition alltid har skadliga och för individ och samhälle negativa konsekvenser vore givetvis den idealiska kriminalpolitiska lösningen på brottsproblemet vara att på något sätt söka åstadkomma att brotten aldrig inträffade. Lyckades man med detta så skulle ju inte heller den skadliga effekten inträffa, och man skulle även slippa alla de problem som uppkommer med att eftersöka gärningsmännen, lagföra dem och utsätta dem för de plågor som ett straff medför.

Själva idén med ett systematiskt brottsförebyggande arbete är historiskt sett av helt nytt datum - den svenska utvecklingen är här typisk, i det att det svenska brottsförebyggande rådet inrättades först 1974 (ungefär samtidigt skedde något liknande i Danmark och Norge och på andra håll i Europa och Nord-Amerika). Det är därför inte annat att förvänta än att detta nya synsätt inte har givit några påtagliga resultat när det gäller brott och skador. Strategin har väl heller inte varit så väl genomtänkt - i Sverige har det brottsförebyggande rådet lyckats väl med en hel del allmänt intressanta kriminologiska forskningsuppgifter, men knappast tagit några direkta initiativ för att få till stånd några projekt som syftar till att påverka brottsligheten. I sanningens namn skall sägas, att jag inte heller känner till att man utomlands visat särskilt mycket mer initiativ - ett undantag representerar det stora och kostbara amerikanska projektet "Mobilization for Youth" som bl a syftade till att få slumungdom till att utbilda sig och arbeta i stället för att leva på brott. Resultatet av projektet var genomgående helt negativt - ett lika beklagligt som sorgligt faktum. - Annars finns det en hel del lokala initiativ, men tyvärr saknas ofta(st) den vetenskapliga ansatsen - vilket gör att det är omöjligt att säga huruvida man kan generalisera utifrån försökets uppläggning och resultat till andra orter och problemområden.

Som jag ser det, finns det fyra sätt på vilket staten kan tänkas påverka brottsligheten genom förebyggande åtgärder. Det första - och klassiska - sättet är att hota med straff. Detta skall jag återkomma till under C nedan. Det andra sättet är att använda sig av alla de möjligheter som modern teknik kan ge uppslag till. Det tredje sättet är att utnyttja de formella kontrollmöjligheter som står staten till buds - i första hand genom en effektiv polismakt. Och det fjärde sättet är att söka påverka och uppfostra människor så att det bildas psykologiska spärrar mot att föröva brott.

Vad beträffar det jag kallar *tekniska spärrar* är förhållandet det att dessa numera utvecklas inom en ständigt expanderande och säkerligen lukrativ internationell industri som står till förfogande för alla som kan betala för tjänsterna. För företag, banker, muséer, lyxvillor, -båtar, -bilar, etc konstrueras och installeras avancerade typer av

avstängningsanordningar, varslingssystem, televisionskameror, infraröda ljus och larmcentraler. Tekniskt sett finns egentligen inga begränsningar i vad dessa skyddsanordningar kan omfatta. Det är sålunda fullt möjligt att hålla alla "kända brottslingar" under kontroll 24 timmar i dygnet med hjälp av elektronisk utrustning, att kontrollera och bestämma hur fort de fordon som rör sig på våra gator skall få köra och att följa varje vara i våra varuhus och affärer. Man kan låta varje hus och varje lägenhet ha skyddsanordningar så att inga dörrar kan passeras utan rätta röstkoder och man kan låta polisen registrera rykten om brottslig ekonomisk verksamhet för att ha detta i beredskap om det visar sig att någon försöker smita undan från att betala sin skatt. Inget av dessa system har tills idag satts i verket. Men det är säkert endast en tidsfråga när det förs fram förslag om inrättandet av sådana tekniska brottsspärrar. Man använder ju (t ex i England) elektronisk övervakning med hjälp av elektroniskt utrustade "fotbojor" i stället för häktning, och systemet diskuteras även i Sverige som skydd för kvinnor.

Denna utveckling av det tekniska brottsskyddet reser flera frågor som har krav på uppmärksamhet. För det första är många av de tänkbara utrustningarna så att deras användning är tvivelaktig ur integritets- och frihetssynvinkel. (Vi har ju haft en diskussion om buggning.) För det andra finns det påtaglig risk för en upptrappning av våldet. Om man exempelvis försvårar för rånarna går säkerligen de mer professionella av dem över till tagande av gisslan. Visserligen kan man kanske få bort amatörerna genom att på tekniskt sätt försvåra vissa brott, men samtidigt blir riskerna större för att den lilla professionella gruppen av brottslingar inte viker tillbaka för att döda. Och slutligen kan man säga att det uppstår vissa rättviseproblem i en stat om de redan besuttna kan skaffa sig skydd mot brottslighet, medan de fattiga inte har råd till det och därför riskerar att ständig leva i ängslan för att brottsligheten skall riktas mot dem.

Det finns ett uppenbart behov av forskning inom detta område, där så många motstridande åsikter gör sig gällande. Med tanke på hur snabbt tekniken utvecklas inom brottssektorn har jag en känsla av att Sverige redan är distanserad av andra nationer - diskussionen har knappast ens börjat här, medan problemen i flera år har varit föremål för diskussion i Västeuropa och USA.

Frågan om hur man skall utnyttja *polisen* på ett för medborgarna mest tillfredsställande sätt är något som ständigt diskuteras och där meningarna tycks gå starkt isär. Det finns de som tycks tro att polisen skall kunna "lösa" brottsproblemen genom förebyggande arbete. Detta är givetvis en ren utopi. Frågan är om inte den moderna polisen har så många och disparata arbetsuppgifter att den inte lyckas genomföra några av dem fullt tillfredsställande. Uppenbart är emellertid, att många brott inte skulle komma till stånd om den

potentiella brottslingen visste att det fanns en påtaglig risk att han/hon skulle bli fast om brottet påbörjades. Polisens kanske viktigaste brottsförebyggande verksamhet består följaktligen i att synas, och att koncentrera sin verksamhet till sådant som den är bra på. Att det här finns ett behov av en forskning som ligger utanför polisen själv (och som därför kan tillåta sig att även vara kritisk), torde vara lätt att inse.

Jag har länge varit av den uppfattningen att *människors moraliska övertygelse är den viktigaste brottsförebyggande faktorn*. Vad jag här åsyftar är den psykologiska spärr mot att göra det som samvetet förbjuder och som har sitt ursprung i en uppfostran som är sådan att normerna internaliseras ("växer in i") i individernas personlighet. Internaliseringsprocessen sker i första hand inom familjen, dvs i relationen uppfostrare - barn. I det gamla bondesamhället skedde denna process naturligt i umgänget med familjemedlemmarna och stördes sällan av främmande påverkan. Idag har som bekant familjen ändrats och relationen föräldrar - barn är mycket mer sporadisk och ytlig än tidigare. Det finns heller inte längre så enhetliga normkrav som tidigare och den samhälleliga frihetsideologin medger inte att barnen utsätts för emotionellt tryck i någon moralisk riktning - skolan skall t ex endast påverka barnen med intellektuella medel.

Inom utvecklingspsykologin har man sysslat en hel del med norminlärning, men jag känner inte till något projekt som har varit upplagt så att det kan ge oss lärdomar om hur man allmänt skall kunna höja moralen t ex med hjälp av påverkan inom den allmänna skolan. Jag kan föreställa mig att det borde finnas intressanta komparativa forskningsuppgifter inom internationell pedagogik och socialantropologi till belysning av dessa fundamentala problem.

Allmänt kan man säga, att det dels finns ett stort behov av ett mer systematiskt tänkande inom det brottsförebyggande området, dels ett mer långsiktigt program för forskningen, och framförallt en forskning som är mindre beroende av hänsynstagandet till politiska önskemål och ögonblicksopinioner.

C. Repressionen.

Med "repression" åsyftar jag det vi brukar kalla "påföljdssystemet", dvs de straff- och socialrättsliga tvångsåtgärder som staten har bestämt skall kunna användas mot dem som övertygas om att ha förövat brott. Om statens - och därmed medborgarnas, väljarnas - moraliska rätt att använda sig av sådana för individen negativa och ofta plågsamma påföljder har mycket skrivits - frågan tillhör de etiskt mest besvärliga att ge svar på. I svensk akademisk debatt lyser den idag med sin frånvaro (i motsats till vad som är fallet i England och

USA). För den pragmatiskt inriktade låter sig frågan besvaras med att hänvisa till att utan någon reaktion från staten skulle samhället hamna i kaos och anarki om brottsligheten fritt fick florera. Mycket tycks vara sant i detta påstående - de naturliga experiment som man har i länder eller städer där rättsväsendet är satt ur funktion, tyder på att en allmän laglöshet då griper om sig och förstör normalt samhällsliv.

Denna pragmatiska inställning leder till en praktisk straffteori (eller som juristerna säger en "relativ" straffteori) enligt vilken straffen och de andra påföljderna syftar till att påverka brottsligheten. Detta praktiska önskemål rättfärdigar att brottslingar blir utsatta för de plågor straffet innebär. Detta resonemang, som jag föreställer mig är allmänt accepterat av svenska kriminalpolitiker, förefaller mig ganska rimligt, men det skall inskjutas att det finns åtskilliga andra straffteorier. Några av dessa har en praktisk syftning, medan andra är religiösa eller metafysiska. Intressant nog har en amerikansk teori som jag uppfattar som i grunden metafysisk vunnit åtskilliga anhängare bland så väl straffrättare som kriminologer. Teorins huvudsakliga innebörd är att vi straffar därför att den brottslige har "gjort sig förtjänt av det" ("just desert"). Jag kan givetvis instämma i att ingen skall straffas som inte har gjort sig förtjänt av det, men att hävda att straffets syfte enbart skall vara att straffa utan hänsyn till straffets sociala funktioner, förefaller mig vara mysticism.

Denna lilla diskussion pekar på ett viktigt forskningsfält av icke-empirisk art, nämligen att utreda och diskutera *straffets filosofiska och etiska sidor*.

Frågan om "varför vi straffar" måste hållas åtskild från det praktiska problem som har tilldragit sig störst kriminalpolitiskt intresse i Sverige, nämligen frågan om på vilket sätt man skall uppnå maximal effekt av straffpåföljderna - genom allmänprevention eller genom individualprevention. Om innebörden av dessa begrepp finns åtskilliga missförstånd och glidningar i tankegångarna, men viktigare är att *det saknas en systematisk forskning om hur straffen verkar på de enskilda individer som utsätts för dem och på samhällets medborgare i stort*. Även om forskningen - kanske speciellt om allmänpreventionen - reser många svåra tekniska och praktiska problem, är detta ett så utomordentligt viktigt område för empiriska studier att det i sig själv skulle motivera inrättandet av en specialprofessur.

Låt mig även anföra ett annat av de problem som idag upptar våra kriminalpolitiker, nämligen följande. Förhåller det sig så - som många av dessa kriminalpolitiker uppenbart föreställer sig - att man kan påverka en viss typ av brottslighet, dvs få färre brott i samhället, genom en så enkel åtgärd som att öka fängelsestraffets längd - låt oss säga - till det dubbla? Om så vore fallet, borde ju dessa typer av brottslighet ha försvunnit i många länder som spärrar in människor

dubbelt eller tredubbelt så lång tid som vi för t ex rån eller våldtäkt eller t o m använder sig av dödsstraff för dessa brott. Såvitt jag vet finns inte något belägg för att brotten minskar när man börjar använda sig av sådana rigorösa åtgärder. Men vi saknar systematisk information om sådana naturliga experiment och är nästan utan vetenskapliga studier av dessa förhållanden.

Vad beträffar *individualpreventionen* är förhållandet något bättre, men långt ifrån tillfredsställande. Vi har emellertid idag, genom kriminalvårdens egen forskningsenhet, en hel del fundamentala informationer om fängelserna och klientelet. Men vi saknar den typ av fängelsestudier som kom till stånd på 60-talet och som hade sin utgångspunkt i socialpsykologiska teorier om konsekvenserna av avstängning och isolering. På samma sätt saknas undersökningar av hur ungdomsvården och dess institutioner verkar - man blir något förvånad över att staten idag utan kontroll tycks tillåta användning av så många egendomliga behandlingsmodeller vid privata och kommunala institutioner.

Vad beträffar kriminalvården är det speciellt viktigt att undersöka konsekvenserna av den ändrade klientelsammansättningen. Sedan Sverige nu har börjat straffa psykiskt sjuka människor - en kriminalpolitik som dels är i strid med elementära humanitära principer och dels kan få till effekt att ett enhetligt och väl fungerande fängelsesystem ändrar karaktär - är det givetvis utomordentligt viktigt att man systematiskt undersöker vilka effekter denna ändring får på klimatet i våra fängelser.

Många länder är idag på jakt efter påföljder som kan ersätta frihetsstraffet. Detta anses dels vara dyrt och dels medverka till ökade problem för de straffade med högre återfall som följd. Sverige har en lång tids erfarenhet av frivård, skyddstillsyn och även av olika former för frigång (dvs att den fängelsedömde tillåts vistas ute i arbete, men under fängelsets kontroll). Hur detta system fungerar vore utomordentligt värdefullt att få veta mera i detalj - inte endast för svenska, men även för utländska kriminalpolitiker.

Ett annat problem som mer noggrant borde bli föremål för intensivstudier, är hur de *anhållna och häktade* behandlas. Förhållandet är här, att Sverige internationellt sett har jämförelsevis korta häktningstider (dvs att huvudförhandlingarna för de häktade i fråga om den stora majoriteten kommer inom några veckor), men att de häktade är föremål för betydligt strängare isolering och många fler restriktioner än i andra jämförbara länder. De psykologiska och sociala konsekvenserna av detta borde i anständighetens namn bli undersökta.

Slutligen bör nämnas en typ av undersökningar som borde kunna vara av utomordentligt stort värde för de kriminalpolitiska beslutsfattarna, nämligen undersökningar av vad som allmänt brukar kallas

"det allmänna rättsmedvetandet". Vad tycker folk om rättssystemet och vad anser de vara "rättvisa straff"? Jag åsyftar här inte sådana dilettantmässiga undersökningar som då och då refereras i pressen, där någon har fått för sig att fråga ett stickprov svenskar om de anser straffen i Sverige vara för stränga eller för milda. Alla som har någon insikt om dessa undersökningar vet, att oavsett vilken straffnivå ett samhälle har, så vill ungefär 2/3 säga, att straffen är för milda. Vad jag rekommenderar är seriösa undersökelser där man genom specificerade exempel ber folk ange vilka straff de anser rättvisa. Det är mycket beklagligt, att vi inte har årsvisa undersökelser av denna typ. Erfarenheterna från de två, tre vederhäftiga studier som finns visade då (den senaste är från 70-talet) att folk inte alls var så blodtörstiga som kvällspressen hoppades och politikerna fruktade. Majoriteten tyckte faktiskt att de straff som domstolarna använde sig av var tillräckligt stränga . Och detta tyckte de givetvis utan att ha den blekaste aning om vilka strafflatityder som lagen föreskrev eller de straff som domstolarna tillämpade.

Det finns sålunda en rad frågor - några mycket komplicerade, andra relativt enkla - om hur vårt påföljdssystem fungerar, som borde vara värda en ordentlig satsning på systematisk forskning. Inte minst vore detta värdefullt ur en internationell synvinkel. Sverige har - fortfarande - rykte om sig att vara en av världens ledande nationer i human kriminalvård. Någon har en gång sagt, att om man vill veta något om ett lands grad av civilisation och humanitet, så skall man se på hur det behandlar sina brottslingar. Även om den senare tidens kriminalvårdsreformer representerar avvikelser från den människovänliga linje vi har följt under de senaste 50 åren, så är vi fortfarande långt före de flesta länder i världen. En objektiv forskning om de problem som här har omnämnts skulle vara av stort värde för att ge kriminalpolitikerna en mer pålitlig grund att stå på när det gäller vad som skall behållas och vad som bör ändras i straffsystemet.

D. Reparation.

Även om det är så att de flesta brott i vårt samhälle inte medför några direkta skador (s k "offerlösa brott", t ex överträdelser av trafikregler), så är det å andra sidan ovedersägligt att många brott medför olika typer av skador för de människor som drabbas. Skadorna är i de flesta fall rent ekonomiska (stöld), fysiska (misshandel) och/eller psykiska (hot). Även fysiska och psykiska skador kan givetvis leda till ekonomiska förluster för brottsoffret.

Brottsoffren är idag föremål för ett helt annat intresse än vad som var fallet endast för 10 år sedan. Utvecklingen har här gått mycket snabbt något som dels tycks bero på kvinnoorganisationernas appeller

om bättre skydd och stöd till överfallna, misshandlade och sexuellt utnyttjade kvinnor och dels en allmän internationell trend inom kriminologin (med ursprung troligen i USA-Canada). Den senare har lett till uppkomsten av en egen vetenskaplig disciplin kallad *"viktimologi"*. Brottsoffrens svaga ställning i den rättsliga processen och deras krav på att hållas ekonomiskt skadefria har även uppmärksammats av det internationella samhället och lett till rekommendationer av såväl Europarådet som FN.

Svenska brottsoffer befinner sig i en speciellt gynnad situation i jämförelse med offren i många andra länder. Vid skador är man garanterad sjukvård och de allmänna försäkringarna torde täcka rekonvalescensen om skadorna är så allvarliga att man behöver lång tids vård. Privata hemförsäkringar täcker det mesta av den ekonomiska förlusten. Ingen skulle därför behöva lida några påtagliga ekonomiska förluster som följd av de vanliga typerna av brott.
I många andra länder finns inte dessa möjligheter, varför brottsoffren själva måste bära alla kostnader. Detta har medfört, att man internationellt har gått in för att rekommendera lagstiftarna att införa en allmän regel om att brottslingen skall beordras att betala kompensation för offrets förluster. Detta gäller även - som vi också har sett förekomma mera allmänt i svenska domstolar - kompensation för ideella skador.

Samtidigt är förhållandet det att vi har en statlig brottsskadefond som har till uppgift att se till att alla som lidit skada som en följd av våldsbrott blir fullständigt kompenserade för alla ekonomiska skador (fonden kan även, i några specialfall, betala för skador som följd av egendomsbrott). Fonden fördelar mycket litet pengar, något som troligen har samband med att dess existens inte är allmänt känd och att ingen upplyser offren om deras möjlighet att anlita fonden.

Hur dessa former för reparation fungerar, vet vi mycket litet om. Och vi saknar en analys och diskussion av vilka fördelar och nackdelar reperationsidén har i vårt straffrättsliga system. Åtskilligt komparativt material existerar, jag kan sålunda nämna att när England för några år sedan införde "compensation order" som en straffrättslig påföljd motiverades detta i första hand med att den nya påföljden skulle kunna ersätta vissa fängelsestraff. Man var emellertid klar över - vilket väl är en allmän invändning mot ersättningspåföljden - att det ville vara svårt att få de dömda att betala. Man kan förstås även invända att hela idén inte alls är särskilt rättvis - varför skall endast brottsoffren i de fall där polisen lyckas få tag i gärningsmannen få kompensation? Vad med den stora majoriteten av offer där ingen gärningsman blir fast?

Det kan knappast råda någon tvekan om att idén om olika former för kompensation har kommit för att stanna. Vad beträffar vissa typer

av kompensation - speciellt för psykiska skador och för ideella skador - tycks introduktionen ha skett utan några grundliga överväganden om vad man önskar uppnå och vad som är rättvist. Dessa problem bör sålunda bli föremål för såväl teoretiska som empiriska undersökningar.

E. Administration.

För att verkställa den beslutade kriminalpolitiken måste staten även bestämma hur de exekutiva organen skall vara, vilka medel de skall ha till sitt förfogande och - framför allt - vilka formella regler som skall styra deras verksamhet. Verksamheten skall ju inte enbart bedrivas så effektivt som möjligt utan inom lagliga ramar, där speciellt hänsynet till medborgarnas rättssäkerhet sätter gränser för myndigheternas agerande.

Det är i första hand genom det sätt på vilket regering och riksdag föreskriver att dessa myndigheter och deras tjänstemän skall bete sig som man kan få reda på hur *relationen mellan stat och medborgare* är i ett samhälle - eller åtminstone hur det är tänkt att vara. Myndigheterna kan ju nämligen av olika skäl avvika från de föreskrifter som de är ålagda att följa, och då inte alltid i en för den enskilde individen önskvärd riktning. Detta betyder givetvis, att studiet av de regler som gäller för myndigheterna inte räcker till för att ge en verklighetsbeskrivning av förhållandet mellan staten och dess undersåtar. Empiriska undersökningar av myndighetsattityder och av myndighetsbeteende är nödvändiga för detta.

Åtminstone inom det kriminalpolitiska området är intresset för denna typ av studier lågt i Sverige. Våra kunskaper om hur domstolarnas inre liv är, hur polismännen faktiskt uppfattar sitt yrke eller hur den enskilde vårdaren inom kriminal- eller socialvård ser på sin relation till de klienter han/hon dagligen umgås med, är därför tämligen ringa. Skälen till detta är flera, men våra erfarenheter från några enstaka undersökningsförsök ger vid handen att vare sig myndigheterna som kollektiv eller de enskilda tjänstemännen gärna ställer upp som informationskällor - även om full anonymitet blir garanterad. Min egen erfarenhet från några undersökningar (domare, polismän) tycks närmast antyda att denna negativa attityd bottnar dels i vederbörandes osäkerhetskänsla inför sin egen yrkesroll och dels i en ängslan för att vara illojal mot sin yrkeskår och för att bli utsatt för trakasserier.

Ett intressant och vanligt förekommande problem föreligger i de fall där man har två olika rättsliga och administrativa system som bägge har tillagts formell kompetens på ett visst område. Vad jag har i tankarna är exempelvis den "klassiska" striden mellan socialvården

och straffsystemet om vem som skall ta hand om tonårsbrottslingar och missbrukare. Sedan vi i lång tid har lutat åt att socialvården skall ha företräde verkar det nu som om pendeln är på väg att svänga bort ifrån vårdideologi i riktning mot strafftänkande. Det är självklart att endast klara kriminalpolitiska ståndpunkter kan "lösa" dessa kompetensstridigheter. Men om vi inte önskar att sådana politiska lösningar - som kan få avsevärda konsekvenser för många barn och deras familjer - skall fattas uteslutande utifrån politisk opportunism behövs här åtskillig nykter forskning om vilka konsekvenser olika lösningar kan få. Att man även söker utröna hur utfallet av olika behandlings- och straffsystem har varit i andra länder säger sig självt.

De olika myndigheterna har otvivelaktigt fått *ökade arbetsbördor* under de senare åren. Detta gäller kanske speciellt polisen och orsakerna är dels ökad brottslighet dels ökat antal nykriminaliseringar. Enligt vad polisens företrädare själva offentligen säger hinner polisen nu inte med att efterforska mer än en liten del av de brott som upptäcks. Polisens förslag till lösning på problemet är ökade resurser och speciellt flera poliser. Men Sverige har redan en internationell tätposition när det gäller kostnaderna för polisverket och antalet poliser i samhället. Det bör därför finnas andra alternativ - först och främst klara föreskrifter om *prioriteringar* av polisverksamheten. Detta kan emellertid enbart ske utifrån en kunskap om hur polisen faktiskt arbetar, vilket vi idag saknar. Vilka konsekvenser olika typer av prioriteringar skulle kunna få kan också prognostiseras. (Vissa sådana undersökningar har utförts, men de verkar inte vare sig påverka våra kriminalpolitiker eller polisledningen.)

Slutligen vill jag även understryka att myndigheterna och deras personal måste vara *föremål för kontroll*. De myndigheter som verkar inom det kriminalpolitiska fältet har utomordentliga maktbefogenheter - det är t ex så att statens rätt att använda fysiskt våld mot medborgarna är anförtrodd polisen. Systematiska studier av hur dessa maktbefogenheter utnyttjas i den dagliga verksamheten, borde vara rutin. Och samtidigt bör man nog även börja inventera hur det ligger till med mutor och korruption - jag har svårt att föreställa mig att svenska tjänstemän skulle vara så mycket mer motståndskraftiga mot dessa företeelser än kollegerna i andra, jämförbara länder.

Det finns ett stort behov av objektiva, kritiskt granskande studier av de myndigheter som har att exekvera kriminalpolitiska beslut. Det torde emellertid vara uppenbart att sådana undersökningar knappast kan bedrivas med någon större framgång av den egna myndigheten. I varje fall kan man säga, att tilltron till dessa undersökningar ökar avsevärt om de har utförts inom en fristående akademisk institution.

5. Kriminalpolitisk forskning i andra länder.

Generellt kan man nog säga att den här föreslagna kriminalpolitiskt orienterade forskningen är på kraftig frammarch i västvärlden. Tendensen i våra grannländer är sålunda ganska tydlig - man har i Norge forskare direkt knutna till justitiedepartementet, man har i Danmark inom justitiedepartementet en kriminalpolitisk forskningsgrupp som "lägger ut" olika projekt vid de akademiska institutionerna och man har i Finland ett rättspolitiskt institut som just skall forska om problem av relevans för det kriminalpolitiska beslutsfattandet. I England finns sedan lång tid tillbaka ett forskningsinstitut vid Home Office. Forskarna vid detta institut utför åtskillig forskning, men institutet fördelar även betydande medel till kriminalpolitiskt relevanta projekt vid universitet och högskolor.

I USA har kriminologi och juridik traditionellt saknat kontakt med varandra vid de högre forsknings- och lärosätena. Idag torde emellertid förhållandena vara på väg att radikalt ändras - vilket sannolikt orsakas av det ständigt ökande brottsproblemet som gör att man inser behovet av praktiskt orienterade projekt av tvärvetenskaplig karaktär. Det finns därför idag vid en rad amerikanska universitet en ny typ av institut som har till uppgift att integrera olika juridiska discipliner med kriminologi och administrativa studier - dessa institut går vanligen under namn av "Criminal Justice Departments" el dyl.

6. Konklusion.

Den svenska forskningen om brottsproblemet är idag huvudsakligen koncentrerad antingen till abstrakt juridisk forskning eller till traditionell kriminologisk forskning där huvuduppgiften är att kartlägga brottsligheten eller att söka dess bakomliggande orsaker. Denna utveckling har, enligt min åsikt, den nackdelen att den sällan ger kriminalpolitikerna det empiriska underlag som de behöver för sina beslut. Speciellt bekymmersamt är det, att avståndet mellan jurister och kriminologer har ökat. Detta märks även i akademiska sammanhang och står i kontrast till vad som var fallet en generation tillbaka, då straffrättsjurister och processualister var väl bevandrade i den tidens kriminologiska kunnande och inkorporerade dessa lärdomar i sina studier och i sin undervisning. Sannolikt hade detta intresse nära samband med de diskussioner som fördes om hur den nya brottsbalken skulle utformas, diskussioner som i hög grad berörde kriminologiska och kriminalpolitiska frågor. Med tanke på den roll de blivande juristerna kommer att få vid den praktiska utformningen och tillämpningen av framtidens kriminalpolitik är det givetvis beklämmande att sådana kunskaper inte integreras i deras akademiska undervisning.

Med detta vill jag inte göra gällande att vetenskapliga undersökningar av brott och straff i sig kan "lösa" några kriminalpolitiska problem - dessa kan endast lösas utifrån någon politisk ideologi. Men de vetenskapliga resultaten kan förhindra skadliga beslut genom att visa kriminalpolitikerna på hur de faktiska förhållanden är, och i bästa fall ange alternativa vägar som kriminalpolitikerna kan begrunda konsekvenserna av innan de fattar sina beslut.

Som jag har försökt påvisa i den föregående framställningen finns det idag i Sverige ett stort behov av en förstärkning av forskning kring handfasta problem av direkt relevans för det kriminalpolitiska beslutsfattandet. Jag har också försökt antyda några av de centrala problemställningar, där jag anser att en sådan forskning inte bara kan vara till nytta utan även är nödvändig för kriminalpolitikens utformning. Primärt rör det sig om följande problemområden.

A. Studier av själva den kriminalpolitiska beslutsprocessen - vilka sociala och politiska krafter som verkar när en handling kriminaliseras eller avkriminaliseras.

B. Konkreta studier av brottsförebyggande initiativ.

C. Undersökningar av hur straffen och andra påföljder faktiskt verkar - ur såväl allmän - som individualprevęntiv synvinkel, samt undersökningar av allmänhetens rättsmedvetande.

D. Undersökningar av hur man bäst tar hand om brottsoffer och reparerar den skada brottet har orsakat.

E. Undersökningar av hur förhållandet är mellan statens myndigheter och medborgarna på det kriminalpolitiska området.

Behovet av ytterligare forskning inom dessa centrala problemområden torde bäst kunna tillfredsställas genom inrättandet av en särskild *professur i kriminalpolitik*. Att leda och vara ansvarig för en forskargrupp där ovan angivna problem står i centrum borde med fördel kunna anförtros en forskare med kriminologiska kvalifikationer. Av hänsyn till att så många frågeställningar rör juridiska frågor bör även förutsättas att vederbörande har erforderliga juridiska kunskaper.

Tjänsten bör placeras vid en självständig akademisk institution, och lämpligen förläggas till Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet som därigenom även kan få en behövlig förstärkning.

Med hänsyn till kriminalpolitikens tvärvetenskapliga karaktär och behovet av utbildning inte enbart av samhällsvetare utan även av jurister bör man överväga om professuren bör vara knuten såväl till den samhällsvetenskapliga som den juridiska fakulteten - i varje fall bör föreskrivas att professorn i kriminalpolitik skall vara skyldig att undervisa och handleda vid båda fakulteterna.

Bilaga 13

Forskningsprogram för individinriktad kriminologisk forskning

Psykologiska inst. i Stockholm

A. Probleminriktad forskning

Det självklara målet för samhället är naturligtvis att förhindra kriminella handlingar. Detta sker på olika vägar som t.ex. genom lagstiftning och påföljder för redan begångna brott.

För att kunna agera preventivt i ett tidigt skede, kanske redan innan individer har påbörjat sin kriminella karriär, fordras gedigen kunskap om en mängd förhållanden om både de personer som begår brott och de omständigheter som dessa utförs under.

En effektiv bedömning av vilken kriminologisk forskning som kan bidra till sådan kunskap måste utgå från följande faktiska och obestridiga förhållanden.

1. Brott planeras och begås alltid av individer.

2. Att en individ begår brott är inte en tillfällighet. Det kan förstås i ljuset av a/individens psykologiska och biologiska utrustning, medfödd och/eller förvärvad, och b/ de omständigheter som rådde när brottet planerades och begicks.

3. Hur en individ fungerar vid ett givet tillfälle, t.ex. när en brottslig gärning planeras och när det begås, kan förstås i ljuset av individens tidigare historia, från barndomen och framåt.

Med denna utgångspunkt blir konsekvenserna vad gäller forskningsinsatser att den traditionella sociologiskt och juridiskt inriktade kriminologiska forskningen inte är tillfyllest för att nå den behövliga kunskapen. Den måste med nödvändighet kompletteras med en systematisk, långsiktigt planerad psykologisk forskning, inriktad på kunskap om hur individer utvecklas och fungerar. Utan gedigen, vetenskapligt grundad kunskap från sådan forskning blir socialpolitiska och kriminalpolitiska åtgärder utan avsedd verkan.

En kraftfull satsning på psykologisk forskning med inriktning på förståelse och förklaring av hur individer utvecklas och fungerar

behövs framförallt på följande huvudområden.

1. Individinriktad forskning rörande den psykosociala, utvecklingsmässiga bakgrund till kriminalitet i tonåren och i vuxen ålder.

2. Psykobiologisk forskning kring brottslingars personlighet, dvs. kring samspel mellan personlighetsfaktorer, t.ex. i form av psykopati, och biologiska faktorer hos individer som begår brott.

Kommentar: Internationellt har forskningen på vart och ett av dessa områden en omfattning som motiverar inrättandet av särskilda professorstjänster. Två förutsättningar föreligger för framgångsrik svensk forskning på dessa områden:
a/ Internationellt väl känd och erkänd forskning bedrivs av svenska forskare på båda områdena. Detta sker under osäkra villkor och det är väsentligt, inte minst med tanke på den viktiga kompetensuppbyggnaden, att förutsättningar för en systematisk, långsiktigt planerad forskning garanteras genom inrättande av en professur på vart och ett av de angivna områdena.
b/ Sverige intar en ledande väl dokumenterad ställning i vad avser den longitudinella forskning med tillhörande databaser, som är en förutsättning för en effektiv belysning av de centrala frågeställningarna.

De innehållsinriktade professurer som föreslås bör benämnas "Psykosocial utveckling med särskild inriktning på kriminellt beteende" respektive "Psykobiologisk forskning med särskild inriktning på kriminellt beteende".

B. Forskningsstrategisk och metodisk forskning

Det är självfallet av vikt att de resultat som forskningen avkastar och som skall ligga till grund för preventiva och terapeutiska socialpolitiska och kriminalpolitiska åtgärder inte är behäftade med metodfel utan tillförlitliga i olika avseenden. Få forskningsområden är så fulla av svåra forskningsstrategiska och metodiska problem, som måste lösas med avancerad metodik med hänvisning till karaktären av de problem som skall behandlas, som just den individinriktade forskning som är aktuell här. Hittills har denna forskning internationellt i huvudsak varit inriktad på studiet av enskilda faktorer hos individerna eller i miljön som kunnat bidra till predikation av kriminellt beteende. Med hänvisning till de moderna teorier som har utvecklats för förståelse av dynamiska processer med omfattande och kraftfulla tillämpning inom en mängd områden har bristerna i denna variabelinriktade ansats blivit uppenbara. Processmodellerna har lett till ett snabbt metodutvecklingsarbete, som på ett nästan revolutionerande sätt har påverkat forskningen på de områden som sysslar med

dynamiska processer, meteorologi, biologi, ekologi, etc. Både teorier och modeller har direkt relevans för studiet av den dynamiska process som en individs sätt att fungera utgör.

Utvecklingsarbete på detta område, med särskild referens till den speciella karaktär av en individs sätt att utvecklas och fungera är en viktig förutsättning för att den innehållsinriktade forskning som redovisades under A skall bli effektiv och ge tillfölitliga svar.

Kommentar: I vad gäller metodik vid studiet av de problemområden som rubricerats ligger Sverige långt framme. Internationellt erkänt utvecklingsarbete bedrivs under tillfälliga arrangemang och det är viktigt att en mera långsiktigt ordnad verksamhet och kompetensuppbyggnad granteras genom inrättandet av en professur med denna inriktning. Genom tillskapandet av en sådan tjänst skulle förutsättningarna finnas för ett verkligt genombrott i den individinriktade forskning.

Tjänsten bör benämnas "Forskningsmedtodik i kriminologisk forskning, särskilt longitudinell forskningsmetodik".

C. Rättspsykologisk forskning

Vid bedömningen av skuld och påföljd i samband med polisutredningar och domstolsförhandlingar spelar vittnesförhör ofta en viktig, ibland avgörande roll. Av rättssäkerhetsskäl är det av fundamental vikt att vittnens redogörelser kan ges en så långt möjligt riktig bedömning i vad gäller trovärdighet. Utan tvivel är den trovärdighetsprövning som nu utgörs av s.k. "vittnespsykologer" ofta undermålig och utan stöd i vetenskap och beprövad erfarenhet.

I Sveriges finns tillgång till internationellt väl etablerade forskare med inriktning på sådan forskning som kan ge väsentliga, vetenskapligt grundande bidrag på det rättsvetenskapliga området. Den kompetens som finns inom forskningsområdet har vida applikationer och är mycket eftersökt. En kraftfull insats i form av en professur för rättspsykologisk forskning med praktisk relevans för det kriminalpolisiära utredningsarbetet samt för utvärdering av vittnesmål skulle bidra till sanering av verksamheten på ett för de enskilda medborgarna viktigt område.

En professur med denna inriktning bör benämnas professur i "Rättspsykologi".

Allmänna kommentarer

I relation till nu tillgängliga resurser kan de redovisade behoven te sig stora. I relation till vad som gäller andra områden av direkt betydelse för medborgarna och samhället är det ytterst blygsamma.

Brottslighet i vid mening är en social folksjukdom som vållar individer, både dem som begår brott, offer och anhöriga, svåra lidanden och samhället mycket stora kostnader. Det är möjligt att omfattningen av det personliga lidandet och de samhälleliga kostnaderna överstiger vad som är resultatet av någon av de stora kroppsliga folksjukdomarna.

Mot denna bakgrund ter sig tilldelningen av medel för kriminologisk forskning groteskt underdimensionerad. Den alldeles nödvändiga forskning som redovisats i det föregående saknar i stort sett de förutsättningar för systematiskt uppbyggd, långsiktigt planerad forskning som professurer med tillhörande resurser innebär. Som understrukits i det föregående blir det kostsamma socialpolitiska och kriminalpolitiska åtgärder som kan vidtas verkningslösa utan vidgad, solid kunskap från sådan forskning.

Innehållet i de föreslagna professurerna beskrivs närmare i det följande.

Psykosocial utveckling med särskild inriktning på kriminellt beteende. (A1)

Tjänsten är inriktad på studiet av den psykosociala utvecklingsprocess som hos vissa individer leder till kriminellt beteende. Forskning med denna inriktning ska också öka kunskaperna om barns och ungdomars ledvandsförhållanden som indikerar risk för en senare kriminell utveckling. Denna kunskap är nödvändig av två skäl. För det första ska resultaten från sådana studier ge underlag för åtgärder som befrämjar en positiv utveckling för barn och ungdomar som lever under besvärliga sociala uppväxtförhållanden. Den ska också ge underlag för beslut om interventioner när problem uppstått. Av speciellt intresse är kunskap om faktorer i tidiga åldrar vilka kan bidra till ett positivt utvecklingsförlopp.

Forskningen ska identifiera, kartlägga och förklara den utvecklingsmässiga bakgrunden till brottsligheten. Det gäller dels att fastställa stabiliteten och utvecklingsgången vad gäller egenskaper hos individen - utagerande, temperamentsfaktorer, motoriska problem, m.m. -- och dels förhållanden i närmiljön -- uppväxtmiljö, sociala relationer, m.m. Särskilt viktigt är att studera det kontinuerliga samspelet mellan egenskaper hos individen och psykiska och sociala förhållanden i närmiljö.

Det är av vikt att forskning om den psykosociala bakgrunden till kriminellt beteende bedrivs med en longitudinell ansats. Från olika utgångspunkter och med olika perspektiv har teoretiker som sysslar med modeller för brottsutvecklingen understrukit hur viktigt det är att se individens brottsbeteende mot bakgrund av den långa utvecklings-

processen från tidig ålder mot vuxet liv. I denna sociala utveckling betraktar vi personer stadda i en ständig förändring i miljöer som också ständigt förändras. Inriktningen i forskningen om de psykosociala faktorer som hos vissa individer leder till kriminellt beteende måste avspegla denna samtidiga förändring över tid både hos personen självt och i närmiljö. Det har inte endast betonats teoretiskt utan också visats empiriskt att sådana studier måste ha en longitudinell ansats, där man undersöker den sociala utvecklingsprocessen för en och samma grupp personer vid flera tillfällen.

Den longitudinella forskningen ska ha en fast utvecklingspsykologisk inriktning. Undersökningar ska ta fasta på både de generella utvecklingsvägarna mot framtida kriminalitet liksom mer specifika utvecklingsförhållanden som gäller för speciella grupper. Det longitudinella angreppssättet ska kopplas till utvecklande och utnyttjande av effektiv longitudinell forskningsmetodik.

En särskild uppgift är att studera faktorer i utvecklingen vilka kan motverka en negativ social utveckling. Analyser ska fokuseras mot att de psykosociala faktorer och socialiseringserfarenheter som hänger samman med att personer går in i en riskutveckling och de faktorer som hänger samman med att de går ur. Förslag till åtgärder ska utformas så att de kan utnyttjas av föräldrar, av professionellt verksamma inom de psykologiska och sociala sektorerna, och av andra som dagligen kommer i kontakt med barn och ungdomar.

Forskning av denna typ bör ha en tvärvetenskaplig referensram, och från ett socialt helhetsperspektiv beskriva och förklara de viktiga individuella utvecklingsvägarna mot framtida brottslighet.

Psykobiologisk forskning med särskild inriktning på kriminell personlighet (A2)

Tjänsten är inriktad på studiet av psykobiologiska processer hos individer, med särskild inriktning på kriminellt beteende. Denna inriktning motiveras av de framsteg den senaste tiden som forskning i brytpunkten mellan psykologi och neuropsykologi bidragit med för förståelsen av uppkomstmekanismer och persistens i kriminellt beteende. Sett utifrån ett hälsoperspektiv är kriminalitet och särskilt våldshandlingar uttryckt för psykisk ohälsa. Vilka mekanismer som ligger bakom denna "ohälsa" i samspel med omgivningen vet man mycket lite om. För att förstå sådana processer måste individens utveckling ses ur ett perspektiv, där såväl psykologiska som biologiska och sociala aspekter hos samma individer beaktas med målsättningen att analysera de långsiktiga konsekvenserna av tidiga anpassningskritiska beteenden.

På senare tid har man antagit att det hos normala friska individer

kan vara möjligt att spåra vissa tecken på "sårbarhet" för antisocialt och avvikande beteende i stort. Man har prövat en interaktiv sårbarhetsmodell i studiet av vissa former av psykosocial störning som benämns "disinhibitorisk psykopatologi" och som antages ha som gemensamt drag en benägenhet till oöverlagt handlande. Beteendet styrs mer av omedelbara stimuli än av inlärda regler. Höggradig impulsivitet ingår därvid som en stabil komponent i individens temperament och utgör en typ av sårbarhet som vid påfrestande livssituationer kan leda till destruktivt handlande. En oförmåga att inse konsekvenserna av sitt handlande hör också till bilden vid denna störning. Bland psykologiska studier är undersökningar av hyperaktivitetsrelaterat beteende av särskild betydelse när det gäller tidigt beteende.

Forskning bör omfatta studier av speciell konstellation av personlighetsdrag som associerats med impulsivt, socialt ohämmat och ofta kriminellt beteende. Av särskilt intresse är studiet av psykopatisk personlighet. De sårbarhetsindikatorer i personligheten som man behöver studera i detalj utgör i och med sin koppling till olika former av antisocialt beteende svåra problem för samhället. Hyperaktivitet och psykopati leder ofta till psykosociala komplikationer som åsamkar drabbade stort lidande och samhället stora kostnader - brottslig aktivitet och missbruk uppstår ofta i samband med dessa störningar. En viktig fråga är då om man genom psykologiska åtgärder kan "hjälpa" disponerade icke kriminella individer att förbli icke kriminella. En ökande kunskap från olika studier av kognitiv träning, även i kombination med medicinsk behandling, av impulsiva barn tyder på att detta kan vara möjligt.

Det finns nu också en ökande kunskap om biologiska variabler, som kan fungera som riskindikatorer och visa på att personer behöver extra uppmärksamhet och hjälp. Man har t.ex. funnit att biologiska markörer kan relateras till såväl aggressivitet som impulsivt beteende. På samma sätt har studier visat att psykologiska och sociala faktorer är relaterade till dessa beteenden. Avsikten bör vara att identifiera sådana faktorer som var för sig eller i kombination är relaterade till kriminellt beteende, för att dessa senare ska kunna användas som underlag för förebyggande åtgärder.

Avsikten bör också vara att studera om det föreligger olikheter i sambandsmönster av relevanta faktorer relaterade till antisocialt beteende hos kvinnor i jämförelse med de resultat man erhållit i studier av män.

I ett övergripande program bör diagnostik forskning, likväl som grundforskning och applicerad forskning få utrymme. Det är av vikt att diagnostiska instrument utvecklas och prövas fortlöpande. Grundforskning ska öka våra kunskap om hur och när bakomliggande mekanismer aktiveras i utvecklingen av ett kriminellt beteende. Den

ska också bilda grundval för mer applicerade studier rörande intervention och möjligheten att utforma behandling av sociala anpassningssvårigheter på ett tidigt stadium. Forskning bör genom sin tvärvetenskapliga karaktär vara baserad på ett intensivt samarbete över disciplingränser.

Metodik i kriminologisk forskning (B)

Det har blivit allmän accepterat att man normalt bara kan förstå individuell utveckling genom att följa individer över tid dvs. man måste använda en longitudinell forskningsmetodik. Endast då skapas möjligheter att förstå utvecklingsprocesser och att dra slutsatser om orsakssamband. Detta gäller givetvis även studiet av individual utveckling mot/från kriminalitet.

Få områden är så fyllda med metodiska problem som det longitudinella forskningsfältet. Det är förmodligen rättvist att säga att dessa problem tillsammans med bristen på bra longitudinella forskningsmaterial har varit de främsta orsakerna till att ett genombrott inte kommit tillstånd beträffande förståelsen av individuell utveckling mot kriminella beteenden. Ibland har detta lett till att man flyttat verksamheten till andra områden t.ex. genom att göra tvärsnittsstudier och genom att anlägga ett sociologiskt perspektiv. Naturligtvis kan sådana studier vara av stort värde men de kan aldrig förklara uppkomstmekanismer till varför individer blir eller inte blir kriminella - för detta är den longitudinella ansatsen nödvändig.

De viktigaste metodiska spörsmålen är:

1. *Forskningsstrategiska och undersökningstekniska överväganden.* Till exempel hur designar man bäst en longitudinell studie och hur ska arbetet organiseras för att ge maximal utdelning?

2. *Val av statistisk medtod.* En mängd sofistikerade metodiska verktyg finns som behöver skräddasys och implementeras för det kriminologiska området. Studiet av förändringsprocesser kräver också att man mäter variabler över tid; variabler som oftast är behäftade med mätfel. Många statistiska analysmodeller kan då ge systematiska fel och ett metodarbete behövs.

3. *Mätproblem.* Dessa finns naturligtvis på alla områden men får lätt en särskild dignitet i detta sammanhang därför att
   a) kriminellt beteende kan vara mycket svårmätt (obs. t.ex. mörkertalsbegreppet!),
   b) vid studiet av utveckling kan man behöva ställa särskilt höga krav på mätningarnas kvalitet för att kunna klarlägga förändringar och man har också ekvivalensproblem att brottas med (mäter t.ex. samma undersökningsinstrument samma sak vid olika

åldrar?).

4. *Studiet av människan som en helhet.* Det är en truism att man också måste se på människan som en helhet för att kunna förstå hennes utveckling. Det är då ett problem att standardforskningsmetoderna focuseras på varibler och på samband mellan dem. Dessa metoder är förvisso viktiga och användbara men behöver kompletteras med andra metoder som mera tar hänsyn till helheten. Sådana metoder har nu börjat växa fram som - utan att vara behäftade med den kliniska metodens subjektivitet - försöker på ett objektivt sätt fånga mer av människan som helhet, t.ex. genom att studera profiler av information om individer över tid. På detta förhållandevis nya metodområde av stor vikt krävs ett betydande utvecklingsarbete.

Rättspsykologisk forskning (C)

Psykologisk kunskap har kommit att spela en allt mer betydelsefull roll vid kriminalpolisiärt arbete samt rättsprocesser där ögonvittnesuppgifter varit avgörande för domstolsbeslut både vad gäller frågan om skuld och frågan om påföljd. Det är då mycket viktigt att forskning finns tillgänglig med direkt relevans för att utvärdera och förstå hur offer och vittnen upplever, bearbetar och minns våldssituationer som t.ex. misshandel, våldtäkt, rån m.m. Speciella problemställningar som systematiskt och noggrant måste studeras berör hur stress och olika frågetekniker i en förhörssituation påverkar ett vittnesmål; hur våldsbrottslingar och personer med psykopatisk personlighet uppfattar och handskas med känslomässig stress; hur simulerad glömska hos gärningsmän och vittnen skiljer sig år från genuin glömska; hur ålder, könstillhörighet och kulturell bakgrund hos offer, vittnen och gärningsmän påverkar upplevelsen och minnesbilden av en våldshändelse. I Sverige finns idag ingen systematisk forskning om dessa frågeställningar (varken på Polisskolan eller vid landets övriga skolor) och internationell forskning inom detta område bedrivs i mycket begränsad omfattning.

Givet att psykologisk forskningsinformation kan ha ett starkt inflytande på domstolsbeslut, är det av yttersta vikt att den information som presenteras för rätten vilar på vetenskaplig grund och följer de etiska principer som forskarsamhället och Sveriges Psykologförbund arbetar efter. Det finns flera exempel där domstolar låtit sig påverkas av självutnämnda s.k. "vittnespsykologers" subjektiva värderingar i skuldfrågor, detta trots att all respekt för vetenskaplig objektivitet och integritet åsidosatts av dessa "vittnespsykologerna" som oftast saknar anknytning till vetenskapssamhället. Risken med psykologisk sakkunskap är inte att den har ett för starkt inflytande på

nämndemän i generell mening, utan risken ligger i att domstolarna förleds av onyanserade förenklingar och subjektiva värderingar och bortser från vetenskapligt och kliniskt underbyggd sakkunskap. Denna utveckling är mycket oroväckande och gagnar varken rättssäkerheten eller kunskapsutvecklingen om brott och brottbekämpning. För att tillfredställa kriminalpolitiska ändamål behövs forskning omkring de speciella frågeställningar och situationsbetingelser som är aktuella vid polis- och domstolsutredningar av våldsbrott där psykologisk sakkunskap är av stor betydelse.

Bilaga 14

Utgångspunkter för rättspsykiatrisk forskning inom RMV

Sten Levander / Förslag

Allmän bakgrund

RMV har uppdraget att svara för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten. Rättspsykiatrin kan ses som ett gränsområde mellan psykiatri och juridik, i huvudsak den straffrättsliga delen av juridiken.

Den för närvarande viktigaste uppgiften för rättspsykiatrin är att biträda domstolar i brottmål, särskilt i frågor angående straffrättslig kategoritillhörighet och lämplig påföljd för gärningsmannen. Huvuddelen av det arbetet består i att avge rättspsykiatriska utlåtanden, i vilka läkaren för domstolen redovisar psykiatriskt relevant bakgrundsmaterial, och på basen av detta uttalar sig rörande förekomsten av allvarlig psykisk störning, vårdbehov, och, i förekommande fall, kausalsambandet mellan den psykiska störningen och brottsligheten. Därmed kan man förhindra att sköra individer döms till påföljder, t.ex. fängelse, som innebär risk för psykisk försämring, och ett lidande som inte står i proportion till brottet och brottets strafflatitud. För de som är behandlingsbara kan behandling under nödvändig tid genomföras inom den psykiatriska vårdorganisationen.

I RMV:s uppdrag ingår inte bara att lojalt sköta de konkreta arbetsuppgifter man är satt att utföra. Uppdragsgivaren/staten har också intresse av återföring av information från verksamheten: vad som är bra, mindre bra eller rentav dåligt i de regler och anvisningar som omgärdar verksamheten.

Statliga myndigheter målstyrs ofta enligt procedurkriterier: "En viss mängd arbete har utförts på föreskrivet sätt". I framtiden kommer målstyrningen med all sannolikhet att bli mer resultatorienterad. Ytterst handlar det om att verksamheten skall gå med vinst i vid mening. I detta perspektiv ingår inte bara nyttosynpunkter, utan också abstrakta värden, t.ex. att etiska kostnader minimeras och etiska vinster maximeras. Exempel på sådana poster kan vara "personligt

lidande genom att en person som inte klarar fängelsemiljö döms till fängelse", "integritetskränkning genom att någon som inte lider av allvarlig psykisk störning döms till rättspsykiatrisk tvångsvård", och "uteblivna behandlingseffekter genom att behandlingsbara brottslingar döms till påföljder som inte medger att behandling ges och som leder till fortsatt kriminalitet".

Mycket av den information som återförs till uppdragsgivaren erhålls genom kvalitetsgranskning av verksamheten. En del sådan information kan man bara få genom forskningsverksamhet. Därför behöver RMV avsätta resurser för sådan forskningsverksamhet.

Frågan om var gränsen går mellan kvalitetskontroll och forskning inom RMV:s organisation behöver diskuteras liksom frågan om var gränsen går mellan forskning inom RMV och utanför RMV. Här finns en gråzon, som t.ex. handlar om var den landstingsbundna psykiatrins, kriminalvårdens och socialtjänstens ansvar börjar. Inom den gråzonen bör man arbeta med samarbetsprojekt, stödda och finansierade till sin huvuddel via tunga anslagsgivare, t.ex. RJ eller BRÅ. Staten måste ta huvudansvaret för att den typen av mycket angelägen forskning inte kvävs av revirgränser, bl.a. genom att skapa ett bra samarbetsklimat mellan forskningsaktiva från olika verksamheter.

Staten har alltså det överordnade ansvaret för forskning som berör RMV:s verksamhetsområde i vid mening. *RMV:s egna forskningsansvar måste begränsas till det centrala verksamhetsområdet och omfatta de personer som blir föremål för rättspsykiatrisk bedömning, det regelverk som styr verksamheten, och det utfall, i kortare eller längre perspektiv, som blir resultatet av verksamheten.* Min uppfattning är att det finns tillräckligt med angelägna projekt att satsa på inom RMV:s centrala ansvarsområde, och inom det området bör man kraftsamla.

I ett större perspektiv finns det emellertid ett mycket stort antal angelägna projekt som på ett eller annat sätt berör RMV:s verksamhet. Det måste finnas utrymme för samarbetsprojekt som går över myndighetsgränser. RMV bör dock inte engagera sig som huvudman ansvarsmässigt eller finansiellt för sådana projekt.

Historik:

Under den tid Socialstyrelsen var huvudman för rättspsykiatrin fanns det begränsat intresse av rättspsykiatrisk forskning. BRÅ inrättades för att stödja och koordinera brottsförebyggande forskning, men kom inte att intressera sig för rättspsykiatrisk och medicinsk-kriminologisk forskning. Även forskningen inom Kriminalvårdsstyrelsens ansvarsområde kännetecknades länge av ointresse för rättspsykiatriska

frågeställningar. Detsamma karaktäriserade även den enda universitetsinstitutionen för kriminologi i landet, den i Stockholm fram till för några år sedan. Socialtjänsten hade tills helt nyligen inte någon egen forskningsverksamhet inom sitt utbildningssystem (Socialhögskolorna). De rättspsykiatriska universitetsinstitutionerna var små, och allmänpsykiatrin föga intresserad av samarbetsprojekt kring särskilt vårdkrävande patienter.

Resultatet av allt detta blev ett i stort sett obefintligt samarbete mellan olika aktörer, och en allmänt låg forskningsverksamhet inom ett samhällsområde som omsätter enorma belopp i den löpande verksamheten. Den totala brotts- och brottslingsforskning i Sverige tilldelas mindre än en femtondel av byggforskningsrådets årsbudget.

Sannolikt är det insikt om alla dessa problem som gjort att regeringen har beställt en översyn och förslag till effektivisering av den kriminologiska och kriminalpolitiska forskningen i Sverige av f.d. statssekreteraren Ola Nyquist.

Samarbetspartners i RMV:s forskning:

RMV behöver definiera sina viktigaste samarbetspartners i sin kommande forskningsverksamhet, och upparbeta relationer med dessa. Sedan professuren i rättspsykiatri i Lund drogs in och ersattes med en professur i experimentell psykiatri, finns det bara en rättspsykiatrisk universitetsinstitution i Sverige, vid Karolinska Institutet/Huddingekliniken. Den institutionen har ett bredare uppdrag än RMV, vilket också framgår av ämnesbeskrivningen för professuren: Psykiatri, särskilt rätts- och socialpsykiatri.

Den nya donationsprofessuren i rättspsykiatri ("Karsudddenprofessuren") med placering vid Institutionen för psykiatri vid Huddinge sjukhus kommer att utgöra ett mycket värdefullt tillskott som samarbetspartner till forskningsmiljön vid RMV:s Huddingeenhet. I framtiden bör RMV också få till stånd samarbete med BRÅ, Kriminalvårdsstyrelsens forskningsenhet, Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet, och de allmänpsykiatriska institutioner som har ett särskilt intresse för RMV:s patientklientel, i första hand institutionen vid Akademiska sjukhuset (Lars von Knorring) och i Malmö (undertecknad, Sten Levander).

Förhoppningsvis finner regeringens utredare av svensk kriminologisk forskning former för samarbete inom Sverige som gör att olika aktörer hittar tillbaka till varandra efter den period av polarisering som vi nu tycks ha bakom oss. Kontakterna med de nordiska grannländerna i forskningssammanhang bör också öka väsentligt.

Avgränsningen mellan kvalitetskontroll och forskning:

En elementär nivå av forskning brukar kallas produktkontrollforskning, men kan lika gärna kallas produktionsdokumentation och kvalitetskontroll. Samma sak kan alltså vara forskning och forskningsfinansieras inom organisationen, eller kvalitetskontroll, och finansieras inom ramen för det vanliga kvalitetssäkringsarbetet inom organisationen.

Inom vissa typer av verksamhet är kravet på kvalitetssäkring särskilt stort. Detta är fallet för RMV:s del därför att verksamheten skall tillgodose rättssäkerhetens intresse. Antalet "reklamationer" måste hållas på en mycket låg nivå.

Det faktum att man "i alla fall" måste sköta sin kvalitetskontroll kan man utnyttja som forskare. Det innebär att kvalitetskontrollen bör läggas upp så att man samtidigt får forskningsmöjligheter. Man bör t.ex. så långt det är möjligt använda vetenskapligt etablerade metoder, med hög interbedömarreliabilitet och god validitet, för att beskriva de klienter som passerar genom verksamheten.

Tidigare har man accepterat att patienterna fått "hemkokade" diagnoser i utlåtandena. Vill man som forskare karakterisera ett material av rättspsykiatriskt undersökta före 1992, måste man översätta de befintliga diagnoserna till etablerade diagnoser genom att lusläsa utlåtanden, och göra egna retrospektiva bedömningar. Detta är mödosamt och ger dålig precision i diagnostiken eftersom man inte har förstahandskunskap om de patienter man bedömer.

Man bör alltså eftersträva en betydligt större grad av standardisering i det basmaterial som redovisas i den rättspsykiatriska undersökningen, t.ex. i form av strukturerade personlighetsbedömningar, psykologiska tester, och skattningar av social funktionsnivå. En granskning av det strukturerade underlaget för den rättspsykiatriska bedömningen i relation till den slutliga bedömningen är en viktig metod att bedöma kvaliteten på det rättspsykiatriska arbetet.

För att kunna göra jämförelser mellan olika enheter och olika bedömare behövs det ett bra databassystem. Givet att kostnaderna för ett "forskningsvänligt" och ett "mindre forskningsvänligt" kvalitetssäkringssystem inte skiljer sig alltför mycket borde det vara självklart att man väljer det förra. RMV har också satsat på detta genom att anvisningarna för hur ett rättspsykiatriskt utlåtande skall utformas har gjorts "forskningsvänliga", och att verksamheten vid det tidigare Kriminologiska centralarkivet säkrats och inlemmats i RMVs organisation. Kostnaderna för kvalitetskontrollen, med eller utan forskning, bör gå utanför forskningsbudgeten.

Forskning inom RMV:s centrala verksamhetsområde:

Så till forskningens innehåll. I det följande skisseras ett antal områden som kan bli föremål för forskning - men inte alla, samtidigt.

1. Personalforskning. Psykiatriskt behandlingsarbete med aggressiva, utagerande patienter hör till de tyngsta arbetena inom arbetslivet. En mycket stor andel av personalskadorna beror på patientaggressivitet. Alltför litet har gjorts forskningsmässigt för att titta på faktorer som påverkar arbetsstress, arbetstillfredsställelse och sjuklighet. Denna typ av forskning är etiskt besvärlig, och det är en av anledningarna till att så litet har gjorts. Ett nära samarbete med de fackliga organisationerna, och accept från deras sida är nödvändig. RMV bör inom ramen för sin ordinarie icke forskningsrelaterade verksamhet se till att det rapportsystem för personalskador som finns utformas på ett sätt som gör forskning möjlig på sikt. I detta ingår att man inte bara dokumenterar fysiska skador utan också alla de hot som i olika former är en del av vardagen i verksamheten.

2. Tvärsnittsundersökningar av klientelet. Årligen genomförs omkring 500 rättspsykiatriska undersökningar, och ungefär 2000 §7-undersökningar i landet. Resultatet av samtliga dessa undersökningar samlas sedan 1992 vid RMVs Centrala Arkiv. På ett par års sikt får vi in en ganska stor andel av de personer som står för en stor del av den samlade kriminaliteten i Sverige (bl.a. de omkring 300 individer som begår mer än 50 brott per år). Med den uniformitet som vi eftersträvar i de basdata som samlas in kan vi med relativt små extra insatser genomföra riktade undersökningar med specifika frågeställningar, t.ex. rörande sexualbrottslingar av olika typer, eldsanläggare, svåra våldsbrottslingar, eller vissa personlighetsstörningar.

3. Longitudinella uppföljningsundersökningar. Detta är de vetenskapligt sett viktigaste undersökningarna, som dock inte avkastar omedelbara resultat. Vi vet synnerligen litet om hur den långsiktiga prognosen för en individ ser ut i förhållande till viktiga individkarakteristika, och till olika påföljder. Tidigare forskning, i den mån den alls har förekommit, har med enstaka undantag antingen analyserat data på aggregerad nivå, eller inte samlat in relevanta individdata. Ett problem som bör angripas omgående är frågan om det är möjligt att förutsäga "risk för framtida allvarlig kriminalitet". Detta är en av huvuduppgifterna för rättspsykiatrin i samband med dom på rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning. Lagstiftaren tycks inte ha varit klar över att den samlade internationella litteraturen inom området talar för att det är omöjligt, ens med låga krav på exakthet i prediktionen. Ingen har rimligen något intresse av att det bedrivs en dyrbar skenverksamhet. Antingen kan

vi göra det som lagstiftaren ålägger oss, och då bör vi dokumentera att vi kan få till det som ingen annan hittills lyckats med, eller också får vi ge signaler tillbaka till lagstiftaren att lagen behöver ändras.

4. *Etik och begreppsanalys / Internationella jämförelser.* Forskning behöver inte vara empirisk. Rättspsykiatrin har en fascinerande historia, som fortfarande styr mycket av vår vardagliga såväl som professionella rättsuppfattning, trots att vi förlorat rötterna till den föreställningsvärld där rättsuppfattningen skapades. Begrepp som uppsåt, fri vilja, tillräknelighet och skuld har i perioder betraktats som metafysiska spekulationer bland rättspsykiatrer. Man har därmed berövat disciplinen den intellektuella utmaning det innebär att reflektera över "de stora frågorna", och förmodligen skrämt bort åtskilliga disciplar (vilket inte förbättrat rättspsykiatrins rekryteringsläge). I framtiden finns det anledning att tro att rättspsykiatrins närvaro i tingssalarna kommer att öka, och juristerna kommer att ställa frågor till oss som ytterst handlar om just dessa "stora frågor". Vi behöver öka intentionsdjup och medvetenhet kring dessa begrepp inom organisationen för att kunna fylla vår uppgift. Det finns redan personer inom RMV med särskilt intresse och särskild kompetens inom området. De bör ges utrymme att utveckla sig ytterligare inom några nyckelområden, och vi bör försöka hitta ett forum för att hålla diskussionen om de "stora frågorna" levande inom organisationen, inte minst av rekryteringsskäl.

Samarbetsprojekt mellan RMV och andra aktörer:

Behovet av kriminologisk forskning är stort i Sverige efter många års försummelser. Rättspsykiatrin kan ge unika bidrag till den forskningen, med fokus på individen. Den samlade rättspsykiatriska verksamheten har inte en sådan volym att den tål att avsätta resurser i alla de projekt där den borde komma in. Vi måste alltså kraftsamla också i samarbetsprojekten.

De flesta av de projekt som är aktuella i det korta perspektivet är antingen av typ tvärsnitts- eller longitudinella uppföljningsstudier (se ovan). Vi vet ju inte ens hur fängelseklientelet ser ut i Sverige med avseende på psykisk hälsa och psykiatriskt behandlingsbehov. På sikt finns det ytterligare en typ av undersökningar som borde prioriteras högt nämligen pseudoexperimentella interventionsundersökningar.

Vår rättsuppfattning ger inte utrymme för slumpmässig styrning av påföljdsval, och därför kommer det alltid in en selektionsfaktor när vi jämför utfallet av olika påföljder med avseende på t.ex. återfallsrisk. Vi kan alltså inte säga att ovillkorliga påföljder ger flera återfall än frivård skulle ha gjort, därför att de personer som får den ena påföljden är annorlunda än de som får den andra. Det finns vägar

runt problemet, därav beteckningen "pseudoexperimentell".

Kunskap om effekterna av olika påföljder efterfrågas alltmer, bl.a. därför att nya påföljder konstrueras, t.ex. samhällstjänst. Rättspsykiatrin bör ges utrymme att engagera sig i sådan forskning, för det har vi särskild kompetens (inom den medicinska traditionen har vi en omfattande erfarenhet av behandlingsutvärdering). Finansieringen bör dock i allt väsentligt ligga utanför RMV:s åtagande.

Kvalitetssäkring av forskningsverksamheten inom RMV:

Forskning skall vara av hög kvalitet - annars är den oetisk. Små projekt ute i periferin kan ha hög kvalitet, lika väl som stora projekt vid en centralinstitution kan ha låg kvalitet. Kvalitet är emellertid inte något som kommer av nåd - forskning är ett hantverk som måste läras under möda. Forskning förutsätter också en minsta kritisk massa, och väl utbyggda kommunikationer mellan aktörerna. Därför är kvaliteten oftast högre där kompetensen finns och resurserna är tillräckliga.

När många arbetsuppgifter konkurrerar om tid och resurser är det forskningen som i det korta perspektivet enklast låter sig strykas. På något längre sikt ger det samma konsekvenser som om man "kissar i byxan" för att inte frysa ihjäl. De omedelbara konsekvenserna tycks goda eftersom man snabbt blir varm i nedre delen av kroppen. Efter en stund upptäcker man nackdelarna, men då är det för sent.

RMV skall alltså avsätta resurser för forskning. Då måste verksamheten ha en sådan omfattning och långsiktighet att den både överlever och orkar producera god forskning. Det måste finnas ett nätverk av forskningsaktiva personer som har uppdraget att forska och tid avdelad för forskning. Den tiden skall man akta sig för att röra.

Resurserna bör i första hand kraftsamlas till ett relativt litet antal centrala projekt, som helst stöds också av andra anslagsgivare. En fast del bör dock avsättas till mindre projekt som gärna kan bedrivas på enheter utan egen forskningskompetens, som del i uppbyggnaden av en "image" för verksamheten, och som rekryteringshjälpmedel.

När RMV avsätter resurser för forskning skall det vara på goda grunder. Den bedömningen måste i sista hand göras inom verket. Därför måste det finnas en referensgrupp av kvalificerade forskare inom verksamheten som tillsammans med representanter för verksledningen förbereder ärenden för beslut. RMV ska inte satsa resurser på en omfattande granskning och kvalitetsbedömning av ett stort antal projekt. Den granskningen skall göras genom att forskningsprojekten söker pengar från andra bidragsgivare i konkurrens med andra sökande (t.ex. MFR, RJ, BRÅ). Får någon pengar från dessa tunga bidragsgivare är kvaliteten på projektet säkerställd, och RMV kan ge

kompletterande stöd. Vi följer därmed den princip som nu tillämpas för de s.k. LUA-pengarna till universitetens medicinska fakulteter.

Genom att huvuddelen av bedömningsarbetet ligger utanför RMV slipper vi också svågerpolitik i pengabeviljandet - en nog så påtaglig risk med tanke på det ringa antalet personer som är tänkbara som bedömare av forskningsprojekt inom RMV.

Ytterligare motiv för forskningsverksamhet inom RMV:

Det finns ytterligare skäl att se till att det finns forskningskompetens inom RMV. Ett skäl är att man vill kunna hålla utbildningsutbudet på en hög nivå. Forskare som inte forskar förlorar snabbt sina internationella kontakter och sin forskningskompetens och mister sitt värde också med avseende på undervisningskompetens. Därför måste det finnas forskare som forskar inom RMV, och som utnyttjas som pedagogiska rådgivare. I denna sin funktion bör de finansieras utanför en tänkt forskningsbudget.

Ett annat skäl är att skutor behöver galjonsfigurer, och att människor bygger katedraler och placerar folk på månen. En verksamhet med kvalitetsambitioner och behov att rekrytera högt kompetenta personer behöver gestalta sin beredskap för ny kunskap. Detta görs bäst genom egen aktiv kunskapsinsamling framme vid forskningsfronten.

Sammanfattning:

Kvalitetssäkringsarbetet inom RMV bör utformas så att det underlättar forskning, dels genom att höga krav på struktur upprätthålls för de utlåtanden som produceras, dels genom att RMV ansvarar för drift av databassystem, i form av ett administrativt såväl som ett forsknings/kvalitetssäkringsinriktat system (RCA).

Ett forskningsråd skall finnas inom RMV med personer som är rättspsykiatriskt forskningsaktiva och med representanter från verksledningen. Detta råd sammanträder ett par gånger per år, lämpligen koordinerat med beslutsdatum för de tunga anslagsgivare som är aktuella (MFR, RJ, BRÅ), och föreslår vilka forskningsprojekt som kan beviljas medel från RMV. Beslut om medelstilldelning fattas i verksledningen. I första hand skall projekt inom RMV:s centrala verksamhetsområde som får stöd av tunga anslagsgivare stödjas. I andra hand skall mindre och/eller lokala projekt, samt samarbetsprojekt som ligger utanför RMV:s centrala verksamhetsområde stödjas. Det senare förutsätter att huvudfinansieringen sker utanför RMV, och att projektet har en hög angelägenhetsgrad för rättspsykiatrin.

RMV och dess forskningsaktiva personal skall upparbeta goda relationer med andra forskningsaktiva aktörer inom området. Forskningseffektiviteten på nationell och nordisk nivå inom detta försummade område kan ökas väsentligt genom samarbete. Rättspsykiatrin kan och skall bidra med unik och viktig kunskap i forskningsverksamheten. Den icke-empiriska forskningsverksamheten, gränsande till filosofi, juridik och internationella jämförelser bör uppmärksammas mera och ges fasta resurser inom RMV.

För undervisning och rekrytering är det väsentligt att forskning och forskarkompetens finns inom organisationen.

Bilaga 15

Beträffande behovet av medicinsk kriminologi och rättspsykiatrisk forskning

Lars Lidberg och *Henrik Belfrage*, 1992-08-25

Den medicinska kriminologin är den disciplin som utvärderar de rättsvårdande insatserna inom (rätts)psykiatri och kriminalvård, och sammanställer rönen inom företrädesvis kriminologisk, juridisk, neurologisk, farmakologisk och (rätts)psykiatrisk forskning. Medan den allmänna kriminologin främst söker nå allmängiltig kunskap om brotten som social företeelse, har således den medicinska kriminologin riktat uppmärksamheten mot de psykofysiologiska faktorernas betydelse.

Avhängigt den stora ökningen av antal och andel psykiskt störda brottslingar i fängelserna under senare år, till stor del beroende på den världsomfattande nedläggningen av mentalsjukhusen, har den medicinska kriminologin rönt ett allt större intresse. Framför allt i Nordamerika och Storbritannien.

De stora förändringar som genomförts i svensk lagstiftning beträffande psykiskt störda lagöverträdare, och organisationen runt dessa, gör en ökad satsning på resurserna för den medicinska kriminologin nödvändig också i Sverige. Effekten av de genomgripande lagändringarna måste utvärderas, och denna utvärdering måste vara av god vetenskaplig kvalitet.

Viktiga frågor för den medicinska kriminologin är:

Andelen psykiskt störda i fängelserna. Ökar andelen psykiskt störda i fängelserna, och i så fall varför, och hur mycket? Vilka effekter har en sådan ökning på exempelvis återfallsbrottsligheten?

Vilken brottspreventiv effekt har olika vårdformer på psykiskt störda brottslingar? De delvis nya vårdformerna som kommer att användas beträffande psykiskt störda brottslingar måste utvärderas.

Vårdens innehåll. Vad är det som ger brottspreventiv effekt vid olika typer av påföljder? Vilken effekt har olika typer av terapeutiska insatser?

Vårdtidernas längd. Vad innebär de nya utskrivningsreglerna för psykiskt störda brottslingar? Kommer vårdtidernas längd att påverka, och i så fall hur? Vad innebär detta straffrättsteoretiskt, och medicinskt-etiskt?

Bedömningarns tillförlitlighet. Den nya lagstiftningen medför ny terminologi där en ny praxis behöver utvecklas, såväl vid domstolar som vid rättspsykiatriska undersökningsenheter och inom kriminalvården. Är denna praxis enhetlig i landet? Eller är det exempelvis lättare eller svårare att dömas till psykiatrisk vård i vissa delar av landet?

Andelen psykiskt störda brottslingar med invandrarbakgrund. Den överrepresentation av brottslighet som föreligger beträffande utländska medborgare, är än mer uttalad bland psykiskt störda brottslingar. Kunskaperna om detta problem är emellertid små, vilket utgör en grogrund för fördomar.

Den medicinska kriminologin har glädjande nog rönt ett starkt ökande intresse bland studenter under senare år. Undervisning i medicinsk kriminologi ingår exempelvis i grundutbildningen för en kriminologie studerande vid Stockholms universitet, där även en forskarutbildningskurs i ämnet ges under våren 1992. Flera kriminologie studerande arbetar i dag med medicinsk kriminologiska frågeställningar i sina examensarbeten.

Den medicinska kriminologin är emellertid i dag nästan helt utan resurser. Ämnet har ingen egen institution, och bara en enda ämnesföreträdare, docenten Henrik Belfrage, vilken är verksam vid institutionen för social- och rättspsykiatri vid Karolinsk institutet.

Utvecklingen inom psykiatrin (avinstitutionaliseringen) och ny lagstiftning gör således en kraftigt ökad satsning på den medicinska kriminologin nödvändig. Det är viktigt att ämnet inte bara ges bättre förutsättningar att utföra forskning. Denna forskning måste också garanteras möjlighet att hålla hög internationell standard.

En unik möjlighet att bedriva medicinsk kriminologisk forskning av hög samhällsrelevans, utgör Rättsmedicinalverkets Centrala Arkiv (tidigare Kriminologiska Centralarkivet). Arkivet lagrar landets samtliga rättspsykiatriska utlåtanden med tillhörande domar. Till arkivet finns emellertid ingen forskartjänst knuten, trots att den nya lagstiftningeen på området kräver snabb utvärdering och kvalitetssäkring. En möjlighet är naturligtvis att Rättsmedicinalverket satsar resurser för inrättandet av en forskartjänst. Detta vore förenligt både med verkets instruktioner (SFS 1991:944), och med prop. 1990/91: 120, där det bl a sägs att "det krävs att FoU får ett ökat utrymme för den rättspsykiatriska verksamheten skall kunna utvecklas i takt med samhället i övrigt".

Vid institutionen för social- och rättspsykiatri bedrives dessutom

forskning med bred anknytning till hjärnans serotoninerga system. Svagheter i detta system har visat sig ha samband med starkt destruktiva självmord och självmordsförsök samt med aggressivt beteende. Svagheterna kan studeras genom att mäta serotoninets nedbrytningssubstans, 5-HIAA i liquor, genom att mäta halten av ett enzym, monoamine oxidas i trombocyter (blodplättar), samt genom att mäta relationen mellan den grenade aminosyran tryptofan - som är ett förstadium till serotonin - och andra grenar av aminosyror i blodbanan. Samtliga dessa metoder har studerats vid institutionen. En ökad satsning på denna forskning kring biologiska markörer och våldsbenägenhet är synnerligen viktig.

Den nära anknytningen till universitetssjukhuset i Huddinge är en tillgång för institutionen, Den neuroradiologiska och neuropsykologiska enheten där håller på att upprustas och ett brett samarbete är planerat. Det är mycket sannolikt att de som blir föremål för rättspsykiatrisk undersökning drabbats av skador ifråga om hjärnans funktion dels till följd av olycksfall, dels p g a giftmissbruk. Förfinad neuroradiologisk och neurofysiologisk undersökning är därför nödvändig.

Stockholm som ovan

Lars Lindberg
professor i social- och rätts-
psykiatri

Henrik Belfrage
docent i medicinsk
forskning

Bilaga 16

Särskild rapport om utvärdering och mätning av Brottsförebyggande rådets verksamhet

BRÅ

Enligt regeringens beslut 1991-06-20 (dnr 91-1689) med särskilda direktiv för Brottsförebyggande rådets (BRÅ) fördjupade anslagsframställning för budgetåren 1993/94 - 1995/96 ska BRÅ senast den 1 mars 1992 inge en särskild rapport. I den särskilda rapporten ska redovisas "hur en mer kvalificerad utvärdering och mätning av verksamhetens kvalitet, relevans och resultat i förhållande till målen kan genomföras samt kostnaderna för denna".

BRÅ har uppfattat uppgiften så att vad som i första hand efterlyses är en modell för en mer kvalificerad extern utvärdering av BRÅ:s FoU-verksamhet. När det gäller BRÅ:s övriga verksamhet - information och administration - anser BRÅ att det f n är tillräckligt att ett antal uppmätta resultat bedöms internt och därefter presenteras i resultatanalysen i den fördjupade anslagsframställningen. Indirekt kommer dock en utvärdering av FoU-verksamheten också att innebära en bedömning av rådets informationsverksamhet liksom av de stödjande funktionerna. I den mån läsbarhet och tillgänglighet tas med i bedömningen kan man också säga att en utvärdering av FoU-verksamheten direkt omfattar informationen. Nedan redogörs för de principer som BRÅ kommer att tillämpa för att ta fram resultatmått och bestämma ambitionsnivån på detta arbete. Vidare presenteras en tänkbar modell för en utvärdering av BRÅ:s FoU-verksamhet.

Verksamhetsidé och mål

BRÅ har med utgångspunkt från instruktionen för Brottsförebyggande rådet (SFS 1988:1223) och förordningsmotiven (1988:6) utarbetat en verksamhetsidé. Hänsyn har också tagits till de särskilda prioriteringar inom det brottsförebyggande området som regering och riksdag gett uttryck för i olika sammanhang.

Av verksamhetsidén framgår att BRÅ i första hand är en kunskaps- och informationsmyndighet inom den kriminologiska/kriminalpolitiska

sektorn. En viktig uppgift för BRÅ är därför att förse politiker och andra beslutsfattare samt opinionsbildare och allmänhet med beslutsunderlag och information som rör det kriminalpolitiska området. Ett yttersta syfte med BRÅ:s verksamhet är att minska brottsligheten, lindra dess konsekvenser och öka tryggheten för medborgarna. Förutsättningarna för att detta syfte ska kunna förverkligas är att en rad delmål uppfylls.

Detta kan schematiskt illustreras med en effektkedja. Av bilden framgår att ett första delmål är att resultaten av BRÅ:s verksamhet publiceras i form av rapporter, broschyrer och artiklar eller förs ut på annat sätt t ex genom konferenser, utställningar, undervisning, seminarier och rådgivning. Nästa delmål är att målgrupperna tillgodogör sig kunskapen och därmed får ett bättre beslutsunderlag. Detta kan leda till beslut om vissa åtgärder som om de är framgångsrika kan påverka brottsnivån i gynnsam riktning. Ökad kunskap kan också direkt leda till minskade skadeverkningar genom att t ex obefogad oro för brott minskar.

EFFEKTKEDJA	MÅTT
BRÅS VERKSAMHET Forskning Utveckling Information	
Rapporter Seminarier Rådgivning m. m.	Hur många, hur ofta, till vem, efterfrågan, spridning, tillgänglighet, kvalitet, relevans
Ökad kunskap Bättre beslutsunderlag	Tillgänglighet, antal citat, motioner, propositioner, pressbehandling, förfrågningar, kvalitet, relevans
Insatser Åtgärder	Antal lagförslag, andra insatser till följd av BRÅs förslag eller initierade av BRÅ-samarbete/samverkansprojekt, relevans
Minskad brottslighet Minskade skadeverkningar Ökad trygghet	Ev samband mellan ökad kunskap och ökad trygghet

Effektkedjan bygger på en serie antaganden. Om dessa är rimliga eller kan verifieras framstår det som möjligt att de olika delmålen - och eventuellt också slutmålet - kan uppnås.

Denna bild av verksamheten är självklart starkt förenklad och syftar inte till att beskriva verkligheten utan är ett instrument för att kunna genomföra en resultatmätning. I verkligheten sker ett kunskapsuppbyggande sällan som en linjär process, i stället kan man tala om ett integrerat system där de olika momenten påverkar varandra.

En första fråga vid en bedömning av BRÅ:s verksamhet är om den bygger på rimliga verklighetsantaganden. Grundantagandet att ökad kunskap om verkligheten ger bättre möjligheter att hantera den, är inte särskilt kontroversiellt och borde kunna accepteras som utgångspunkt. Vad som däremot kan ifrågasättas och som bör undersökas är om kunskapen verkligen kommer till användning eller kan komma till användning på ett sådant sätt att det kan leda till minskad brottslighet.

Även om forskningsresultat kommer att ligga till grund för politiska beslut eller andra ställningstaganden utgör de normalt sett endast en del av beslutsmaterialet. Förväntningarna på vad man kan uppnå med forskning måste vara rimliga. Vad ett forskningsresultat oftast kan bidra med är att man med större säkerhet kan uttala sig om ett fenomen eller ifrågasätta något som tidigare varit accepterat. Det är därför mycket svårt att bedöma betydelsen av forskningsresultat annat än i ett längre perspektiv.

När det gäller brottsförebyggande arbete kan man konstatera att de olika aktörerna interagerar på ett sätt som bara delvis kan förutsättas och som forskaren sällan kan påverka. Det är inte möjligt och inte heller forskningens syfte att göra förutsägelser om aktörernas beteende på individnivå. Vad däremot forskningen kan, vilket är av stor betydelse i det brottsförebyggande arbetet, är att beskriva mönster i beteenden på gruppnivå. Man bör dock inte underskatta svårigheterna med att omsätta kriminologiska forskningsresultat i praktiken. I utvecklingsarbetet med lokalt brottsförebyggande arbete tillämpar BRÅ därför en metod som bl a bygger på kontinuerlig uppföljning/utvärdering och modifiering av insatta åtgärder.

Om man studerar effektkedjan måste man konstatera att de flesta av de led som måste uppfyllas innan slutmålet kan nås ligger utanför BRÅ:s kontroll. Förändringar i brottsnivån utgör därför inte i sig ett mått på BRÅ:s effektivitet.

Effektiviteten kan inte heller mätas i om den kunskap som BRÅ producerat föranlett någon åtgärd eller om kriminalpolitiken förändrats.

Ett mått på effektivitet är däremot om kunskapsläget förbättrats genom BRÅ:s verksamhet. *Vad som bl a bör bedömas är om den*

kunskap som produceras är relevant, motsvarar de kvalitetskrav som kan ställas, är tillgänglig och får tillräcklig spridning. Om resultaten av BRÅ:s FoU-verksamhet kommer till användning - t ex som beslutsunderlag - kan det tas som en indikation på relevans, kvalitet och tillgänglighet.

I effektkedjan ovan har det för varje delmål angetts ett antal möjliga resultatmått. Ju längre ned i effektkedjan man kommer desto svårare är det att koppla eventuella resultat direkt till BRÅ:s verksamhet. Frågan är vilka mått som slutligen kommer att visa sig ge den mest rättvisande bilden av verksamheten och viken kostnadsnivå man kan acceptera för att få fram den. BRÅ anser att ambitionsnivån måste få variera beroende på vilken verksamhetsgren det är fråga om. Det är självklart att en intern resultatredovisning inte kan motsvara kraven på en vetenskaplig utvärdering. Därmed är inte sagt att ett sådant "resultatbokslut" saknar värde.

Mätmetoderna för de olika mått som kan uppställas och undersökas är i vissa fall mer komplicerade och kostsamma än i andra. Att mäta spridningen av resultaten torde dock vara relativt enkelt och inte särskilt kostsamt. För närvarande pågår också en rad olika mätningar vid eller på uppdrag av BRÅ (se bilaga). Dessa kommer närmare att analyseras i den fördjupade anslagsframställningen.

När det gäller mätning av effektivitet och produktivitet i en FoU-verksamhet finns särskilda problem vid sidan av de mera generella mätproblemen, bl a svårigheterna att kvantifiera resultaten och frågan vad ett visst resultatmått ska relateras till. Risken är att man koncentrerar sig på att mäta det som kan mätas objektivt, såsom antal producerade rapporter i relation till personella och ekonomiska resurser eller om tidsramarna hållits, i stället för att se till innehållet. Det kan också vara svårt att kombinera en detaljerad redovisning med kraven på en förenklad administration. BRÅ anser därför att resursskäl talar för en inriktning på frågor som har avgörande betydelse för verksamhetsinriktningen som kunskapsproduktionens användning/användbarhet och kvalitet.

Så kan t ex rapporters faktiska användning vara ett lämpligt mått. Om en rapport används i undervisning kan det ses som ett mått på att den är tillgänglig och håller en viss kvalitet. Ett annat mått på spridning och kvalitet är antal citat i vetenskapliga verk och tidskrifter - bibliometri. Att en vetenskaplig rapport ofta citeras kan ses som en indikation på såväl spridning som kvalitet.

Relevans och kvalitet

BRÅ kan räknas till sektorsforskningsorganen - dess mål är att tjäna sin samhällssektor. God sektorsforskning kräver såväl vetenskaplig

kvalitet som samhällsrelevans.

Relevansbedömningen bör utgå från en uppfattning om sektorns behov av kunskap och en bedömning av förutsättningarna för att resultaten ska kunna komma till användning eller ge bidrag till kunskapsutvecklingen inom området. Relevansen kan också bedömas i termer av att ett resultat kommit till användning eller är användbart. Man bör då också komma ihåg att resultaten kan användas på flera olika sätt t ex för att lösa akuta problem, som ett bidrag till kunskapsuppbyggnaden, i den politiska debatten etc.

BRÅ:s verksamhetsidé kan också tjäna som utgångspunkt för innebörden av relevansbegreppet. För att verksamheten ska vara relevant räcker det inte med att man håller sig till ämnet. Det ställs också krav på bl a aktualitet, originalitet och på att det finns behov av verksamheten. Samtidigt kan man inte avskärma sig från den politiska och ekonomiska verkligheten. De uppgifter som kan anses relevanta för BRÅ påverkas också av faktorer som bl a ekonomi, rättssäkerhet, integritet, beställarens mål och praktisk genomförbarhet.

När det gäller kriterier för att bedöma relevansen kan man skilja på vetenskaplig relevans och samhällsrelevans. Vid bedömning av den vetenskapliga relevansen bör man ta hänsyn till om forskning är ett effektivt sätt att lösa problemet i fråga, om man verkligen får "ny kunskap", problemets aktualitet och frågeställningarnas originalitet. Samhällsrelevans å andra sidan är mer en fråga om sektorns behov och tillämpningsmöjligheter.

Kvalitet är ett begrepp som inte kan separeras från relevansbegreppet. Snarare är det fråga om två sidor av samma sak. Man kan tala om inom- och utomvetenskaplig relevans där inomvetenskaplig relevans avser frågor om bl a metod och teoribildning och den utomvetenskapliga relevansen avser frågor om resultatens användbarhet och användning.

Mätning av informationen

Informationsenheten svarar för att den kunskap som produceras inom BRÅ förs ut i form av rapporter, artiklar, broschyrer, konferenser, utställningar m m. Sedan flera år tillbaka har olika mätningar gjorts och görs fortlöpande för att undersöka spridningen, tillgängligheten och läsvärdet när det gäller BRÅ:s publikationer.

Mätningarna avser allt ifrån antalsmätningar, upplagestorlek, försäljningsiffror och pressbevakning till enkät- och intervjuundersökningar. En hel del arbete läggs också ner på att undersöka i vad mån publikationerna når "rätt" målgrupper.

Enligt BRÅ:s uppfattning bör resultatet av informationsverksam-

heten fortlöpande bedömas genom undersökningar som belyser spridning och tillgänglighet - då framför allt med hjälp av kvantitativa mått. Det är här, liksom i andra sammanhang, en fråga om vilken nivå som är rimlig i förhållande till ekonomi, arbetsinsats och den eventuella nyttan av det förväntade resultatet. Detta utesluter inte att man med viss regelbundenhet låter genomföra effektmätningar i form av bl a läsvärdesundersökningar till en kostnad av cirka 75 000-100 000 kr/år.

Som tidigare påpekats bör en kvalificerad utvärdering av BRÅ:s FoU-verksamhet också, mer eller mindre indirekt, kunna tjäna som en läsvärdesbedömning av rapporterna.

Utvärdering av forskning och utveckling

Någon kvalificerad utvärdering av verksamheten har hittills inte gjorts trots att BRÅ varit föremål för översyn vid två tillfällen. Det vore därför av stort värde om en sådan utvärdering kunde komma till stånd. Syftet med en utvärdering skulle vara att underlätta en extern bedömning av verksamheten och ge underlag för ställningstaganden beträffande framtida verksamhetsinriktning och lämplig organisation.

FoU-resultat kan bedömas utifrån olika utgångspunkter och av såväl användare, forskare som andra experter. Bland annat kan samhällsrelevans samt vetenskaplig kvalitet bedömas. Vilka kriterier som bör gälla för bedömningen är i princip, och i avsaknad av objektiva mätinstrument, de utsedda bedömarnas egen sak. Frågan om vetenskapliga arbetens relevans och kvalitet får därför normalt sett avgöras utifrån vad man kan kalla en "forskarsubjektiv måttstock", dvs utifrån vad utsedda bedömare - forskare eller andra experter - anser. Forskningen bör kunna jämföras med den internationella forskningen på området och utvecklingsarbetet med det arbete som utförts vid BRÅ-liknande institutioner.

En utvärdering av BRÅ:s FoU-verksamhet bör på detta sätt kunna ske genom en s k kollegiebedömning - peer review. Det är viktigt att de experter som utses har likvärdig eller högre kompetens än den som finns hos BRÅ samt att de är oberoende av de utvärderade. Det är allmänt vedertaget att forskning bör bedömas mot en internationell bakgrund vilket förutsätter att sakkunniga utses bland internationellt välrenommerade forskare. Det är viktigt att de, för att kunna göra adekvata jämförelser, har insyn i och kunskap om den kriminalpolitiska/kriminologiska forskning och utvecklingsverksamhet som bedrivs under likartade former internationellt.

Sådan expertis finns förutom i de övriga nordiska länderna bl a i Nederländerna, USA, Australien, Kanada och Storbritannien. Med hänsyn till översättningskostnader är det lämpligt att begränsa sig till

en engelskspråkig sakkunnigkrets. Till sakkunniga bör utses sammantaget 3-5 professorer från några av de ledande universiteten eller instituten i tre av dessa länder.

För att utvärderingen ska kunna göras krävs att ett antal av BRÅ:s rapporter översätts till engelska. Översättning av rapporterna kan beräknas till ca 100 000 kr/rapport. Vissa rapporter finns redan översatta. Det kan dock bli aktuellt att översätta ytterligare 5-10 rapporter.

Vidare bör de sakkunniga på ett eller annat sätt få en presentation av rådet och det arbete som bedrivs här, t ex genom en hearing i samband med ett besök på BRÅ. Detta kan beräknas till en genomsnittlig kostnad av 25 000 kr per sakkunnig.

Vad gäller organisation och närmare former för arbetet talar, enligt BRÅ:s uppfattning, principiella skäl för en extern utvärdering.

Kostnader

Erfarenheter från andra liknande utvärderingar visar att sådana normalt sett tar relativt lång tid i anspråk - uppskattningsvis mellan sex månader och ett år.

Om man bortser från översättningskostnaderna torde de sammanlagda kostnaderna för en utvärdering uppgå till ungefär 500 000 kr. Därtill kommer tidigare nämnda kostnader för informationsenhetens resultatmätningar, sammanlagt 100 000 kr.

Kostnaderna för översättning av ett lämpligt urval av BRÅ:s rapporter kan som framgått beräknas uppgå till mellan en halv och en miljon kr. En utvärdering blir därför relativt kostsam och ryms inte inom BRÅ:s nuvarande budget. BRÅ har emellertid i flera sammanhang understrukit vikten av att de rapporter som publiceras också finns tillgängliga för en internationell publik och för det internationella forskningssamarbetet. För en översättning av BRÅ:s rapporter talar således inte bara utvärderingsbehovet utan också andra skäl.

Bilaga

Pågående/återkommande mätning av BRÅs verksamhet

BRÅ-rapporters tillgänglighet (enkät medföljer rapport).

Användningen av BRÅ-rapporter i undervisningen vid universitet, högskolor och folkhögskolor.

Antal omnämnanden i riksdags- och regeringsmaterial.

Projektet samhällstjänst följs upp i pressen liksom dess eventuella påverkan på politiker.

Antalet konferensdeltagare samt omdöme (enkät i direkt anslutning till resp konferens).

Antal omnämnanden i press eller etermedier uppdelade på dagar, typ av medier, politisk profil etc.

Antal sålda rapporter i förhållande till antal utsända säljbrev.

Hur ofta BRÅ-forskare citeras internationellt (sökning i databasen Social Science Citation Index).

Läsvärdesundersökning av tidskriften APROPÅ (enkätundersökning).

Planerade mätningar av BRÅ:s verksamhet

Antal lån av BRÅ-publikationer på olika bibliotek.

Läsvärdesundersökning av Brottsofferskrift (enkät- och intervju-undersökning?).

Bilaga 17

BVN-modellen
Allmänna riktlinjer för utvärdering av sektorsforskning

Hans Andersson och *Ola Nyquist*

1 Generella kommentarer

I allt arbete av vetenskaplig natur eftersträvar man såväl en hög kvalitet som en hög relevans. Kvalitetsbegreppet har med pålitligheten och generaliserbarheten att göra. I bedömningen av vetenskaplig kvalitet har man tillgång till en tradition och många personers erfarenhet. Relevansbegreppet har med användbarhet att göra. Det måste vara knutet till någons utnyttjande av resultat och kompetens. Dessa bedömningar har fått en allt större aktualitet, men har ännu inte funnit sin form.

Valet av riktlinjer bör utgå från sektorsforskningens uppgift: att bygga upp kunskap och kompetens i avsikt att lösa problem för att tillgodose sektorns behov. I det perspektivet bör relevansbedömningen utgå från en uppfattning om sektorns behov och en bedömning av förutsättningarna för att resultaten skall kunna komma till användning.

Om sektorsforskningen utförs vid en högskola ser man behov av två typer av relevansbedömningar: bedömning av *inomvetenskaplig relevans* och bedömning av utomvetenskaplig relevans, *sektorsrelevans*.

Forskaren har att utifrån en behovsanalys (programorganets och/eller forskarens egen) formulera ett forskningsbart problem. Det är också forskarens ansvar att forskningsresultatet blir relevant för att lösa det uppställda problemet och att det också uppfyller en inomvetenskaplig relevans d v s att det är av betydelse för den inomvetenskapliga kunskapsutvecklingen.

Resultatens *användbarhet* bör ställas i relation till behoven, så som de framstod när projektet började.

Resultatens *användning* har samband med förekomsten av en användare. Att ett resultat inte blir använt kan bero på en felbedömning från programorganet/forskaren (det fanns från början

ingen möjlig användare) eller det kan orsakas av externa händelser av politisk eller annan natur utanför de direkt berördas kontroll. I vilket fall kan man nog i allmänhet inte göra forskaren ansvarig för resultatens användning.

Det finns också ett tidsperspektiv. Ju mer grundläggande en forskningsuppgift är desto längre fram i tiden ligger vanligen tillämpningen. Ett ensidigt satsande på att lösa akuta problem leder ofta till att kunskapsgrunden urholkas, slutsatserna blir löst grundade och FoU-processen blir ineffektiv. En viss grad av grundlighet bör därför karaktärisera ett FoU-projekt.

Nedanstående riktlinjer skall i första hand betraktas som en minneslista. I det enskilda fallet kan det bli aktuellt att göra ett relevant urval. Ett projekt bör alltså värderas efter det som det är avsett att vara. Tyngdpunkten i värderingen blir därmed olika för skilda FoU-slag, exvis för vetenskapligt högskolearbete, tillämpad forskning vid ett sektoriellt forskningsinstitut, tekniskt utvecklingsarbete och utredningar gjorda av t ex konsultfirmor.

2 Utvärdering av projekt

2.1 Problemets relevans samt metod- och teorinivå

FoU-problemet skall vara relaterat till en uppfattning om användningsområdets behov och förutsättningarna för de kommande resultatens tillämpning. Dess lösande skall kunna förväntas ge ett bidrag till kunskapsutvecklingen inom behovsområdet.

Problemet skall ha ett sådant substantiellt innehåll att det kan bidraga till kompetensuppbyggnaden hos FoU-miljön.

Problemet skall vara klart definierat och helst ha en viss generell giltighet, så att det kan befordra en teoribildning. Bakgrund, avsikt, avgränsningar och mål skall vara klart formulerade.

Problemet skall angripas metodiskt och systematiskt. Arbetet skall baseras på tillräckliga vetenskapliga kunskaper och utnyttja vetenskaplig metodik och/eller beprövad erfarenhet. Inslag av metodutveckling och/eller teoribildning bör/skall förekomma.

2.2 Planläggning, genomförande och resurser

Projektet skall vara väl planlagt och genomföras på ett effektivt sätt med god resurshushållning. Projektet skall genomföras så att det ökar kompetensen och styrkan hos forskningsmiljön.

Forskningsmiljön skall ha en positiv betydelse för projektets genomförande. Projektledare och forskare skall vara kompetenta för sina uppgifter. Resurserna skall vara tillräckliga.

2.3 Resultat och presentation

Resultaten skall vara relevanta för lösandet av det uppställda problemet. Resultaten skall ge ny kunskap och skall i någon mening ha en potentiell användbarhet, vilket i konkreta fall kan innebära t ex underlag för tekniska, ekonomiska och politiska beslut eller del i utveckling av nya system, produkter och processer. Resultaten skall vara pålitliga och generaliserbara och innebära kunskapsutveckling.

Forskaren skall förhålla sig kritisk till sina resultat. De slutsatser som dras skall vara trovärdiga. Argument och slutledningar skall vara hållbara. Resultaten skall värderas i ett större perspektiv än det enstaka projektet.

Rapporter och publikationer skall vara formulerad på ett begripligt sätt och målgruppen skall beaktas. Analyser, resultat etc skall presenteras på ett stringent sätt. Begränsningar i resultatens tillämpbarhet skall anges på ett tillfredsställande sätt.

2.4 Helhetsvärdering

Helhetsintrycket med hänsyn till kvalitet och relevans skall vara gott. Projektet skall i ett internationellt perspektiv ligga på en hög nivå. Helhetsbedömningen kan lämpligen graderas och uttryckas inom skalan Betydande - Tillfredsställande - Obetydlig.

2.5 Framtidsutsikter för pågående projekt

Möjligheten att fullfölja projektet skall vara god. De förväntade resultaten skall kunna bedömas ha en god potentiell användbarhet.

3 Utvärdering av forskningsinstitution

3.1 Relevans samt metod- och teorinivå

Forskningsprogrammets inriktning skall motsvara identifierade behov inom den sektor institutionen arbetar. (Bör ändring ske i programmets inriktning?)

Institutionen skall hålla sig välinformerad om den internationella utvecklingen av metoder och teorier inom sitt forskningsfält. (Behöver fortbildning och internationella forskarkontakter förbättras?)

3.2 Planläggning, genomförande och resurser

Forskningsadministrationen skall vara effektiv så att tillgängliga resurser utnyttjas väl. Forskarnas kunnande i projektledning skall vara gott.

Forskningsledare och forskare skall vara kompetenta för sina uppgifter. Arbetsmiljön skall vara sådan att den upplevs som motiverande och inspirerande för forskarna. Institutionen skall vara väl utrustad (sekreterarhjälp, teknisk hjälppersonal, bibliotek, datorer, mätutrustning, m m).

3.3 Resultat, dokumentation, information och undervisning

Institutionens forskningsresultat skall ha god potentiell användbarhet och ge ny kunskap. Resultatens kvalitet skall vara god, mätt med internationella mått; de skall vara pålitliga och generaliserbara.

Informationsnätet skall vara väl utbyggt. Dokumentationen från verksamheten skall vara god.

Forskningen skall vara till nytta för utbildningen.

3.4 Samarbete och kunskapsöverföring

Samarbetet internt och externt, nationellt och internationellt skall vara effektivt och stimulerande för forskningen.

Verksamheten skall ha medfört nära kontakt med näringsliv, myndigheter och andra berörda sektorsintressenter.

Redovisningen av resultaten skall ges en sådan form att en transformerning till användning underlättas.

3.5 Sammanfattande värdering

Helhetsbilden vad gäller kvalitet och relevans skall vara god. Forskningen skall ha stärkt kompetensen i miljön och undervisningen (Vilka förändringar rekommenderas med tanke på bättre kvalitet och nytta i forskningen?).

Statens offentliga utredningar 1992

Kronologisk förteckning

1. Frihet – ansvar – kompetens. Grundutbildningens villkor i högskolan. U.
2. Regler för risker. Ett seminarium om varför vi tillåter mer föroreningar inne än ute. M.
3. Psykiskt stördas situation i kommunerna –en probleminventering ur socialtjänstens perspektiv. S.
4. Psykiatrin i Norden –ett jämförande perspektiv. S.
5. Koncession för försäkringssammanslutningar. Fi.
6. Ny mervärdesskattelag.
   – Motiv. Del 1.
   – Författningstext och bilagor. Del 2. Fi.
7. Kompetensutveckling - en nationell strategi. A.
8. Fastighetstaxering m.m. – Bostadsrätter. Fi.
9. Ekonomi och rätt i kyrkan. C.
10. Ett nytt bolag för rundradiosändningar. Ku.
11. Fastighetsskatt. Fi.
12. Konstnärlig högskoleutbildning. U.
13. Bundna aktier. Ju.
14. Mindre kadmium i handelsgödsel. Jo.
15. Ledning och ledarskap i högskolan – några perspektiv och möjligheter. U.
16. Kroppen efter döden. S.
17. Den sista undersökningen – obduktionen i ett psykologiskt perspektiv. S.
18. Tvångsvård i socialtjänsten – ansvar och innehåll. S.
19. Långtidsutredningen 1992. Fi.
20. Statens hundskola. Ombildning från myndighet till aktiebolag. S.
21. Bostadsstöd till pensionärer. S.
22. EES-anpassning av kreditupplysningslagen. Ju.
23. Kontrollfrågor i tulldatoriseringen m.m. Fi.
24. Avreglerad bostadsmarknad. Fi.
25. Utvärdering av försöksverksamheten med 3-årig yrkesinriktad utbildning i gymnasieskolan. U.
26. Rätten till folkpension – kvalifikationsregler i internationella förhållanden. S.
27. Årsarbetstid. A.
28. Kartläggning av kasinospel – enligt internationella regler. Fi.
29. Smittskyddsinstitutet – ny organisation för Sveriges nationella smittskyddsfunktioner. S.
30. Kreditförsäkring – Några aktuella problem. Fi.
31. Lagstiftning om satellitsändningar av TV-program.Ku.
32. Nya Inlandsbanan. K.
33. Kasinospelsverksamhet i folkrörelsernas tjänst? C.
34. Fastighetsdatasystemets datorstruktur. M.
35. Kart- och mätningsutbildningar i nya skolformer. M.
36. Radio och TV i ett. Ku.
37. Psykiatrin och dess patienter – levnadsförhållanden, vårdens innehåll och utveckling. S.
38. Fristående skolor. Bidrag och elevavgifter. U.
39. Begreppet arbetsskada. S.
40. Risk- och skadehantering i statlig verksamhet. Fi.
41. Angående vattenskotrar. M.
42. Kretslopp – Basen för hållbar stadsutveckling. M.
43. Ecocycles – The Basis of Sustainable Urban Development. M.
44. Resurser för högskolans grundutbildning. U.
45. Miljöfarligt avfall – ansvar och riktlinjer. M.
46. Livskvalitet för psykiskt långtidssjuka – forskning kring service, stöd och vård. S.
47. Avreglerad bostadsmarknad, Del II. Fi.
48. Effektivare statistikstyrning – Den statliga statistikens finansiering och samordning. Fi.
49. EES-anpassning av marknadsföringslagstiftningen. C.
50. Avgifter och högkostnadsskydd inom äldre- och handikappomsorgen. S
51. Översyn av sjöpolisen. Ju.
52. Ett samhälle för alla. S.
53. Skatt på dieselolja. Fi.
54. Mer för mindre – nya styrformer för barn- och ungdomspolitiken. C.
55. Råd för forskning om transporter och kommunikation. K.
    Råd för forskning om transporter och kommunikation. Bilagor. K.
56. Färjor och farleder. K.
57. Beskattning av vissa naturaförmåner m.m. Fi.
58. Miljöskulden. En rapport om hur miljöskulden utvecklas om vi ingenting gör. M.
59. Läraruppdraget. U.
60. Enklare regler för statsanställda. Fi.
61. Ett reformerat åklagarväsende. Del. A och B. Ju.
62. Forskning och utveckling för totalförsvaret – förslag till åtgärder. Fö.
63. Regionala roller – en perspektivstudie. C.
64. Utsikt mot framtidens regioner – sju debattinlägg. C.
65. Kartboken. C.
66. Västsverige – region i utveckling. C.
67. Fortsatt reformering av företagsbeskattningen. Del 1. Fi.
68. Långsiktig miljöforskning. M.
69. Meningsfull vistelse på asylförläggning. Ku.
70. Telelag. K.
71. Bostadsförmedling i nya former. Fi.
72. Det kommunala medlemskapet. C.

Statens offentliga utredningar 1992

Kronologisk förteckning

73. Välfärd och valfrihet – service, stöd och vård för psykiskt störda. S.
74. Prova privat – Provning och mätteknik inom SP och SMP i europaperspektiv. N.
75. Ekonomisk politik under kriser och i krig. Fi.
76. Skogspolitiken inför 2000-talet. Huvudbetänkande. Skogspolitiken inför 2000-talet. Bilagor I. Skogspolitiken inför 2000-talet. Bilagor II. Jo.
77. Psykiskt störda i socialförsäkringen – ett kunskapsunderlag. S.
78. Utredningen om vissa internationella insolvensfrågor. Ju.
79. Statens fastigheter och lokaler – ny organisation. Fi.
80. Kriminologisk och kriminalpolitisk forskning. Ju.

Statens offentliga utredningar 1992

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Bundna aktier. [13]
EES-anpassning av kreditupplysningslagen. [22]
Översyn av sjöpolisen. [51]
Ett reformerat åklagarväsende. Del A och B. [61]
Utredningen om vissa internationella insolvensfrågor. [78]
Kriminologisk och kriminalpolitisk forskning. [80]

Försvarsdepartementet

Forskning och utveckling för totalförsvaret – förslag till åtgärder. [62]

Socialdepartementet

Psykiskt stördas situation i kommunerna
–en probleminventering ur socialtjänstens perspektiv. [3]
Psykiatrin i Norden – ett jämförande perspektiv. [4]
Kroppen efter döden. [16]
Den sista undersökningen – obduktionen i ett psykologiskt perspektiv. [17]
Tvångsvård i socialtjänsten – ansvar och innehåll. [18]
Statens hundskola. Ombildning från myndighet till aktiebolag. [20]
Bostadsstöd till pensionärer. [21]
Rätten till folkpension – kvalifikationsregler i internationella förhållanden. [26]
Smittskyddsinstitutet – ny organisation för Sveriges nationella smittskyddsfunktioner. [29]
Psykiatrin och dess patienter – levnadsförhållanden, vårdens innehåll och utveckling. [37]
Begreppet arbetsskada. [39]
Livskvalitet för psykiskt långtidssjuka
– forskning kring service, stöd och vård. [46]
Avgifter och högkostnadsskydd inom äldre- och handikappomsorgen. [50]
Ett samhälle för alla. [52]
Välfärd och valfrihet – service, stöd och vård för psykiskt störda. [73]
Psykiskt störda i socialförsäkringen – ett kunskapsunderlag. [77]

Kommunikationsdepartementet

Nya Inlandsbanan. [32]
Råd för forskning om transporter och kommunikation.
Råd för forskning om transporter och kommunikation. Bilagor. [55]
Färjor och farleder. [56]
Telelag. [70]

Finansdepartementet

Koncession för försäkringssammanslutningar. [5]
Ny mervärdesskattelag.
– Motiv. Del 1.
– Författningstext och bilagor. Del 2. [6]
Fastighetstaxering m.m. – Bostadsrätter. [8]
Fastighetsskatt. [11]
Långtidsutredningen 1992. [19]
Kontrollfrågor i tulldatoriseringen m.m. [23]
Avreglerad bostadsmarknad. [24]
Kartläggning av kasinospel – enligt internationella regler. [28]
Kreditförsäkring – Några aktuella problem. [30]
Risk- och skadehantering i statlig verksamhet. [40]
Avreglerad bostadsmarknad, Del II. [47]
Effektivare statistikstyrning – Den statliga statistikens finansiering och samordning. [48]
Skatt på dieselolja. [53]
Beskattning av vissa naturaförmåner m.m. [57]
Enklare regler för statsanställda. [60]
Fortsatt reformering av företagsbeskattningen. Del 1. [67]
Bostadsförmedling i nya former. [71]
Ekonomisk politik under kriser och i krig. [75]
Statens fastigheter och lokaler – ny organisation. [79]

Utbildningsdepartementet

Frihet – ansvar – kompetens. Grundutbildningens villkor i högskolan. [1]
Konstnärlig högskoleutbildning. [12]
Ledning och ledarskap i högskolan – några perspektiv och möjligheter. [15]
Utvärdering av försöksverksamheten med 3-årig yrkesinriktad utbildning i gymnasieskolan. [25]
Fristående skolor. Bidrag och elevavgifter. [38]
Resurser för högskolans grundutbildning. [44]
Läraruppdraget. [59]

Jordbruksdepartementet

Mindre kadmium i handelsgödsel. [14]
Skogspolitiken inför 2000-talet. Huvudbetänkande. [76]
Skogspolitiken inför 2000-talet. Bilagor I. [76]
Skogspolitiken inför 2000-talet. Bilagor II. [76]

Arbetsmarknadsdepartementet

Kompetensutveckling - en nationell strategi. [7]
Årsarbetstid. [27]

Statens offentliga utredningar 1992

Systematisk förteckning

Kulturdepartementet

Ett nytt bolag för rundradiosändningar. [10]
Lagstiftning om satellitsändningar av TV-program. [31]
Radio och TV i ett. [36]
Meningsfull vistelse på asylförläggning. [69]

Näringsdepartementet

Prova privat – Provning och mätteknik inom SP och SMP i europaperspektiv. [74]

Civildepartementet

Ekonomi och rätt i kyrkan. [9]
Kasinospelsverksamhet i folkrörelsernas tjänst? [33]
EES-anpassning av marknadsföringslagstiftningen.[49]
Mer för mindre – nya styrformer för barn- och ungdomspolitiken. [54]
Regionala roller – en perspektivstudie. [63]
Utsikt mot framtidens regioner – sju debattinlägg. [64]
Kartboken. [65]
Västsverige – region i utveckling. [66]
Det kommunala medlemskapet. [72]

Miljö- och naturresursdepartementet

Regler för risker. Ett seminarium om varför vi tillåter mer föroreningar inne än ute. [2]
Fastighetsdatasystemets datorstruktur. [34]
Kart- och mätningsutbildningar i nya skolformer. [35]
Angående vattenskotrar. [41]
Kretslopp – Basen för hållbar stadsutveckling. [42]
Ecocycles – The Basis of Sustainable Urban Development. [43]
Miljöfarligt avfall – ansvar och riktlinjer. [45]
Miljöskulden. En rapport om hur miljöskulden utvecklas om vi ingenting gör. [58]
Långsiktig miljöforskning. [68]